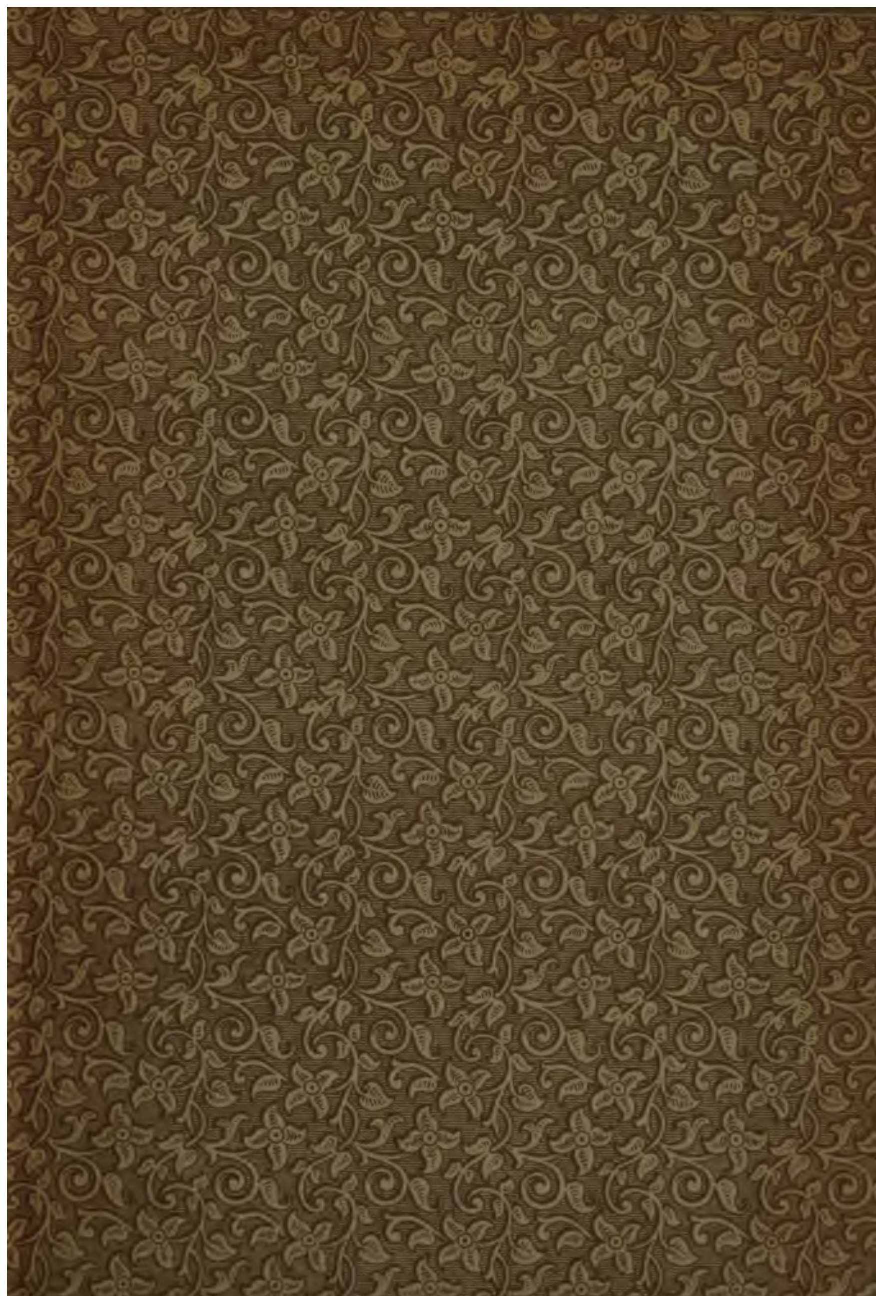

CZUCZOR GERGELY
KÖLTŐI MŰVEI

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES

[illegible]

Czuczor Gergely

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Czuczor Gergely

CZUCZOR GERGELY

ÖSSZES KÖLTŐI MŰVEI.

ELSŐ TELJES KIADÁS.

ÉLETRAJZZAL ÉS JEGYZETEKKEL ELLÁTVA

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

ZOLTVÁNY IRÉN.

HARMADIK KÖTET.

BUDAPEST.
FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.
1899.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

CZUCZOR GERGELY
ELBESZÉLŐ KÖLTEMÉNYEI.

ÖTÖDIK KÖNYV.

KISEBB ELBESZÉLÉSEK.

A' csókakövi rableány.

Éj borúla Csókakőre,
A' vidék lecsendesűl,
Már csak a toronynak őre
Áll a' várfokon lesűl,
   Szirt falak közé buván
   Mélyen alszik a' pogány.

Ősz Tahír nem szenderűl még,
Kéjre gyulladoz heve,
Szép Delinke, a' kiért ég,
Kit minap rabbá teve:
   Szűk teremben zár alatt
   Sír az elrabolt alak.

Mert az éjderék közelg már,
'S nem jön Áldor a' vitéz,
A' kitől segéd kezet vár,
'S a' ki őt kimentni kész,
   És ha nem jövend hamar,
   Veszti kincsit a' magyar.

Sir Delinke szűk teremben
'S már be'lép az éj' fele,
Nem jön Áldor, a' sötétben
Czélhelyétül elkele,
'S mig Delinke sir maga
Bé suhong az ősz Aga.

«Szép leány, ütött az óra
Czélüdőnk elérkezett,
Eljövék az alkuszóra,
Adni 's fogni hű kezet;
Három éjszak annyi dél
Elhaladt, 's te nőm levél.»

Szívdobogva lép feléje,
'S a' dívánra görbedez,
Átölelni vágyik kéje,
S nyul remegve leplihez.
Bámul égi kék szemén,
Új seb indul agg szivén.

Néz sugár szemöldökére
Késik arcza' gödrein,
Tűzre lobban minden vére
Termetének ékein,
'S hogy szomorkodón leli,
Gyönge hangon kérleli.

«Gyöngyeit borult szemednek
Tiltsd peregni drága szűz,
Rabja lesz Tahír kegyednek,
Kit szerelme' kényje űz,
Korra vén ugyan, 's török
De szerelme hév, 's örök.»

Szóla 's búja indulattal
Szivben és agyban teli,
Nyúl felé kitárt karokkal
'S a' leányt megöleli;
Szép Delinke felsikolt
Visszalökve a' latort.

Gyul haragra a' Musulmán
Bosszuvá lesz vad tüze,
Szitkot ajka 's poklokat hány
Rút gonoszt kever dühe,
S végrehajtni menne már
De reá nyilék a' zár.

Mennykövet hozó robajjal
Tör be Áldor a' vitéz,
Szembe ugrik a' szilajjal,
Bár ha győzi, bár ha vész,
'S kardja nem teszen hijányt,
Földre ejti a' pogányt.

Még vidékin Csókavárnak
Csend uralkodik 's homály,
Nyujtva Áldor a' leánynak
Gyámkezét odábbra száll,
'S a' leventa, szép diját,
Birja nőül a' leányt.

A vértesi vadászok.

(Idyll.)

Vértes völgyeiben czirkálgata Kende napestig,
A vad-lakta sürűk közepén, de nem ejthete zsákmányt.
Fürge, s ügyes máskor sereget halmozni vadakból;
Most de ügyetlen igen, s szomorún ott fekszik az ernyős
Cser töviben; vadüző dárdája leütve fejénél,
Tőrei bomlottan heverésznek szerte az ingó
Szálu füben, karjára füzött gyors sólyma is orrát
Szárnya alá rejtvén bokorágon vesztegen üldel.
Jő tegzes Talabor kutató vizslákkal azonban,
Társa vadászatban Kendének, s melleje dőlvén
Első ejti szavát a búsongásba merülthöz:

TALABOR.

Ily gyönyörű estvén, oh Kende, henyélve hogy ülhetsz?
A tölgyek sudarát csak alig ingatja az alkony
Lágy szele, s hallod-e a völgynek forrása mi kedves
Csörgedezéssel foly? magokat ropogatni kibúvik
Sűrü bozótjából a vad kan, szarvasok, őzek
Illatozó fűvekre, s hüvös forrásra sietvén
Könnyü szökésökkel meg-megzördítik az erdő
Bokrait. Im az üdő kedvez: jer, Kende, vadászni.

KENDE.

Csendes az est, torkos hurosok repülése suhogni
Messze kihallatszik, s a hulló sárga levélkék
Neszt ütnek; legjobb ez idő a lesben ülőknek,

Nem nekem, oh Talabor; hagyj most kényemre nyugonnom,
S azt mire kedvemnek nincs ingere, tenni ne késztess.

TALABOR.

Vaj! mi baj ért téged? Karczos lőn durva tövistől
Könnyü inad, vagy üzésközben sziklára botolván
Térdeidet sínled?

KENDE.

Nem karczos durva tövistől
Könnyü inam, sem üzésközben sziklába nem ötlém.
Más, Talabor, más ok, nem testem sérve, pihentet
E cser alatt engem. Lebegő tündéres alakban
Már régolta csalá szemem egy deli karcsu leányka,
Majd a csörgeteges völgyben szedegetve virágot,
Majdan amott az alágördült sziklára felállva
Andalog ő egyedűl; láthatni piroslani kezdő
Hajnali fénynél őt, és a langy alkonyi szélben.
Ah de miként a harmatozó felhői szivárvány
Fut, ha feléje közeledni akarsz: ő úgy futa tőlem.
Csak ma,— de balgatag én, nem tudtam birni hevemmel,
Csak ma közelge idébb hozzám, s én messze ijesztém.

TALABOR.

Mondd, mondd, Kende, mikép volt az, mert hallani vágyom.

KENDE.

A mogyorósban amott császármadarakra kiraktam
Tőreimet, sólymom fél dárdavetésnyire tőlem
Nyugvék egy csemetén, melynek kapkodja lecsüggő
Lombjait a csermely, halk csend terjenge körűlem.

Míg én lesben ülök, suhogást sejdítek amonnan
Jönni közel hozzám, s ő volt, a karcsu leányka.
Ah de mit ér ismét vesztét fölujítni szivemnek?

TALABOR.

Abba ne hagyd szavadat; mi esett, már monddsza, továbbad?

KENDE.

Félve körülnézett a völgyben, mintha veszélytől
Tartana, s lassacskán lépdelve közelgete nyugvó
Sólymomhoz, karjára vevé, s czirogatta szelíden,
A pázsitra leült azután, s kínálta patakból.
Mint dobogott mellem, mikor őt koszorúba virágot
Láttam szedni, s vadászmadaramnak fűzni nyakára.
Leshajlékomból kibuvám, s lappangva közelgék
A sürü gallyasban hozzája, de — fergeteges szél
Mért nem zúgtál most? neszemet hallotta, sikoltva
Fölriadott s eltűnt, jeleit sem hagyva nyomának.
Nincs orom e tájon, melyről nem lestem azolta,
Nincs sudarasb gyertyán, se sürűbb lombokkal övedzett
Tölgyfaderék, de sikertelenűl! ő nem jöve többé.

TALABOR.

Kende, zavarba hozasz, csalogat minap olta naponkint
Engem is egy tündér; jön, fut, bujdosva előttem.

KENDE.

Mit szólasz, Talabor? csalogat? mondjadsza, miképen?

TALABOR.

Játszadozik csaholó ebeimmel, hogyha feléje
Vizslatnak; minap is, hogy két őzborjat üzék fel

Bokros alomjokból, ebeim körülötte hizelgtek,
S a fiatal két vad távol menedékre elillant.

KENDE.

Tréfabeszédet tész, Talabor, csapodárnak akarnád
A lányt festni: minő hát köntöse, s leple, ha láttad?

TALABOR.

Mint ég kéke lebeg, lebegett kék köntöse róla,
Leple reczés, havazó, teljes lábszára födetlen.
Csiklandós talpát kötözé puha bőrbe galanddal.

KENDE.

A lepel és köntös küljegy, s nem dísze csak egynek,
Termete s arcza minő? milyen szeme, s fodra hajának?

TALABOR.

Mint teli hold a ritka ködön, vagy galyakon által
Hinti ezüst fényét: kitünék téjarcza azonkép
A reczefátyol alól; de bogár-e, kökény-e, vagy égi
Kék szemü, nem vehetém addig ki; szemöldöke barna
Ívre hajult, kitünő, liliom deli homloka s tiszta,
Termete karcsu, nyulánk, teljes; szögfodrai dúsak.

KENDE.

Untig elég. Talabor te gyanúsnak látszol előttem.
Hajnal előtt, e völgyben imitt, hol járni szokásod
Nem vala, mit keresél? íved megeresztve lelógott
Oldaladon, se vadászdárdát markodba szorúlni
Nem láttam, se ebet fürkészni csaholva körűled.

TALABOR.

Álnok Kende, minap te lopád el Fecske kopómat

S küldni ajándékúl akarád a karcsu leánynak.
Nem tudom, azt véled, hova lőn még az nap? irás volt,
Kis szerelemvalló leveled feltűzve nyakörvén.

KENDE.

S most mi közöd hozzám? mért hágsz ki vadászi kö-
rödből?
Szarvasok, őzek után küldesz fris csörge patakhoz,
Nemde ravasz? tölgyest mutogatsz, s tisztásra kibúvó
Vadkanokat, s temagad lánykára leselkedel addig.

TALABOR.

Én ugyan azt tehetem, mert ejte ma sok vadat ívem:
Nem te is, a ki előtt kényén elballag az őzfi,
Hasztalanúl hányod dárdádat szarvasünőkre,
S éjre üres táskával inalsz kalibádba nyugonni.

KENDE.

Bármit tégy, de hiába teszed, mert ő szeret engem,
S mást kivülem senkit, tudom azt többféle jelekből.

TALABOR.

Sőt kivülem senkit, tudom azt többféle jelekből,
Vagy mi jelet tudsz mondani, szólj, s az enyémre figyel-
mezz.

KENDE.

Tölgylombokból van galabítva kis éji tanyácskám,
Zöld, s eleven mindig, mert a szép lányka naponkint
A fonnyadtakat elszedi, és felujítja frisekkel.

TALABOR.

Míg ő nem kedvelt, szoktam hörpölni marokból

A csermely gyöngyét, mostan hársszíjra akasztott
Vájt kéreg poharam, melyet készíte az édes.

KENDE.

E cser alá járok délben kipihenni kevéssé,
Lásd e gyönge mohát ő hordta fejemnek alája,
S völgyi virágokból fűzött koszorúkat az ágra.

TALABOR.

Most, ha szakad, vagy megtágul kanyar ívemen a húr,
Nem szoktam felhúzni; de ott ama tölgyre akasztom,
Látja az édes lány s a húrt íjamra feszíti.

KENDE.

A minap új leshelyt választék, honnan az ót is
Láthattam; százszor közelített puszta tanyámhoz
S könnyei gördültek, vélvén eltüntem örökre.

TALABOR.

Szarvasborjat üzék ma egész a messze nyilásig,
S a nyires aljában leütém dárdámmal, azonban
Visszatekintek, s ím őt látom jönni nyomomban.

KENDE.

Oh Talabor ne boszants, s szűnjél számlálni az álnok,
A csapodár lánynak játékit, vajmi csalékony
A szerelem, s vak rabjaival hiu álmot öleltet.

TALABOR.

Légyen akár tündér, vagy légyen játszi leányka,
A ki csal így bennünk' még is, vaj! kellemes érzés
A szerelem, s édes, ha epeszt is, hordani lánczát.

Itt hallgattanak a versenyző ifju vadászok,
S lassu zörej támadt a tölgyfaharasztban utánok,
Dárdájához amaz, de emez kap ivéhez azonnal,
S a képzelt vad után mereven bámulva megállnak.
Mert két lányka szalad lebegő lejtéssel elől ök,
Testvérek, köntösre s nyulánk termetre hasonlók.
Kis nefelejtsekből koszorúkat fontak az ifjak
Fekve mögött álló tölgynek derekára, s reá volt
Kendével Delilán, s Talaborral metszve Jolánka.

Karád és Zemír.

Repül Karád serény lovon
Távol nyugot felé,
Keletről jön, csatából jön,
Hol a pogányt szelé.
Dijkincse sok, de szép Zemír
Még annyinál is többet ér.

Lágy nyergében remegve fut
Karád mellett a szűz:
«Vitéz, félek, robajt hallok,
A vész nyomunkban űz.»
«Ne félj leány, nem űz veszély,
— Fák közt csapong, süvölt a szél.»

Az ifju mond, s bátran halad
Sikon, völgyön, hegyen,
Még egy vadon, még egy folyam,
Melyen ha túl megyen,
Ott a kies magyar határ,
— Hol nincs mitől remegni már.

Nagy a vadon, mély a folyam,
  Bízik még is Karád,
Fülel, vigyáz, lovát üzi,
  Tüzes sarkantyut ád
S utána már a nagy vadon,
  — A mély folyón is túl vagyon.

«Élj boldogúl, jó Musztafa,
  Enyhüljön bánatod,
Hazám egére hoztam át
  Sugár csillagzatod,
Karom között lesz honi nő,
  — Kihez hasonló több nem nő.»

Igy a vitéz, de a leány
  Gyakorta visszanéz,
Könyük ragyognak arczain,
  S szüvébe bút idéz:
«Öröm, remény, jaj, félelem
  — Felváltva játszanak velem.»

«Derülj ki búdból, oh Zemír,
  Közel már ős tanyám,
Sohajtva vár, örömre vár
  Ott jó atyám, anyám,
S öcsém a fürge kis Lelész
  — Üdvözlő csókokkal tetéz.»

A pár szóváltva mendegel,
  Vezérök estsugár,
S vágyó szemökbe ütközik
  Az ősi sziklavár.
Köröskörül mint őrfalak
  — Sötét erdők hullámzanak.

Erdő tövén megáll Karád,
  S leszáll Zemír vele,
Hüvös homály lebeg reá,
  S az alkonyat szele
Kapkodja lenge fürteit,
  Lágy fű csókolja lépteit.

«Zemír, szerelmem csillaga,
  Végére jár utunk,
Ma, míg az esti fény dereng,
  Fészkünkbe feljutunk.
De sziklabércz van ellenünk,
  — S megnyugva jobb rá küzdenünk.»

Susogva folydogál ihol
  A völgynek csermelye,
Mellette bokrok lengenek
  Virágok enyhelye,
Füröszd patakban tagjaid,
  Virág ékítse fodraid.»

Szól, s a sürű lombos cserárny
  Alatt elszenderűl.
Illatfüzért köt a leány
  Az alvó hős körűl,
Vidul, bút, félelmet felejt,
— S tovább tovább dalolva lejt.

Ébred, kel és körültekint
  A bajnok s vére hűl,
Zemír, Zemír! hiába zeng
  Völgyön belül kivül.
Lovára kap, de hajh hova?
— Bizonytalan fut tétova.

A föld dobog, lapúl a fű,
  Vesz és vált száz utat,
Bokort, fát, tért, tetőt, szugolyt
  Riadva fölkutat,
S a lányt nem, csak szép fátyolát
— Látja, mint tépdesé az ág.

A nap kel és a nap leszáll,
  Utban s uton kivül
Nyomot keres, messzére bolyg
  Szüvén vad szándok ül.
«Düh, s bosszu legyetek velem,
— A rablót hogyha föllelem.»

Halad, s a völgy homályiban
  Tér zöld hajlék felé,
Nyögést hall: «Ő nyög itt talán»,
  S kardrántva lép belé,
De im agg szolgáját leli,
— Siró Lelészt mint kérleli.

A szinben két új sirhalom
  Tünék elébe még.
«Mi gyászfödélt lel itt szemem,
  Segélj kegyelmes ég!
Öcsém, s te agg, e sir alatt
  Mondjátok meg, kik nyugszanak?»

«Atyád, anyád enyésznek ott,
  Meggyilkolá Keled,
Ősváradon parancsol ő,
  S aczélt fen ellened,
Mi számüzetve védtelen
  Rejtőzködünk e vad helyen.»

«Atyám, anyám, nyugodjatok,
De bosszumnak tüze
Emészsze meg, ki rajtatok
Ily rút gonoszt üze.»
Szólt, s mint egek villámlata
A váruton felvágtata.

Ki és be a boltos kapun
A nép tolongva dűl,
Innepi öltözet födi
S arczán örömjel ül,
Csak hős Karád néz komoran,
S a hidra föl, mint szél, rohan.

«Népek, benn a vár udvarán
Mi vígság zengedez?»
«Új várurunk vitéz Keled
Menyekzőnapja ez,
Ah szép menyet hozott urunk,
— Török leány menyasszonyunk.»

Borzad, s új bosszuláng s gyanú
Kel a bajnok szivén,
Alatta a nászok közé
Szorong a karcsu mén.
S szemébe, hajh! ki ütközött?
— Zemír a vő karok között.

«Zsivány, s hölgymartalócz, enyém
E vár, s menyasszonyod!
Add vissza, vagy kaczér szemed
Legitten béhunyod.»
Fegyverre kel rögtön a vő,
Magát, nejét hogy ójja ő.

Mint két had a két vő zajong,
Aczél aczélba vág,
Rémülve a násznép vonúl,
S a küzdőpálya tág,
Karád villám gyanánt vadul
Suhint, s Keled a porba hull.

Ölelni fut Zemírt a hős,
Ad és fog hű kezet,
Keblébe bús keserv helyett
Száll édes érezet
S kiért vivott pogány mezőn,
— Szép hölgye dől ölébe hőn.

Szondi.

Mily had kel a drégeli völgyön elé,
S vet vérszemeket hegyi vára felé?
Ádáz Ali tábora durrog alatt,
S rombolja tekékkel a sziklafalat.
Vaj támad-e hős,
Oly bátor, erős,
Kit nem bir ijesztni veszélyzaj,
S nem hat le szüvére haláljaj?
A vár kicsid, ellene nagy sereg áll,
Hódulnia kell, vele szembe ha száll.

Jó Szondi parancsol az ormi lakon,
S buzdítja vitézit az őrfalakon;
Lobbannak az álgyuk, a bástya zuhan,
Jelt ád Ali, s népe reája rohan,

Van harczi zavar,
Helyt áll a magyar,
Vérben hörög a török és vész,
Döbbenve vonul tova más rész,
S Drégel valamint ama gránit orom
Rongálva ugyan, de megáll szabadon.

Új harczra megy edzeni Szondi magát,
Vágy hallani harczriadói dalát,
S apródinak int, de remegnek ezek,
S a két dalos ifju igyen kesereg:
«Jó gyámolapánk,
Nagy vészbe jutánk,
Nincsen ki elűzze fejünkről,
Fussunk el e mostoha helyről,
Hajt kínos igába a durva pogány,
Vagy lángdühe fegyverek élire hány.»

Mindkettejök oly deli, s fürge fiú
Jó Szondi kegyenczei, s ez neki bú,
A vár bekerítve, bocsássa, hova?
Vész éri, ki mer szakadozni tova.
«Édes fiaim,
Kis dalnokaim,
Nincsen hova mennetek út már,
Ad még menedékhelyet e vár,
Míg víni hadam megy a völgybe velem,
Égnek könyörögjetek, óvja fejem.»

Így Szondi. Körötte kis őrhada gyűl
S részével az elleni hadba vegyűl,
Küzd, harczol: előtte s utána halál
Kinjajja liheg, hova kardja talál.

«Hol hadfejetek?
Hozzá sietek.
Keljen velem önmaga bajra.»
Kész ott Ali a viadalra.
Csörgnek viszonozva dühfegyvereik,
A bég sebesülten odább futamik.

Álgyuk törik újolag a falakat,
S már külsejök öszve halomra szakadt,
Lobbot vet a vár magas ormozata,
S a láng harapó dühe szertehata.
Toldúl Ali fel,
Rá Szondi kikel,
Nem néz, nem ügyel, kire, csak vág,
S már látja, hogy a csatahely tág,
Nincs egy török, a ki megállani mer,
Száz van, ki lesujtva mögötte hever.

Drégelyre fel ím Ali küldte követ,
Zászlósan Oroszfalu papja, siet,
Néz Szondira búsan a jámbor öreg,
S hozzája, keservkönyüt ejtve, rebeg:
«Oh drága felem,
Jer, Szondi, velem,
Enged szabadon Ali menned,
Nincs, látod ugy is, hova lenned,
Drégel rom, erős Ali, gyönge hadad,
Kíméld meg utóbbi javunkra magad.»

Jó Szondi a jámbor atyára borúl,
S lágyul szive, majd hamar elkomorúl,
Kardjára csap, égre felölti kezét,
S mond a törökökre szegezve szemét:

«Esküt fogadok,
E helytt maradok,
Nincs alkum örökre pogánynyal,
Játszik szava s kénye hazámmal.
Míg e kar aczélt bir emelni, velek,
— Élj boldogul! — én viadalra kelek.»

A bég, mivel állni akarta szavát,
A várnagyi válaszon ette magát,
«Hát veszszen el, a ki szavamra nem ád»,
Szól, s fölveri mindvalamennyi hadát.
Egyszerre ropog
Húsz álgyutorok,
Várssarkon az őrtorony eldől,
S öl részt a maroknyi seregből,
Jancsár, spahi, s asszap üvöltve tolul,
S a vár bekerítve szükebbre szorúl.

Többször viszonoztatik a rohanás,
Drégel maga már hamu s sziklarakás.
Vív a magyar, és sebes arczra terűl,
Sirnak kis apródjai Szondi körül.
Mint bérczi fenyő
Rendíthetlen ő,
Apródaiért öli csak gond,
S mellette vitézeinek mond:
«Küldjétek el a fogoly ozmanokat,
S hozzátok elömbe a főrabokat.»

Kettőnek aranyban ajándokot ád,
És drága szegélyzetü nyestkaczagányt,
Öltözteti dúsan a kis fiukat,
S küldvén velök, ejt vala ily szavakat:

«Üdvözlöm Alit,
Kit bosszu hevít,
Elszenvedem, öntse ki bár rám:
Csak szánja meg két kicsin árvám,
Szoktassa csatákra, s ha tenni fogom
Majd lelkemet, eltakarítsa porom.»

Drégel közepén sürü füst gomolyog,
A máglya kigyúl, s föl egekre lobog,
Mindent megemésztete Szondi vele,
A mely javat ott takarítva lele.
Majd kardot emel,
Ménólba megy el,
Nyerges Daliját üti szügybe,
A többit is átdöfi rendbe.
S mond: «Földiimet soha, Szondi lován
Ülvén, ne kerítse, ne üzze pogány.»

Dolmányt aranyost veszen és süveget,
S állítja nyomába a kis sereget,
Istent velek, esve le térdre, imád,
S hallatja utószori búcsuszavát:
«Rontsunk ki tehát,
Szebb látni halált,
S honnért tusakodva kimúlni,
Mint gyáva sok életet unni.
Hű társaim! itt van az óra, jerünk.
Isten kegye járjon örökre velünk.»

S dárdásan előre hajulva nyomúl,
A sok dühös ozman elébe tolúl,
Hozzá torolatlanul érni ki mer?
Földhöz sokat ő fene fegyvere ver.

Lábán seb esik,
Térdére esik,
Karjában erő lobog, öl, ront,
Miglen sok ütött sebe vért ont.
Hajh! még szíve nem, hanem élete fogy,
S dárdája kezébe szorulva lerogy.

A bég, noha vad, s dühe Szondira fúlt,
A hűlt erü bajnokon elszomorúlt,
A hegyre temette a hős tetemet,
S dárdát maga tűze le sírja felett.
Ott szendereg ő,
A harczkeverő,
Kit nem bira győzni veszély, baj,
Nem szálla szivére haláljaj;
Most a maradék magyar áldja nyomát
S enyhítgeti mennyei béke porát.

Hunyadi.

Ki áll amott a szirttetőn,
Hunyad magas falánál,
S körültekint a sik mezőn
Az esti fénysugárnál?
Hunyadi ő, az ősz vitéz,
Hazáját most nem űzi vész
Várába szállt nyugonni.

De hirnök jő, s pihegve szól:
«Uram, hatalmad eldült,
Hazádon nem kormánykodol,
A polczra már Ulrik ült.»

«Ha úgy akarta a király,
Hunyadi akkor félre áll.»
Mond és marad nyugodtan.

Más hirnök is jő csakhamar:
«Törnek reád, uram, félj,
A főnemesség nyelve mar,
Előlök, mint lehet, térj.»
«Hogy törnek rám, hihetni bár,
De úgy nem, mint török, tatár.»
Mond és marad nyugodtan.

«Uram, hős vajda, véredet
Szomjuzza egy gonosz szív
S hogy oltsa fényes éltedet,
Külföldre álnokul hív.»
«Rám czélza már nem egy halál,
S ha Isten hagyja, eltalál.»
Mond és marad nyugodtan.

S a mint fenáll, a mint lenéz
Nyugalmasan szivében,
Habos lovon fut egy vitéz,
Vérlobogó kezében,
S kiált: «Édes hazánk oda,
Nyakunkon a török hada,
Siet kivívni Nándort.»

«Pogány jő? hah! nem türhetem,
— Mond, és tünik nyugalma, —
Magyar hazán és nemzeten
Nem dúl pogány hatalma!»

S aczélt ragad, lovára kap,
Csatáz, vív, izzad éj és nap,
S mig nem győz, nincs nyugalma.

Az ősz vitéz.

Sötét erdők' homályiban
Bolyong az ősz vitéz,
Vad bánat ül tekintetén,
Karját övedzi vész.

«Pogány, gonosz lator pogány!
Fiam' hová tevéd?»
Üvölt 's Gyulát Gyulát kiált,
A' kis fiú' nevét.

'S mig így bolyong az ősz vitéz
Naponnan éjjelen,
Leánya szép Ödönke hon
Nyög puszta lakhelyen. —

De milly csataj, de milly zörej
Csapong amott elé?
Az ősz vitéz rohanva megy
A' tompa zaj felé.

'S benn a' virányos völgy' terén
Két bajnok hadfiak
Élet halál! jelszó alatt
Egymásra vívtanak.

«Vitéz fiúk, megálljatok!
Miért e' harczrobaj?»
«Együtt szerzénk egy szép leányt
Miatta kelt a' baj.

Török' kezéből vettük el
Közös lett birtokunk,
'S fölötte, mint egyetlenért
Most vassal osztozunk.»

«De nem lesz, égre esküszöm,
Osztály közöttetek.
A' szűz szabad; nem tetszik? ugy
Szálkardra jőjetek.

Ödönke szép leányomat
Veendi az dijul,
Ki által őszült bús fejem
A' gyászos porba hull.»

'S egyik a' hadfiuk közül
Nem bízva félre áll,
De társa a' nemes dijért
Sohajtva kardra száll.

Ragyog már a' kemény aczél,
Az ütközet hevűl,
'S ím jajszavak sikoltanak
A' messze fák megűl.

«Atyám, atyám! az égre ah!
Őrizzed éltedet.
Vitéz, vitéz! nyugodni hagyd
Ölő fegyveredet.»

«Mi az? kiált a' bajnok ősz,
Ödönke kedvesem!
Egek! kiált az ifju, hát
A' rabszüz jegyesem!»

'S már a' virányos völgy' tere
Nem durva harczmező,
Megbékülés mosolyg reá
'S vidám menyekező.

A legszebb ének.

Dicső Hunyad király fia
Fényes teremben ül,
Vitéz országnagyok veszik
Dús asztalát körül,
És a királyi vár tere
Örömzajos néppel tele.

«Ki fogja fölviditni e
Győzelmi ünnepet?
Vagy nincs-e lantos itt közel,
Ki zengjen éneket?»
Alig hogy így szólt a király,
Előtte ím két dalnok áll.

«Gyöngygyel rakott arany szalag
Lesz a lant díszjegye,
Melynek szebben, s szívem szerint
Fog zengni éneke.»
S lantjára hajtva ősz fejét,
Az első kezdi énekét:

«Légy üdvöz oh dicső király,
Fejdelmek tűköre!
Határtalan legyen neved,
S kegyelmeid köre,
Éjszak, kelet, dél és nyugot,
Imádjon mint világnagyot.»

Tovább zenegne még az agg,
De künn a nép kiált,
S belűl éljenzaj környezi
Hunyad dicső fiát;
Ím a király körültekint,
S a serdülő dalnoknak int:

«Üdvözlek áldva titeket
Derék országnagyok,
Kiknek magas nagy érdemök
Honn és csatán ragyog,
Honn, és midőn csatára száll,
Ti veletek nagy a király!»

«Derék fiú, tiéd a díj,
Ragyogjon lantodon,
Mert részre nem hajlott a dal
Őszinte ajkidon.»
Igy a király, s fog serleget,
Köszönteni a gyűlt népeket:

«Üdvözlöm én a nemzetet,
S szivembe foglalom,
Javára lenni nem szünend
Tanácsom és karom,
Szegény, s nyomott ügy őrfala
Lesz a királynak udvara.»

Hat mélyen a nagy áldomás,
Elfogva szíveket,
Örömkönyük melengetik
A serlegöblöket,
S habár nem üt zajt a terem,
De forr belül szent érzelem.

S agg Szécsi szól, a bíboros:
«Áldás, uram, reád.
A nemzet íme néked is
E nap jutalmat ád,
Te mondál legszebb éneket,
S díjúl nyerél hű szíveket.»

Kont.

Oh Dráva, bús folyam, miért
Zúgnak hullámaid?
Oh tölgyes rengeteg, mitől
Recsegnek szálaid?

Reátok bosszuból az ég
Haragja szállt-e le?
Vagy a gyászos sötét elem
Buvában nyögdel-e?

Akár haragra gyúlt az ég,
Vagy gyász e förgeteg,
De sorsa szörnyü s rengető,
Kinek fején lebeg.

S a tölgyesben ki áll amott
Az Isten éjjelén,
Czikázva a villámlobok
Nagy pajzsa czímerén?

Magasra nyúl fején fölül
A hosszu dárdaszál,
S mezéből oldva kebele
Viharnak tártan áll.

A törhetetlen lelkü Kont
Fölött üvölt az ég.
Apródja van mellette csak,
S a hősi büszkeség.

S a mint a tölgy csikorgva zúg
S a záporár szakad,
Panaszra bús apródja nagy
Kesergve kifakad:

«Uram, vitéz, nem látod-e
Az égnek ostorát,
Hogy e vadonba bujdosál,
Elhagyva a hazát?

Bitangra hagytad mindened,
Árvák fiad, nejed.
Békét vadászsz, s nincsen tanyád,
Hová lehajtsd fejed!»

De Kont, merülve gondjai
Sötét ködébe áll,
Csak néha pajzsa rezgedez
Az éj villáminál.

«Uram, vitéz, a sors kemény
Sulyát nem retteged,
Mely ím fejedre háborít
Fagyasztó felleget?

Silányra vásott testeden
A fényes öltözet,
Jobbágyid legszegénye ha
Visel honn ily mezet.»

De Kont, merűlve gondjai
Sötét ködébe áll,
Csak nyers kezében néha meg-
Rendűl a dárdaszál.

«Uram, vitéz, nagy Istenem
Nevére kérdelek,
Inség, nyomor küzd ellened,
Meddig daczolsz velek?

Napod borúlt, álomtalan
Virasztod éjedet,
S fáradtan ejti el nyilad
Naponnan étkedet.»

Igy szól az apród, s arcza bús
Könyűkben olvad el,
Mert mélyen elmerűlt ura
A szóra nem figyel.

Csak hogyha dörren a vihar,
S villáma fényt lövel,
Sohajtva lassan földagad
Az elbusúlt kebel.

S buvában mint merűlten áll
A büszke lelkü Kont,
Előtte nagy dörögve a
Czikázó tűz leront.

Bús lelke most eszmélve néz,
S a vész sugárinál
Kémlelgető tekintete
Kitárt keblén megáll.

És ott ragad figyelme, rá
Szakadnak könnyei,
S kiált: «Tekints alá reám,
Tekints le mennyei!

Lövelj még, s e sebekre sújtsd
A szörnyü lángözönt,
Mert, a kiért harczban vevém,
Reájok mérget önt.

Az átkok átka rontsa meg
Örökre lelkemet,
Ha a bitor Zsigmond előtt
Meghajtom térdemet.»

De tompa hanggal a vihar
Nyugot felé vonúl,
Mosolyg a hold, s Kont elbusúl
Kimondhatatlanúl.

«Oh nem teremte hát az ég
E mellre mennykövet?
Fiú, jövel, takard be már
Az átkos sebhelyet.»

S midőn odább odább vonúl
A vész s dörögve ront,
Buvába sűlyed el megint
A büszke lelkü Kont.

Hunyadi halála.

Lenéze Isten a magyar hazára,
S Nándor körén megállt pillantata,
Hol ozmanok táméntalan hadára
Hunyad győző aczélt villogtata,
És kedve telvén jámbor bajnokában,
Ekkép tanácskozék örök magában:

«Jó bajnokom, magyar népem hiv őre,
Bevégezéd tiszted szivem szerint,
Ősz fürtöd s érdemed dicsőbb tetőre,
Szeretteim körébe jönnöd int.
Én adtalak segédűl földieknek,
Én visszaadlak ismét a mennyeknek.»

Mit Isten gondol, ember föl nem éri,
De látják a dicsőült angyalok,
Mert gondolatját szent öröm kiséri,
S értelme délsugár gyanánt ragyog,
Látják, mit Isten végezett Hunyadról,
S zeng háladal szelíded ajkaikról.

S mint ifju méhraj langyhő nyártavaszszal
A zsönge galyt zsibongva szállja meg:
Úgy környezé imádó hódulattal
Isten székét az égi szent sereg:
Parányitól a legnagyobbikáig,
A békenemtőtől vérangyaláig.

És szellemkebleikből lágy sohaj szállt
Föl a magas királyi szék felé,
«Oh vajha én küldetném a leventát
Vezetni-föl nagy Istenünk elé.»
Isten mosolyga e szelíd sohajhoz,
És szóla kedvteléssel szent Mihályhoz:

«Mihály, te édenem dicső vezére,
Hunyadot te védéd őrszelleműl,
Le téged küldelek Zimony terére
Ősz hívemért, övezd magad körűl.
Nagy ünnep lészen ez magas mennyekben,
Jelenj tehát meg fényes ékeidben.»

A hős angyal legott arany lovára
Terít szivárványhabos szőnyeget,
Van rá himezve csillagok sugára,
Ragyog hajnal peréme fék helyett,
Magát alkony pirosdad föllegével
Övedzi, s villám élü fegyverével.

Igy ékeskedve száll a bajnok angyal,
De még ezerszer szebb, mint írva van,
S versenygve fényre tiszta déli nappal
Arany lován a föld felé suhan.
Közelgve a rokon magyar házákhoz,
Magában szent Mihály igyen sohajtoz:

«Istennek áldott földe, szép magyar hon,
Mily gyász borítja ékes arczodat?
Mi lelt szegényt, hogy síkon, völgyön, ormon
Hangoztatod jajos fohászodat?
Oh sejted nemde, hogy vas oszlopodtól
El kell szakadnod jámbor bajnokodtól?

De ah, keservkönyüidet töröld el,
Tekints körül honott, s vidékeden,
Moravt, Nisszát, nézd Vaskaput Szebennel,
Vagy állj a nándorvári téreken;
Ott küzde érted győzödelmi kardja,
S ma néki Isten a jutalmat adja.»

Igy szólva szent Mihály Zimonyhoz ér el,
Éjfél homálya rajta, s néma csend,
De látja, mint van elborítva vérrel
A völgy alant, és Nándor orma fent.
És mond: «Ti, kik szent ügyben itt halátok,
Lebegjen béke, szent sereg, reátok.»

Zimony hegyoldalában álla vára
Hunyadnak, arra villan el Mihály,
És harczszerekkel ékes csarnokára
Arany lován látatlanúl leszáll.
Belűl a csarnok déli szögletébe
Búsan lobogva szent szövétnek ége.

S pihen táborszerű nyugágyon ottan
Az egykor ércz, most hervatag Hunyad,
Pajzsára dőlve űl ugyan nyugodtan,
De lankadása végveszélyt mutat,
Jámbor papok, s baráti körben állják,
S az Istent drága élteért imádják.

De esdik mindenek fölött Kapisztrán,
Hunyad bajtársa s Isten embere,
«Oh Idvezítőnk a kínos keresztfán,
Tekints hitednek bajnokára le,
Hagyd gyámul őtet árva híveidnek,
Gátot csak ő vet a pogány dühének.»

És nyári permeteg gyanánt ragyognak
Szemében a baráti hév könyek,
«Atyánk, nagy Istenünk! — igyen zokognak
A künn siró árvák és özvegyek —
Ne vedd el őtet tőlünk, a veszélyben
Utánad benne bízunk, s fegyverében.»

«Szeretteim, ne sírjatok miattam,
Ne sirjatok, mond halkan ősz Hunyad,
Soká futék, s a czélhoz eljutottam,
Cselédének Isten ma nyugtot ad,
A mit tevék, ő benne bízva tettem,
Ad ő nektek megint védőt helyettem.»

Majd inti két fiát közel magához,
Kiséri őket sújtó fájdalom,
Amaz hasonló a nyiló virághoz,
Ez gyönge bimbó zöld reménygalyon,
A lankatag keblére fogja őket,
S szólítja a keservben szenvedőket.

«Szerelmes gyermekim, ti ősz fejemnek
Reménysugári, Isten véletek!
Megérett már gyümölcse életemnek,
Én messze messze válom tőletek,
Szeressétek viszont egymást ölelve,
S példámra, melyet láttatok, ügyelve.

Hármat kötök fiúi lelketekre,
Halljátok ősz apátok végszavát,
A mint ügyeltek e nagy szent nevekre
S drágák leendnek nektek egyaránt.
Isten, magyar hazátok és királytok,
Úgy szálljon áldás gyermekim reátok.»

Mond, és kezét a térdelőkre nyújtván
Megáldja őket buzgó hangokon,
Oh mily dicső, mily ritka példalátvány
Ily áldomás alatt ily két rokon!
A főnagyok nézik borult szemekkel,
S Hunyad feléjök fordul ily igékkel:

«Barátaim, szülöttimet, hazámat
Vegyétek, kérlek, gondotokba fel,
Egyezzetek, csak egyesítve vállat
A czélhoz így, nem máskép juttok el.
Ha nem hagyjátok a pogányt pihenni,
Porom csak úgy fog békén szenderegni.»

Szól, s a pajzsára dől le lankadólag,
Barátit fogja aggó érzelem,
De íme a hanyatlót ápolólag
Egy gyönyörű vitézfi ott terem,
A csarnok eltelik nagy égi fénynyel,
S Hunyadra, s a vitézre száll tüzével.

Szent bámulással, s néma tisztelettel
E jelre a sereg le térdre hull,
S Hunyad mennyekbe fölvetett szemekkel
Istennek esdik, mondva búcsuúl:
«Uram, te hozzád vágy öreg cseléded,
Testét a földnek, lelkét adja néked.»

S megáll verése a dicső kebelnek,
A pajzson csak hideg szobor pihen,
Mert a mitől kebel s kar hévre kelnek,
Az égi szikra többé nincs jelen,
Amott röpül már szellemvillanással
Az ifju hőssel, Isten angyalával.

Szűz Margit álma.

A királyi szűz szelídke Margit
Térdről egykor így imáda Istent:
«Oh kegyelmes Isten! én növendék
Ifju lányka nem tudom, mi üdvösb,
És mi jobb nekem: taníts tehát meg,
Mit miveljek? és jelentsd nekem ki,
Istenem, mi boldogíthat engem?»
És bocsáta rája Isten álmot,
Édeset, minő a kisded álma
Jó anyjának ápoló ölében.
Álma vitte őt kies ligetbe.
A ligetben két virágbokor volt,
Egy viríta zöld halomzat ormán,
Más viríta völgyöbölbe rejtve.
Egy parányi, s fürge szárnyas angyal
Röpködé körűl a gyönge szűzet,
És mosolygva a halomhoz inté,
S a királyi szűz szelídke Margit
Fölkiálta: «Jaj be szép virág az,
Milyen nyájasan néz a magasról!»
És mosolygva szólt a nyájas angyal:
«Várj, s tekints csak föl, szelídke Margit.»
És a lányka néze fölfigyelve.
Nap sugárzott a virágkehelyre,
A virágból harmatgyöngy fehérlett,
Tarka lepke röpködött közötte,
Szállt zsibongva fürge méh reája,
S a királyi szűz szelídke Margit
Fölkiálta: «Jaj be szép virág ez,

Mint örülnek néki lepke, méhe!»
És mosolygva szólt a szárnyas angyal:
«Várj, s tekints csak föl szelidke Margit.»
S a leányka néze fölfigyelve.
A virág lecsügge dél hevétől,
Nagy darázsok jöttenek donogva,
Rút babócsok, s más bogárneműek,
Melyeket nyár, s délnek lángja éltet,
S a virágon durva röppenéssel
Gázolának által, s fölkiálta
A királyi szűz szelídke Margit:
«Jaj be kár a gyönge szép virágért!»
Lágymosolygva hallgatott az angyal,
És a lányka néze fölfigyelve.
Im — csodálatos! kel délnyugatról
Förgeteg, s a zöld ligetre zúdúl
Öszvezúzva halmon a virágot,
S Margit fölsohajta fájdalommal:
«Szép virág, be búsan kell kimulnod,
Kár, hogy oly magas tetőn virágzál!»
A parányi, s fürge szárnyas angyal
Röpködött megint a szűz körében,
Es mosolygva völgy ölébe inté,
Hol virult a második virágszál,
Vad tövisek árnyékába rejtve.
Nézte a szelíd szüz, és sohajtott:
«Árva, gyönge, elhagyott virág te!
Ily homályban kell-e hát virulnod?
Föl, magasra nőnöd tüskebokrok
Tiltanak szegénykét, nap sugára
Tán ha egyszer száll reád naponnan,
Még csak méhe sem lebeg feléd itt;
Kedvesem te, árva kis virágom,

Kár örökre, kár örökre érted!»
S könyüt ejte szép szelídke Margit,
A könyű virágkehelybe hullott,
De a lányka nem tudott felőle,
Ám de látta a kicsinded angyal,
S a leányka szűz ölébe reppent,
Hónyakát szárnyával fogta által
S csókolá őt a meleg könyűért,
Majd piczin kezével hajnalarczát
Nyájasan simítva szóla hozzá:
«Szép királyi szűz, szelídke Margit,
Fájlalod tehát a szép virágnak
Árva sorsát, fájlalod te jó szív ?
Oh de nézz csak, nézz reá figyelve.»
Szólt az angyal a leány öléből,
Nyájasan mulatva hajnalarczán.
A leányka néz, s remegve lát egy
Gyöngyöt a nyiló virágkehelyben,
S mond: «Be szép gyöngy! milyet életemben
A királyi kertben sem találtam.»
Lágymosolygva hallgatott az angyal.
Majd csapongva dongnak a darázsok.
Rút babócsok, s ilynemű bogárnép,
S illetetlen nyugszik a virágszál.
Kánya, karvaly, sas lecsap közelben,
Am a tüske őrzi szárnyaiktól.
Büszke szarvas, tiszta őzikével
A bokort kerülve futnak által;
Förgeteg dúl, törve zúzva lombot,
S a virág ép marad völgy ölében.
Látta mindezt, s fölvidulva szóla
A királyi szűz szelídke Margit:
«Oh te rejtve nyiló szép virágszál!

Árva vagy, de gyámod a nagy Isten,
Annak áldozol csak illatoddal,
Boldog, oh ezerszer boldog árva!»
S monda néki a kicsinded angyal:
«Szép királyi szűz, szelídke Margit,
Láttad, milyen a virágok élte,
Szép virág te is a nagy Budában.
Isten ezt azért mutatta néked,
Dolgodat hogy intézd el szerinte,
Föl magasra, vagy le néma völgybe
Ültesd által életed virágát.»
Szólt a kisded angyal, s a leányka
Hónyakát szárnyával átölelte,
S mintha eljegyezné őt jegyesnek,
Csókot illesztvén a szűz ajakra
Elszállt tőle tünde lebbenéssel.
A királyi szűz pedig fölébred,
És az álom, s égi csók hevétől
Lelkesülten a királyhoz indúl.
Béla, hogy magához jönni látja,
Szól: «Jó gyermekem, szelídke Margit,
Monddsza, mit kivánsz apád szivétől?»
S mond a gyönge szűz, szelídke Margit;
«Drága gyöngyim, s a királyi udvar
Pompafényét engedd félre tennem,
S hagyj lemondnom a világ zajáról,
A szigetben ottan szent magányban
Égnek áldozandom éltemet föl,
S elvonulva ott imádom Istent,
Hogy reád, s hazánkra küldjön áldást.»

A naimi özvegynő.

(Lukács evangy. VII. fejezet.)

Hiú, mulékony, a mi emberi,
Hiúk a földi vágy, remény, öröm.
Boldog, ki nélkülözni megtanult,
S égben keres, ha szenved, enyhülést.
Ott, ott buzong apadhatatlanúl
A szent vigasztalásnak enyh-ere,
Melyből merítve a gyámoltalan
Erőt iszik, s ujúl a lankatag,
Ott mér az Alkotó erényeket,
Küld próbaúl emberre bajviszályt,
S ha győze, homlokára tűz babért,
Mindenható, kegyelmes a neve,
Ezt hirdetik föld, ég, a nagy világ,
Tanú az égi evangyéliom,
Ihol következő története:
Hol a világ megváltó Jézusa
Mennyből hozott hitet kiálta ki,
Szentföldön, a tejjel mézzel folyón,
Naimban élt egy özvegynő, szerény
Magányos háza szűk körén, egyetlen
Fiút ölelve kis családjaúl.
Feledni férjét, női hű kebel,
A lelke más felét, nem birja, csak
Szövetségöknek élő záloga
Lesz némileg vigasztalása, mert
Özvegynek édesebb szerelme nincs,

Mint karjain mosolygó kisdede.
Mi néki minden a nagy ég alatt?
Hisz' angyalt ringat ölben, és szivét
A mennyek üdve birja lakhelyűl.
Ártatlanan, nem tudva bánatot,
Csügg anyja keblén a kis csemete,
Majd játszadozva ellebbenti félre
A gyásznak fátyolát, s gyöngéd mosolyt
Varázsol a kesergő ajkira.
Elcsattan ekkor a csók arczain,
S könyükre olvad a hő csókdosó.
O vajmi sok sejtés, vágy és remény
Sugára leng a szép kisded körűl,
Miket szülője mármár töltve hisz,
S ha felsudárul ifju pálmakint
A zsenge sarjadék, ha isteni
Félelm övedzi tiszta homlokát,
Ha fejtvék teste, lelke és szive,
Anyjának ő lesz édes mindene.
De életünk Isten kezében áll,
Az óra s perczenet bizonytalan,
Mely földi lételünknek végszer üt.
Pólyákon, őszek támaszbotjain
Egyenlő dühhel gázol a halál
Az ifju arczok rózsabimbajit
Letépi, s hervaszt nyers férjízmokat.
«Ne kösd te is, Naimnak özvegye,
Ne kösd fiadhoz boldogságodat,
Istenre bizd magad, s ha gyámolod,
A földi, eldől, égből más jutand.»
Ily szózat inté a szegény anyát,
Midőn térdelve zsámolyán eget
Segédűl híva szent imáiban,

S hogy végezé kegyes fohászait,
Fiához vitték sürge léptei,
Megcsókolá szivének angyalát,
És monda, könybe lábadó szemekkel:
«Fiam, szerelmesem, mi jó az ég,
Hozzám, midőn téged ölelnem ad.
Szeretlek, mert Istennek útain
Lépdelnek lábaid, mert megbecsülsz
Embert, rokon, vagy nem rokon; hajolsz
Intéseimre, s tisztelsz engemet.
Szeretsz is, nemde jó egyetlenem?
Ah légy vigyázó tenmagadra, ne
Veszélyezd, kérlek, drága éltedet,
Légy gyámolom, s vénségem támasza,
Kedves fiam, szerelmes magzatom!
Ám hogyha Isten máskép rendelé,
Ember ne merjen kelni ellene,
Áldott legyen szentséges szent neve.»
A nő így szólt nagy aggodalmasan,
És termetes, szép ifju gyermeke
Megcsókolá kezét mondván neki:
«Szerelmes, édes jó anyám, ne aggj
Miattam úgy, hiszen mondád magad,
Hogy én szeretlek, s mondásod való,
Miképen is lehetne tőlem az,
Hogy én neveljem aggodalmadat?
Épségemet vajjon nem őrzöm-e?
Hajnallal nemde jó korán kelek?
A hosszu álom, s párna nem puhít,
Munkával edzem ifju testemet,
Ételt italt éhségem fűszerez,
Nem fényüzés; léghez mérsékelem
Ruháimat, s futok minden veszélyt,

Mi képes ifjat tántorítani.»
Anyját ekép nyugosztalá fia,
S imáda Istent a kegyes szüle,
Hogy ily fiú serdűle karjain.
De ah korlátozott az emberi
Vigyázat, és óvás; véletlenül
Nehézkedik reánk a sors keze,
A mit szívunk, a lég, s a tápszerek
Gyakran magokban rejtik a halál
Csiráit, s a mi máskor éltetett,
Idő folytával méreg, öldököl.
A sors elérte a naimbeli
Özvegy fiát is; lőn súlyos beteg.
Hiába őrködék szülői gond,
Virasztás, és hű ápolás fölötte.
Hiába száz tanács, és gyógyszerek,
Nem képesek baján segítni a
Sirámok, melyeket jó anyja sír,
Az ifju napról napra hervadoz,
S reá hull a halál sirfátyola.
Szegény özvegy! ki fesse bánatát?
Ki ad méltó nevet keservinek?
Jőnek közel vérségü rokoni,
S kik lelkikép öszhangzanak vele,
A városnak legjámborabbjai,
Buját vigasztalólag kérlelik,
S hullnak könyűik, részvét gyöngyei.
A magtalan szülő pedig sötét
Arczára, s elzilált hajára hint
Gyászhamvakat; szaggatja öltönyét,
S borulva porba Istenhez kiált:
«Bocsáss meg, Istenem, ha e csapást
Eltürni nem birom, hiszen tudod,

Hogy én szegény özvegy némber vagyok,
És ő egyetlen jó fiam vala,
Ő gyámolom, s vénségem támasza.
Imádom, Isten, rendelésedet,
Mert a hatalm és bölcseség tiéd,
De gyönge nő, s gyarló poralkat én
Leroskadok, ha nem segít karod.»
Az özvegy így kiálta mennybe fel,
Majd fuldokolva ráborult fiára,
Arczát bucsúcsókokkal illeté,
S könyűkkel áztatá egyetlenét.
«Fiam, szerelmes gyermekem, te jó,
Istenfélő valál e földön itt,
Légy ott az égben üdvözült, s anyádért
Imádj Istent ő választottival.
Isten veled fiam, jó gyermekem!»
A nép pedig, mely körben áll vala,
Nedűs szemekkel függe a szülőn,
És a halotton, és a nép vala
Igen nagy számu, mert az özvegyet
Ön és fiának jámbor élteért
Apró s öreg mindnyájan tisztelék.
  Menésnek indul már a gyászsereg,
Halálcsend birja a kiséretet,
Csak a halottas özvegy jajszava
Veszékel olykor nagy keservesen.
Ekép haladva, hogy kiértek a
Városkapun, jön íme nagy sereg
Szemben velök, s a nép rendkívüli
Hatásu meglepés szent jellemét
Hordozza homlokán, áhítatos,
Jámbor, mint a kit Isten ihletett.
Mély bámulás és néma csend között

Figyelmét kétszerezve lépeget,
S egy ifju férfiút veszen körül,
Egy ifju férfiút, dicső, deli,
Fenséges termetűt, kinek kegyek
Sugárzanak szelíded arczain,
Foly méz gyanánt a szózat ajkiról,
S keblében égő szeretet lobog.
E fenséges fiatal férfiú
— Hiszem, hogy sejti jámbor szívetek,
Az Istenember, a názáreti
Jézus.
Kinek nem reszket itt szive?
Ki nem lesz hajlandó örülni e
Találkozáson? — Isten! o be mély
A bölcseséged, és határa nincs
Kegyességednek! Lássa a világ
Te szent Fiadban nagy hatalmadat,
S higyen szavának, mely szent és örök.
Az Idvezítő hogy közel jutott
A gyászoló anyához, meghatá
Sírása, mert ő ember is vala,
Ki Lázárt megsiratta ő maga,
Ki a szent városon, zsidó népen
Könyűket hullatott, s letörleni
A másokéit olyan kész vala.
«Megálljatok» mond a halottvivőknek,
S a nyilt koporsóval megálltanak.
Megállapodtak a gyásznépek is,
S egy érzelem villant el lelkükön,
Minő váratlan és nagy tett előtt
Szokott eredni. A szülő pedig
Sirt nagy keservesen, s mint hogyha el-
Akarná bánatát panaszlani,

Az Idvezítő szent arczára, majd
Halott fiára szállt könyüs szeme,
S az emberért magát föláldozott
Jézus vigasztalá mondván: «Ne sirj»,
Majd a koporsóhoz járul vala
Reá tevé hatalmas szent kezét,
És szóla, mint csak Isten szólni tud:
«Ifju, mondom neked, kelj föl!» S felült,
És kezde szólni, a ki holt vala,
És hogy kiszálla, Jézus átadá
Anyjának őtet.
Elfogá pedig
Szent félelem mindnyájokat, s hivék,
Hogy több, mint ember, a ki ezt tevé,
S magasztalák Istent, hogy köztök oly
Dicső próféta támadott, hogy Isten
Meglátogatta népét. Elhatott
E hír Judæa tartományiba,
S beszéd szállonga szét a nép között:
«Istenben bizni, s élni jámborul
Mi boldog állapot, s vigasztalás,
Tanú reá Naimnak özvegye,
S koporsóból életre hívt fia.»

Jézus, a kisdedek barátja.

(Lukács evangy. XVIII. fejezet.)

Oh kegyelmek fogyhatatlan árja!
Isten íme szent fiát leküldte
Égi tant hirdetni a világnak,
És az Idvezítő szent szavára

Fölriadnak a bünárba sűlyedt
Emberek, s okulni szent beszédén
Mindenünnen gyűlekeznek öszve.
Áthat a hír, e csudák csudája,
A kis kandi gyermekek szivén is,
S e kiváncsi fürge nép mi vágygyal
És mohón fut a csudálatosra!
«Jó anyám, mikor menendesz el még
Látni a nazáretbéli Jézust?
Kérlek, engem is vigy el magaddal,
Jó leszek, de elvigy ám anyácskám.»
Ily esengve sürgetőztek a kis
Gyermekek, s rövidke lábaikkal,
Csímbeszkedve anyjaik mezébe,
Ballagának a tömény sereghez,
Mely az Idvezítőt fogta körbe.
  Karra fogva, és magasra tolva
Nézve néz, és bámul a kiváncsi
Kis sereg; mi furcsa látvány!
Ott egyik fül és szem lett egészen,
Mintegy rátapadva a beszélő
Nyájas és dicső arczára; másik
Inti anyját, rántva öltönyénél:
«Ime most az Úr felénk tekinte.»
Az falatját, mézzel édesűltet,
Bábuját ez ejtve földre, bámul.
Van, ki vizsga szemmel, fürge észszel
Fölfog, a mit láta, halla, mindent,
S anyjának fülébe sugdogálja.
A kiváncsiság nagyobbra gerjed,
S vágyva vágynak a kegyes beszédű,
Nyájas arczu szónokhoz közelgni,
Vágyaikra hajlanak szülőik,

S a tömény sereg közt nagy tolongva
Törnek által áldást kérni rájok.
 Ám a népsereg neheztelőleg
Vette mély figyelme megzavartát,
S a tanítványok feddődve vissza
Útasíták a mohó szülőket;
És talán keményebb dorga szókkal
Illeték a kisdedek merényét.
Látta Jézus a neheztelőket,
S szóla mondhatatlanúl szelíden:
«Hagyjatok békét a kisdedeknek,
S engedjétek őket jönni hozzám,
Mert ilyeké a mennyek országa
És bizony mondom, ki nem hasonló
Tiszta gyermekérzelemmel indul
Mennyország felé, az nem jut abba.»
S ím a kisdedek szelíd barátja
Mint bocsátkozik le szende lelkű
Kis barátihoz, karolja ölbe
A feléje símulókat, és fel-
Téve szent kezét reájok, áldja
Szent imáju áldomással őket.

* * *

Vajmi drága, kincsnél drágalátosb
Oly kegyes nő, a ki buzgalommal
Telve, jámbor útra, s Istenéhez
Jó korán vezérli kis szülöttit.
A szelíd anyáknak nyújta Isten
Főhatalmat gyermekeik szivére.
A gyöngéded indulat, szivesség,
Hő szerelmi gondos ápolások,
Nő kebelnek e saját erényi,

Rózsaöv gyanánt fűzik magokhoz
A kis szende lelkek vonzodalmit.
Üdv, és hála a kegyes szüléknek,
Üdv az égben, hála itt a földön!

Kinízsi.

I.

Szóhősök és szájhonfiak,
Ne zengjem a jó faj magyart,
Ki tett, s magáéból adott,
Nem csak beszélt, s igy-úgy akart?

***

Kevés beszédü és komoly
Pilláju volt Kinízsi hős,
Gyökér magyar faj, nem szava,
De karja vallá, mily erős.

Szent volt előtte a haza,
S ezt nem fitatta senkinek,
Miért is azt kimondnia,
Ha hinni kelle tettinek?

Gyülésbe lépve hallgata,
Míg elfolyott a szózavar,
Kardütve monda végre szót:
Ő mit? miért? s miként? akar.

S nem volt ez olcsó könnyü szó,
De becscsel és sulylyal tele,
Igért s adott pénzt és hadat,
S legott vezéreül kele.

Nem a szellő fuvalmakint
Forgatta ő a kaczagányt,
Honnan mindenha sujthatott,
Fel ott fogá a buzogányt.

Ország ügyét ha tervezé,
Azt nem duskálva főzte ki,
De szintén tomboló vala,
Ha a csatát jól vágta ki.

Ha kedve jött, két kézre vívt
S törött utat Kinízsi hős,
Gyökér magyar faj volt biz ő,
S a mit tőn, minden oly erős.

II.

Ki hitte volna róla, hogy
Ő dévaj is lehet?
Csakhogy hasonló tréfacsínyt
Nem mindegyik tehet.

Őt bajra hívta gőgösen
Egy ozman óriás;
De ha Kinízsi nem, vele
Ki is bírt volna más?

Kinízsi nyújt elébb kezet,
S az ad viszont neki:
Sajtó lőn a magyar marok,
S ozman vért zúza ki.

Rövid perúton végezé
Kinízsi e vitát,
Másik kezével elcsapá
Az óriás nyakát.

Kenyérmezőn még dévajabb
Vitézfogása volt,
Hol a csaták terén hevert
Ezernyi számu holt.

Éjjel nagy áldomást ütött,
S hogy széles kedve lőn,
Övön ragadva egy halott
Pogányt, fogára vőn.

S eljárá nagy negéddel a
Toborzó lassuját;
Így ünneplé Kinízsi a
Győzelmi hejhuját.

III.

Kinízsinek nem csonkula
Se kardja, se vitéz kara,
De, mit kevésbbé forgatott,
A nyelve szélütött vala.

S ki sejtené, hogy ekkor is
Szolgálta híven a hazát?
Országbirája lőn pedig,
S el nem mulaszta egy csatát.

És mint országbiró hozott
Törvényszerű itéletet,
És mint vezér ölt százakat,
S űzőbe vett százezreket.

Szerencse, vagy miféle sors
Hány nagy tervet megbuktatott,
Övét soh' sem, mert vak mohón
Ő semmi ügybe nem kapott.

Mindenfelé győzelmivel
Töltötte bé a harczi tért,
S borzadt, ha látta a pogány
A néma hallgatag vezért.

* * *

Szóhősök és szájhonfiak,
Elzengtem a jó faj magyart,
Ki tett, s magáéból adott,
Nem csak beszélt, s így-úgy akart.

Hunyad és neje.

I.

A két hazán vas és halál
Pogány dühével edzve dúl,
Hol a hős elriasztani
A végveszélyt határirúl ?
A harczra hívó kürt riad.
Ki áll elő ? A nagy Hunyad.

S szép hölgye őt megöleli,
Mint árvafűz a gyászszobort,
Ejt illetődve részkönyűt
Jó asszonyán a várcsoport.
«Ah féltelek, levente férj !»
«Isten veled, nejem, ne félj !»

S a harczfi elröpült tova,
Kisérte két őrangyala:
Egy láthatatlan mennyei,
Másik balán csörög vala.
Míg bírsz ily hármas czimborát,
Magyar, ne féltsd a két hazát.

Mező nyilik vértől piros,
S az ég fölötte elborúl,
Piros mezőn sürűn hever
A vert pogány holt táborúl.
S a kürtölő hír terjedez:
«Hunyad kezének müve ez.»

II.

Sötét a bükkös árny
Az ősi vár körén,
Alatta csecsemő
Ring úri hölgy ölén.

S kis fürge bátyja majd
Fut pillangók után,
Majd hízelegve csügg
Szülője hónyakán.

A hölgy ki volna más,
Ha nem Hunyad neje?
S a két fi? a pogány
Növő vasvesszeje.

De íme nő közelg,
Borítja gyászlepel,
S a bükkös eltelik
Búnyögdelésivel.

«Ki vagy te árva nő,
Mi szerzi bánatod?
Vigasztalásodat
Mi által várhatod?»

«Elérte Vaskapun
Halál a férjemet,
Ki fogja védni ah
Én árva lelkemet?»

«Hunyadnak oldalán
Ha vesztéd férjedet,
Hunyad hütös fele
Véd íme tégedet.»

S útfélen egy fiú
Oly sírva mendegel,
Nem győzi kis keze
Könyét törölni el.

«Mi lelt piczin fiam,
Tán elvevék lovad?
Vagy elrepült talán
Gyöngytollu madarad?»

«Levágta háborún
Apámat a pogány,
S takarták föld alá
Szerelmes jó anyám.»

«Ne sírj szegény fiú,
Ölembe jösz te fel,
Én is anyád vagyok,
Ki téged fölnevel.»

S mint szörnyű láztetem
Csonkán jön egy vitéz,
Tört dárda támasza,
Ül arczán harczi vész.

A nagy Hunyad nején
Szívdöbbenés fut át,
És váltja gyorsan a
Bajnok felé utát.

«Csaták bús hirnöke,
Áldjon meg a nagy ég.
Szólj, élet vagy halál?
Hunyad ha él-e még?»

«Ne félj, nagy asszonyom,
Él, és dicsőn Hunyad,
De a gőgös pogány
Ott a gyepen rohad.»

S nyer ápoló kezet
A jó hir angyala,
Sebét kötözgeti
Az úri bölgy maga.

S terítve nyájasan
Elébe tápszerűl,
Mi testnek ád erőt,
S mitől a vér hevűl.

«Hunyad várába, mond,
Örök legyen nyugod,
Urának harczait
Regélni te fogod.»

III.

Aranyhajnal sugáritól
Az ősi vár oly innepi,
S kelő lakóit ím hadi
Kürt harsogása meglepi,

Kaput tárnak, s porfoltosan
A várba hős Hunyad rohan.

A házi szent oltár előtt
Nejét, fiát térden leli,
S a jó anyán s nőn elfogult
Üdvözletét csak tördeli.
«Oh nő, ugy áldjon Istenem,
Mily drága kincs vagy énnekem.»

S mint a virág napfény felé,
Reá hajúl a szende nő,
Térdét ölelve kis fia
Elmondja, mi nyelvére jő.
Ily boldogan férjet s apát
Isten-világ gyönyörgve lát.

Gyöngéd a nő, s figyelme jár
A kedves arczán, s fegyverén,
«Levente férj, mi vad dühű
Vész dúlhat ott a harcz terén?
Érczpajzsodon, s buzgányodon
Hány csorba és döfés vagyon!»

És a mi enyh, és kényelem
Az ősi várban lelhető,
A drága vendégférj előtt
Kitárja a hév lelkü nő.
Mindezt Hunyad nem élvezi,
De, «hol kis fiam?» kérdezi.

S hogy csókot a még szunnyadó
Kis csecsemőn s áldást hagyott:

«Beteltek, mond, szűvágyaim,
S várnak reám a síkon ott,
Haddal közelg Murát maga,
Isten veled nők csillaga.»

Töredék.

A halom ormáról szálltak a völgybe le,
S vitték fegyveröket Hunnia népire.
Már durrogtanak a torkolatos csövek,
S hulla dühöktől a szembeszökött tömeg.
A ki vitéz, helyt áll, s vére kiömledez,
S elhullt tagjaival szent honi tért fedez.

Sugva fut a csermely sásos medre között,
Melyet fölkent hős vérere öntözött;
Sárga iszaptól rút üstöke szétterül,
Gyöngéd teste rohad, s lesz halak étkeül.
Durva pogány száguld sikjaidon magyar,
Százados inségnek gyászos leple takar.

Augsburgi ütközet.

910. Eszt.

Hunnia' rettenetes karu Hősei tünnek előmbe,
Kik legelőbb védék Országunk' sarkait Árpád'
Holta után az egész Alemannia' fegyveri ellen.
Augsburghoz tódult roppant birodalma Lajosnak,
'S tűrődzött karral Magyar ellen fente aczélját.
Fő Ura honnunknak Zoltán volt akkor: időtlen
'S karjai még gyöngék szablyát ellenre suhíntni.
A' hadi kormányt a' Nemzet' szózatja Lehelnek
Nyujtá-ált, ő lett első Hadnagyja hadaknak,
'S a' Magyarok lelkét borzasztó kürtbe lehellett.
Sok szomjús szablyát vezetett míg szomjokat oltá,
A porban-heverő Teuton' vérével itatván.
Testhalmok födték Noricumnak telkeit akkor,
'S a' folyamok véres patakoktól felzavarodván,
Nem nyujtottak italt a' rémült Vinduszi népnek.
A' Frank és Svévusz mind elhullt Par' folyamánál,
'S a' Noricum' fijait Lechnek hullámi sodorták.
Népei Nyúgotnak nem merték hosszu időkig
Árpád' gyermekeit haddal fenyegetni ezentúl.
Olly tüzesen védék megtámadt honjokat ekkor
A' Magyarok! kiknek villámzó fegyverit, és a'
Harsány kürtü Lehelt készűl elzengeni kobzom.

ELSŐ ÉNEK.

Milly zúgás ötlik füleimbe? mi villog az éjnek
Sűrű kormában ?! Rengő dörgéssel ütődnek
Nyúgotról suhogó szélvészek az Attila-várnak
Ormához; Noricum', Francónia', Svévia' 's Saxon'
Magzatinak kardját villongani látom az éjben.
Látom torladozó seregét tódulni erősen.
Augsburghoz minden tájakról egybe gyülöngnek,
'S mint a' görbe folyók, mind a' tengerbe omolnak,
Úgy a' Teutonok is mind egy táborba' tanyáznak.
Hát mit akartok, tí Nyúgotnak gyermeki, itten?
Merre visítand majd egyenes szablyátok' aczélja,
'S mérges dárdátok' fényes hegye merre ragyogland?
Mord képű Szígárd, mit akarsz hogy fegyvered öszve-
Húzod? Mért fenyegetsz életvesztéssel amollyan
Teutont, a' ki ölő karddal nem övedzi magát fel,
'S szélszárnyon nem iramt Augsburgi vitézek' ölébe?
«Attila magvának dölyfét megalázni idő már,
Hogy ne talán büszkén fordítsa reánk buzogányát.
Megholt a' hadakat-rontó Pannónia' Hőse!
Ne féljünk többé! dúljuk-szélyt árva hazáját.
Zoltán, Árpádnak fija, gyermek 's gyönge csatázni.
'S lássák a' vadonok' bárdatlan fajzati, hogy mi
Szembe merünk illyen gyülevésszel szállani mindég.»
Így ordíta kevély hangon Szígárd vizözönként
Terjengő seregéhez, erős markába feszített
Kardja szorult, 's levegőt sebesen hasogatva visitott.
A' Senonok' (melly Franczia nép vala) Herczege máskép';
De mivel a' harczok fija volt 's megvívta az ellent
Úgy, hogy nálánál jártasb Hőst akkor időben

Nem mutat a' Német nemzet: 's így néki adá-ált
A' csata' kormányát gyermek Lajos, a' ki időtlen
Lévén, nem bízott erejébe' Magyarra kiszállni;
Hát az emel kardot, 's fenyegetve lövelli szelésre
Megköszörűlt élét Pannónia' szép telekére.
Hallod, vad harczok' Villáma Lehel! dühödését
A' Teuton' pezsgő népének? látod az érczben
Állókat? Mint a' rablásra menő vadak éhes
Mord fogakat vicsorintanak a' zsákmányra dühöngve:
Bajnoki tűz' szikrája lobog kebledbe, 's hazádnak
Szent védelme eget csapodó lángokba röpítget.
«Hol van Előd' fija Bors? Üljön paripára serényen,
'S gyüjtse az elszélyedt Pannónia' Hadnagyit öszve,
Századok', Ezredek' és kissebb csapatok' Vezetőjit.»
Így dörög a' harczok' Dúlója szemöldökit öszve-
Húzván és szemiből haragos villámot eresztvén.
Attila' vára alatt Csepelen, Duna nagy szigetében,
Gyűltenek-öszve serény mód' Hunnia' Hősi, Vezéri,
Kikhez ránczbaszedett homlokkal nyersen imígy szólt
A' harczok' Döntője Lehel: «Látjátok az aggott
Bérczek tornyosodó tetejét az egekbe meredni,
'S a' Duna hullámit ki-kiütve csapongni Kelenföld'
Büszkén fennálló sziklájira: úgy emelengnek
A' Teuton' tenger-sokaságú magzati feljebb,
'S harczriadó hangjok hamvas felhőkbe ütődik.
Árpád' kardjával 's karainkkal vívt telekinkre
Vágynak irígy szemeik, 's berohanni akarnak ez áldott
Pannon' hegy-völgyes termékeny földire már már.
Hát elnézhetjük békén ime' ránk fenyegetve
Czélzó kardoknak hegyeit?! Ki merészle csatázni
Scythia Hőseivel, 's nem dűlt a' sír' fenekére?
Hol nem győzött még szablyánk azonóta, hogy Álmos
Volga folyón általvezetett bennünket e' földre?»

Mint mikor a' tenger' sodródó habjait űzi
A' fagyos éjszaknak zúgó szele, háborodás lesz;
Égig tornyosodó hullámok gálya —, hajókat,
Szirteket, embereket nyelnek, 's fene módra dühöngnek:
Olly zudulás támadt Csepelen, mikor a' Teutonnak
Kardját emlegeté a' harcz' Győzője; egekbe
Felszáll harczzengő hangjok, megbőszül az ernyős
Fűzesben legelő bika és feltartja fejét a'
Bokrokból. A' part mellett úszó halak is meg-
Hallván vad morajok', Duna' túlrészére osonnak.
«Ki meri Árpádnak népét fenyegetni e' hangon?
Tí alacson lelkűk! mért bántottátok előbbed
Hunnia magzatját, karotok mért kelt-ki reája?
A' Magyar a' honját sirig védelmezi, 's nem bánt
Mást: ha előtte magát megalázza; de merjen
Fegyvert fogni reá valaki, van fegyvere, karja.
Szittya paizzsával nyil-'s dárdát visszaverend ő.
Nyúgot' gyermeki! tí már mind táborba tanyáztok;
Várjatok, a' Magyarok sem késnek kardra kiszállni
Véletek. Ott lészen szablyájok, epébe' füresztett
Szittya-nyilok, tegzök, csúcsos dárdájok is ott lesz.»
Ezt zúgá a' sok Hős szinte csatára hevülve.
Egy sem volt, ki hüvelyből nem rántotta-ki kardját;
Villámlott tüzesen megmarkolt fényes aczéljok.
«Vad harczok' Tiprója Lehel!» — mondotta továbbad
Sok hős, — «Főhadnagyja te vagy sereginknek, utánad
«Fog csattogni sulyos kardunk, bár merre kivánod.
Ámbár a' délnek forró homokára vezetsz is,
Vagy fagyos éjszaknak hó-zúz-jéglepte hegyére.
Ülj a' sós tengerhullám' hátára, követnek
Hőseid; ámbár a' felhőkbe nyuló kopasz és zord
Szikláknak tetejére viszed-fel fegyvered', ott is
Állunk.» — Ekkor mind, megvágván karjokat, éltök'

Cseppjeiből egy drága arany- 's gyöngyös nagy edénybe.
Mindnyájan egy kis vért hagytak folyni, 's kitölték. —
Fő szentségök volt nemes Eldődinknek ez akkor;
'S így esküttek már Álmosnak szittya Apáink.
Ez hogy megtörtént, a' véres kardot Ugundnak
Átnyujtotta Lehel, 's hadtűzre hevűlve keményen
Nézett a' körülállóknak seregére 's parancslá:
Hogy valamerre tanyáznak az Árpád' bajnoki, tüstént
Környűlhordozná 's fegyver-ragadásra rivasztná.
Mostan Ugund véres köntösbe felöltözik, ollyan
Kard van markában, 's szél' szárnyán hirdeti a' Fő
Hadnagynak tüzesen villámzó harczi parancsát,
Hozzá adván azt: hogy karddal vész-el az ollyan,
'S gyermeki nem Katonák, Nemesek nem lesznek ezentúl,
A' ki paizst nem fog, 's karddal nem övedzi magát fel.
Mert akkor csak azok harczoltanak a' csata' síkján
Kik nemesek voltak; Nemesek pedig ollyanok a' kik
Harczoltak: mind egy volt akkor még Nemes és Hős.
A' Magyarok látván véres köntösben Ugundot,
Érczkebelök tüstént fellobbant e' hadi hírre
'S felhőkig röpülő súgár lovaikra szökeltek:
De bezzeg hódolt Pannónia', Dáczia' 's Morva'
Arczin sárga halál' elsáppadt ránczai ültek.
Elképedve futott kiki kunyhójába, ha látta
A' véres kardot, 's köntöst lelebegni Ugundról.
Mit reszketsz kobzom? harsány hurod íme hanyatlik,
Úgy hallik rezegésednek szava mintha ijednél,
'S mintha erősb morgás, robogás venné-el erődet? —
Ám de mi morranat ez? Mint a' szélvész' dühe dúl-fúl
Olly zúgást hallok; keveredve tolonganak öszve
Dáczia' halmairól, a' Pannoni 's Morva vidékről
A' harczban mindenkor erős nagy Hunnia' Hősi.
Rákos! te homokos halmok' bő anyja, nyerítést

Hallok dombjaidon. Nyihogó paripák ropogatják
Szittya-kezekbe szorúlt kantárok' aczél zaboláját;
'S mint mikor a' tölgyes bükkös Bakony' erdeje bömböl
A' zuhogó széltől, olly morgást hallani rajtad.
Ott állnak mint a' fenyvesnek szálai készen
A' Hősek, lovaik tombolva zörögtetik éles
Kardjaikat, 's délczeg mód ágaskodva nyerítnek.
Nyusztbőrből varrott süvegiknek szőre fakó volt.
Hosszú köntösben, melly Áziabéli vadaknak
Bőreiből készült, 's saruban nyomták paripájok'
Nyergét, és csipkés sarkantyu tüzelte lovoknak
Karcsu inát; torzas bajszok keveregve lebelgett
A' szellőn, szemeik komoran forgottak alá-fel.
Vállokról tarkált parducz figyegett-le kevélyen,
Hátaikon puzdrát vittek megrakva nyilakkal,
Oldalokon suhogó kard zörgött, jobb kezeikben
A' buzogány izmos markokba szorulva kerengett.
Mint az oroszlánok nagy gőggel néztek, ügyelvén
Hol van az, a' ki velek karddal mérkőzni merészlend.
Bulcs, a' harczoknak Zászlósa, elől lobogatta
A' véres zászlót, tódúla utána Zarándnak
Fő Hadnagyja Velek, 's rézbunkót tarta kezében.
Legmagasabb 's csontosb paripán nyargalt vala Orgyas,
Hosszu szemöldökinek lekonyúló szőri befödték
Szikrázó szemeit, horpadt volt homloka' csontja.
A' Magyarok köztt ő volt akkor időbe' legizmosb.
Ott robog immár a' mennykővágásu Botond is,
Ferde fokú nagy bárd fénylik markában inogva.
A' Bizanczi aranykaput ő döntötte-be nem rég
A' mikoron seregét Görögök' fővárosa látta;
Akkor hajlott-meg foka is kaputörte vasának.
Bunger is ott van már, letarolt fejü kún seregével
A' Duna' partján áll, 's kún nyelven harsog övéihez.

Ő ment-át legelőbb Álmos' részére Kiownál;
Bojta, Eden, Retel, Ét, Etu és Oluptulma Vezérek
Őt követék, mikoron látnák nagy lelkü Apáink'
Fegyverinek hódulni Kiow-vár' büszke Vezérét.

MÁSODIK ÉNEK.

A' piros arczájú hajnalnak bársony öléből
Felszállt a' ragyogó nap, 's széllyelszórta sugárit
A' hegyek ormairól; mikoron felugorva lovára
Jött Lehel a' téres Rákosnak dombjain álló
Vaskaru Hősekhez, kiknek kardjokra lövellett
Napsugarak szemeket-sértőleg visszaverődtek.
Féloldaltt szökdelt pej ménje nyerítve alatta,
'S fodros tajtékot hányt szélyt rázkodva fejével.
Nyuszt kalpagja felett sastollúk ingadozának,
Harcztüzeket szikrázó két szeme fényle-ki a' le-
Lóggó bojtok alól, komoly ábrázatja sötétlett,
Széles vállárol tigrisbőr függe kevélyen,
Körme ezüst, mellén kapcsolva merően: oroszlánt
Szokta ekép' általmarkolni dühében az ádáz
Tigris, hogy ha kopár szirten viadalra kiszállnak.
Kürtje aranylánczon csüggött oldalra akasztva.
Harsány kürt volt ez: ha Magyar hallotta rivallni,
Dúló vér dobogott mindgyárt Marsz-lakta szivében,
'S hangjától, mint a' Boreász' zugtára dagadnak
Ádria' öblei, úgy buzdult hős keble Magyarnak.
Induszi gyöngyökkel kirakott buzogánya ragyoglott
A' nyerg' kápáján, izmos markába szorítá
Attila' nagy kardját; (szent kard volt, önmaga ezt Marsz
Isten félcsudakép' küldé vala Attillának.)
Mint a' nyíl végig nyargalta Vitézei' rendjét,

'S háromszor fúvá-meg kürtjét, annyiszor ők is
Kardjaikat fejöken feljűl feltartva fogadták,
'S rengő zúgással harsogták. Sasfiak anyjok'
Jöttén szoktak ekép' szárnycsattogtatva visítni.
A' Hős kardjával jelt ád, — hallgatva fülelnek,
Ő pedig így dörgött harsány hangokra fakadva:
«Árpád' kardjának hajdan követőji Vitézek!
Harczok pattognak Nyúgotnak halmain immár.
Csöngnek az öszveszaladt Alemann népeknek aczélos
Fegyveri, öldöklő dárdák' zászlóji lobognak.
Haddal vívt Honnunk' szép földje felé fenyegetve
Csattog az ellenség: csattogjunk hát mi is őrá.
Görbe vasunk szeldesse nyakok', 's bezuhintva folyókba
A' Duna hült testök' hullámin hordja-le hozzánk.
Ő hirdesse vitéz karainknak rettenetessen
Sujtó villámit, reszkessenek a' Duna mellett
Táborozó népek, 's fiainknak jusson eszökbe:
Hogy most, párolgó kardokkal vívnak Atyáik.» —
Énekem' érzékeny hallója! Bakonyba leütni
Mennykőt hallottál? — megkettőztetve dübörgtét
Rácsap az elterjedt bükk' tőkéjére, csikorgva
Meg-megakad minden fokon, és mind annyiszor ordít
Míg minden szirtet nem jár sorjába; ropognak
Akkor az ormoknak meredek sziklájі, mohette
Agg tölgyek 's bükkök meghangoztatva recsegnek:
Olly robogást indíta Lehel, mennydörgeni tetszett
Hadnagyi hangjával Rákosnak dombjain álló
Hősei köztt; paizsok, kardok csattogtanak izmos
Markokban. Lovaik hallván a' rettenetes zajt,
Megszöppentek 's a' homokot horkanva kapálták.
«Induljunk Hősek! folytatta továbbra beszédét
A' harczok' győzője, sulyos karotoknak alatta
Hűljön-el a' Teuton, 's Nyúgotnak magzati lássák:

Hogy titeket harcz szült, csata táplált, most is az izgat.
Szittya oroszlánok, mord Attila' magvai jertek!»
Erre megindultak, 's a' tábor kürtjei morgva,
Mint a' két hegy köztt sodródó szél' dühe, zúgtak.
A' Főhadnagy ment legelől, hadi kürtje rivallott.
Bulcs a' harczoknak Zászlósa nyomába követte,
És az egész tábor zászlója után nyomulódott. —
Ott hol az öszveszorult Duna' hátát látja Kelenföld
Oszlani a' gályás Csepelen két ágra szakadva,
Ottan keltenek-át tömlőkre leülve csapatként
A' harczszomjúzók, 's túllévén ŭtnak eredtek.
Két napig útaztak halkkal. Harmadnap elértek
Arrabon' elterjedt síkjára 's megálltanak ottan,
Hol most a' zavaros Rábának 's Rábcza iszappal
Felzagyvált vizeit Duna' öble fogadja magába.
Itt leteleplének mindnyájan a' Duna mellett
Zöldellő téren, hol Ceresz' sarlaja bőven
Vág most sárga kalászt, 's hol vastag rendek omolnak
Görbe kaszája alá a' gyors gazdának. Imitten
Vártak míg Uszubú Veszprémből jönne hadával,
'S Tulma, Komáromnak Várnagyja, felúszna hajókkal.
A' tájt vizsgálták a' Hősek széllyeloszolva:
Felmentek Pannon-halmára az ifju Vitézek,
Megmutogatták a' harczok forgottjai nékik
Távol kékellő Kárpátnak bérczeit, a' sík
Róna mezőt, hol most Csallóköz szántja ugarját.
«Ottan van, mutaták, Duna- 's Vág-sánczolta Komárom,
Talpkövit e' várnak hős Tulma, Retel' fija tette.
Ott vívott Árpád, ott győzött kardja, amottan
Áll a' Nyitrai hegy, nagy hírü piarcza csatáknak.
Kádusa, Húba, Zoárd ottan vívtak Zobor ellen,
Ottan győzék-meg, megfogták 's hegyre akasztták.»
Estvénként mind a' táborba gyülöngtenek öszve-

Ülvén hadtüzeiknél 's vagy píritani vadhúst
Nyárson, vagy hadakat szoktak hallgatni időnként.
Hogyha kivált Türtül, jártas magzatja hadaknak,
Harsány hangokkal festé-le csatáidat Árpád!
Már a' hetvenedik télnek dere lepte szakálát;
Ősz haja tiszteletet gerjesztve simult-le, szavának
Hangjai reszkettek, viadalt dobogott szive még is.
Nem volt nálánál Magyarok közt senki tudósabb
Honjoknak történetiben, hires Attila' harczait,
Álmosnak Volgán átjöttét, tudta Kiownak
Bús ostromlását, 's Árpádnak büszke hatalmát,
Délczeg hangokkal 's kardvillogtatva beszélni.
A' tüzes ifjúság' szép únszoltára Zalánon
Nyert győzelmet imígy kezdette beszéleni ekkor:
«Meghódúltak már Árpádnak Nyitra, Bihar, Nyír;
'S Dáczia halmairól Tuhutum' diadalmi ragyogtak:
De nem rettent meg Bolgárok' büszke vezére,
Sőt fenyegetve üzent Árpádnak: hogy vigye-vissza
Dúló harczseregét oda honnét atyja vezette;
Mert máskép' csontját Bolgárok tördösik-öszve,
'S vad seregét lovaik fogják hortyogva tiporni.
Árpád' nagy lelkét ez nem rettenti azonban,
Érezvén erejét, 's tudván hogy nagy szelet indít
Büszke Zalán: de vitéz seregének tölgyi kiállják,
'S véle meg is vívnak, bár néhány lombjai törnek.
Erre hadindító szavat ád hadi kürtü Lehelnek.
Ez recseg. — Indúl Bulcs a' harcz' Zászlósa Velekkel,
Tételnek tartnak, 's Tisza partján állanak eggyütt.
Ellenben robogott tengernyi seregje Zalánnak:
A' Görögök' Császára, Leó, oda küldte Nikétászt,
'S Moesiabéli király, Símon, könnyíteni sorsán
Kívánván, sereget küldött védelmre Zalánnak.
A' felhős éjnek kormában tartva lovának

Kantárát, állott a' két had, 's várta hasadtát
A' lángfátyolban fejlő hajnalnak. Azonban
Megvirrad. Felzeng Árpád buzdítani népét,
Attila' sok fényes diadalmit hozza eszébe,
'S jelt int. Megriad a' harsány kürt hős Lehel' ajkán,
Zúg az egész tábor, harczot zúg mind valamennyi,
Indúlnak szemköztt a' Bolgároknak; előbbre
Mozdul az ellenség, nyilzápor verdesi mind a'
Két részt. Árpádnak fénylik markában aczélja,
A' nyíl pánczélos melléről visszarugódik,
'S a' dárdák' hegyeit feltartóztatja paizzsa.
Már közelébb állnak, szál kard- 's buzogányra kikelvén.
Árpád' kardjától sujtott koponyák lezuhognak.
Csótáros paripája nyihog rugdozva az elhunyt
Testeken, elbőszűlve szalad-szélyt Moesia' fajtja.
Bal félen szörnyű zúdúlás támad azonban,
A' görög íjakból kisuhintott nyílak üvöltnek;
Ottan vív Lehel és Görögök' Hadnagyja Nikétász:
Ketten csattognak, bal karján vér fakad annak;
Erre felindulván dárdával szúrta-le lóról
A' Görögöt, 's horgas kardjával szegte nyakát el.
Fő nélkül maradott Görögök gyérűlve szaladnak;
Egyik része Zalán' kardját villongani látván,
Hozzá áll, 's láncsája' hegyét rugdozza Magyarra.
Látja Zalán ezeket, 's Bolgárit vívni körűlte,
'S párolgó vérrel béfecskendezve Lehelnek
Karját, néki rohan, 's szablyáját méri fejének:
Afrika' rengetegén nem vív dühösebben oroszlán
A' morcz tigrissel, mint a' két bajnok; üvöltve
Csattognak súlyos vasaik, 's már visszatolatnak,
Már a' pánczéltól élek csorbulva kitörnek.
Vasbuzogányt ragadott már végre Lehel 's kiütötte
A' Bolgár' kardját, — szörnyű vágással ütötte,

Úgy hogy az öszvetörött darabok nem messze lovagló
Két bolgár koponyát sebbel vérezve találtak.
Megdöbbenve Zalán ménjét sarkalta futásra;
Mint a' szél nyargalt, 's Belgrádba futott kevesekkel,
Mert a' Bolgárság' nagy része terelve Tiszába,
Ottan fúladtak, 's Belgrádnál látta Zalán meg
A' Duna hullámin rémítve leforgani testök.
Így szélyedtek-el a' Görögök 's Bolgárok; az Árpád'
Népe pedig diadalt 's országot szerze magának.»
Így Türtül, gyakran végig-simogatva szakálát,
'S atyjáról maradott kardjára gyakorta tekintvén,
Mert ott volt ő is; koczczantak kardja' sulyától
Bolgárok' rézvértezetű homlokjai ottan.
A' tüzes ifjakban hadi lángok lobbadozának,
'S Hadnagyjok' karját bámulva leszenderülének. —
Éj vala: hüs szellők lobogatták lángjait a' még
Izzó üszköknek, 's némellykor pattogatással
Szórták a' szikrát. Kibukott Almás-hegye mellől
A' halvány holdnak már teljes fényü karéja,
És a' szendergő Hősökre vetette világát,
Kiknek képzeletök hadi álmodozással enyelgett.
A' Duna' zöldellő szigetének gallyain édes
Hangzatokat zengett a' busló fülmile' torka.
A' legelő nyájnak vigyázó pásztora egy vén
Fűznek redvesedett tőkéjén ülve panasszal
Fúvta furullyáját. Tücskök csicseregve danoltak.
A' Duna öszvekevert vize lassan sugva folyott-le,
Néha vetette magát fel viczkándozva keszeg-hal.
Éj vala: 's a' Hősek mélyen szendergve aluttak. —
'S íme moraj hallik távolról, mintha döröngne,
Jobban hallatszik mindég, felugorva fülelnek
A' Hősek: Pannon-halmától morgva tolódik
Egy sereg, erdőket gondolnál mozgani, úgy jött:

Veszprémből Uszubú most hozta vitézeit által,
A' még járatlan Bakony-erdőn késtenek úgy el.
Egymást a' Hősek hadi buzgósággal ölelték ;
'S még Tulmát várták, ki hajókkal jött vala másnap'.
Harmadnapra Lehel megmozdúlásra fuvá-meg
Kürtjét. Mentenek a' Hősek. Harsogtak előttök
A' hadi tárogatók. Carnuntum' sánczai mellett
Ment Faviána felé, hol most Bécs városa fénylik,
A' robogó tábor. Kékellett Czét' hegye balról,
A' Duna jobbról folyt ; 's már Mölch' várához elértek,
Árpád' földének volt itten vetve határa.
A' Magyar őrseregek Mölchnek várában ülének.
Látván, hogy Magyarok jönnek, kisiettek elejbek,
'S elmondák : hogy már Augsburgnál táboroz a' sok
Teuton, 's győzelmet kívánván visszamenének.
A' harczszomjúzók beljebb indultanak, és már
Átlépték lovaik honjoknak nyugti határát.
Már Noricum' földén mentek, 's diadalmi reménynek
Büszke vonásaival fellengeze arczúlatjok ;
'S bétoppantanak a' Vindek' földére robogva.
Elrémültenek a' Vinduszföld' magzati tőlök,
Látván villongó kardjoknak rezgeni fényét,
'S mint a' fürge vadász' tegzétől futnak az erdők'
Vadjai, úgy futa szét 's bujt Vindéliczia' fajtja.
Már mikor a' Magyarok Íser-folyamához elértek,
Széllyelszáguldó Alemann csapatokra találtak,
Kik mihelyest láták Magyarok' tüzfényü dzsidájit,
Sarkalták lovaik' 's vetekedve siettek üzenni
Szígárdnak : hogy már nincs messze az elleni hadnép.
Halkkal léptetvén legelől pánczélba' fedezve
Ment Lehel, 's átvezeté Iseren gázolva seregjét.
Itt az egész tábor leteleplett, a' csatarendet

Itt intézte Lehel 's választott kémeket, a' kik
A' tájt vizsgálnák száguldva sebes paripákon.

HARMADIK ÉNEK.

Fridberg' táján vert tábort a' Pannoni hadnép.
Villám-módra Lehel környűlnyargalva kiáltott,
'S hét csapatokra szegé hadlábit egész seregének;
'S ím valamint a' kölykeveszett tigris jöve Turzol, —
A' kémek köztt legfortélyosb ő vala ekkor, —
Ménje csapant hassal tajtékot hányva ragadta,
Már csak alig pihegett párája, csorogva szügyén le
Sárga veritéknek csillámló csepje. Lehelhez
Ugrat, egész testében megrázkodva 's imígy szól:
«Tenger az ellenség, nincs távol tábora innét.
Láttam az érczmellű sereget, tűzfényü dzsidákat,
Hosszú szablyáknak tündöklő éleit, ordít
Harczkurjongások, lovaik tombolva nyihognak.
A' gyalogok nyilakat raknak tegzekbe, 's kitetszik
Hogy már ütközetet forralnak vad sziveikben.»
Hallván a' kémet, dobogott hadi szíve Lehelnek.
Hánykódott délczeg ménjén, 's csataszomja leheltét
Csontkürtjébe fuvá, 's nagyokat rikkanta hevében.
A' csapatok' Vezetőji sebes vágtatva feléje
Nyargaltak: mi esett? — mi leend? megtudni kivánván.
Menni akart Lehel. «El kell törleni még ma Nyugotnak
Magzatit!» ezt dörgé, 's villantá Attila' kardját.
Zajgott a' tábor fegyvert köszörűlve csatára,
Csak Türtül nézé, a' bajnok Öreg, hüvelyében
Nyugvó szablyáját komolyan, 's csendes tüzü szemmel.
«Hát felemeljük előbb kardunkat, szóla reczegve,
'S a' hadi istentől nem kérünk semmi tanácsot,

Áldozatot ne tegyünk, hogy sergünk' védje hatalma?»
Mint a' háborgó Balaton' hullámi nyugosznak
Ha mulik a' szélvész: úgy enyhült lángja Lehelnek
A' hó fürtü Öreg reczegő hangjára 's szelídebb
Pillanatot veteget harczszomjúzó seregére.
A' tábor Dalosit, Jóslójit, Táltosit öszve-
Hivta hogy áldozatot tegyenek, de figyelmöket arra
Függesszék: mi jelek fognak látszatni körülte. —
A' Fridbergi hegyen fakadó forrás' patakánál
Választott helyet a' fő Táltos. Lassu sugással
Hömpölygött itt a' kristály színű folyam, aggott
Tölgyek szélytterjedt zöldellő lombjai tilták
A' tikkasztó nap' sugarit tükrébe lenézni;
Két egymásra-borúlt meredek kőszikla-üregből
Szívárgott kifelé; a' nyájnak tulkai hozzá
Nem férvén, zavaros nem volt soha; szarvasok, őzek,
Bár elszáguldtak mellette üzetve vadásztól,
Elkerülék csendes vizeit, vagy is általugorták.
Tiszta folyam volt ez, 's lassan hömpölyge le tükre.
Itt egy szikla-lapály volt, moh nem nőtte-be színét,
Gallyak sem födték tar hátát: itt gyökeret nem
Verhete sem fa, sem a' bokrok, mert nem vala nedvök.
Ez volt a' szent hely. Istent áldozva imádni
Illy helyeken szokták Eleink, mint szittyai nemzet.
Tiszta fejér 's hizlalt paripát vágtak le azonnal:
Buzgón mormoltak körülötte varázsdalaikkal
A' Dalosok; pattogva röpült fel szikra az égnek,
A' kék füst gomolyogva sürű felhőbe kanyargott,
'S a' hegynek tetején szállott-meg gőz-ködalakban.
Alkonyodott a' nap, csak fél köre álla-ki már a'
Hegynek csúcsa megűl; az egész tábor' szeme a' szent
Áldozaton függött: a' Jósok s' Táltosok a' jelt
Lesték. — 'S ím sasokat hallnak vijjongani a' hegy

Szirten, a felröppent öreget, csattogva követték
A' kicsinyek, 's valamit forralva kivágtak az égnek
Sűrű fellegiből. Lebukott akkorra az erdők'
Háta megé a' nap; de az alkonyt vérszinü fátyol
Vonta-be, a' nyugovó napnak beborítva sugárit.
Más jegyet is láttak: két felhő öszveütődött,
Egyik nyúgotról, a' másik tére keletről;
Megdördűlve nyulós villámok hulltak öleikből,
A' keletről térő felhő elnyelte egészen
A' nyugtit. Nyúgot gyászszínü homályba borúla,
'S a' kelet' égboltján ragyogó csillagzatok úsztak;
A' lobogó lángok nyalták a' szikla' lapályát,
Míg a' jegy látszott s' hamuvá lön az áldozat. Akkor
Hálaadó dalokat rebegett a' Táltosok ajka,
'S a' fő Táltos egész pompában hága-fel a' szent
Helyre 's tudós hangon szólván fejtette-meg a' jelt.
Éji homály lebegett a' völgyeken és erdőkön.
Ménjén ült kiki a' táborban 's hallgata mélyen.
Szunnyadtan nézék álomköd' fellegin által
A' megujúlt holdnak felfordult szarvait, a' mint
A' hamvas felhők' kóválygó leple alá bújt,
'S újra kibukkanván, végtére leszálla az erdő'
Háta megé; nyúlós csillagzatok estek az égről,
Tüszkölt a' sok ló 's tombolva harapta serényét.
Első lángja pirult már a' hajnalnak, az égről
Lassanként a' kis csillagzatok oszlani kezdtek;
Most megfúvta Lehel kürtjét, harsogtak utána
A' hadi tárogatók, kardcsattogtatva nyomultak
A' Hősek, 's lovaik' kantárát tartva Lehelhez
Mind közelebb mentek, 's körülötte karéjba megálltak.
A' tábor' közepén teljes pompába' ragyogva
Állott a' harczok' Győzője, vitézi vonások
Fellengtek vért látni szokott komoly ábrázatján;

Két szeme hadrontó tüzeket villámlani látszott:
Nézték a' Hősök, 's szemléltek benne oroszlánt,
Melly tíz tigrissel viadalra kiszállani bátor.
Zörgve voná-ki aczél hüvelyéből Attila' kardját:
Reszkete élén a' hajnalnak vérszinü lángja,
'S mint a' szél dühitől ostromlott tölgy, csikorogva
Hajló lombjaival, csapdozza sokágu tövéből
Sarjadzó kissebb tölgyfattyakat és inogatja:
Úgy izgatta Lehel hadrontó szelleme által!
'S büszke vonásaival ránéző tábora' tölgyit.
Már menetelre akart jelt adni, de visszaragadta
Ismét ajkától a' kürtöt, 's dörgeni kezdett:
«Véres harczoknak magzatjai, Bátrak, Erősek!
Itt az idő Alemannok' agyán tompítani szablyát,
'S ránk fenekedni merő sziveikbe merítni dzsidákat.
Rajta tehát Hősek! legutószor eressze ma fényét
A' nap szédelgő fejeikre. Lövelje reájok
Villámzó karotok képét a' sárga halálnak.
Rágják a' véres fövenyet hentergve kinokban,
'S fennyen torzongó szavaik nyöszörögve nyöszörgjék:
Millyen rettentő vágása van a' scytha-kardnak.
Mérges kardokkal villongók! merre ragad majd
Titeket a' harcznak hő szomja, előre tekintem.
A' tenger sokaság meg nem rettenti kebeltek',
Nem! mert eggyé fort haderő letiporja az ellent,
Bár robogó sokasága alatt szakadásra remegjen
A' föld; lám mi nagyobb a' végtlen tengeröbölnél,
'S egy barlang üregébe lakó szélvész kiüvöltve
Néki rohan 's feldúlja dühös zúgása határt nem
Ismérő vizeit 's helyiből a' partra kitúrja,
Úgy hogy tajtékzik kínjában 's nem szünik addig
Nyögni hatalma alatt valamíg a' szélvesz akarja.
Nem rettent titeket kardok' 's dárdák' dühe, nem! mert

A' lelket maga a' hadak' Istene fúvta belétek,
Ott fogadott titeket méhébe vitézi anyátok
Hol felhőkben uszó Kaukáznak bércze fejérlik;
Testhalmok közepett kezdettetek élni, csatákban
Szívtatok emlőket. Hát rajta! idő vagyon immár
Életölő vasmarkotokat felövedzeni karddal.
Szomjús szablyátok? — Menjünk hát oltani szomját,
Én leszek a' szomjús szablyák' vezetője. Utánam!»
Mentek föld- és menyrázó riadalmi robajjal.
Vertach' torka körűl nyugvó Alemannokig elhat
E' rengő zúgás. Felugorva ragad kiki kardot:
Habzó szájjal zúg Szígárd sürgetve csatára
A' tábort, 's dühödéseiben rugdozza gerellyét.
A' beljebb nyomuló Magyarok szemeikbe világolt
Hirtelen a' sok aczél. Ellenség' tábora volt az.
«Itt legyen a' csatatér!» fenndörg Lehel, és igazítja
Sorba, elintézvén, hol fog minden csapat állni.
Bunger ment legelől, tar agyán a' vas sisak ingott.
Bosszús vérontó karokat nyúlongani látom;
A' szomjús szablyák készűlnek eloltani szomjok'.
Mint a' mennykővel terhelt felhők, ugy ütődnek-
Öszve az Ellennel Bungernek Kúnjai. Csöngnek
Horgas szablyájik, sebesen mind félre taszítják
A' fejöket hasogatni menő Teuton-vasak' élét,
És még sem tolják hátrább, bár homlokok izzad;
Mert Madarász-Henrik, Szászok' vezetője, falat vont
Szálas termetü szász-seregével, kik felajánlták
Éltöket úgy: hogy készebbek mind veszni csatában,
Mint diadalkoszorút engedjenek a' tar agyúknak.
'S hulltanak is kún kardok alatt, de helyökre tolódtak
Tüstént más csapatok; 's valamint ha levágod az ép füz,
Lombját, több sarj hajt-ki helyette 's bujábbra tenyészik,
Úgy annál többen tódúltanak a' viadalra,

Mennél több szál dűlt seregéből a' Madarásznak.
Kurjogatott Bunger, mérgében rágta bajúszát.
Néki ered 's gyorsabb rohanással iparkodik ellen.
Hasztalan! — áll a' Szász, mint márványszikla, merően
Mellybe ha ütközik is más márványszikla, nyomódik
'S enged ugyan keveset, de azonnal visszataszítja.
«Hát gyöngűl karotok harczok' magzatjai? ámbár
A' lelket maga a' hadak' Istene fúvta belétek!
Ő megerősít még, titeket csak bízzatok Őbenn.»
Mit hallok? karokat buzdító dal zeneg ottan
Hol tegnap magyar áldozatot hadak' Istene látott.
A' Dalosok' seregét hallom Fridbergi hegy' ormán.
Zendítők dalaik, mert Marsz ihlette beléjek,
'S messzehatók mint a' hegyről tengerre zajongó
Szélvésznek zivatarja. Lehel meghallja, 's felindul,
Pánczélban van már, lova is pánczélba födözve
Nyargal elől 's röpül a' tigrisbőr' farka utána.
Érczbe födött hősek 's paripák csöngetve követték.
Fénylett a' sok vért 's megtompította világát
Álemanok' szeminek, rézbástyát mozgani véltek.
Elszánt kardokkal dönté Szászokra boszúját
A' harczok' Győzője, 's körűlkanyarítja hadával.
Nincs mentség 's menedék: nagy, hosszú termetü Szászok
Hullnak 's egymáson halmozva rakásra feküsznek.
Ott vesztek Tankmár, Szigfríd, kik Henrik után a'
Szászok' népének legszálasb bajnoki voltak.
Állott még Henrik fennyen bíztatva legényit,
Kik körülötte hegyes dárdákkal vívtanak, elszánt
Lélekkel rohan a' harcz' Győzőjére, de tompúl
Kardja az érczsisakon, mellyen 's a' rézszügyü ménen
Végre dzsidája' hegyét úgy néki feszíti Lehelnek,
Hogy nyele meghajlik 's hajlongva törettetik öszve.
Mint a' hegynek tolt kőszikla ha visszaszalasztják

Omló morgással rohan a' sík róna felé le:
Olly robogással ütött mostan Lehel a' Madarászra.
Hosszú szablyáját le-lefordította kezéről,
Zsibbadozott a' vér ennek karjában, aliglan
Tarthatván kardját 's fékét félsz-lepte lovának,
Minthogy bal vállát megsebzé kardja Lehelnek.
Elragadák őtet bajtársai a' körülállók,
'S vitték a' harczok' Győzője elől, ez utánok
Rúgtatván két Szászt vágott-le helyette, 's rúgódzó
Vaskörmű paripája kiloccsantotta velőjök'!
Távolag egy dombról kétes gondokba merülve,
Néze Lajos Császár a' dörgő harcz' mezejére,
'S fájt szive, mert jó volt, (de tanácsosi roszra vezették)
Hogy hadat indított őt nem bántotta Magyarra.
'S im', mint a' széltől felfortyant tenger ügyekszik
Feldagadott hullámhátát a' partra kitúrni;
Úgy mozdult Szígárd, láncsákat előre feszítő
Népével; Burghard Svábok' vezetője utána,
A' Bajor Arnulffal ment a' Lotharingi Vasallus
Rajner, Salzburgnak bátor Főpapja Theodmár
Sok papi rendbelivel, 's Konrád Francónia hőse.
Roppant bírodalom' hada, 's mind harczolni tanultak;
'S jobbnak tartják mind szemöket béhúnyni csatában,
Mint sem meghódolt országban hordni bilincset.
Megharsan Szígárd 's a' sok hadisípok utána.
A' tenger sokaság egyszerre suhíntja-ki felvont
Íjakból nyilait. — Sürü záport omlani láttál?
Úgy hullott a' nyíl 's napnak béfogta világát.
A' zápor sürüdik: Magyaroknak tegzei rúgják
A' méregbe füredt vesszőket; szörnyü csapás ez!
A' nyilak ütköznek hegyeikkel forrva epétől,
Ők vívnak mostan harapózván a' levegőben,
'S felhabzott csúcsok már mérges harmatot izzad.

Újabb mozgás. Mint mikor a' Duna a' havasoknak
Tág öblébe futó folyamiktól feldagadozva
Önti-ki árvizeit 's habbal beborítja vidékét:
Úgy dűlt a' Teuton' szemtévesztő sokasága.
A' kifutott árvíz sodródik, míg rohanása
Gátra talál 's megakad nem tudván futni továbbra:
Ollyan gátra talált Szígárd' hada hős Magyarinkban.
A' mennykővágásu Botond, Uszubúval, Ösével
Tulma is ott állott, 's a' horpadt homloku Orgyas,
Hét görcsű buzogány látszott markokba' forogni.
Csöngett a' sok kard, dárdák' hegyi öszveütődtek,
Rontották egymást keveredve. Lehelre irányzá
Szígárd dárdáját, 's le akarta taszítni lováról;
Ordított felforrt mérgében. — Hasztalan! állott
Még Lehel, és suhogó kardjának meztelen élét
Villogtatta reá; Szígárd' vállába csikorgva
Bémetszette magát ez vért buggyantva belőle.
Szörnyű morgással dörög a' két elleni hadnép:
Illy zudulás lehetett a' kénköves Aetna' ürében,
A' mikor elsőben készült büdös üszköt okádni;
Forrott a' kénkő, a' szélvész futkosa széllyel
Felhajházni nyilást, mellyen kieressze haragját.
Frigybe csalá szintén a' tenger' habjait is már,
Hogy mennél hamarébb látná vad szándoka' czélját.
'S nem győzött még is. Neveték a' gránit oromnak
Tar szikláji dühös zúgtát, ámbátor inogva.
Hogy boszut önthessen, mit tett végtére az öszve-
Frígyesedett három bajtárs? — odahagyva előbbi
Lakhelyeik' máshol forralták mérgöket, és fel-
Gyúlva repesztették a' hegynek bérczit, okádván
Bosszúval terhelt gyomrokból a' büdös üszköt,
'S visszanyomulván már kínos ropogásra fakasztják
A' nevető ormot 's köveit levegőbe röpíték:

Így volt Augsburgnál a' dörgő ütközet. Állott
A' Teuton, mint a' kősziklás Aetna-hegy' orma.
'S ámbár megrendűlt, de nem omlott öszve egészen.
Fortéllyal kell hát ezt is meggyőzni Magyarnak.

NEGYEDIK ÉNEK.

Négy órányi időt haladott már reggeli útján
A' hevesen tüzelő nyár' napja ragyogva az égen.
'S már a' néki feszűlt karokon facsarodva patakzott
A' meleg izzadság, 's a' kardok' markolatán le
A' megaludt vérből gyűlt hártyákat mosogattván.
Vérhüvelyű szablyák látszottak forgni kezekben.
Felzengett most a' Teuton diadalmi örömmel;
Milly diadalmi öröm lehet ez, kobzom! te te zengd-el:
A' Magyarok, hátat fordítva, szaladnak, oszolnak.
Része keletnek megy München' tájéka felé, más
Része pedig délnek, Kaltenberg' sánczai közzé,
(Római sánczok ezek). Némellyek Nóti hegyeknek
Tartják a' kantárt. Fridbergnél vonja magát el
A' mennykővágásu Botond és Dúzsa, Szalárddal.
Megmozdult Szígárd ménjét sarkalva utánok.
Kurjongatva nyomult az egész Alemann had, oszolva
Több részekre, hogy a' száguldó Hunnusi tábort
Mérges dárdákkal rugdozva kihányja nyeregből.
Ámde rövid volt a' dárdájok, messze futamlott
Tőlök gyors lábú paripáján a' Magyar; ingott
Lábok alatt a' föld, 's a' tarlót öszvetapasztták.
A' villám paripák így száguldának-el akkor,
Mertek volna talán versenyt pályázni szelekkel.
Már mikoron délen ragyogott a' nap tüze, mind el-
Tűntenek a' Magyarok, hegyek- és erdőkbe vonúlva.

Csak Buga késett-el, Buga egy század' Vezetője,
Fürge Vitéz 's bátor harczolt többféle csatákban:
Volt is látni jelét, feje', homloka', 's karjai' sebjén.
Kit, mikoron Lechtől nem messze, vizekbe szorulna,
Béérvén Arnulf seregével vízbe fulasztá.
Győzelmet tapsolt az egész hadinépe Lajosnak.
Most kiki elbágyadt testét pihenésnek ereszté,
A' hüves árnyékú erdők 's berkekbe ledűlve.
Ottan kívánták enyhíteni a' csata síkján
Rájok mért sebeket béburkolgatva lapukba. —
Szígárd Lech'-mezején nyugodott fáradt seregével.
Csend volt e' tájon, kardját kiki oldva letette;
A' harczban nyihogó paripák is széllyeloszolva,
Vagy ropogatták a' fűvet, vagy lankadozólag
A' nagy hőségtől, zöld fűbe lehenterülének.
A' csata' vérében fuldoklók lassu nyögése
Küszködt rémítőn a' harcz-hizlalta halállal:
Hogy kinos éltöknek véget vethessenek immár
A' csata' ménjeitől eltiprattatni kivántak.
Hallá őket az ég 's éltök' fáklyájit eloltá
A' taposó paripák' vas körmeik által, imígyen:
Kormos füst kezdett gomolyogni az égbe, röpűltek
A' haragos szikrák, valamerre Magyar had iramlott,
Tűzbe borult az egész tájék; Fridbergi hegyektől
Nót-havasig, hamu lett a' tarló, rét, liget, erdő.
A' kóvalygó füst vastag felhőkbe verődött.
Mérges felhő volt, gyomrában mennykövek ültek
Mellyeknek nem elég egyszer csattogva leütni,
Sőt mennél többet sujtának, 's zúztanak öszve,
Annál készebbek tüzeik megemészteni mindent.
'S immár csattognak: Magyarok csattognak-e vallјon?
Ők azok! — a' viadal Villámát dörgeni hallom:
«Harczba! halált fessünk Teuton' képére — utánam!»

'S minden részekről sebesen vágtatva nyomultak
A' négy fő szelek így sietének üvöltve kivívni
Egykor az égig emelt és hánykódó fejü szirtet.
Mint a' mennykövező felhők' villámi, kibuktak
Hirtelen a' füstből Magyarok' szablyáji ragyogva.
Mind Hegnenberghez vonulának 's Par' folyamához.
Ott nyugodott Konrád Francónia' harczseregével,
És Burghard a' Sváb-nemzet' nagy hírü Vezére.
Kardhoz kapnak ezek, de igen későn, nyakokon van
Már a' sárga halált osztó sok Hunnusi szablya.
Pannoni had kanyarúl, Alemannok közbe szorúlnak.
Svévia' gyermeki és Francónia' fajtja! utószor
Kelt néktek ma fel a' nap, mellyet már lenyugodni
Többé nem láttok. Bé van már hunyva örökre
A' szemetek, kínos porban fetrengeni látom
Szittyai kardok alatt lezuhant véres koponyátok.
«Mind elhullt a' Frank és Sváb!» ez hajdani szózat;
E' harczot sok anyák, sok nők átkozva siratták,
'S fennmaradott átkokból szőtt bús híre maiglan;
'S én hiszek a' sok időn által jött hajdani hírnek.
Attila' kardjával, melly szent volt, vívt Lehel itten,
Ezt ha elől fénylett, Magyarok víz-tűzbe követték;
'S fenragyogott mindég, mert a' vér nem foga rajta.
A' harczok' Győzője komoly ránczokba redődző
Homlokkal végig nézvén az örökre lehunytak'
Vérbe nyögő halmát; ismét száguldа továbbra,
Hogy mennél hamarább Szígárdot Lech' folyamánál
Meglephesse 's hadát bébuktathassa vizekbe.
A' hadi pajkosság szele a' porban heverőkön
Vitte seregjét át' s megtiprattatta lovakkal.
Vért izzadt súlyos kardjoknak meztelen élök,
'S hogy megtisztúljon Parnak folyamába füreszték.
Hunnia népe! miért mártjátok Par' folyamába

Véres kardotokat? Lám a' Duna vérzavaros lesz,
Gyermekitek vizeket majd otthon meg nem ihatják.
«Épen azért: otthon fiainknak jusson eszökbe,
«Hogy künn párolgó kardokkal vívnak Atyáik.»
A' fürdett szablyák kezdének fényleni újra:
Meglátá Szígárd, 's felborzadt lelke beléje.
«Itt van az Ellenség!» ordít és felköti kardját,
A' fűben nyugovó Alemannok talpra ugornak,
De idejök nincsen felkantározni eloszlott
Ménjeiket, mert a' Magyarok vágtatva rohannak.
Felporzott az ugar, 's a' rétek' rendeit égbe-
Szórták a' sebesen száguldó Pannoni mének.
Szélvész vitte Lehelt Szígárdra; ugyan valamint az
Megtöri a' sziklán álló teljes koru bükköt,
A' meredek szirtet lerepesztvén völgybe zuhintja,
'S megkanyarodván azt mind felszedi 's hajtja magával
A' mit az útba talál, 's addig nem ereszti magától
Míg fene gyomrával apró darabokra nem őrli:
Úgy töri zúzza Lehel Szígárdot közbe szorítva.
Mennykő vág oda hol lesuhint szablyája Lehelnek.
A' ki csak ellene áll, nyergéből mind kihanyatlik.
Végre reája rohan Noricum' fajzatja Heringer,
Szörnyeteg, érczkoponyák voltak mellére szegezve
'S vas fogakat vicsorítottak, mikor elleni fegyver
Rájok ütött, 's rútúl csikorogva beléje haraptak.
Egy morcz órjásnak tarták a' Vinduszok őtet.
Három szablyát tört Lehel a' csikorogva vigyorgó
Vasfogakon, 's mind ezt ordítva röhögte Heringer.
(Attila' kardjával mostan nem vívt Lehel. A' szent
Fegyvert ocsmányon megfertőztetni tilos volt.)
Megpillantá ezt a' horpadt homloku Orgyas,
Hétgörcsű buzogánya' nyelét markába szorítva
Nyargal, rája rohan, 's vasazott mellébe meríti;

A' dühödő agyarak csikorogtak ugyan, de kinokban,
És a' szörnyü Vitéz' vérét eltátva okádták.
  A' kegyesen ragyogó nap nem nézhette tovább már
A' csata vérmezejét 's méltán lenyugodni sohajtott.
Felhőt kért, és nyert: sürü felhő érkeze délről;
Öszvehivá sugarit 's elbujt a barna homályba.
Mintha az elhúnytak lelkéért bosszut akarna
Állani, úgy jött a' dúlongó fergeteg Augsburg'
Tája felé, reszketve nyulós villámokat űzött;
Versenygett tüzök a' kardok' ragyogásival, és már
A' vérgőzölgő csata' síkja leszívta magához
Az ég' mennyköveit, 's dörgő ropogásra fakasztá.
A' sürü zápornak hidegült nagy cseppjei hulltak.
Megbomlott a' ló, nem tűrvén állani veszteg,
És majd hányta magát, majd rágta nyihogva serényét,
Meg-megrázta fejét 's bőszülve szegezte szügyébe
És szaladásnak eredt 's felrúgva lehányta lovagját.
  Hát te is elrémülsz hadi kobzom 's zengeni nem fogsz?
Mit rettegsz? nem bánt a' felhők' mennyköve téged'.
  Éjszaka lett: a' szürke homály béfödte világát
A' holdnak. Csillag nem látsza ragyogni az égen.
Megsarkalta Lehel ménjét és Lechbe szorítá
A' kétségbe rohant Alemannt, 's béfúladozának.
Mint a' sárga mocsár' zsombékjai úsztanak a' víz
Habjain a' testek, 's veszekedtenek a' halak érttek.
Kurjongások köztt hajtották a' megiramtat,
'S béérvén nyomokon hagyták kitaszítva nyeregből.
A' villámfénynél Augsburgba elértek az éjjel,
Feldúlták kapuit, 's győzelmet nyerve betörtek.
Hallgass el Kobzom! rettentőt zengene húrod:
Mit tett a' Magyar ott, és mint öntötte boszúját.
  Nyúgot gyermeki! lám mért bántottátok előbbed
Hunnia' magzatját, karotok mért kelt-ki reája?!

* * *

A' ropogó felhők ritkulni 's eloszlani kezdtek,
A' hasadékokon ált, 'a földre kacsongni kiváncsi
Csillagok, a' komor éj' gyönyörű tüneményi, ragyogtak.
Hajnal is, a' napnak kalaúza, emelte biborral
Fátyolozott arczát, s' mosolyogva kicsalta magával
A' napot, a' harcznak vérétül elundorodottat.
Augsburg tája felett háromszor tűnt-le homályba,
Háromszor látszott ismét kiderülni felette,
Míg neki bátorodott folyton folytatni futását.
A' város' közepén vont pompás sátora mellett
Álla Lehel, környűlvétetve Vitézei által,
Kik hozzá jöttek vagy kérni vagy adni tanácsot.
'S hallja az őröktől, hogy az ellenségi követség
Hozzá jönni kiván 's békét esdekleni tőle.
Engedi Ő 's jönnek zászlót lobogatva fejéret,
A' szent béke' jelét. — A' Hősek félrevonulnak
Ő pedig a' pompás sątorba belépik azonnal.
Jobbján álla Botond, bárdját fitogatva kevélyen,
Orgyas balkézről emelé görcsös buzogányát.
Bajnoki méltóság fénylett 's diadalmi kevélység
A' Lehel' orczáján, mikor a' sátorba beértek
A' követek békét hódolva könyörgeni tőle.
Végtlen számu ezüst- 's aranyat töltöttek elébe.
Kívüleg a' paripák felszerszámozva nyihogtak,
Mellyek szinte Lehel' számára hozatva valának.
A' követek neviben felszólott Bóvo Tanácsos,
'S jobbja Lajosnak ekép' intézvén kurta beszédét:
«Hunnia' népének diadalmas Hadnagya! hozzád
Esdeni békéért küldettünk. Íme kezedben
Éltünk! győztes vagy, mi meggyőzettek, ügyetlen
Nyög birodalmunknak minden szegletje előtted.
Sírnak Gyermekeink, Nőink reszketve alélnak:
Adj nyugtot nékik 's békét gyászolniok elhunyt

Véreiket, kiket ők bár könyhullatva siratnak,
Áldani nem fognak, hogy az Árpád' bajnoki ellen
Harczra kikelvén, vad szablyákat rántani mertek.
Oh! ha ügyünk érdekli szived' könyörűlni ne késsél.
A' szent Béke' egét terjeszd-ki ez árva hazára,
'S majd unokáinktól áldás fog szállni fejedre.»
Így szólt Bóvo szavát zokogással félbeszakasztván.
A' harczok' Győzője szemét a' földre szegezvén
Hallgata. Orgyas vad szemeket vete a' követekre,
'S a' nagybárdu Botond dörmögve tekinte reájok.
A' hosszabb csendet, haragos hangokra fakadva,
Felváltotta Lehel: «Ti gyalázat' fajzati! mondván,
Bántánk é titeket, hogy megtámadni hazánkat,
'S rablani mertétek mingyárt nagy lelkü Vezérünk'
Árpád' holta után? — vagy mért csődűltetek öszve
Minden szegletiből Nyúgotnak ezen csatasíkra?
Nem bántottunk mí titeket: csak sanda irígység,
'S szennyes fösvénység köte kardokat oldalatokra.
Az kísztette reánk fondorgó lelketeket fel.
Undok tettetekért hadak' Istene önmaga állott
Most bosszút, védvén bennünket mérgetek ellen,
Hogy pulya lelketeket hírdesse gyalázat örökre!
'S Tí nem szégyelltek napfénynél jönni, 's fedetlen
Arcczal békéért könyörögni azoknak előttök,
Kikre minap mérges gúnnyal dölyfönge mirígytek?
Békét nyertek ugyan: bár nincs ki fedezze hazátok',
'S szablyánk sarkaiból azt feldúlhatja; de görbedt
'S gyámatlan vének, csecsemők, szüzek, asszonyok ellen
Nem szoktunk hadakozni. Vitéz csak férjfira ránthat
Kardot, 's férjfit győz, vagy férjfiu győzi meg őtet.
'S én nem szégyellném ha férjfiu győzne meg engem':
Asszony-győzelmen szégyellnék nyerni borostyánt.
Pók öljön legyeket; küzdjön tigrissel oroszlán. —

Mindazonáltal, hogy lássák unokáitok, atyjaik'
Rút tettét, 's ügyekezzenek ők irtózni hasontól:
Évenként fogtok hódolva Magyarnak adózni.»
Így Lehel, 's a Követek mindent esküdve igértek.
Más napon a' szablyák mérgét nyugtatni parancsló
Kürt megszólamlott, 's bézörrentette hüvelybe
A' csata' vérével koszorúzott kardokat. Indult
Honja felé diadalmi dalok' zengései közben
A' Teuton néppel megküzdött Pannoni tábor.
Otthon gyermekeik 's nőik nyakaikra borúlva
Áldották őket: mind elbámulva füleltek
Tetteken a' népek 's az atyák mondák fiaiknak:
«Nem jó bántni Magyart, mert vérrel védi Hazáját.»

ARADI GYŰLÉS.

ÖT ÉNEKBEN.

ELSŐ ÉNEK.

Milyen titkos erő, s mi okért tüzesíti velőmet?
Képzelet ez, mely visszateremt elmultakat, alkot
Mennyeket és poklot, s nincsen, ki elállja futását.
Van, kit szárnyai a szerelem honjába röpítnek,
Hogy nyájas dalokat zenghessen kellemes ajkkal:
Engemet ős eleink árnyékbirodalma, homályban
Szunnyadozó daliák tehetetlen fegyvere, s zajgó
Tengerkint habozó magyarok pillantata buzdít.
Ott a szellematyák unokáik tetteit élesb
Elmetehetséggel fontolják, s párduczos Árpád
Hunnia négy sarkát sebesen megfutja szemével,
S örvendezve megáll, hogy nincs csonkítva határa.
Ah, de szelíd örömét zordon búfellegek űzik;
Látja: mikép rongálja magát ivadéka, fiúra
A testvéri viták mint szállanak által atyáról,
Míglen magva szakad, s hozzá már senki hasonló
Nem születik többé, ki nevét hordozza nemének.
Béla, te kit fene sors kárhoztata végtelen éjre
Még mint földi lakost — mert most már égi ragyogvány
Környezi homlokodat — te is ott ülsz boldog apáid
Csendes hajlokiban; nincs ott ki zavarja nyugalmad.
Hah, de azok hamvát ezer átkok terhei nyomják,
Kik nem iszonykodtak véredbe füröszteni gyilkos

Karjaikat s törvénytelen ágy fattyjának ajánlni
A koronát, melynél nincs drágább kincse magyarnak:
Ez tüzesíti velőm, ez kísztet dalra fakadnom!

Honni királyt gyülölő magyarok bálványa elillant
Predzlava-szülte Borics. Már nem csődíti Sajónak
Zúgó habjaihoz pártos dandárait össze;
Külföldekre bolyong, s bódúlva sietteti vesztét.
Czinkosait rettenti gonosz tettöknek ijesztő
Gondja; elágasodott Kárpátnak bérczei fogják
Oltalmoknak alá, s meredek kősziklai várak.
Béla pedig Tolnán, kedvelt lakjába vonulva,
Gyüjti tanácsosait, s szándékát közrebocsájtja.
«Karra s tanácsra ügyes, s hozzám hív férfiak! úgymond,
Vajha eget földet tőlem nem tiltna sötétség,
S látnom azon népet, mely tisztel, s szómra figyelmez,
Híveimet látnom, kevesig juthatna szerencsém!
Akkor, hogyha vagyon bélyegnyoma búnak, örömnek
Képeiken, s ha miként szózatnak hangja különböz
Emberi ajkunkon, szintúgy változnak az orczák:
Akkoron olvasnám szemeikből, csendes-e lelkök?
S boldog híveimen vígadnék édes örömmel;
Vagy ha nyugalmaikat még pártos czimbora dúlja,
Sebjöket ismérvén, mit kell orvoslani, tudnám:
Már de ha országom s népemnek képe örökre
Födve marad nékem, s keveseknek szózata hathat
Trónusomig, ti igazmondók, és kérlek az égre
Benneteket, legyetek népem tolmácsi előttem.
Messze haladt-e Borics, miután külföldre futamlott;
Bátor-e már mezején a gondos földmives, és a
Hadraszülött nemesek hódulnak-e honni királynak?»

Erre tanácsnoki közt legüdősb s hűségre legelső
Szólt, Otmár: «Ha nekem, felséges fejdelem! élted
Gyilkos körmökből kiragadnom kedveze Isten,
Tiszta igazságot hogy adand nyelvemre, reménylem.
Elpusztulva Borics pártos kedvenczi köréből
Visszavonult, halljuk, lengyel honjába, s Boliszlót
Hogy támaszsza ügyét, gyakran sürgette, s hiába.
Elkeseredve ezen mérgében tétova bujkál,
S merre bolyong immár, nincs hír, mely lenne tanúja.
Így a harczoktól remegő föld népe nyugalmat
Lelt, munkái után már bátran aratja gyümölcsét.
Védni királyát kész a harczkedvelte nemesség
Mind, kiket a jobb ész hűséggel kapcsola hozzád.»

Ezt felelé rezegő hangon, s szüne szólani Otmár;
Ámde szavát tüstént Buda felváltotta hasonló
Olyanhoz, kit igen forró érzelmei kísztnek
Közleni röjtökeit, ha rokonkeblűkre talála.
«Nincsen, monda, szavam, nincs, Otmár, semmim azoknak
Ellene, mert nyilván igazak mind, mellyeket ejtél:
A hadzaj megszünt; de sötét homlokkal eresztè
S harczra hevült karral zörgő hüvelyébe aczélját
A honbéli királyt gyülölő pártnépe Boricsnak,
S rántani vissza legott készen vagyon alkalom adtán;
Mert rögzött haragot vészek félelme, s erőszak
Nyomhat ugyan kevesig, de egészen eloltani gyönge.
Hány jött hajtni fejet, s hódulva követni királyát
A hazarontókból, ha van is hirdetve bocsánat?
Nemde vadulva egyéb magyaroktól mostan is inkább,
A mit tenni gyanús, rejtökvárakba gyülöngnek?
Oh sok gondu király! titkos suttonba vonultak
Összesusongásit ritkán kedvelte igazság.
Kik testvérre ugyan testvért felbojtani hajdan,

Kik fejedelmi vezért, iszonyú említeni! hóhér
Módra nem irtóztak szemitől megfosztni fiastul;
Visszavonást okozók, s haza rontására törekvők,
Hogy zajogó szívet csendessel váltsanak, azt meg
Nem foghatja eszem, s bizonyos hir vallja hazugnak.»
Több vala még lelkén, de király jelt inte kezével
S szólt: «Hogy igazmondók s heves ellenségi gonosznak
Foglalnak helyet itt közelebb székemhez, örűlök:
Fáj de igen, hogy nincs ǹyugovásban népem egészlen,
Melynek mentül előbb hogy örűljön, nyujtni arányos
Eszközöket, s ha veszély lappang, elnyomni siessünk.
Mit törvénye javall, s kér boldogsága hazának,
Terjeszszétek elő, bízik szavatokba' királytok.»

Halkkal elébb állott Bélának tárnoka Jósa:
Véralkatra szelíd, s hogy sokszor forga csatákban,
Teste törődött már, de tanácsban szólani jártas,
Messze kiterjengő, huzamosb és lassu beszédű
S így ejtette szavát: «Felséges fejdelem! aggott
Őszbeborúlt híved könyörög, hogy szólani engedd,
És ti tanácsban ügyes magyarok, hallgassatok énrám.
Hogy diadalmas lön Pannónia, Dáczia s Morva
Népein, összehivá hódító hadnagyit Árpád,
S monda: ti egy szívvel lélekkel adátok atyámnak,
Hogy haza szerződjék, a legfőbb hadnagyi kormányt;
A mit ohajtátok, már megszerzette erőtök,
Etele földe mienk; közkívánatra hagyók el
Ősink lakhelyeit, közerővel támada honnunk,
Azt közös egységgel szükség forrasztani össze.
Ekkor hadnagyi közt haza kormányának elosztva
Gondjait, a fejedelmi vezér szerkeztete honnot,
És innét Szernek nevezé a puszta vidéket.
Első fölkentünk, szent hitnek apostola István

Nemde Kupát miután haddal meggyőzte, s eloszlott
Frígyeseit kegyelembe vevé s váltotta királyi
Pálcza vezéri szavát, Tolnán itt tarta tanácsot?
A nép atyjainak szájábcl folytanak itten
Bölcs törvények, erős alapalkotmánya magyarnak,
S a belső zavarást nyugodalmas béke követte.
Boldog ösöd, Felség! a bajnok Béla, Fejérvár
Hű polgárainak, s bástyázati biztos ölében
Főpapok- és nemesek- s pórnép küldöttivel együtt
Hányta meg a nemzetnek ügyét, s ha nem állanak akkor
Összevetett vállal zendült istenteleneknek
Ellene, sok bajjal keresett szép Hunnia eldűlsz!
A kit egész ország, s ti tanácsunk őszei, három
Évek folyta alatt, magam is gyászolva sirattam,
Harczairól híres Lászlót említsem-e néktek?
Kedvre derült arczczal térének nemde apáink
Vissza, midőn Pannonhalmán tanakodva, s Szabolcsban
Rosszra fenyítéket, Salamon pártjára pediglen
Végső elnyomatást velök együtt hozna királyuk?
Hogy babonás butaság s vak törvényszéki itélet
Oszlani kezdének könyves Kálmánnak alatta,
Hol van kútfeje mint a vencsellői gyűlésben?
Bár mikor osztakozó Álmossal zendüle össze,
Akkor is a nemzetnek képviselőire bízta
Volna ügyét inkább! Várkony mezejére gyalázat
Nem hárulna, hogy ott magyar állott szembe magyarral,
S pártos hadba veszett fiain nem sírna zokogva
Nyitra vidéke, jajos sebeit mely sínli maiglan.
Annyira függ honnunk s fejedelmink sorsa tanácstól!
Őseidet méltán hogy nem festhette le éltes
Tárnokod, oh ne okozd, sok gondú fejdelem, érte,
Vagy ha reá mutatand járt nyomdokaikra, megengedj.
Őseid ösvényén nem fog tántorgani lépted,

S melyre sohajt lelked, kiszabott czélodra futamtat.
Kik dárdákra tüzött paizson magas égnek emelvén
Árpádot, tették fejedelmmé ungi mezőkön,
Élnek magzataik vérében az érczkaru hősök,
S véled-e hogy fogják unokáját hagyni veszélyre?
S nem nyujtandnak-e majd haza választottai együtt
Eszközöket, mellyek foganatján néped örűljön?
Vagy ha gonoszságnak szükség bünhödnie, vétket
Súlya szerint méltán nem fognak-e majdan itélni
Minden rendü birák, kik sem lágyulni puhákká,
Sem mértéke fölött nem fognak kinzani vétkest.»
Jósa ezenképen; s ki-ki jóvá hagyta okokkal
Támogatott szavait. De Budának forra epéje
Már régóta, s helyét hagyogatván nem lele nyugtot.
Mint haragos bajnok, kit fölbuzdíta csatára
Vágya dicsőségnek, fel boldogsága hazának,
S már hadi rendben lép ellenségének elébe;
Hogy ha vezére megint föltartóztatja csapatját,
Mérges erősséggel kardját zörrenti hüvelybe,
S harczok után lobogó lángját sajnálja lohadni:
Úgy sajnálta hevét Buda, hogy nem szólhata ismég,
S pártos népre törő panaszát elfojtnia kellett;
Minthogy Jósa után maga kezdett szólani Béla:
«Jósa, öreg hívem, védője az ősi szokásnak!
Képit atyáimnak tisztán tüntetted előmbe,
S hogy nem fátyolozott lelked szándéka, böcsűllek,
Halljad már szavamat, s mindnyájan halljatok engem!
Mely kegyes isteni szó, népem védlelke, sugallá,
Hógy bölcs férfiakat szólítsak előmbe tanácsra,
Abban bízva, el is fogadom, mit tenni javallnak,
Im szavam értsétek: Gyűlést hirdetni parancslok.»
Szólott Béla, s örömvallás koszorúzta parancsát.
«Békehozó hangzat, mond Otmár, zenge fülemben

Fejdelem! ajkidról egyesség hajnala virrad,
Melyből szebb napokat látunk majd kelni egünkre.
Oh ha sebest repülő saskint szállongnom adatnék,
A síkot mivelő magyaroknak felleges égből,
S a hegyek ormairól hirdetném völgyi lakóknak:
Honszerető nemesek! tóduljatok össze, gyülésben
Végzeni a mi közös s népével akarja királyunk.»
«Én pedig, a kifakadt haragú Buda monda hevülten,
Istennek nyilait hoznám el, s fejteni fognék
Zúzó mennyköveket felhőiben a magas égnek,
Illő fegyvereket pártos fejeikhez azoknak,
Kik nem iszonykodtak haza ellen kardot emelni.
Akkoron elmondnám a sujtott czimbora népnek
Sírja fölött: ‚Magyarok, miokért reszkettek? az ördög
Megbízott követét már visszaidézte pokolba'
S képzeletes békénk, Otmár! nem lenne tiédkint;
Mert öregen mászó véred csatalárma között is
Csendes képzeteket szeret álmodtatni eszekkel,
Mostan is álmodozol, békével szerzeni békét,
Mert te reméllsz; akarod már is kürtölni fülünkbe
A pártok szünetét, és nem fontolja meg elméd,
Hogy fene-rágta tagot vassal választni az éptől
Kelletik, a ragadó méreg szétterjed egyébkint.
Oh Otmár! Otmár! be igen meglanyhula őszült
Üstököd éveiben lobogó hévsége eridnek!
Mert iszonyú gonoszok tettén gerjedni haragra
Lomha vagy; összevetett kézzel nézkéled alattad
A roncsolt sajkát fel-aláhányatni haboktól,
S gyáva sohajtással várod, hogy partra vetődjék;
Partra vetődik, igen, ha előbb örvénybe lesodrott
A hullám s éh halseregek kapkodtak utánad.
Elfásult nagy erőd, a harczok mennyköve hajdan,
S a szoros ítélet, mely megreszkettete szörnyű

Gyilkosokat, már most elszunnyadt benned egészlen.
Vagy de talán nem nyom már semmit előtted az elmult
Vétkek súlya, s titok honnunknak mostani sorsa?
Büntetlen hagyjuk, s szabadon járkálni bakóit
Honni királyunknak, s kik már régóta halálra
Üldözik a jókat, jutalomban nyerjenek éltet?
Titkon imádniok a törvénytelen ágybeli szültet
Engedjük, míglen haza oltárára emeljék,
Honnunk fölkentét, kik már kigunyolni Sajóhoz
Szemtelenül küldék a törlött homloku Sámsont?
Nem hiu félelem ez s gondom nem okozza gyanúság.
Mérgeiket fujják a békét-unta csoportok
Most is alattomban, s mely tűz ellángola immár,
Annak az ördögi mív hamuban szitogatja parázsát.
Égnek-e ostora ez, mely így csapdossa hazánkat?
Vagy mireánk magyarokra esett gonosz átka pokolnak?
Egymást hogy tépjük, s ne legyen soha béke közöttünk?»
Így a honzavarók iszonyú gyülölője. Csodálták
A beborúlt arczút, s bámultan visszavonultak
Tőle az ott állók zengő hangjára figyelvén.

S tartózkodva felelt, félvén megbántani Otmár.
«Őre királyunknak! panaszod mindenha igaznak
Tartottam, s te reám ős aggastyánra neheztelsz,
Hogy romlásnak eredt tetemim már férfierővel
Nem bírnak többé s felhordván ifju koromnak
Napjait, elgyöngült szemeim könnyekre fakasztod.
Volt, Buda! volt egykor, mint néked mostan, erőtől
Áradozó keblem, s ha gonoszt volt fogni szorosra
Szükség, rettenetesb haragom hajdanta tiednél.
Ah de ezer gondok sora szívünk edzi keménynyé,
S néma sohajtással zárjuk mellünkbe bajunkat.
Hát ne csodálkozzál a szélvész-hányta hajóson,

Hogy nem borzadoz a zúgó hullámra tekintvén,
Mert ily fergetegek közt forgott élte szünetlen.
Vagy hogy az aggott tölgy fiatalkint visszaüvöltsön
A durván fúvó hideg északi szélre, ne kívánd.
Ez nyers lombjainak fürtjével küzködik addig
A zivatarra, miig legutószor visszaüvölthet
Mint diadalmas; amaz lombatlan puszta derékkal
Nem zúg ollyat ugyan, de sulyosban sínli csapását.»
Ősz Otmár szavait így mérséklette Budához,
S hogy folytassa tovább, nyelvét gátolta keserve.

Mint a jó fiunak, ha szüléit látja czivódni
Önnön sorsa fölött, érzékeny szíve megindul,
S hozzájok símulva legott megkérleli őket:
Úgy fájlalta hevét őrének Béla, hogy Otmárt
Mint vala illendő, nem kímélette szavában.
Felkelt; és hogy rájok akadt tapogatva utánok,
Szóla, Budát remegő baljával tartva kezénél,
S jobbját élemedett Otmár vállára emelvén:
«Védeim, oh egymást hűségben előzni kivánók!
Bánatos énnékem titeket versenygni beszédben
Hallanom, ámbátor végső szándékotok egyez.
Jó nevelőm Otmár s őrangyala gyönge koromnak
Érdemtetteidet ki dicsérheti szóval eléggé?
Mint fejedelmidnek, szintúgy kedveltje hazádnak,
Mennyi veszélyt tiltott közbenjárásod egünktől,
S melyek támadtak fejeinken, hányat elűzött!
Tisztelet éntőlem s népemtől néked ez okból.
És te heves Buda! éltem megmentője Sajónál,
Kedves vagy nékem, mikoron megdönteni ellent
Fölbuzdul nagy erőd, kedves, ha seb-ette szivednek
Fölfedezed titkát; de imént sérelmesen ejtett

Vajmi pironságos szavaid szomorítanak engem.
Légy Buda megnyúgodt, s te feledd bántalmadat Otmár.»

Összeölelkezvén a két hív férfiak ekkor,
Most még forróbban csatlották szívöket össze
A köz ügyért; de azonban följegyzette haragját
A pártot szörnyen gyülölő Buda s várta az órát,
Melyben eláradozott mérgét kimerítse fenékig.

MÁSODIK ÉNEK.

Hol magasan földomborodott nógrádi megyének
Bérczei Cserhátnak szirtos derekába szakadnak,
Rengeteg erdőség közepén, délszakra fejérlő
Sziklatetőn épült Sámsonnak fellegi vára.
Hogy Borics elfutamék, itt bújtanak össze időnkint
A békételenek, mint orvok az éji homályban.
Tömlöczi rejtekiben Bélának hívei nyögtek,
Durva bilincsekkel terhelve; halomra imitten
A népet zsaroló csapatok zsákmányi rakattak,
S tömve ölő szerrel, bús volt a várbeli csarnok.
De legszemrehatóbb Sámson pánczéla, sisakja,
S vásott markolatú hüvelyetlen kardja, közöttök.
Mily borzasztó a remegő vándornak az éjfél,
Vagy sok százezerek rohanása meg annyi ezerre:
Olyan az összebuvók elbúsúlt lelke s tanája:
Kelljen-e Bélának hódulva fogadni kegyelmét,
Vagy mire visszajövend, titkon kedvezni Boricsnak?
Ezt forgatta eszök, s kétes habozásban elállott
Nyelvökön a szózat, s iszonyubb lön csendje az éjnek.

Első volt, ki merültéből szólásra ocsódott

Bodrogi gróf Lámpért, s valamennyit sorra tekintvén
Fölkelt s így hordotta elő, mit végze magában:

«Bajtársim, magatokban igen régóta tünődők!
Nézzem akárhonnan, s legvizsgább szemmel ügyünket,
Egy képben tünik az csakugyan mindenkor előmbe,
S bár mint törjem eszem, nem nyit több rés utat egynél,
Melyen, míg van üdő, által surranni ne késsünk.
Mert hogy meg van törve erőnk, és szűkre szorultunk,
Azt jelen állapotunk bizonyítja; de sorsa Boricsnak
Főkép, a mi csekély volt is, széthányta reményünk.
Hol vagyon oly fejedelm, ki segédet nyujtana néki?
Egyetlen, ki reménységét táplálta, Boliszló,
Azt is az undok Cseh les szemmel tartja, berontni
Kész földére, mihent Boricsot pártolni kirándul;
Rontva ajándokkal vagyon a napnyúgoti császár,
Mint alacson béres, vak urat szolgálni szegődött.
A görög, Álmosnak hajdan, most védje fiának,
Hív ebet, úgy hiszem én, könnyebb föluszítni urára,
Mint rábírni amazt, hogy Bélát nyomni segéljen.
Merre legyen hát fordulatunk? koldulva szaladjuk
Bé az egész földet s elüzetve piruljon el arczunk?
Vagy buta méhekkint adjuk ki csipetnyi erőnket
Minvesztünkre? Imígy áll dolgunk rende, barátim!
Hogyha tehát az okos, folyamatját félbe szakasztja
Kezdett müveinek, mikoron gátolja szerencse,
S mit fog tenni, ha szolgáland, intézi előre:
Nincsen hátra egyéb, mint hajtni nyakunkat alája
Béla igájának, míg megfordítja futását
Sorsunk, s kedveseit fölkapja ölébe megintlen.
Addig is a titkot zárjuk keblünkbe. Szavamnak
Hígyjetek, oh Boricsunk leghűvebb sorsosi, eljő
Még amaz áldott nap, mely szétveri fergetegünket.

S Predzlava gyermekinek meg fog hódulni Magyarság.»
Eztet mondva leült, s horgas kardjára könyöklött.
Nyugtalanul vára, ki fog ellene mondni szavának:
Mert miket ő föltesz, nyakasan megtartni szokása,
S tiszteletet kíván ősz-fürtös nyolczvanad éve.
Nincs is előrekelőbb nálánál; messze kiterjed
Birtoka Bodrogban, s Bácsnak térföldü vidékén;
S húgát fölséges Lászlónak birja nejéűl.

Hát ki meré fölfogni szavát? Sámson fia Turda.
Fájdalom és bosszú fészkelt gyökerére szivének
Apja letünte után, s keserűbb lön kínja azonnal,
Melyet imént hallott, s Lámpérthoz szóla zavartan:
«Már te is elsunnyogsz, valamint agg róka, közünkből.
S csalfa tanácsokkal szándékod szegni nyakunkat?
Mint seregünk legfőbb díszét tiszteltelek eddig,
Ám de miként látom, nem egyéb vagy csacska dadánál
Szóban dúslakodol, de ha szükség járni szerínte,
Hátra vonúlsz. Már nemzőmtől megfoszta tanácsod.
Most valamennyiünket be akarsz buktatni kudarczba:
Ösztönözéd álnok, s fennyen bíztattad atyámat
Nemde Sajó mellett, s tettén örvendve kaczagtál,
Hogy Bélát önsátrában kigunyolni merészlé?
De mikor üzte nyomán nyargalva lovásza Budának
Vissza feléd, szaladál, s hagytad fulladni Sajóba
Látdsza maradványit, s orczádat lepje pironság.
Rajtad azért bosszút kell állnom elébb, vagy idézzed
Vissza atyám lelkét, azután menj gyújtani tömjént
Vak fejedelmednek; vagy légy vezetője, ha jobblod.
Engemet, azt értsd meg, nem látsz elejébe borulni.»

Elemetes Lámpért Turdának monda viszontag:
«Gyermek, öregbeket ily hangon sértgetni nem illik,

S kárhozatos hevülő fővel forgódni tanácsban.
A közös ügy vizsgálatiban mindenki egyenlőn
Hallathatja magát: ha pedig feneketlen alapja
Volna beszédének, gyöngéjét fontos okoknál
Fogva előterjesztni, de nem böcsmérleni gúnynyal
Hagyja szabadságunk. S én nemződ gyilkosa volnék?
Hirtelen ifju! holott soha kedvesb nem vala nékem
Senki; szülöttim közt magamékint tartva neveltem,
Oldalamat követé, ha csatát intéze királyunk,
A könyves Kálmán: kanokat zaklatni vadonban
Nélküle nem szoktam; s e várnak tettem urává,
Ritka merészségét csakugyan fitogatta miattam,
Tetszeni-vágyásból; s te okozsz, hogy futni segédül
Nékie lomha valék, kit csukló térde remegtet?
Bár csak adatnék őt még egyszer visszaidéznem,
S látnom fegyveriben! de ha el van vesztve örökre,
Bosszút, míg pihegek, bosszút fogok érte lehelni.»

Márk ezeket hallván, magasan fölvonta szemöldét,
S dörzsölgette fejét szörnyű tenyerével az ádáz.
Bodrog grófja leült, s ő szólott nyomban utána:
«Lámpért, Turda, s egyéb meghitt kedvenczi Boricsnak!
Nemde orosz földről mikoron béjöttem, az ékes
Predzlava kísérői között nem voltam utolsó,
S titkaiban részesb nálamnál volt-e közöttünk?
Hitvese is kedvelt, a könyves fejdelem, Álmost
Én kezeimre bizá, a veszteg lenni tudatlant,
S hív őrzője valék foglyának, s a mi leginkább,
(Nem szólok kérkedve) reám háramlik, utolsó
Ágyában, hiszen azt tudjátok, voltam az egyik,
A ki reá bírtam, szemitől hogy foszsza meg Álmost.
Essék hát fejem itt inkább a porba nyakamról,
Predzlava jó tettét mintsem hálálni feledjem;

Vagy karomon kórság szántson, ha régi gyülöltét
Könyves Kálmánnak fölkelnék védeni karddal:
Mégis az ellenző sorssal birkozni bolondság.
Légyen ezért, Lámpért, úgy tennünk mint te javallád.»
«Úgy legyen! egy hangon felszólamlottanak erre
A békételenek, hajtsuk nyakainkat alája
Béla igájának, míg megfordítja futását
Sorsunk, s kedveseit fölkapja ölébe megintlen.»

Mint a szendergő, ha az ég melléje lesujtott,
Felriad álmából, s nem tudja mihez, s hova kapjon:
Úgy volt Turda, midőn ezeket hallotta; felugrott,
S majd akadozva megállt, meg odább tántorga dühében.
És hogy ölésre tüzelt szemmel megjárta körösleg
Csarnoka fegyvereit, mérgedve lekapta szegéről
Apjának vásott fogatú hüvelyetlen aczélját,
S néki feszült karral meg-megsuhogatta az őrült.
S monda: «Ha mindnyájan fölfordult elme tanácsán
Botlani indultok, legyek én sorotokban utolsó?
Öltözöm én is hát álképbe; de esküszöm együtt
A bosszút szerető poklokra s ez árva aczélra:
Míg pánczélában nem látom ujonnan apámat,
S lépni sisakja alatt, s kardját villogni kezében:
Vagy Buda őrebkint míg nem szün ugatni, s lovásza
Élni fog: e keblet nyugalom nem szállja meg addig,
Míg a sárga halál tetemim nem fekteti sírba.»
Ily botorúl esküttt a hirtelen ifju, s tolongó
Könnyei markában remegő kardjára pörögtek.

Még csak alig, hogy végzi szavát, s csend terjede ismég
A fegyverpalotán; ím a vár szemfüles őre
A torony öbléből kürttel harsogtata lármát.
Döbbentő volt ez, s tüstént ki-ki talpra ugorván

A kapu boltja felé, fegyvert markolva, rohantak;
A torony őre megint riadoz s vetekedve felelnek
Vissza vadászkürtök, s harsognak utánok az erdők.
«Mit tehet ez vajjon? föl az őrszegletre legények!»
Turda kiált szolgáinak, és ő mász föl az első.
A horogösvényen bukdozni szövétneki fénynél
Néhány férfiakat, s a várat tartni irányul
Jól kivehették már, és hogy közelebbre jutottak,
Mennyire a hegyezett nyilat elrughatja magától
A kifeszűlt íj, vagy kavicsot kihajítna parittyát
Jól forgatni tudó, lekiáltoz, Turda: «Ha jóval
Jöttök vendégek, ne tovább egy tappot is onnét,
Egy tappot se tovább! mondom, kik vagytok? az éjben
Elbódúlt utasok? Kik vagytok, szóljatok elsőbb!»
«Turda baráti! felel bizodalmas hangon az egyik.
Ismeretes szó ez, gondolván Turda magában,
Monda nekik mégis: «Nem elég ezt tőletek értnem.»
«Kálmán, Predzlava és Borics» ez lön második ízben
A válasz, s közelebb kezdtek lépdelni azonnal.
Jelszavaink ugy-e bár ezek? így kérdezgetik egymást
A benn hűledezők; s azok a hídárkot elérvén,
«Kálmán, Predzlava és Borics» így viszonoztanak ismét
A kérdésre. Legott a vár fegyvernekit össze-
Hajtá Turda, s csekély seregét két szárnyra fölosztván,
A torony aljában, kaput, úgymond, tárjatok immár,
S a híd szálljon alá; s béléptek az éji bolyongók.

Mint juhakolban imént rabló s tavi nádba lopódzott
Farkasok, a konczon míglen rágódnak, azonban
Hogyha sötét éjben más farkas ügetve feléjök
Csörtet el a jégen: megijedten nyelni felejtik
A bekapott falatot, s fogakat vicsorítanak és bár,
Hogy ragadó társok jő, sejtik az állati büzből,

Félve lesik mégis jövetét s megfojtani készek,
Mert az ihász karcsú kuvaszit közelíteni vélik:
Úgy kétkedtek azok. De hogy a kapuboltnak alája
Léptenek a hídról, Folkus, Vida, Endre, kiálták
Bátorodott hangon, s üdvözlő jobbot adának,
Nékiök a benn várakozók, s öleikbe karolták,
S vitték a gótboltozatú csarnokba pihenni.
Borsodi szőlőtők szüretét Turdának apródi
Billikomokban adák szaporán a jöttek elébe,
S Turda az ó nedvből legelőre köszönte reájok:
«Üdvözlek titeket, vendégim ez éji üdőben,
S jöttötök, adj' Isten, váljék örömére szivünknek!
Úgy de mi ösztönözött most útnak erednetek? íme
A szomorú éjfél már-már elterjed egünkön;
A vadon erdőben szabadon czammognak alá-föl
A ragadó vadak; és ti csekély fegyverrel övedzve
Jönni merészkedtek szolgák kísérete híján?»

Erre felelt Vida, Turdának kisdedkori társa
Gyermeki játékban, legbiztosb részese mostan
Fejlő gondjainak, s kémlelt híreknek adója:
«Vendéglő üdvözletedet, jó Turda, köszönjük.
Kedves lesz-e pedig jövetünk, ten eszeddel itéld meg
Híradomásunkból, de figyelj szavaimra előbbed.
Nógrád vára mögött nyugovánk délestekor épen
Egy terepély cser alatt, de hamar fölhajta tanyánkból
Délről száguldó lovagok dobogása az ernyős
Völgyi uton; sieténk hamar a dobogóknak elébe,
S íme királyi lovász vágtat, s kalaúza előtte.
Gyúlada vágyásom föltartóztatni kevéssé,
Hogy honnét s milyen járatban jönne, megértsem.
Engede is kérésemnek s így szóla sietve:
Tolnából levelet hozok a nógrádi megyéhez

Béla királyunktól, s még több hegybélihez aztán.
Mert Aradon, bizonyos gyűlést fog tartni királyunk.
Ezt mondván megdöfte lovát, s szágulda továbbra
A szép völgyi uton: de mi is nyerginkre legottan
Fölkaptunk, s valamint a fölvert szarvasok egymást
Elhagyogatva, jövénk tüskéken bokrokon által.
Hogy Bárkányra jutánk, már elfúladtak alattunk
Nyergeseink, onnét lassan gyalogolva vezettük,
Míg nem az erdőben pásztorkalibára akadnánk.
Ott vannak fáradt lovaink, mi szövétneki fénynél
Ily fegyvertelenül haladók el többi utunkat.»

Elkeserült szívből mondá most Turda Vidának:
«Mely gonosz órában jöttél öldökleni engem
Százszortan gonoszabb hírrel? vesztemre sietsz-e
Még te is, elbúsúlt fejemet rémekkel ijesztvén,
Hogy mennél hamarabb dulhassad nyugtomat össze,
És hogy elűzhesd még ezen éjjel tőlem az álmot?
Béla gyűlést tartand? s Aradon? Tőrébe keríteni
Minket akar, látom, de ki hinne csalóka szavának?
Vagy, Vida, szólj igazat, mert játszol vélem ugyancsak,
Költött hírekkel ne ijeszsz, s mondj jobbat ezeknél».

«Játszani nem szoktam, s nem is illő költeni tréfát,
Mond Vida, másoknak megsértésére, bujára.
Kérdjed akár Endrét, vagy próbáld kérdeni Folkust,
Mennyiet én hallék, ők is hallottanak annyit.»

Mint erejében igen bízó mosolyogva tekint le,
Gyöngébb nálánál ha reá berzenkedik: akként
Hányakodó Folkus, állát simogatta mosolygva
S szóla kevély hangon fölpittyesztgetve az ajkát:
«Hogy fölakadni csekély dolgon tudsz, Turda, csodálom.

Híradomásunkon gyötrődöl, mintha erőtlen
S félénk asszonyi szív laknék bordádnak alatta.
Gyűlés lesz Aradon, s mi veszély kerekedhetik abból?
Szóval víni csak ott, és nem kell küzdeni karddal.
Ott Borsod, Szepes és Sáros, Zemplény, Bereg és Ung
S többi határi megyék, mind részünk sorsosi lesznek,
Béla személye ijeszt? de hiszen mit látni egyébet
Rajta csufos láznál, melytől csak gyáva galambok
Szállnak messze, de nem rettegnek tőle az ölyvök.»
Igy szólt a pajkos, s vállát vonogatta kaczajjal.

Márk ezeket komoran hallá, s mást monda az ádáz:
«Úgy vélem, ha kitett czélunkra futamni törekszünk,
Jó alkalmat, üdőt s eszközt kiszaladni kezünkből
Balgatagul hagynánk; ha tehát valameddig akarjuk
Béla igája alá nyakainkat hajtni, siessünk.
Végső perczenetünk, meddig vagyon adva bocsánat,
Kis váratra lejár: hűséget vallani most van
Alkalmunk, az egész nemzet fog lenni tanúnkká,
S majd örömöt kurjongva fogad bennünket ölébe.
Álljunk vissza pedig, mireánk förmednek azonnal,
Újjokkal fognak mutogatni, s jegyezni nevünkről;
S elszakadásunkért éltünk vesztével adózunk.»

Bodrog grófja pedig: «Szavaid jól talpra esettek;
Helybehagyólag mond, menjünk mindnyájan Aradra,
S a veszedelmes erő el van hárítva nyakunktól.
Agg Ottmár, ki után főkép intézi tanácsát
Béla, tudom most is békét fog sugni fülébe;
Jósa hasonlóan, s Buda lármájára nem indul.
Es ki előtt titok az, hogy tenni bakói piarczczá
A nemzet gyűlése helyét, honszerte tilalmas?
Es ez szegte nyakát a durva kegyetlen Abának,

A haza küldöttit miután megölette Csanádon?
És te kivált miokért háborgasz elannyira Turda?
Szent István törvénye, hiszen, nem-e hirdeti nyilván:
Apja hibájáért nem kell bűnhődni fiúnak?»

Hűn ki-ki e szóknak, s hűn, bár ínyére nem estek;
Turda is, a félénk s veszedelmet sejtni szokásu,
Nem nyugovék mégis, mondván félelmes ajakkal:
«Mennem kell csakugyan, s káros veszteglenem itthon,
Elmegyek, és ti velem mindnyájan jertek el együtt;
Arról, mit mondok, de megemlékezzetek elsőbb:
Nemde kivont karddal, most múlt ötöd éve, Boricsnak
Hűséget fogadánk ugyan e csarnokban, apám volt
Esküben első, s ti eskvétek apámnak utána.
Most pedig esküdtet titeket Sámson fia, Turda,
Esküttöket hallgassa az ég, s úgy nyujtsa segédét,
Mint ki-ki tett fogadásának fog lenni urává.»

A békétlenek így esküdtek Turda szavára,
S jobbjokat a heves ifjonczṇak mindannyian adták.

HARMADIK ÉNEK.

Már befutotta sebes léptekkel Béla parancsa
A nyugovásnak eredt hont; és fejedelme szavára
A sok büszke nemes tódúl mindünnen Aradra,
Szőke Maros mellett kiszegett térségen emelvén
Lengő sátorait. Közepén a görbe karéjnak
Tágos üreg nyilt meg, s itten gyült össze tanácsra
S várta királyának jövetét a nemzeti színnép.
Szép szemlélni magyart, ha körébe fogadja királyát:
Szívének fenekén forró hűsége kilobban,

Tapsol, örömzajt üt, vagyonát, majd éltit ajánlja.
Szép hallgatni magyart, ha szavát hallatja tanácsban:
Ekkoron a közboldogulás kívánata, és a
Nemzeti lelkesedés örökös rúgói hevítik.
Ilyen volt Aradon választott színe hazánknak.

Mennyei őrszellem, ki lebegsz a pannoni égen,
És hiveid kebelét gyúlasztod titkos erőddel!
Monddsza, miként indult honnunk bölcs atyjai közzé
A népét kedvelte király, s mint tarta tanácsot.
Otmárnak vezető karjába fogódzva s Budának,
Indult a szeme-vájt felség népének elébe,
S üdvözlék az atyák, torkok riadozva örömtől.
De borzadva süté álszívű népe Boricsnak
E látványra szemét, s lelkét ijedelmek ijeszték.
Béla emelt székébe felült, zászlósi körűle;
Állt a többi sereg. Ki legott hogy jelt ada Otmár,
Csendre verődék, mert kiki hallani vágyta királyát.
S a mélyen fülelőkhöz imígy szólott vala Béla:
»Főpapok és zászlós urak és jobbágyi megyéknek!
Hallám fegyveritek pöngéseit a csatazajban;
Izmos karjaitok leverék már súlyos erővel
A zajogó hadakat; háláját általam adja
A haza, néktek ezért nyujtván diadalmi borostyánt.
Most viadalmaitok sebeit gyógyítni gyülésben,
És nyugodott észszel békét alapítani, jertek.
Harmincz év lefolyott már, hogy rongálva sajátját,
Véreit, és rokonit, dühög a párt lelke közöttünk.
A fene visszavonás kezitől elhulltak atyáink;
A mag hintve maradt, s bennünk felserdüle újra.
Harczokat űztetek, ah, de magyar mellekbe akadtak
Sebző nyílaitok s szablyátok ereszte rokonvért.
Sebhedt testetek is, de nem a külföld fia, tinnen

Honnosotok volt az, kinek ércze reátok irányzott.
Hát engedjük-e a gonoszat harapózni továbbra?
Gyermekeink-, unokáinknak szállítsuk-e által
Csúfos örökségűl? hogy marják önmagok össze
Önmagokat, s hordják idegen gyülevésznek igáját?
Hát mindenki szürött elmével nyújtsa tanácsát,
Míg az idő kedvez, s nem hajt új czimbora hadra.
Hadd tudjam, bátran ha lehet már oldani fegyvert:
Vagy még szemfülesen szükség vígyázni veszélyre?
Hadd halljam, mint kell, ha lehet, tágítni bajunkon,
És a számkiüzött békét meghozni közünkbe?
Ez legyen a fő gond, ezt kell meghányni velősen.»
Mint a gondos ihász, ha szelíd nyájának aklától
A ragadó vadat elkergette; sürögve körülnéz,
Bojtárit szólítja elő, s vizsgálja fejenkint
A gyapjas sereget velök együtt, s kendi marásit
A fogas állatnak gyógyító fűbeli szerrel;
Akla vidékének kikutatja bozótit azontúl,
S míg rablót sejdít, nem lép nyugovásra eladdig:
Béla ezenkép tőn, miután a háboru megszünt.

«Íme tehát, magyarok, szólt most Bélának utána
A nádor; honnunk s fejedelmünk kéri tanácstok.
A mint vél s gondol, szabadon szólhat kiki s bátran;
Mert nemes és hős is kiki, és érdekli fejenkint
A jelen és távollévőket tárgya tanánknak.
Senki pedig nem fog mást háborgatni beszédben,
S a ki gunyolva gyaláz, legyen annak szólni tilalmas.
Feliczián, esztergami főpap, felkele s monda:
«Gond-zaklatta király, s ti ülésnek tagjai, rendi!
Hogyha se künn, se belül honnunkon, tartni veszélytől
Nincsen okunk, akkor fegyvert lehet oldani bízvást.
Fő folyamink partját a csendes béke övedzi

S bérczei Kárpátnak, hol előbb a czimbora tábort
Ütve rabolt és dult, teljes nyugalomnak örülnek.
A szomszéd fejedelmektől rettegni, királyom!
Szünjél meg; rokonid s ügyeid védője Szobiszló,
Embered a német, s melléd húz szíve görögnek.
Szomszédid közül a lengyel, s több nincsen, irígyed.
Úgy de merészel-e ez, s ki merészel, légyen akár ki,
Azt megsértni, kiért sok erősek karjai vínak?
Nincs hát ok félnünk, de vagyon jó hirre verődni
Alkalmunk, s feleink vérét megváltni pogányén.
Franczia, német, olasz vállát czimerezve kereszttel
A szent földre siet, fénylik diadalma keletről,
S a bűn szennyeitől bémocskolt lelke kitisztul.
Mi pedig egymás közt itthon heverészve romoljunk?
Gyáva keresztyének ne legyünk, sőt védni hitünket
Menjünk mentül elébb, s érdemleni égi jutalmat!»

Ez'tán szóla Bukán, a széles s hosszu Biharnak
Grófja: «Szelíd érsek, mondván, s felkentje az égnek!
Tiszta valót ejtél, s nincsen csorbája szavadnak
Itthonos állapotunk s külkörnyülményeit adván
Országunknak elő; de veszélyes hajtani végre
A te javallatodat. Nem jó elszállni madárnak
Messzire fészkétől; hallám példázni mesékben:
Télre kivándorlott a fecske, s tavaszra veréb ült
Fészkében; s a mely seb alig kezd forrani össze,
Kényes igen, s ha magára hagyod, felmérgesül újra.
Jobb mi legyünk csak honn, s lessük békével utóbbi
Sorsunkat; s ha pogány ellen pártolni keresztyént,
Tiszte keresztyénnek, részünk volt abba' nekünk is.
Nemde határunkon már százszor ezernyi keresztes?
Sőt több, és tetemes kárunkra, keletre vonódott?
Nem kicsiny áldozat ez s nem-e kell viszonozni, ki tudja

Jobb harczolni ugyan, mint romlani s veszni henyélve ;
Úgy de tehát szükség-e azért tengerre eveznünk,
És idegen részét hadainkkal nyomni világnak,
Hogy kivel ütközzünk, ellenségünkre találjunk ?
Van kire fenje vasát népünk : a büszke Velencze,
A tengerre dülő hon csorbítója : ez ellen
Kell indítni hadat, s hatalommal törni hatalmát.»

Álla királya mögött, de zavart gondokkal eszében
A heves őr, Buda, és nyomkodta magába haragját.
Kétes, szóljon-e már, vagy még késtesse továbbra
A titkos tudomást, s nyelvétől tiltsa kevéssé.
Győze magán mégis ; de Bihar grófjának imígy szólt
Tartózkodva : «Bukán, kormányispánya Biharnak !
Példamesét ejtél, de vigyázz, hogy tenmagad ellen
Példamesét ne szerezz ; te akarsz készülni csatára
S büszke Velenczének hatalommal törni hatalmát ;
Úgy de hol a hatalom, ha sebünk hegedezni alig kezd?
És ha nem ápoljuk, te szavad : hogy mérgesül újra.
Mondom azért, gyökerét kell szerteszakítni gonosznak
Még csak imént Boricsot zengték kárpáti megyéknek
Völgyei, s már Bélát, annak gyűlöltit, ölelnék ?
S a kik elébb mireánk rohanó csapatokban ütöttek,
A hazagyilkosok és feleik rablói, ha valjon
Mindnyájan szállottak-e már békalkuba vélünk ?
Vagy suttonba talán forr még a czimbora most is ?
Erre Bukán, oh erre felelj, vagy szóljon akárki.»

Mint valamely deli tündér, úgy kelt Miksa helyéből,
A bátor s gyönyörű testalkatu grófja Szepesnek :
«Alját, úgymond ő, lakom a havas ormu Krivánnak,
S Tátra magas derekán terjednek messze örökben
Rám szállt birtokaim ; sok erőszak nyomta, kivallom,

Völgyeim és hegyeim népét, de mióta tulajdon
Karjaim elfogták Tivadart, a czimbora lelkét,
Bátran jár mezején az ihász, s földmíves ugarján».
«Én pedig, ugymond Gáb, Zemplénmegye északi sarkát
Bírom örökségben s rontott több izromos ostrom
Sztropkai váromban; de szerencsém adta kezemre,
S megsebesítve vivém fellegváramba, Krakónak
Grófját, a lakomat vívóknak büszke vezérét.
Elszéledt dandára legott, s éjszakra kiillant.
Ekkor, jól láttam, sok Predzlava-hozta pribékek,
És, bosszúmra, nemes magyarok, megszöktenek együtt.
Ungnak medvelakú hegyeit béjártam azóta,
Béjártam Bereget, s a híres partu Latorczát,
S vallom örömmel, hogy mindenhol béke köszöntött.»

Csendes öröm lebegett szívén Otmárnak, az ősznek,
Hallván kedve szerint, a párt, hogy megszüne immár.
Nézte gyakor szemmel s lelkébe vonulva tömérdek
Honfiait; de hamar föltámada képzeletében
A multak sora, és csillámló könnye kicsordult.
Gyönge s szelíd, mint a békesség angyala, lelke;
Nélküle a haza már régen lett volna bitanggá.
A korosabb magyarok bajaik hajdankori társát
Rajta feledt szemmel nézték, s a tűzeres ifjak
Bírni sohajtották szép üstöke fényes ezüstét.
Még egyszer pillanta körűl, s így szól vala nekik:
«Ifjak! férfiak és vének! hallgassatok engem.
Már negyedik koronás fejedelmnek hódul elaggott
Ősz fejem, és hárúla reá sokféle viszontság.
Egyet ohajték még, mielőtt síromba leraknák
Görnyedt csontjaimat; fiait szemlélni gyülésben
Honnomnak, mert már hatszor hatod éve, mióta
Össze nem érkeztünk tanakodni, de küzdeni sokszor.

Mert béfúrta magát s egymástól messzetaszítá
Gézának fiait amaz ördög-szőtte gyanúság.
Ketté vágta szivét a többi magyarnak is együtt,
S ellene egymásnak gonoszúl izgatta szünetlen.
Sírt a hív magyar, és elbújt megmenteni éltét,
Sok pedig őseinek fészkét elhagyva, nyugatra
S délre kivándorlott idegen menedékre szorúlván.
A kegyes istenség kívánságimnak utólját
Végre vivé ez nap. Oh vajha szivünket azonkép
Összecsatolhatná közügyünk érzése, miképen
Összekötötte, midőn a hármas-halmi monostor
Látta gyülésünket s miüdőn szemlélte Szabolcsvár,
Még mikor országolt László, amaz isteni férfi!
Boldogul én akkor szállnék síromba nyugonni.
Irgalmas felség! ha mikor kedves vala néked,
Hogy fene körmökből Otmár keze megszabadított,
Tedd őt méltóvá, hogy kérelmére hajulj meg;
És ti nemes magyarok, bajaimnak társai! kiknek
Még soha meg nem tántorodék hűsége, ha becsben
Voltam előttetek én hajdan, hogy térdre borúlva
Közbe vetém magamat Kálmán s Álmosnak ügyében,
S esdeklő szavam a haragost kérlelve, gyakorta
Romlásunkra fogott kardját letetette kezéből;
Hogyha ma is békét keresek: kedvezzetek ismét!
Im kik imént a harczi mezőn egymásra rohantunk,
Összehozott bennünk közboldogsága hazánknak.
Ez legyen a szent hely, mely engesztelje sokáig
Főzött bosszúnkat, s haragunk' szüntesse örökre!
A fegyvertelen, és megalázott népnek iránta
Légy kegyes, oh felség, s ti gyülésünk tagjai, rendi,
Jobbotokat nékik nyujtsátok búcsuadásul.
Majd mikor a késő század maradéka Aradnak
Térmezejére jöend, fölsóhajt lelke mihozzánk,

S kisded gyermekinek mutogatva beszéleni fogja:
Álmosi Béla alatt itt gyűltenek össze atyáink,
S hosszu vitáik után itten béküítenek össze.»
Könnyeze a békét-szerető, s meghajla királya
Széke előtt, halavány orczáján űle szelidség,
És lengette szabad feje tisztes szálait a szél.

A nemesebb érzet fellángolt Béla szivéből,
És hogy az aggastyánt lábára segélte tulajdon
Karjaival, forrón megölelvén, szólt vala néki:
«Jó nevelőm, Otmár, s míg élt, védapja apámnak!
Térdre borúlsz-e talán, hogy kérésedre hajuljon
Béla, nevendéked, s könyörögve reája pirítasz,
Mint kit erővel kell a hálaadásra szorítni?
Nem szállhatna reám szédítőbb mennykövü átok,
Mint mely érdemidet ki akarná vetni eszemből.
Ilyeket adjon az ég ivadékaim oldala mellé,
Mint te s ezen nemzet soha sem gyászolja kihunytok.
Menj már boldog öreg, s hirdesd el szerte nevemben:
Önbántalmait elfeledé már Béla, személye
Sértegetőit azért ismét kegyelembe veendi.
A hazarontókat pedig a haza s nemzet itélje,
Ám, ha ki meghódulni akar s jobbítni hibáját,
Nékie engedelem, lesz szószólója királya.»

Rókaravaszsággal Lámpért lappanga azonban
Meg-megsunyva magát; de Budának sasszeme rajta
Függött szűntelenűl, s csak alig zabolázta haragját.
Az pedig összehuzott szemeit a földre szegezvén,
Többszöri sóhajtás közepett Bélához elére,
Lelke csalárdságát eddig titkolta az álnok,
Bélához nyilván, de Boricshoz szítva titokban.
Mostan is akkép tőn, de utólján monda csalárdul:

«Példátlan kegyelem, felség, mely szóla belőled.
Őseidet, kik alatt éltem s kik voltak előttem,
Feljűlmulta kegyes voltod. Lett volna merészség
Azt csak ohajtani is, mit látunk végbe vitetni
Általad. Oh be igen gyakran meglopta nyugalmam
A haza gondja, midőn sebeit tapogattam eszemmel.
S ősz fejem eskvék rá, hogy nincs, ki segíteni tudná.
Több is ez itt mint emberi kéz; mennybéli erő ez,
Mely köztünk munkál, légyen neki hála örökké.
Még egy gondolatom régóta kinozza velőmet:
Felség! legkorosabb szolgád hadd mondja el, engedd:
Már László, koronás rokonom, szent földre akarta
Vinni pogány ellen hadait, s én szinte fogadtam,
Hogy zászlóm alját kiviszem majdan vele; és bár
Vittem volna! talán akkor nem sujtja csapását
Isten karja reánk, s fogadásom szegte fejemre,
Hogy lássák szemeim romlását drága hazámnak.
Most de mivel nyugoszunk ismét, én vajmi helyeslem
Feliczián szavait; menjünk szent földre csatázni!
Úgy hiszem, Isten az ő szolgáinak általa adja
Tudnunk, hogy mit akar; s minekünk azt végzeni tisztünk.
Éltem ugyan már nyolczvanados, de ha menni parancsolsz,
Hátra nem állandok; de leszek vezetője hadadnak.»

Nem türhette tovább Buda, és nagy mérge kipattant,
Karjait összeveté, s iszonyún Lámpértra kiálta:
«Síma szavú agg eb, te fogatlan s marni tudatlan!
Oh te gonosz! te akarnád-e szent földre kivinni
Feslett lelkedet, és azt fertőztetni nyomoddal?
És még azt sziszeged, hogy lészsz vezetője hadunknak,
S hogy farkasra juhot, vagy bízzunk ebre szalonnát?
Csak húzd össze magad, s reszkess, mert déli sugárnál
Nyilvánabb álnok szavaid czélzása előttem.

Meg ne ereszd többé ajakad, mert tuddsza, kitépem
Nyelvedet, és konczúl vetem éhes gyomru kutyáknak.»
S elhata messze heves s nagy húrogatása Budának,
Hűledezett a czimbora nép, s megbánta Aradra
Jöttét, s Lámpértot, hogy szólt, átkozta magában.
A gyűlés fölháborodék, megtelve gyanúval.
Közbevetette magát a nádor, s monda Budának:
«A te szavad Buda! rettenetes, s kész rontni, mit épít
A nyugodtabb ész. Az igazság és az erőszak
Nem fér egybe; azért míglen megcsendesül elméd,
Tartóztasd magadat, s ne legyen gátunkra beszéded.»

NEGYEDIK ÉNEK.

Mint a tengernek partjára zajogva türemlő
Hullám, hogy ha talán zátony kél dombos agyával
Ellene futtának, megakad, s majd visszacsapódik
Elnémulva: hasonlatosan Buda, mérge hevében
Meghökkenve fülelt a feddő nádori szóra;
Nem szólott többé, de legott megfordula, s elment.
Összebarázdált bús homlokkal ballaga, s minden
Vérét orczájába üzé a szörnyü pironság.
Mind ennél repülőbb s kicsapongóbb szárnya eszének.
A haza húnyt szemmel látszott tántorgni előtte.
S készantag sűlyesztni magát örvényes üregbe.
Fattyu Borics rabló dandárai, százszoros inség,
A remegő népnek sanyarú ábrázata; ez mind
Képe előtt lebegett iszonyú órjási tetemben.
Igy mene jól távol, némán; de megálla megintlen,
A gyűlésre veté szemeit, s fölszóla panaszszal:
«Hát csakugyan diadalt vesz már a czimbora rajtunk?
S a mi gonoszb, az egész nemzet láttára, gyülésben

Tűzi ki zászlóját, örökös csúfjára nemünknek?
Rettenetes, ha igazság is, szózatja Budának,
S lágyan cseng a képmutató, szava púha fülekben,
Nemde szelíd nádor? Vagy véled-e azt, hogy erőt vesz
És hite kétes lesz, ha tüzesben szól az igazság?
Ám legyen úgy; él még, hiszem, élő Istenem égben,
Angyala honnomnak, ki szemét függeszti ügyünkre.
Ő egynek kebelét majdan megszállja közöttünk:
Lesz ki tekintetesebb, mint én, s a csendes atyáknak
Vaklandos szemeit föl fogja derítni szelíden».
Hogy panaszát végezte, tovább ballag vala ismét;
S lassan lépve elért már fölvont sátora mellé.
Ekkoron a harag és szégyen fölujulva dühödtek
Benne megint. «De miért kell nékem félbe harapnom
Ott szavamat, mondá, egyaránt hol szólhat akárki?
Vissza megyek, s mint van, föltárom előttök az elzárt
Titkot; hogyha sokak csúfjává légyek is ámbár,
Általa csak lássam romlástól mentve hazámat.
Vagy késtessem utóbb, míglen megnyugtatom elmém?
Ezt mivelem», felelé; s mene a sátorba, hogy ottan
Megnyugtassa zudult kebelét, s kérlelje haragját.

Hogy pedig a függő ajtót szétcsapva belépett,
Im odabenn feküvék bojtos kaczagányra terűlve
Egy nyomorék, halavány, beapadt és dísztelen arczczal.
Vén szolgája Kutak melléje legörbede, s kendé
A rágó pereczek sajgó vereségeit írral.
Megdöbbent Buda, és sebesen vert szűve. «Miféle
Történet vezetett titeket sátromba pihenni?
Kérdezi bámultan; s te, kit ápolsz jámbor öreg?» mond.
A kérdőre emelte szemét s fölvette törődött
Testét a nyomorék, s miután jobbjára könyöklött,
Gyöngült melle szavát ilykép intézte Budához:

«Ah Buda édes öcsém! bátyádra, Peredre, nem ismersz?
El nem esett ő, mint véléd, a harczi mezőben;
Él még, s téged ölelni sohajt, de nem engedi sérve».
Teljes melléből Buda fölrívalkodik erre:
«Szent Isten, Pered ez?» s kezeit kulcsolja egekre.
«Oh Pered én bátyám!» s lecsukódnak térdei hozzá.
S karjai közt tartván zokog, és áztatja könyűkkel.
A sírás miután keveset tágíta keservén,
Elcsuklott szava újonnan meg kezde eredni:
«Monddsza ugyan, kérdé, hol késtél, bátya, el eddig?
Honnét e nyomorék sebek és e dísztelen orcza?
Mint jöttél napfényre megint, s e helyre, beszéld el.»

Fölsóhajta Pered szomorú öcscsének ölében,
S monda: «Tudod, mikoron buktatta Sajóba lovászod
A gunyoló Sámsont, keltünk viadalra legottan
A hazarontókkal, s az elődandárnak az első
Hadnagya én voltam: de Borics hadnépe körülvett.
Elhullatta csekély hadamat tengernyi erővel,
S én kezeikbe esém. Vad örömmel, mint fene latrok,
Hurczoltak, diadalt kurjongván, fattyu Boricshoz,
S a párt főbbjeihez, kik közt Sámson fia, Turda,
Mint sértett tigris megbőszüle, s dárda hegyére
Venni akart tüstént, de kezét elütötte irányzott
Czéljától Lámpért, s váltotta gonoszbra haragját:
Már mi öröm, mondván, éltétől fosztanod így, kit
Tartós bosszu kiván, rövid út a dárda halálra.
Vannak börtöneink, sziklás váraknak odúi,
Fészkei kígyóknak, dohosak, s éjféli homályuk:
Vesd oda a vak ebét, ott majd nyöszöröghet uráért.
Míg párája hörög, kínlódjék bátyja Budának.
Turda reá hajlott szaporán a szörnyű tanácsra,
Őrimnek lelkére kötött, s ott tarta napestig

Sátora környékén, lesvén a fátyolos éjjelt,
A gonoszok kényének utat szabadítani készet.
Hogy lenyugodt a nap, sürü felhők nyúltak az éjszak
Ormairól hozzánk; ekkor négy durva poroszló
Karjaimat pereczekbe csuká és hajta, hol eddig
Emberi nyom nem járt, vadon és ösvénytelen erdőn.
Már közelíte kimért rabságom kínhelye, akkor
Bekötözött szemmel s lábamra szorítva bilincset
Vittenek egy kisség, s mélységes üregbe vetettek.
Azt sem tudva, ha merre vagyok, sínlődtem azóta,
Mert eledelmemet is szokták éjente csak adni.
Megszánt végre az ég, s ez öregnek karjai által
A vak tömlöczből ismét napfényre vezérlett.
Hű szolgám vala ő, mielőtt rabságra vitettem,
S mert sejtette hová lettem, föltette, szabaddá
Hogy teszen engemet ő: Sámson várába szegődött
Szolgai készséggel bizodalmát nyerte urának,
S Turda reá bízott, mint leghűvebbire, engem:
Ő pedig egy éjben velem együtt titkon elillant.
Igy menekedtem meg, nem tudván honnan azaddig,
S mennyi havat tölték a kínzó börtön ölében,
Mert az üdők szakait fölrónom tilta egyenlő
Állapotom forgása, s az éj, mely egyszer oszolt csak.»

Reszkete, míg hallá ezeket, Buda, s a gonoszokra
Tornyosodott mérgét, bús sorsa tetézte Perednek.
Monda pedig, mikoron Pered elvégzette, Kutakhoz:
«Jámbor öreg, minden szolgák leghűbbike, termének
Telkimnek száz holdja tiéd, s fiaidnak örökje
E jelen órától, s szabadossá tészlek ezennel;
Vedd ezt most, de fogok még érted szólni királynál.»
Bátyjához pedig így: «Csakhogy, vérem fele, mégis
Kimenekedhettél a kígyófészkü tanyából.

Oh istentelenek, sátán bérlette poroszlók!
Hát még azt sem adák enyhítésére kinodnak,
Hogy rabságodnak fonalát szakaszokra fölosztván,
Bár mi sok évek után, végét láthatni reménylhesd?
Már negyed éve, szegény bátyám, negyed éve mióta
A gonoszok kezeikre jutál, s gyászoljuk elested.»

Csend váltotta kemény szavait. Kapcsolva jelennel
A multat, sóhajta Pered, s lankadva letette
A kaczagányra fejét, de tüzelt szemefénye Budának,
S gondra felesztve eszét, ott térdele bátyja fejénél,
Búsharagos képpel; s miután befejezte tanácsát,
Mint az oroszlán, mely kölykét sajdítja sivítni,
Fölrezzent, nagy vállairól lecsatolta palástját,
És igazítva haján, mélyebbre lenyomta süvegjét.
Ekkor alányúlván, kardját kiragadta hüvelyből,
S ónsulyu jobbjával tokjába vetette megintlen.
Földet, eget megmért szállongó szikraszemekkel,
S hogy szólásnak eredt, szűk hajloka renge fölötte:
«Benneteket kérdlek, rejtett villámi egeknek,
Nincs-e igazságom, s ha vagyon, mért késtek el eddig?
Fojtó lángotokért többé Buda esdeni nem fog,
Van gonoszokra fenett szablyája, van ép kara hozzá;
S a ki vezesse ölő kezeit, kalaúza igazság.
Jersze tehát, bátyám, menjünk; vagy hogyha nehezled
A menetelt, karomon viszlek bemutatni gyülésbe.
Ámde Budát akkor hurogatni ne merje szaváért
Senki, ha nádornál leszen is tizszerte hatalmasb,
Mert ő lesz, fogadom, Peredért ki torolni fog, első.»
Már lehajult, bátyját karjára emelni akarván,
Ez pedig ellenzé s mondá feddődve, Budának:
«Háborodott vagy öcsém, már is túlhága határán
Fölgyúladt haragod, s mi leszen, ha gyülésbe menendesz?

A hevülő vérnek kicsapongók ingeri, s a mit
Eldula vaktában, a megnyílt elme siratja.»
«Hát hova forduljunk, kérdé ütközve, ügyünkkel?
A folyamat partján itt van nem messze királynénk
Sátora; jőj oda hát, nem visz czélunkra egyéb út.»
Hogy nyugtassa Pered, helyt engede öcscse szavának.
Kelni akart, de segéd nélkül nem kelhete lábra.
Már mene, roskadozó inait bádgyadtan emelvén,
Térdei csuklának, melyek kengyelbe feszülve
Egykoron a dárdát rugták villámi csapással;
Karjait, a csata mennyköveit, lankadtan ereszté
Szűk bordái mögé, vezetőire bízva magát, ment
A hajdanta erős, s ki előtt reszkettek az izmos
Nagy tetemű daliák, szellőtől ingadoz ő most.
Így közelítettek zöldes partjára Marosnak.

Álla kies berek a folyamatnak völgyi lapályán,
Ősink szent helye, míg áldoztak szittyai módon.
Bokrait aljának tarkázták gyönge virágok,
S a susogó jegenyék kiterült ágakkal ereszték
A hüvös árnyat alá; vígan hömpölyge azonban
A fris gyöngyü folyam, s kanyarodván néha közelbre,
A kebelébe lehullt levelekkel játszva odább folyt:
Itt vala hímezetes szép sátora Béla nejének.
Ő pedig egy terepély jegenyének alatta pihen most,
S a csecsemő Álmost lágyan ringatja ölében;
Míg István, a már dadogó, karjába fogódzva
Gyönge inán lejtez, s mosolyog jó anyja szemébe,
A hatod évre derült Gézának nyugta pediglen
Nincs soha, ő Lászlót, nálánál minthogy ez ifjabb,
Versenyt futni, nyilat versenyt kiröpíteni ívről
Unszolgatja, s ha győz, rajt' vett diadalminak örvend.
Mint lovag öltözik, és rezezett hárskardja; faszablyát

Mert ő kézbe se vesz; most is vagdalkozik egyre,
Vagy pedig a szálló lepkékre feszítgeti íját,
S tetteit a figyelő két apród nézi mosolygva.
Ez hogy látta Budát s Peredet közelítni Kutakkal,
Félre vetette ivét, s szaladott anyjához azonnal
Mondani hírt rólok s már messze kiálta pihegve:
«Édes anyám, Buda bácsi jön, és még kívüle kettő;
Egyike oh de beteg, csak alig tud lépni szegényke.
Háboruban volt tán, hol ama rossz lengyelek őtet
Megvagdalták; nemde, anyám, volt háboru ismét?»
Ilona fürge fiát megölelte szülői örömmel,
És dorgálta sebes futtáért, szólani tiltván.
Már Buda a jegenyés berekig bátyjával elére,
Hol lesegélvén egy fiatalka rekettye tövéhez,
Görbe Kutakra bizá, s ő ment tisztelni királyi
Hölgyét Bélának. De legott melléje szegődött
A kis Géza, s vivé anyjához fogva övénél.
Meghajtotta magát Buda illő díszszel előbbed
A fő asszony előtt, azután szólt: «Oh kiben ismét
Árpádnak már-már kiveszendő magva föléled,
Vedd üdvözletemet, magyarok fő asszonya, tőlem!»
«És te, csodálkozván kérdé a fejdelem-asszony,
Bé sem avatkoztál az atyák gondjába, vitéz őr?»
«Nincs, mondá szomorún, ottan szózatja Budának,
Mert szava rettenetes, s nem festheti mézes ajakkal
A veszedelmes tőrt, melytől már belseje vérzik.
Nem húzám én el magam a nagy nemzeti karból,
Sőt hallattam is ott szavamat — hivom erre tanúul
A mindenlátó egeket! — nem alaptalan okból;
De leverék panaszom s tilták felbontni csomóját.»

Ilona néki viszont mondá gyöngéded ajakkal:
Fájlalom, oh magyaroknak legbátrabbika, ested,

S fejteni ennek okát, ha törekszem, fennakad elmém.
Mert én büszke szabad lelkét tisztelni magyarnak
Kezdettem, mielőtt kezemet megkérte királya.
Nem volt e népnél kedvesbje, atyámnak, Uróznak;
Példa gyanánt, ha dicső nemzet volt tárgya szavának,
Ő említe magyart; daliás természete és bölcs
Sarktörvényeiről végét nem lelte beszéde.
Útnak eredtemben pedig ilykép inte: leányom
Elmégy, s Bélának te leendesz hölgye, kit ámbár
Hogy láthassa nemes hiveit, vak sorsa tilalmaz,
A haza kormányát bátran térítheti mégis.
Mert népénél nincs se tanácsra, se karra hatalmasb;
Összefogó harczban s együtt folytatja tanácsát
Bátoran és szabadon; s mennél közterhei többek,
A csata vérmezején mennél ki-ki izzada inkább,
Annál több szólása is a közjónak ügyében.
S a mi gyüléseinek nem utolsó dísze előttem,
A deli szertartás, mely mocskos gúnyokat eltilt.
Érdemeid díját, ki meré hát, monddsza, vitéz őr!
A szabadon szólást, tőled kényére tagadni?»
Elvégzette szavát, de az őr ily módra viszonzá:
«Oh fejedelm-asszony, közelít, s szétdúlja, ha késünk,
Ál nyugodalmunkat lappangó vészü gonoszság.
Bíztosan állsz te imitt a kellemes árnyu berekben
Gyönge szülöttid közt, s ezek a hon drága reményi,
Mint ölyvöt soha nem látott fiatalka madárkák,
Bájló karjaidon néked s létöknek örülnek.
Im pedig itt tőlök nem messze keringnek az éhes
Karvalyok, és készek, ha lehet, zsákmányra lecsapni.
Fölfödöm a mi ijeszt, ámúlj bár rajta, királyné!
A fene lelkű Márk, ki utolsó ágyba lefekvő
Kálmánt szédítő gyanupörrel vette reája,
Hogy fejedelmi ipad szemeit kitolassa s fiáét;

Turda, ama gunyoló Sámsonnak magzata, s többek,
Béke ürűgye alatt az atyák seregébe vegyültek.
És a czimboranép, legfőbbik tagja, ki hinné,
Bodrogi gróf Lámpért, ő birja tekintete által
A gonoszok szívét, szégyencsúfjára korának,
S Árpád vérének, melyből neje vette eredtét.
Fattyu Borics kedvenczei itt mindannyian együtt,
Meghódulni ugyan, mint hirdetik, ám csak üdőre,
Míg kerül alkalmok, szarvat haza ellen emelni:
Sámson várában volt igy végezve közöttök.
Predzlava gyermekinek már útnak is indula erről
A feladó izenet, de szerencse kezemre keríté,
E tudomásra epém fölforradt, s bosszusan álnok
Szózatu Lámpértot hurogattam. Tilta ez okból
Szólanom a nádor, s elmém nyugtatni javaslá.»
Meghült vére, midőn ezt hallá, Béla nejének,
Szökdellő fiait féltőleg hívta közelbre,
S a csecsemő Álmost szorosabban ölelte szivéhez.
«Oh gonosz álszivüség, mondá, hát végre kifejlett
A rejtélyes utú Lámpértnak szándoka. Gondold,
Ő hozzám folyamodt, miután seregeltetek össze
A gyűlés piaczán, s itt hajlékomnak előtte
Földig alázottan, térdére hajulva, esengett
A haza sérelmét festvén sirodalmas ajakkal;
S a mi az égben szent és szent a földön, ezekre
Nem szünt kérni, hogy a közügyet vállalni magamra
Mentül előbb és a szakadást gátolni siessek.
Elpártolt rokonink, mondá, igaz útra ma térnek,
Bennem biznának, s csak tőlem függne reményök.
Most de mezítlen lön hüvelyes kértének iránya.
És te miért egyedűl? hol vannak társi utadnak,
Merre pihen nyomorék követőd, vezetőivel együtt?»
Búsan monda az őr: nyomorított társa utamnak

Volt Pered, én bátyám; akarám kíméleni tőle
Gyönge szülöttidnek szemeit, s nem messze hagyám őt.»
Ilona monda viszont: Ettől kiméleni káros
Lenne szülötteimet; ki csak a boldogra figyelmez,
S kéjt mindenha vadász, ki előtt elzárva feküsznek
Embertársainak senyvesztő terhei, durva,
Emberiségtelen az, s elpúhult ösztöne rabja.
Édeseim jertek, s te vezess hozzája vitéz őr!»

A sajgó sebek elbomlott kötelékein épen
Most igazíta Kutak; szemlélte leánya Uróznak
Szánakozó szemmel Peredet, s szép könnye kigördült.
Látta öreg szolgáját is, mint reszkete karja,
Lassudad újaival mint burkolgatta urának
Méltatlan sebeit; s kezeket ment nyújtni segédül.
Volt szög fürtei közt gyöngy pillangóra letűzött
Fátyola, mely sudaras derekán símult le bokáig,
Hattyúnál tisztább, s ragyogóbb havas-ormai hónál.
Megfosztotta magát ezen éktől, s tépve darabra
Gyöngéd újakkal sebeit kötögette Perednek;
Sérve okát, s mi eset vezeté öcscséhez Aradra,
Szorgosan elkérdé, s hogy lesz rá gondja, igérvén
Visszabocsátá őt ismét sátrába Budának.
Ment ő is hajléka felé s nőttön növe gondja;
Sorsa szülötteinek, legerősb aggsága anyáknak,
Hányta vetette eszét, s nem lelt habozása nyugalmat.
Bú és aggodalom közepett így szálla le napja,
És beköszönte az éj. Csend terjedt széjjel Aradnak
Síkmezején, vidám lobogású szövétnekek égtek
A főbbek hajléki előtt, a tábori lelkü
Váraknak jobbágyi pedig karajokba terűlve
Alvák álmaikat, mint hadban az őri tüzeknél.
Csak Ilonát tartá ébren nagy gondja; hiába

Lengedezett hajléka körűl a nyúgoti szellő
Csélcsap szárnyaival, sem az édes fülmile-zengzet,
Sem pedig a lefutó folyomány egyhangu zugása
Nem kötözé le szemét; de sötéte az éjnek elönté
Képzeletét repülő képekkel, mig nem az éjfél
Ellankadt inait mély szenderedésbe meríté.

S im fejedelmi ipát szemlélé gyászos alakban
Jönni felé, kitolott szeminek vak gödrei mélyen
Állottak pillái alatt, orczája behullott,
S tagjai reszkettek, valamint hajdanta, midőn Bot
A gyilkos, Dömösön zaklatta halálra s az Isten
Szent oltára fölött szobrát Váltónknak ölelve,
Mentő meg lelkét dühitől a szörnyü bitónak.
Árny-ajakát Álmos megnyitván, monda menyének:
«Ilona, drága menyem, s egyetlen gyámja fiamnak!
Téged látni jövék, de nem a porföldi tetemben,
Mert ez alak, melyet szemlélsz, csak lengeteg árnyék.
Messze szülőföldem keblétől, messze atyáim
Karjaival szerzett örökömtől, messze azoknak
Nyughelyitől, idegen földnek sirhantja takarta
Porló csontjaimat; közbenjárása görögnek
Vette csak Istvánt rá, hogy megbékülne porommal.
Ám de hideg hamvam még egy terh nyomja; vakító
Gyilkosimon bosszút ekkédig senki nem állott.
Tedd te meg azt, s nyugodott lélekkel folytatom álmom.»
Szólott a tüneményes alak s árnyképe eloszlott.
Ilona fölrezzent álom-költötte ipának
Szemléltére, s ijedt arczát áztatta veríték.
Hallgat azonban az éj, s mielőtt a hajnali bíbor
Megnyilnék, ébren vagyon ő, s töprenkedik álmán.
A nap kelte után sátrához idézi Perednek
Öcsését, általa a gyanupört vizsgálja szorosban,

Jegyzi gyanúja okát, s vádjának jegyzi tanúit,
Rendeltet testőröket, őt pedig inti gyülésbe.

ÖTÖDIK ÉNEK.

Megjött már az üdő, melyben gyülekezniök ismét
A kipihent rendeknek adott vala Béla parancsot.
Szerteszerint az egész síkon kürtöltete ekkor
A nádor; siető léptekkel tódula mindjárt
A nagy nemzeti kar fejedelmét venni karéjba.
De neje Bélának más dolgot forgat eszében,
Míg elszánja magát, s megy hajtani végre kifőzött
Szándékát. Gyászöltözetet hogy hozzanak, intett
Hölgyeinek; deli orczáját rejtette reczézett
Fátyol alá, s pihegő hó mellén tágan ereszté
A szomorú köntöst. Állottanak oldala mellett
Kétszer öten s ketten testőrei, bátrak, erősek;
S mind vad oroszlánok máskor, de szelídre deríté
A hősök komor arczulatát deli lánya Uróznak.
Indul már, s követik testőrei. Gyönge ölében
A csecsemő Álmos szenderg, majd ébredez ismét
Könnyűded álmaiból; anyjának jobbja után nyúl
Összefogódzottan Lászlóval Géza, az élet
Fürgencz gyermeke, és nyomait szaporítja rövidke
Lábaival; viszi Istvánt is dajkája utánok,
A gyakoran dadogót: de Pered letakarva lepellel
A fejedelmi fiúk mellett lankadtan emelte
Bágyadozó inait, s terhét osztotta Kutakkal.
Mint mikor a vándor hattyú elhagyva nyarantan-
Úszta vizét, idegen honi éghajlatra vezérli
Járatlan fiait, s kiterült szárnyakkal az égről
A keretes tónak közepébe suhogva alácsap;

Mozgadoz a megütött folyomány, s elomolva körösleg
Egymást űző habjaival partokra türődzik,
S szempillantat alatt az egész tó sejti lakóját:
Úgy vala most itten, miüdőn a nemzeti karba
Kisded magzatival Bélának hölgye belépett.
Összezsibonga köröskörül a főrendbeli népszín,
S szájról szájra futott Ilonának híre továbbad.
Hűvek, hűtelenek közösen vigadozva: «királynénk
Ilona, jó fejedelmünknek bölcs hitvese, éljen!»
Zengedezék s a távoliak nyomulának előbbre.
Függesztette szemét főkép a leples alakra
Mindenik, és ki legyen, nagy vágygyal tudni kivánta.
Kétes előérzés kezdé borzasztani ekkor
A párt tagjainak kebelét, mert jóra ki vélné
E tüneményt? a leples alak nem feddi-e őket,
Titkosnak vélt szándokukat ha világra hozandja?
Így aggódnak ezek, s lopdosva tekintgetik egymást.
Otmár, mint hadi munkákban vénségig előszült
Hős a békehozó követet, szemlélte örömmel
A fejedelmi menyet; de gonoszt forralva szüvében
Fortélyos Lámpért kaczagott, vélvéje bolondul,
Hogy Ilonát ő birta reá érkezni gyülésbe.
Csillapodék az örömzajogás s elnémula végre,
S a fülelőkhöz igyen szólott a fejdelem-asszony:
«Hon képét viselő papi és főnembeli rendek,
És ti megyék jobbágyi, szavam figyelemre vegyétek!
Mindenikünknek nemde adott két ép szemet Isten,
Csak maga kénytelen itt vaksággal küzdni királyunk.
Kérdezem immáron, ki sugallására, s mi okból
Vallhata ilyen kínt, hogy lenne örökre világnak
Híjával, ki előtt mindennek déli sugárkint
Fő-fő tiszte szerint nyilván láttatnia illnék?»
E szavakat hallván az atyák, fenhangú torokból:

«Márk a honkerülő orosz, és korcs társai, zengék,
Ők voltak fejedelmünknek gyülölői, bitói.»
Már zavarás támadna, ha jelt nem harsog azonnal
A zajogást tiltó kürtös; mely hangra megintlen
Mindenik elhallgat, s Bélának hölgye tovább mond:
«A ti vigyázatotok férjem szemefénye hiányát
Kész pótolni ugyan, melyért száz hála tinektek
Hű magyarok! de vagyon még egy gyötrelme szivemnek,
Mely teszi napjaimat keserűkké, rémalakokkal
Borzogat éjennen, s álmam kiriasztja szememből.
Sorsa szülöttimnek mi leszen, ha föléled ujonta,
Mely hamuban lappang, pártos szikrája Boricshoz-
Szítóknak? védő kezeit ki teendi reájok,
Hogyha talán, valamint egykor szépapjokat Álmost
Kisdedivel, bérlett gonoszok fenyegetve halállal,
A gyámatlanokat zaklatnák? Ime királytok
Nemde nem ő maga is vezeték karotoknak utána
Nyújtja tapintva kezét? s ha reám támasztja reményét
E csecsemő sereg, összerogy, és lesz esése halálos.
Gyönge az asszonyi gyám s az anyák félelme lesujtó.
Hű magyarok! kik hitvesemet százféle viszontság
Mostohaságából a legfőbb polczra vivétek:
Bennetek él egyedül bizodalmam, nektek ajánlom
E kisded sereget, legyetek védői veszélyben.»
Szólott, s a csecsemő Álmost fölemelve magasra
A haza atyjainak mutatá; de sikolta ijedten
A csecsemő gyermek, s anyjához fordula képpel,
Mert az egész körben zúgott a szörnyü kiáltás,
S a kivonott kardok szemsértő fényi rezegtek:
«Béla miénk, ivadéka miénk, védői leszünk mi,
Szörnyü halál annak, ki velünk nem tartni merészel»
Szerteszerint zúgtak. Mint hajtókörbe kerített
Rókasereg, mikoron nincsen menedéke sehonnan,

S dermedező inon a vad-üzőknek várja be ónját:
Úgy remegett Lámpért czinkos kedvenczivel együtt,
S szökni akart, de tüzes szempillák keltek utána
Lépteinek, mert lőn, hogy késett szólni, gyanússá.
Bomlani a rendet, s bujkálni szökésnek okából
Látván a nádor sokakat, rendeltet azonnal
Őröket a síkon, s a kart bekeríteti vélök;
Csendre fuvat kürtöt; végtére viszonzva gyakorta
A harsány jeladást, megszünt a zűrzavar ismét.
Ám azután is még hallatszott sűrü kiáltás
A karajos körben, hogy idéztetnének itélet
Széke elé, kiket a gyanupör vonzódni Boricshoz
Vádola már azelőtt, s lépcsőnkint csillapodék csak:
Mint szűk ágyba szorult tenger hullámai, melyek
Hosszas üdő folytán egy partról másra csapódnak,
S csak kifuvott tajtékjok után símulhat el arczuk;
Vagy mint sziklaszugolyba ütött nagy mennyei dörgés,
Mely embert s vadon állatokat süketítve, sokáig
Mormol az odvakban, s ámbár elhallgata immár,
A füleket mégis tompán zsibbasztja morajja.
Összeverődve közel Ilonához, várakozólag
Álltanak a hevülő kebelűk, s ő szóla ezenkép:
«Hív oltalmatokért éntőlem hála tinektek
Kisdedeim neviben; de mi legfőbb, hátra vagyon még
Szándoka jöttömnek, magyarok, mely títeket illet,
S a közboldogulást, melyet kormányzani bölcsen
Bízva reátok van, s ez okért most lassu tanácsra
Kérlek benneteket, hevetekkel hagyjatok itt föl;
Mert ha hevült észből intéztetik, árt az itélet.
Hogy kiüzők Boricsot, megtágula nemde szorongó
Keblünk; s a dúló zivatart lenyugonni örömmel
Szemlélők? de kivált az látszott töltni hiányát
Békereményünknek, hogy imitt e nemzeti karban

Összeölelkeznünk ellenfeleinkkel, ugyancsak
Egykoron alkalmunk akadott száz bajnak utána.
Nagy becsü alkalom ez bizonyára, ha lenne valódi,
Mert ha körülnézünk, tüneménykint füstnek enyészik
A mi után forrón kaptunk, a béke reménye.
Mint társat gyülölő keselyűk, mért késtenek eddig
Kárpátnak sziklái között kedvenczi Boricsnak?
Fogni kezet vélünk, miokért csak jöttenek immost?
Hol vannak rokonink, kiket a harcz nem vete sírba,
S kiknek előtüntét várjuk régóta hiába?
Vagy bizony ők most is nyögnek még verve bilincsre
Sziklás boltok alatt s fenekén aszu gyomru kutaknak,
Mint negyed évre nyögött Pered imhol bátyja az őrnek:
Karra kinél nem volt hadainknak erősbje Sajónál,
Most pedig elroncsolt tetemeit támasztni segédre
Kénytelen a nyomorult.» Ezt mondván, félre emelte
A takaró leplet, s kire volt fordítva figyelmök,
Egykori hősfelöket látták a nemzeti rendek.
Szíveik érzeteit méltólag festni ki tudná,
S a vegyes indulatok zavarát, mely lázada bennök?
Fájdalom, és harag, és örömérzet, s néma csodálás
Fogta el a gyűlést; egy testbe s rakásra szorongva
Körbe vevék Peredet, s panaszos hangokra fakadván,
Hajdani tetteivel bús sérveit összevetették:
«Oh édes vérünk, görögök félelme, ki Nádor
Bástyáit leduláď, kapuit föltártad előttünk,
Krassónál kivivál bennünket szörnyű veszélyből,
Megvetted Branizót, s a czimborahadra Sajónál
Dandárod legelűl vezetéd; hol hordoza sorsod,
S mily nyomorúságban? Szemeid szikrái kihunytak,
S izmos inas tetemid nyavalyák prédái levének.»
Így a sajnáló szivüek; s majd dőlni nyakába,
Majd vele fogni kezet, majd általölelni siettek.

A részvét nem szünt, emelék kezeikre az ifjak,
S úgy hordák körül a gyűlésben; nyomba követték
Mások, ügyén sírók, mások bosszúra hevűlők
A kinozók ellen, mentek sürgetni királynét,
Nékiök a titkot hogy megfejtnéje, kiáltván,
S a gonoszok neveit s számát adnája eléjök.

Csillapodásra jelet miután többszörte a nádor
Intett volna, leszállt a zajgó lárma sokára,
S Ilona szóla tovább: «Imhát meghallani jertek
Vádamnak tanuját: Sárosmegye délszaki sarkán,
Hol Budamér fénylik, s vagyon ősi örökje Budának,
Sámsonvárából ki utát intézte Boricshoz,
Kézre kerítették Buda les-szolgái Gerencset,
S ottan zárva fogák őtet, de irott tanusága
Titkos jártának, lássátok nálam; ihol van.»
Ekkor előmutatá födözött hókeble megünnen
A hiradó irományt, s elhűlt a czimbora láttán,
S bűne tanúságát ismérte remegve övének.
Ígyen borzadozott amaz órjás szörnyetegeknek
Föllegeket botorúl ostromló nemzete hajdan,
Mennyköveit mikoron lángkarral szórta reájok
Nyíladozó öliből a bántott mennyei Dörgő.
Ilona a hiradó irományt nyujtotta Budának
Vissza. Mohó kézzel nyúlt ez hozzája azonnal,
S vérbe borúlt szemeit végig futtatta fölötte.
A vágyó sokaság vetekedve tolonga csoportra
Érteni foglalatát, s Buda harsogtatta haragtól
Élesedett hangon, valamint volt írva, soriglan:
«Predzlava-szülte Borics, s engedje szerencse, királyunk!
A sors téged ugyan tőlünk messzére szakasztott
Mostoha karjaival, de kesergünk, néped, utánad
Szüntelenül, készek javadért kisérteni mindent.

A vadon erdőknek rejtélyes szuglyai, szemtől
Félre buvott várak, s legbarnább fátyolos éjek
Látnak bennünket tanakodni gyakorta felőled.
Elleneid nagy száma is itt van fogva kezünkben.
Bízzál, s el ne ijedj, ha talán majd hallani fognád,
Hogy kik hű szívből teneked hódultanak eddig,
Vakhoz szítnak azok most már a nappali fénynél:
Mert ezt állapotunk szüksége csikarja ki tőlünk.
Sőt tudtodra legyen, híveid mindnyájan Aradra
Menni fogunk, nyilván hűséget vallani ottan,
És ha lehet, mint vélni szabad, rávenni gyülésben
Déli megyéinket, hogy szent vagy dalmata földre
Menjenek, ott gyilkolni pogányt, itt rontni Velenczét.
Mí pedig, a kárpáti megyék sok birtoku népe
Melléd addig eléállunk, ám égre pokolra
S a mi csak egy, lelkünk üdvösségére, fogadjuk,
Hogy ha csak e sziklás hegyeket fordulni fenékből
S ősz tetejű fővel nem látjuk dőlni nyakunkra;
Vagy ha csak a haragos mennynek mindünnen enyésztő
Mennyköve össze nem üt, s hamuvá nem pörzsöli testünk:
Víni fogunk érted, s nem lesz más, csak te, királyunk.
Igy Lámpért és Márk, igy Folkus, Turda, Vidával
Endre, s kiket jól tudsz, minden kedvenczeid érzünk.»

Ezt olvasta az őr s iszonyúra nevelte haragját
A körülállóknak; lehetetlen tenni szeliddé
Már a megkeserült sziveket; keveregve, zajongva
Tagjait a pártnak fürkészik, s Béla elébe
Hurczolják, vagy erőszakosan feleletre szorítván,
Atyjaikat, testvéreiket, régóta kikért már
Hasztalanul sirtak, kérik fenyegetve kezökből.
Van, ki hevült vérét nem birja nyugasztani, kardot
Rántva halált kiabál a czimboranépre, s ha éri,

A ki előtte gyanús, azt nem kíméli csapástól.
Mozg az egész gyűlés; bosszankodik ám de leginkább
Országnak bírája Bukán, s esztergami érsek
Feliczián, minthogy Lámpért sugdosta füleikbe,
A mi javallatokat tettek, harczolni pogánynyal
A főpap; de Bukán megtörni Velencze hatalmát.
Ez, mikoron megszünt a zaj valamennyire szégyen-
Píronságba borult arczczal mentőleg imígy szólt:
«Felség, s kik méltán haragusztok, nemzeti rendek!
Meg ne itéljétek szavamat, hogy rontni hatalmát
Büszke Velenczének tegnap vítatva javaslám,
Mintha bizony volnék magam is követője Boricsnak;
Mert őt mindenkor gyülölém, tanum ebben az Isten!
Vagy ha különben van, szóljon s vádoljon akárki,
És ha reám kisülend, nem bánom, veszszek el itten.
Ugy de előbb te gonosz, pusztító üszke hazádnak!
Monddsza, ravasz Lámpért! te jövél ide nemde nyakamra
Tolni javaslatodat, s kérél, hogy részeden álljak?
Én pedig elfogadám, minthogy szabad adni tanácsot,
És vele élni szabad, ha eszünk nem tartja gonosznak.»
Igy sürgette Bukán Lámpértot, s mérte tetőtől
Talpiglan, megölő szemeket forgatva reája;
Ez pedig összehuzott vállal szólamlani nem mert.

A nagy gyülekezet föllázadoz erre ujonnan;
Megzavarúlt hangok kívánata harsog; *itélet!*
Szörnyü halál! főkép ezeket lehet érteni tőlök.
A nádor sürögött a zajt nyugtatni akarván,
Kérte rövid csendért az atyákat; kérte, halaszszák
A dolgot, s hidegen hányják meg, nem heves észszel.
«A bűn fényre derült, minek itt a lassu halasztás?
Zúgták a gerjedt haragúk; rontói hazának
Veszszenek a karban, melyet szövevénybe kerítni

Csalfa ravaszsággal, s gonoszúl ámítni tökéltek.»
A megyeváraknak jobbágyai gyűlve csoportra
Éktelenül zúgtak: «Mi bolondság szélnek ereszteni
A fő pártosokat, hogy csődíthessenek össze
Több gyülevészt: mireánk a harcznak terhe nyomuljon,
S fölkarczolja hegedt sebeink? mert könnyü tanácsban
Szólni szelíd szóval, s hidegen szemlélni leláncolt
Vadsereget; de nehéz csatakoczkájára kitenni
Lelkünket, s ha vakon fordul, hordozni csapásit.
Hogyha kül ellenség rohanand honnunkra, bocsátjuk
Harczra ügyünk dolgát, de rokon vért ontani harczban
Hogy ha lehet, nem kell, sőt illik itélni birákhoz.»

Béla, hogy a zajogást hallá növekedni, parancsolt
Tartni biróságot; s ment hajtani végre parancsát
A sürögő nádor, s lőn válogatása biráknak.
Élemedett öregek, kiket a nem félszeg itélet
S járatos elme ajánl, s pözsögése az ifjui vérnek
Tétova nem hány-vet, fognak helyt Béla körében.
Űl az itélők közt a hosszu szakállas Orondi;
Arcza komoly s halovány, de tüzes járása szemének,
Barna szemölde fölött magasan nyilt homloka látszik,
Bátor lelkü s nemes, nem igézi ajándoki pöngés
Nyájassá füleit, sem erősb hatalomnak ügyetlen
Ellen emelt karját nem fél bünhesztve birálni.
A szoros életü Zár, ki szivén hordozza valóban
A haza törvényét, és nem csak pörgeti nyelvén,
Van mellette; szavát ritkán hallhatni, de többet
Mond pillantatival; s a vétek reszket előtte,
Bár mi szilaj, s nyakasan rázgatja egyébkor igáját;
Képe szikár és nyers, kidülő két nagy szeme lángtőr.
Szűk vagyonú Delemér, kit híva az árva szegénység
Atyjának, nyájas figyelemmel hallgata köztök,

Várt szólásra üdőt, s okokat szerkeztete össze.
Jósa, ki a törvényt kútfőből tudja meríteni;
A békét forrón szerető hóüstökös Otmár,
És sok tisztes atyák voltak választva birákká.
Összerohant, az itélőket meghallani vágyván,
A függő sokaság. Beállítatta középre
A nádor, kiket a gyanupör vonzódni Boricshoz
Hirdete. A meglelt irományt isměrte övének
A Sámsonvárt-bujta sereg, s mint írva soriglan
Volt, kiszabott czélját nyilván vallotta igaznak.

Ekkor Béla fölállt, a gondos fejdelem és szólt:
«Ért elméü birák s ti Borics pártjára haragvók!
A szakadás dühlelke, tudom, nem sérte meg inkább
Senkit nálamnál, mert elrablotta apámat,
S messze üzé tőlem; s mely nélkül tömlöcz az élet,
Éltemnek hetedévi korán megfoszta szemeimtől,
Hogy hullatni könyűt enyhítésére kinomnak
Én ne reménylhessek, s ha mi van földünkön örömmel
Kínáló szépség, engem ne vigaszszon örökre:
Már de mivel nemzőm nyugoszik vég álom ölében,
Födje homály a mult napokat, s éntőlem azoknak,
Kik voltak nyugtom s szemeim sértői, bocsánat.
A *hazarontókat* ti birák! fogjátok itélni.»
Béla leült, s szűben, mert nem vala könnye, kesergett.

Szűk vagyonú Delemér, miután elnéze fölöttök,
Megnehezült szívből a vádoltakra nyitotta
Feddődő ajakát, mondván: «Ki-ki látja, világos
A gonosz összefogás, s nincs méltóbb díja halálnál,
Mert ők erre elébb sokakat küldöttenek. Árvák
Atyjaikért, és eljegyzett menyek, özvegy anyákkal
Férjeikért sírnak, kiket ők vagy harczra tereltek

Veszni miattok, vagy mint ellenfélre rohanva
A csata vérpiaczán hullattak el, és, mi kegyetlenb,
Kinzó börtönök és sziklás odvakban aszaltak.
A ki után élünk, hány sebben sínlik az alnép?
Nemde sovány szálkás kenyerét kicsavarta kezéből
És az orosz gyülevésznek adá a czimbora; sarczot,
Mely erejét, vagyonát fölmúlja, kerite nyakába?
Én ugyanazt vallom, s ismérete ösztönöz arra
Lelkemnek, hogy jobb, bünhődjék czifra latorság,
Mint nyögjön sok ezer, melynek lógg czondora munkás
Vállairól, s cserepes tenyerét koptatja ekéje.»

Szóla utána legott a hosszu szakállas Orondi:
«És mi csalá őket, mondván, részére Boricsnak?
Nemde hogy a haza oszlopait nyomják ki helyeikből
S a mi diszesb hivatal, ragadós kezeikre kerítsék?
Már Ratibold, veje Álmosnak, ki van űzve Halicsból,
S fattyu Borics foglalja helyét; Sáros, Szepes és Ung,
Marmaros és Bereg és Zemplén ki van osztva közöttök,
S a kik szálka gyanánt szemeikben fekszenek, őket
Hogyha különb mód nincs, eltörleni készek orozva.
Ezt de ugyan ne tegyék, hanem inkább veszszenek ők el!
Mert gonoszok vesztén nyereség megtartani jókat.»

«Veszszenek a gonoszok! harsányan zúga utána
A szoros életű Zár, és biztosan éljenek a jók.
Ez legyen a tanu, hogy koldust és gazdagot egykép
A törvény kötelez, egyaránt büntetni parancsol.
Vagy de ti névre nemes vérűk, tettekre zsiványok,
Vélitek azt, nektek csak azért vagyon adva sokakra
A hatalom, hogy ezek nyakain vérkardotok ingjon,
S bennetek a czimeres vétkek fertője tanyázzon?
Már te, ki korra gyerek, de vad indulatodra öreg vagy,

Turda, hazát fosztó orvok gazdája! felelj most
Mentésedre. Igen méltó veszedelme apádnak
Arra adott-e neked példát, hogy lépj te nyomába?
És te orosz szökevény, lelkünket szomjuhozó Márk!
Visszavonás magvát ki jövél elszórni közünkbe,
Nem viszed innét el, tudd meg, honnodba ebarczod!
Ó Lámpért! Lámpért! s te mi undokságra vetemtél?
Járatos érett kor, már nyolczvanas üstököd őszült
Fürtjei, nagy birtok, nődről fejedelmi rokonság.
Nádori fő hivatal hajdan, most bodrogi kormány,
Terhei vétkednek; lehetetlen menteni lelked.»
Elvégzé nyilazó szavait, s üle ennekutána
Némán, csak kidülő két nagy szeme, mely remegésbe
Ejteni tud gonoszat, hirdette haragja hatalmát.

Lassu komolysággal székéből fölkele mostan
Jósa, ki törvényt ért, s védője az ősi szokásnak.
Vállairól kaczagány lóggott, ős szittya szabásu;
Balján szittyai kard csörögött, eldődi maradvány.
Leste szavát az egész gyűlés, s ő halkkal imígy szólt:
«Béla, kegyelmes urunk, s ti birák! hallgassatok engem.
Honszerző eleink mikoron talpszálakon által-
Szegték Volga vizét, gyűlést tartottak előbbed,
És öt sarkalatos törvényfejezetre letették
Alkotmányát a keresendő honnak. Ezen áll
Megmaradásunk itt, fél és két századok óta,
És álland, ezeket míg őrzeni fogja magyarság.
Hogyha pedig már ingadozott, bizonyára ezeknek
Áthágása tevé, valamint e mostoha korban.
Bölcs bírák! imhát kell tartni magunkat ezekhez.
Álmos, Ügek fia, volt, kinek így esküdtek apáink,
S ősi szokáskint esküjöket vérontva pecsétlék:
Mí, valamíg élünk s fiaink míg élnek izenkint,

Felséges nevedet míg egy viselendi közöttünk,
Véredből lészen fejedelme örökre magyarnak.
A negyedik fejezet pedig, ím halljátok, imígy szól:
Hogyha leend unokáinkból, legyen ám az akárki,
Hűtelen ön fejedelme iránt, s izgága magot hint
Fejdelem és vérsége közé, a békeszegőnek
Vére ugy ontassék, mint vérünk ontatik immost.»

Mint mikor a hegyről lecsapó sebes éjszaki szélvész
A fenyvesbe akad; hajlongnak az erdei szálak,
S a férges belüek hosszat kiterűlve ledőlnek:
Oly mozgásnak eredt a gyűlés Jósa szavára.
Állata vesztő helyt, s a pártnak tagjai, nyolczan
S hatvanan, éltökkel bűnök díjául adóztak.

BOTOND.

NÉGY ÉNEKBEN.

ELSŐ ÉNEK.

Músa, imádottam! hadi dalt jer zengni Botondról;
Monddsza, miért lobbant, s lőn a görögökre haragja
Kérlelhetlenné? Szüve föltett szándoka mellett
Állhatatos volt ő, s hadait nem hagyta pihenni
Dúlván ellenein, miglen rést törhete végre
Nagy sulyu fegyvere a fényes császári Bizanczba,
S bársonyos agg követek hódulva borúltak elébe.

Hol hüvös árnyak alatt csörgvén közelíti Drinápolyt
Arda patak, bérczes Rhodopétól, éji keletre,
Hosszas harczok után szállt meg nyugtatni vitézeit
A nagybárdu Botond. Bégyüjtött kincse tömérdek,
Thraczia, Bolgárföld, s a tengerparti görögség
Nyujtották az erős vívónak sarczos adóúl,
S nők, testvérek, atyák vitték váltságbeli díjért
Tőle rokonjaikat, mert foglyot utála hadában.
Csak tőled nem válhata meg, rhodopei virágszál,
Szép Polydora! neked távol kell hagyni hazádat,
S a magyarok földét honodúl ismerned ezentúl.
Ó ne könyezz, tágíts remegő hókebleden, ékes
Helleni szűz! harczban vad ugyan, de fogadni szerelmet
És viszonozni tud a magyarok fő harczi vezére.

Béke ölébe siet most ő sok bajnak utána,
S várja, derék haditestéhez míg összegyülöngnek
A széledt daliák. Ardának völgye naponnan
Több csapatoktól zúg. Már Béld, az előhadak őre,
Visszamenőre fuvá kürtét, és vitte tömérdek
Díjait a harcznak, s Polydorát vitte sietvést.
Tódult öt napig a sok hős, hatodikra napestén
A nagybárdu Botond szólott a völgyi sereghez:
«Társi csatáimnak, fő és alrendü vitézek!
A harczvágy kihozott bennünket messze hazából
S fegyvereinkre Hadúr áldást ada; most, nosza vidám
Tábori zengzettel s áldozván töltsük az éjet
S hajnal fénye után tábort indítva haladjunk.»
Szóla Botond, s vigadók zengése viszonzva követte
Buzdító szavait. Tágitani vállnyommasztó
S mellre feszült pánczélaikon mindannyin örűlnek,
A had főbbje Botond pedig ült a hadnagyi karral
Tábori színe alatt komolyan, míg nem jöve Szende,
A dalló gyermek, kit kedvele békenapokban,
S kedvele harczok alatt. Szereté a gyenge fiú is
Harczos urát, s nyájas bizalommal símula hozzá,
S a kiderült hadfő arczát illetve szelíden
Mond vala nékie: «Szép fiu, én kis drága cselédem,
Vaj nem zengesz-e dalt, melytől vendégim örömre
Keljenek, és melytől eloszoljon gondja uradnak?
Lészen aranyszállal kitüzött dolmányka jutalmad,
S tengeri tarka madár legfényesb tollaiból szőtt
Forgó kalpagodon, s lesz öved derekadra ragyogló.»

S a kis dallos imígy zengé gyermekdedi dalját:
«Éneket énekelek, s dallok dalt, hajh! de szomorgót
A görög asszonyról, kit Béld, a szűtelen, elvitt.
Légy szomorú nekem éj, s távozzék csillag az égről,

Illatját ne bocsássa virág, vagy az éjjeli szellő
Fújja ki völgyünkből, s a zengő berki madárkák
Mind némuljanak el, mert nincs a fátyolos asszony,
Jó apa, sátrod alatt. Míg őt nem látom, örömszó
Nem zeneg ajkaimról, mert kedvesem ő nekem, és én
Kedves előtte, igen kedves vagyok. Íme mi jelből
Mondhatom ezt, tudd meg. Mikor őt mint foglyot az őrök
Tábori színed alá vezeték, engem lele benne.
Láttad volna miként remegett, mint síra szegényke.
Fátyola nedves lön, s kezeit tördelte zokogván;
Én szomorú magam is mondék: Szép nénike, mit sírsz,
S tördeled ujjaidat? Kegyes úrnak kedvese vagy te,
Szép Magyarországban fogsz lenni nagy asszonya soknak.
Aztán kis kaczagányomat a kerevetre terítém,
Hogy lágyabb legyen és magasabb, s szólottam esengve
Jobbja után nyulván: Jer nénike, szép görög asszony!
Ülj ide, s nyúgodjál; vagy forró szomjad epeszt, és
Fris víz kell-e talán? megyek a forrásra legottan
S kis paizs öblében, mint a gyöngy, tiszta folyásút
Hozni fogok, vagy felfutok a bokrosba; parancsolj,
S megszedem, enfontam kosaram piros édes eperrel.
Elszaladék s paizs öblében hoztam vala néki
Fris forrási vizet, s kosaramban szép piros epret.
A hozományt szivesen nyujtám neki, ő pedig érte
A fátyolt el félre voná, megcsókola és sírt.
Ó apa, mily sürüen s melegen hullatta könyűit.
Zápor hulla reám, mégis mint lángola képem!
Fájdalmára szivem megesék, s oly jó vala sírnom,
Mint az öröm, soha még nem sírt szemem annyira édes
Cseppeket; ő látá; ismét megcsókola forrón.
Ázott orczámat nem szünt simogatni fehérlő
Gömbölyeg újjaival, kérlelt, lecsatolta kezéről
Gyöngyös arany pereczét, s nékem nyujtotta, tüjét is

Melle ruhájából kivoná, foglalta nyakamba
Véle elébb levetett mentémet, s ajkai szebben
Szóltak, mint cziterám legtisztább zengzetü hurja.
Ah te kegyetlen Béld, mért vitted tőlem el őtet?
Vagy néked, szép fényes apám, nincs annyi hatalmad,
Hogy színünkbe hozasd? mert elveszek érte különben.
A csörgő patakocskának partjára menendek
Még ezen éjjel s ott leborulván meghalok érte.
Elküldöd fegyvernöködet majd kelteni engem
S én nem ocsódom fel; magad is bár eljövesz értem,
Mert te szeretsz engem, füleim szavaidra bezárom.
Ám de suhogva felém ha jöend a szép görög asszony,
Nem várom, hogy mondja: Szivem, kis Szende ocsódjál!
Felriadok tüstént, s fog szűnni örökre halálom.»
A komoly arczu Botond a gyermeki egyszerü daltól
Kedvre derült, s hallák a harczi vezérek örömmel.
Csak Bödöléný, a hadnagyság fiatalbika, látszott
Ránczba vonott képpel, de ügyelve fülelni szavára,
A boldogtalan, ő ezelőtt már ége titokban
Szép Polydora után és most zabolátlan erővel
Vitte az indulat őt. A nemzeti büszke sajátság,
A becsület, s hűség meghültenek ifju szivében;
Mindent tenni serény, hogy czélját érje szerelme.

Lángol az áldozatok tüze még, s foly vígan az éjjel,
Ő pedig elválik komoran, s gyüjt oldala mellé
Tíz meghitt bátor daliát, s megy Béldnek utána.
Mint rohanó zivatar ment ő vágtatva s eléré
Timcza folyó partján Béldet, s mond néki csalárdul:
Halld meg, előhadnagy, mit izen neked általam íme
A nagybárdu Botond: «Örvendetes áldomással
Arda patak völgyén diadalmimat ülni tökélém,
És Polydora kezét fényszerrel venni magamnak;

Hozza el őt Bödölény s te pihentesd népedet addig.»
S ment Bödölény Polydorával, de nem Arda patakhoz;
Tarta keletdélnek, mély völgyek s sziklatetőkön
Bujdosván négy nap, míglen Burgashoz elére.
Hol Theophan, Lacapen császárnak harczi vezére
Romladozott seregét nyugtatta. Zajongnak az őrök
Talpra riasztólag Bödölény jöttére, de távol
Jelt int a szökevény, s bántatlan eresztik elébe
Harczi vezéröknek, s ő szól Theophanhoz imígyen:
«Ó Theophan, Bödölényt, befogadj, mint hívedet engem,
S érdemem annyi leszen, vélem, Polydora leányod
Megmentőjének, hogy terjed rája kegyelmed.
Számkiüzött vagyok én már úgy is, vissza hazámtól
Szégyen tartóztat, melyet háríta leányod
Megmentése reám. Többé nem futnak előmbe
Üdvezlő rokonim, s nem mondják: Meghoza Isten!
Átok ülendi nevem s szájról szájakra menendő
Csúfság tárgya leszek. Ha van, ah görög Isten az égben,
És mint védi Hadúr magyarait, véd títeket ő is,
Óltalmába ajánlj, fogadom görögökben utolsó
Nem lészen Bödölény harczott, sem békenaponnan.»
S hő szive mélyéből Theophan szólt néki örömmel:
«Vesd, jó lelkü vitéz, vesd el bús gondodat, értem
És Polydorámért elhagytad örökre hazádat,
Tőlem vedd s Polydorámtól nemes érdemid árát.»
Örvendett Bödölény, s kezdette felejteni gondját,
S már elhitte, kezén vagyon a kívánta szerencse
S hogy kedvét lelhesse, kiért elpártola harczos
Honnositól, daliás szabatú magyar öltözetéből
Vetkőzék, s kezdett görögűl öltözni selyembe.
A csinos üstökből sodorított fürtöket alkot,
S illatozó kenetek gőzétől párlog alakja.
A görögök hada, mert Bödölénytől halla Botondnak

Honbamenő szándéka felől, megvidula s tábort
Járván gond nélkül, második nap elére Bizanczba.

A puha népeknek kezdett félelmök oszolni
A seregek jöttén, pezsgettek tőlök az utczák
És az utak, menvén a roskadt tábor elébe.
Gyásztünemény nekik ez, de hamar szebb kellemü látvány
Vonzza figyelmöket, a leples rhodopei leányzó,
Ki Bödölény és atyja között lépdelve közelget.
A deli szűz vajjon ki lehet? Kíváncsilag egymást
Kérdezik a közelebb állók s elterjede szárnyas
Ajkakon a hír és repesett Polydora nevével.
Mint tavasz újultán döngnek, szállongnak az első
Zsenge virág körülött a kaptárhagyta rajocskák,
Illatozó mézet lehelő kelyhének örülvén:
A deli hölgy körül úgy sürgött s örvende szivében
A görög ifjúság, mert nagy vala híre Bizanczban
A rhodopei nemes szűznek s most minden ajakról,
Minden körben az ő neve hangzott s vágytanak érte
Fényes származatú fő-fő patricius ifjak.
A gyönyörökbe merült városnak népe pediglen
Búfeledőleg ment ismét folytatni kevéssé
Félbeszakadt örömeit s éjent tobzódva csapongni.

MÁSODIK ÉNEK.

A hadi nép megtérte után egy hajnala virradt
A puha városnak. Tódúlt a bástyatetőkre
Szívni szabad levegőt a nép, és mámora gőzét
Szélnek eresztni. Kijött rab lelkű udvari szolgák
Serge között Lacapen maga is, császára Bizancznak,
S íme minő jelenet! Burgastól láta gomolygni

Fényes vára felé fellegport, s fellegi porból
Villogató dárdák hegyeit, s bús éji homálykint
Dárdahozó tenger hadakat tódulni nyeregben.
Elborzad, kebelét sejtések férgei marják
És Theophanhoz szól: «Theophan, fő harczi vezérem,
Vajmi gonoszt látok, szemeim vagy csalnak-e engem!
Monddsza, kik a hadak ott, s miokért váramba sietnek?»
Kezdte gyanítni legott Theophan, mert féle Botondtól,
Hogy magyarok jőnek, s megbánta, de bánata késő,
Hogy Bödöléy s Polydora felől Lacapennak adott hírt.
Csillámlott mégis kebelének gyönge reménye,
S mintha magát önkényt meg akarná csalni, viszonza:
«Nagy császár, ne epedj gondoktól, serged utólja,
A mi közelget amott, és nem magyar; elmene immár
A nagybárdu Botond, s nem fogja fenyíteni várad.»
Ám hamar elhiul a csalatás, mert szerte csapongni
Már az elődúlók látszatnak s hosszu karéjjal
Körbe kerítőleg délben megszállja Bizanczot
A nagybárdu Botond. Zavar és jaj harsog az utczák
Térein, és kétség a gyáva lakókat emészti.
Három nap tölt el szoruló aggságban, okáról
A bekerítésnek nem tudván senki bizonyszót.
Hágcsókat, kosokat láttak készülni csak addig
S tábori gépelyeket hurczolgattatni falakhoz.
Aggódik Theophan a közben s járja Bizancznak
Védfalait, bátrabb daliáit kéri fejenkint,
Kéri az ifjaknak seregét: lennének egyetlen
Gyermeke kedvéért — ha talán, mint véli, miatta
Fordult vissza Botond — s magokért harczolni serények.
S jött önajánlattal Notaras, fejedelmi rokonság,
Kit Lacapen huga szült, a szép Eudoxia, s bátor,
Küzdni merő lélek bélyegzé harczi veszélyben.
Jött az erős Polyphron, a dicsvágy gyermeke, s többen

A kiket egybefüzött velök a kor s ifju barátság,
S összeszövetkezvén viszonyos veszedelmet igértek
S állani bajviadalt holtig Polydora ügyében;
Mely mire válandik, várták mind nyugtalan észszel.
Jött negyedik reggel, s a burgasi érczkapu mellé
Ért el Opor követűl, s bebocsátót zörgete rajta.
Iszonyatos nagy műv, tíz sarkon fordula, s kétszer
Annyi erős kapuőr bajjal tárhatta ki szárnyát.
Constantin fényes kupu nagy palotája fogadta
A magyarok követét, s Lacapennak mond vala bátran:
«Halljad meg szóló szavamat, császára keletnek,
Engem Oport küld a magyarok fő harczi vezére
A nagybárdu Botond, s ez igét mondatja tenéked:
Nagy birodalmadban nyilik egy rhodopei virágszál,
A melynek maga ő egyedűl örvendeni, s által-
Tenni hazánkba kiván, mert lelke ragad vala hozzá:
S az Polydora, kies Rhodopénak szűze; hatalmas
Karjaival hadi törvényként már birta is őtet,
De csellel Bödölény, hadainknak s nemzete csufja
Elvé, s néped közt — mert hol lappangana másutt? —
Van menedéke. Tehát, ha vagyon jól tudva előtted
Hol rejtőzik az orv, országát add ki azonnal:
Vagy, ha titok nálad, s nem tudsz szót benne, hová lőn,
Kémekkel járasd be legott e vári vidéket
És harmadnap alatt váró kezeinkre kerítsed.»
Hűledez a császár, s választ kételkedik adni,
Mert nyelvét leköté a gyöngék gyáva sajátja
A félelm, s Theophan, mint bátrabb, szóla helyette:
«Orvnemzet küldötte követ, menj, s monddsza Botondnak:
A rhodopei virág, kit ohajt, Polydora, leányom,
S nem magyar ölbe való; vagy nem tud lelni honában
Hölgyre, vagy ott vadak élnek csak hozzája hasonlók?
Menj, s vidd válaszomat: takaruljon messze Bizancztól

Mert nem három nap, de megűl örök évre falánál,
Míg nem csontjait a zápor tengerbe mosandja.»
Így Theophan, de Opor többé nem szólala néki,
S néma boszús arczczal mosolyodván fordula vissza.
S kísérőihez így szólott mentében: «Ül átok,
Társaim, e váron, s készűl gyászolni veszélyét,
Mert feje nincs, s ha ki van, jár bérszolgája tanácsán.»
S a zárbolton hogy kimenének, szörnyü csikorgva
Sarkaiban mozdult a nagy kapu, s dörrene rájok.

A válaszszavakon fellobbant, s kezdte Bizanczot
Víni Botond dühösen mindünnen; karja mióta
Harcznak örül, soha még nem vítt vala rettentőbben.
Zúzza köröskörül a rontó kosok orra ropogva
A bástyák köveit, s nyilazók fedezőben utánok
A falak ormairól Lacapen daliáit ijeszték,
S a ki elég bátor helyt állani rajta, lefordúl
A fene vesszőktől, s a harcz ádázkodik estig,
S éjszaka hős Notaras Theophant szólítja: «Hiába
Küzdünk, harczi vezér, valamíg választva falakkal
Egymástól maradunk. A tengeri rézkapu alján
Én kirohanni fogok, szabadon harczolni mezőben.»
És kiütött éjnek derekán bősz farkasi dühhel.
A tengerparton figyelő Szopor ellen ereszté
Elsőben daliái felét, s ő néma felével
Hátra, hogy a futamót felfogván árba szorítsa.
De cseleit Szopor észbe vevé, s félholdu karéjban
Messze kinyúlasztá hadait, hogy meg ne kerülje
A görög és Notarasra csapott. Nem púha karokkal
Vítt ez, s megsértette Szoport dárdája bokában,
És paripája belét csusztában fúrta keresztül;
A barom ott lerogyott a sárga homokba urastúl,
Ez de hamar föl lábra kap, és baljába szorítván

Rézpaizsát, jobbal Notarasra feszíti dzsidáját,
És sebet üt czombján, szúr újra, leökleli fényes
Érczezetű sisakát, szaladásnak látja eredni.
A nyomorúlt téveszte irányt a még komor éjben
S a vak félelem őt szemközt hajtotta Botondnak,
Vág s döf ugyan, de miként a haldoklói vonaglás,
Lankadtabb minden vágása, lerogygyan az ékes
Drága nyeregből, és kínokban hörgi ki lelkét.

Reggellett, de nem enyhítőn a púha Bizancznak.
Szenderedés nélkűl szorulásban tölt el az éjjel,
S a hajnal csak azért keltett az egekre ragyogva
Tündöklő napfényt, hogy félelmöknek epesztő
Arczvonatait lássák egymáson s dúlja vadabbúl
Borzalom a görögöt. Notarasnak, s mely vesze lábig
A kirohant hadnak bús estét nyögve siratják.
Megzavarodva tolong a nép császára lakához,
És gyáván ígérkezik a magyaroknak adóval
És hogy ajánlatukat Lacapen ne vehesse hiúnak,
Gyöngyöt, ezüstöt, aranyt, testök s mezök ékeit össze
Gyüjtögetik, s viszik a császár küszöbére lerakni.
Dél vala, s ím jöttek Lacapen küldötti Botondhoz:
«Harczi vezér, mondván, téged fejedelme keletnek
Üdvezel, és ígéri neked, maga s népe Bizancznak,
Hogyha megengedvéd békén térsz vissza hadaddal,
Nyujt aranyat három nem ütött vékával adóúl,
S fog daliáidnak hópénzben nyujtani kettőt.»

A nagybárdu Botond mond fölgerjedve viszontag:
«Ősz fürtü követek, s ha dologban szürküle így meg,
Nem puha kéjekben homloktok, tisztes öreg nép!
Halljátok szavamat, s pontig császártok elébe
Adjátok: Polydoráért foglalta Bizanczot

Körbe Botond: Polydorának kiadása birandja
Hát egyedűl, s nem más őtet békére. Adóúl
A mit ajánl, azzal hadaimnak tartozik úgy is.
S nektek mondva legyen, sem tí, sem mások akárkik,
Többé sátromhoz közelítni ne merjenek, engem
Kérve, ha csak hölgyem nem lesz, Polydora, közöttük.»
Mentek az ősz követek, s a válasz híre kiterjedt
A zavarult nép közt, s nőttön növe gyáva szivökben
A félelm. Veszteg nyugodott, és alkonyos estig
Vára Botond Polydoráért, s noha forra haragja
Már is szertelenül, várt mégis reggelig ismét.
Ekkoron elfojtott mérgének lángja kilobbant,
S nagy sulyu bárdjával jobbjában monda: «Görög nép,
Rút kifajult nemzet! ha leányon váltani békét
S ezreket így nem akarsz vele megszabadítni veszélytől,
Ezrek veszszenek ím hát benned, s hogyha kilankadt
Minden erőd, lelked; feleid holttestein által
Hozzad előmbe szüzed, s öregid görnyedve tömérdek
Kincseidet hordják nőmnek jegyajándoki fejben.»

Mint mikor a toluló habokat feltartja sokáig
A fölemelt nagy gát, tajtékot túrnak elébe,
Örvényes körben sodródván, s végre szakasztást
Ejtvén tizszerezett rohanással dőlve omolnak:
Úgy nagybárdu Botond, miután elnyomta haragját,
Annál rettenetesb dühhel pattant ki Bizanczra,
Inte haragjával, s ottan rohanóra recsegtek
A jeladó kürtök. Kosokat lóbálgat ezer kar
Mindenik oldalról, s porrá gyötrődik alattok
A külfal. Más része tolong a bástyatetőkre,
Lő repülő nyilakat, s öldöklők dárdavetései.
Jő Theophan is elő, s noha lelkét tépdeli aggság,

S félelem állja szivet, de szavában, s arcza vonásin
Tettet erős bátorságot, s bíztatja vitézit.

Legbátrabb köztök, s méltó a régi görög nép
Honszerető daliái közé tétetni, Polyphron.
Lángol is ő bátor keblében az ősi dicső név.
Thermophilék s Marathon emlékei benne hasonló
Tettre tüzet gerjesztgetnek, s meghalni csatában
Ő elszánja magát. Hajlékony teste magas szál,
Karcsu, hamar fordulni tudó, s csapkodni nagy ügygyel
A viadalmakban karját oktatta gyakorlás.
Ily ügygyel szívvel fölfegyverkezve Polyphron,
Vitte szelő kardját jobbjában, s vitte baloldalt
Döntő dárdáját a kőfal-oromra sietvést,
S szembe szökik bátran, s harczot kezd víni Botonddal.
Mint czimeres nagy szarvu kosok, mikor összeütődnek
Homlokkal, s egymást nyomkodják hátra viszonzva:
A nyáj megrezzen, s melyhez már kezde harapni,
A fűtől elkapja fejét, s vezetőire bámul:
Úgy feledé viadalmát, és függeszte figyelmet
A magyarok s görögök bajvívó serge, Botondot
Küzdni Polyphronnal hallván. Gyors mozdulatokkal
A görög erre vonúl, majd villant kardot amonnan,
Mint kőszál megtartja Botond az előre kijegyzett
Állóhelyt, s onnan vagdalkozik a görög ellen.
Hasztalanul futos ez, s vagdal mindünnen, aczélja
Vagy levegőt, vagy hogy ha talál, csak kardhoz ütődik.
Állását nem hagyja Botond, s mellőzi vasával
A körülötte vivó vágásit, míglen ez elfúlt
Hosszu heves futosásában, s lélekzeni kisség
Visszavonult. Ekkor kirohant Polyphronra, s aczélát
Döfte szivébe Botond mélyen, tántorgva hanyatlott
A görög és hullott a bástyagödörbe ropogván.

Szájról szájra repűl a bátor hősnek eleste,
S gyászos jajt, zokogást viszonoznak búsan az utczák,
Mert Polyphron vesze el, s kiben állna reménye Bizancznak,
Távol vándorol a görögök legerősbike, Alkíd.
A puha nők futnak, s tépdelvén szélnek eresztik
Szép hajfodraikat, remeg a hófürtös öreg nép,
S adja tanácsul mind : meg kell kérlelni Botondot.

Lángszekerén a nap befutá már a körös ösvényt,
Hogy Lacapen nyaraló palotáján, mely közel épült
A magas érczkapuhoz, megnyilt az aranykaros erkély
S békejelűl zászló feltűzve reája fehérlett.
S íme tizenkét hölgy, havazó kebelekkel igézők,
A szárnyakra csapott ajtókon jőnek előre,
Euphemios pedig, a császárnak hirnöke, felhág
A körüloszlopozott palotának lapfödelére,
S ejt ilyen szavakat szemközt fordulva Botondnak:
«Harczi vezér, döntő magyarok legerősbike, halld meg,
Császárunk mit ajánl neked: e szűz tiszta szemérmü
Udvari hölgyekből választhatsz, hogyha Bizanczot
Víni szünöl, s az igért kincset megadandja tetézve.»
A nagybárdu Botond pedig így harsog neki vissza:
«Mondd császárodnak: hogy kincseket adni tetézve
Fog daliáimnak, nőűl pedig énnekem adja
A rhodopei szüzet, s ennek jegyajándokot illőt
Fő születéséhez, s hozzám fog nyujtani méltót,
S kikkel ajánlkozik, a szüzkart, Polydóra, nejemnek
Udvari hölgyeiül viszem el. Válaszszatok immár:
Tenni kivánatomat, vagy harczot víni, veszélyest.»

HARMADIK ÉNEK.

A várost zavar, és kétes bú fogja; tanácstól
Constantin palotája pezseg; százféle javaslat
Fordul elő, s más száz az adottat mondja gonosznak.
Bársonyos Antippos fölkel végtére az ingó
Szóvitatások után és mond Theophanra tekintvén:
«Mit használ nagy erőt késztetni magunkra tovább is,
Hogyha tehetségünk nincsen megtörni haragját
A fölgerjedtnek? Gyászos hideg álmot alusznak
Már Notaras s Polyphron, seregink leghősbei, s ezrek
Kül s belül a falakon sebeikre borulva feküsznek.
Élő harczosaink léledznek szinte sebekben,
Melyeket a síkon vettek még, vagy falaink közt
Ejtett a magyarok mérges nyilvesszeje rajtok.
Hát ne huzódozzunk, essék Polydora Botondnak
Áldozatúl inkább, hogysem mindannyi görögség.
S nem fő ember-e a magyaroknak harczi vezére?
S nem méltó-e nemes vérből kelt helleni szűzhöz?
Mondom azért, oda kell Polydorát adni; szerelme
Meglágyítja talán a durvább bajnoki lelket,
S a deli hölgy férjét népünkhöz kérleli nyájas
Esdekléseivel, s az igaz szent hitre vezérli
A babonás hitüet, mert lelke ragad vala hozzá.»
Szólt öreg Antippos, s fogadá fennszóval igéjét
A gyűlés. Sürüen tódúlt s elfogta körösleg
A palotát s tornáczaiban gömbölyge tolongván
A végzésre nagyon vágyó nép, és mikor ejté
Antippos szavait, felzengvén tapsola néki,
S a rhodopei szüzet kiadatni viszonzva kiáltá.
A császár is szinte hajult a bársonyos őszök

S a felzúdúlt nép méltó kérésire. Mégis
Vonta magát Theophan s forrt Antipposra haragja.
Hogy nyilván kifogást nem tőn szava ellen, ijeszté
A közrivadalom, szólt hát, elnyomva keservét:
«Tiszteletes nekem, ó császár, kívánatod, és a
Nép akaratjának méltó helyt adni: de mégis
Mint atya, vagy mi szavat mondék én? magtalan agg férj,
Végbucsu nélkül, s hogy szótlan megváljak egyetlen
Lányomtól, vad szív legyen az, mely tudja kivánni.
Míg lebeg a borus ég fejeinken, váltani végső
Szót vele lelkem ohajt, s ha különben mentni Bizanczot
Nem lehet, áldozatúl essék hát érte leányom.»
Igy Theophan, elment gondoktól nyomva. Lehunyt a
Lángsugaras napfény, s nyugodalmat nem hagya néki,
S már a félföldet leplezte homálylyal az éjszak,
Őt a gondolatok most is virrasztni parancslák
Magzata sorsa miatt. Bödölénynyel közli tanácsát
Végre, s az ifju magyar szökevényhez mond: Bödölény, oh
Vissza miért hoztad nékem bánatra leányom,
Hogy kétszer foszszon meg tőle utálta szivemnek,
A vad lelkü Botond? vagy szert jer benne találni,
Mint szabadulhasson, mert hajnal keltekor ő már
Nem lesz enyém többé, s járúl magyaroknak adóban,»
Érze magában erőt Bödölény és monda reménylve:
«Hogyha halandónak hiszed a vad lelkü Botondot,
És ha hiszed, hogy nincsen erő, mely másik erőtől
El ne nyomathassék, mi okért agg annyira lelked?
Víni Botonddal kell s erejét koczkázni veszélyre.
Nyerjen egyen diadalt, vagy kettőn, hármon is ámbár,
Vagy még többeken is, mert gőgből szállani kész ő
Párviadalra, de majd végtére lelankad az ádáz,
S én megyek, esküszöm íme neked, vele küzdeni első.»
Hévvel szólt Bödölény, melyet gerjeszte szerelme

Szép Polydóra iránt, s a bús atya monda kevéssé
Felvidorulva: «Nemes magyar, én egy gyámolom, öröm!
Hogyha egekben még nincs elvégezve leányom
Sorsa, tebenned van bizodalmam, benned az egyben,
Hogy rabként tőlem ne vitessék messze hazába.
Víj hát érte, kezét veszed úgy viadalmi jutalmúl.»
Űzte az éj sürüjét a hajnali szürkület immár,
S ment Theophan s Bödölény Lacapenhoz, közlèni véle
A heves elszánást. A nép sokasága jelen volt
Már ekkor, s az ajánlt viadalt tapsolva fogadta.
A császár mielőtt Bödölényt a harczra bocsátná,
A patricziusok rendébe avatta be hősét.
Ünnepileg bársonygallért függeszte, nagy árút
Válla köré, s az aranylánczot Phemonoe leánya
Adta nyakába, s Achill nevezetre cserélte nevét föl.

Ment Bödölény, vagy Achill már, mint éhvette oroszlán,
Ontani vért vágyván. Daliás szép termete vonzott
Sok figyelő szemeket, s a népben gyújta reményes
Várakozást bátor pillantata. Mentek utána
A bámész görögök, s nézték vizsgálva szokatlan
Fegyvereit: magas ércz paizsát a horgas aczéllal,
S a láncztól függő buzogány csörgése füleikben
Borzadozón hangzott. Bödölény míg így megy, azonban
Íme kevert zajhang közelít a tengeri város
Tág utczái felől, s futosók örvendve kiáltják:
Hon vagyon Alkídes, honn van mentője Bizancznak!
S jött a hirlelt hős, iszonyú szál termetü férfi,
A körülállókat hóntól felmúlja, vad, ádáz,
Országról országra bolyong birkozni vadakkal,
Bátor, milyen volt hajdankoron atlasi hősöd,
Régi görög nemzet! Buzogány a fegyvere s hordoz
Vállon oroszlánbőrt. Magyarok holt testein által

Törve jutott ő most a fényes várba, s elérvén
A harczolni menő Bödölényhez, monda dörögve:
«Félre magyar, míg él görög, és van hőse Bizancznak,
A ki helyette csatát víjon, szökevényre bolondság
Bízni hazánknak ügyét; ki csalárdul csalta meg önnön
Honfiait, görögért fog-e az megküzdeni híven?
És téged, Theophan, mi fonák ész, vagy keserű szűd,
Vagy váratlan öröm tuda úgy téveszteni tanácsban,
Hogy Polydorádat vágyván megmentni magyartól
Díjra magyarnak adod, szökevény honhagyta magyarnak?
Félre tehát Bödölény. Alkíd megy víni Botonddal.»
Sértették Bödölény kebelét a becstelenítő
S ócsárolva vetett hangok; de felindula főkép
Rajta, hogy a szeretett nőért tiltotta csatától
Alkídes, s szólott szaporán kard- s dárdaragadva;
«Éktelen, és otromba vitéz, te akarsz-e csatázni
Szép Polydoráért, csoda-rút, s fene vad barom inkább,
Mint ember? vagy véled-e, hogy felsírva gyerekként
Elszalad a magyar, és borzadván búvik előled,
Mint kísértet elől? Több ilyet láttanak ők már.»
Szembe szökellenek a vágytársak. Karddal előbbed
Kezd Bödölény, s közel éri szivét a szörnyü görögnek
A fényesre kifent hegyes él, de ütötte kezéből
Alkíd, s messzerepült fütyülő töredéke, maroklárt
Hagyván csak Bödölény markában; gyorsan elugrott
A magyar érte, s előfogván dárdája hatalmát
Visszarohan, s az oroszlánbőrt átfúrja hegyével
Alkídes bal válla felett; buzogánya sulyával
Ez közepette nyelét úgy ketté törte, hogy egy rész
A kaczagányba akadt s Bödölény csak csonka dorongot
Tart vala; nyúl ő is csörgő buzgánya nyeléhez
Végre közelb állván Alkídest sérti csipőben
Izmos ügyességgel; de utolsó volt ez ütése,

Mert Alkíd hármas görcsű buzogánya találta
Arczban, s földre borúlt paizsát fölvette fejére
Ótalomúl, s a szörnyü görög rá sujtja keményen,
S a fedező rézzel lelapítá csontit agyának.
«Rajta magyar, mondván, menj már megvíni Botonddal,
Menj, ments meg minket s díjúl nyersz helleni hölgyet.»
Aztán monda kezét fölemelvén égre : «Hasonlón
Veszszenek a magyarok minden bőszáju vitézi.»
A hamar ingékony köznépek örülve fogadták
A diadalmas hőst. Theophan pedig agga buvában,
És Polydora szivét keserű fájdalmak epeszték,
Mert Bödölényhez igen forróan hajla szerelme,
S félt, mert már ocsmány Alkídes régen esengett
Érte, nejűl vágyván őt birni, s az agg atya már most
Rettege, hogyha nyerend diadalt nagybárdu Botondon
A vad szörnyeteg, ezt kell megtisztelnie vőűl,
S kétes ohajtások zavarodtan váltva kerengtek
Nyugtalan elméjén Polydorát féltve Botonddal.
Mert Alkíd mene már, s a burgasi nagy kapu felnyílt
Hosszu csikorgással, s csikorogva becsattana ismét
Általmente után. A tábor messze kiterjedt
Hősei látták őt mindnyájan, s összetolongva
Nézni siettenek a szörnyet s ő szóla dörögve :
«Héj magyarok! kik víni Bizancz várára gyülétek,
Jőjön, kedve kinek van, vélem szállani szembe,
Ketten jőjenek ám, s mindketten tős, igaz ősü
És nem korcs magyarok: mert korcscsal már vala harczom,
S a vár térpiaczán Bödölényt fetrengeni hagytam.
Hogy ha ti győzendtek, Polydorát s véle adóban
A görögök kincsét nyeritek; ha pediglen erőt vesz
Rajtatok Alkídes, mentek takarodva Bizancztól.»
Bámult a tábor, s egyebet nem láta sokáig
Senki csak Alkídest. Kezdék lassúdadon aztán

Hozzá mérni sajátmagokat, s önfegyvereikhez
A háromgörcsös viadalszert, s elvesze kedvök
A kitünő nagy erőt látván testében, izomján.

Csak maga méri vitéz szemmel, s főz ellene harczot
A nagybárdu Botond, s így szól lelkében előbbed
Buzgólkodva: «Hadúr, ég és föld istene, fényes
Dárdavető magyarok védője, nagy ostora rosznak!
Hogyha mikor csörgő patakok zöld partjain égett
Áldozatim gyönyörű illattal szálltak egedbe;
Hallgass meg, szikrát adj csak jobbomba szünetlen
Égő lángodból, hogy meg ne gyalázza nevünket
A görög Alkídes; legszebbik tiszta fehér mén
Esni fog áldozatúl tőlem hűs csermelyi völgyben.»
Szóla magában, s ím kis felhő leple borítá
A hév nyári napot, de hamar kisugárola ismég,
És fényesben, mint azelőtt, sugarazta Botondot
Visszaragyoglólag jól fent bárdjára tüzelvén.
A fő harczi vezér e jelből sejte szerencsét,
S bízva Hadúrban ment bátran, ragyogatva kezében
Fegyvere nagy súlyát s arczúl Alkídnak igyen szólt:
«Hős ember, te magyart, s kettőt harczolni noszoltál.
Ime magam jövök én hozzád, mint tős, igaz ősű,
Régi, valódi magyar, magyarok legutóbbika s nem korcs.
Híva Botondnak anyám, s feleim nagybárdu Botondnak.
Ám de, vitéz, néked, menj elsőbb vissza, tanácslom,
S más kettőt hozz el ki veled, hogy szélnek adandó
Lelkedet elfoghassa egyik; sírt ásson aszandó
Testednek másik, lészsz hollók étke különben;
Tészem adózóvá magyaroknak mert ma Bizanczot.»
A nagybárdu vezér, miután így szóla, hatalmas
Léptekkel sietett az igért viadalra. Füleknek
Éktelen érzéssel csikorogtanak összecsapódván

A két bajvívó nagy fegyveri, s hulla salakpor
A meleg érczekről. Sujtotta Botondra magasról
A szálasb Alkíd buzogányát; bárdja fokával
Tartóztatta Botond az ütést, mely szörnyü halálos
Lenne legott bármely zömök erdei barna bikának.
Alkíd hosszu kezét s buzogányát messze kinyujtja
S hátravonult derekát lehetetlen sérteni; vág hát
Csak fegyverre Botond, ezt megtördelni, vagy ütni
Ellene markából próbálja, de rontni ki tudná
A görcsös buzogányt? Alkídot elejteni csellel
Vélte tehát jónak, s nem lőn leleménye hiúvá.
Tudnillik, valamintha nehéz lélekzete fogyna,
Hátrálók módjára vonult, de szünetlenül arczczal
Vívó társának, s fedezőül bárdja fokával
Fogta fel Alkídnak sújtásit, míglen ez egybe
Szedvén minden erőt a földig akarta leverni
A fölemelt bárdot: de midőn rácsattana görcsös
Fegyvere, hagyta Botond sebesen sűlyedni alatta
Somfogatú bárdját, s az erőtül messze kihajlott
Bajnok utána nehéz testével dőle rohanvást,
S a viadalhelynek homokát feltúrta előre
Siklott karjaival. Bárdját hamar éllel emelvén
Láta Botond hozzá, s nyakszirten szelte fejét el.
A kinban hörögő derekát föl messze vetette,
S a véres homokon járt melle pihegve sokáig.

NEGYEDIK ÉNEK.

Mint mikoron valamely felváron barna sötétes
Förgeteg ül, s a menny haragos tüze sújt le falához:
Elszállonganak a tornyoknak gyáva galambjai;
Vagy ha sötét erdők sürüjében dárdavetéssel

Ejt agyaras kant a vadüző; síttára szaladnak
Félénk vadjai a völgyeknek messze szugokba:
Alkíd hunyta után oly megréműlve oszolt el
A falak ormairól a párviadalra kitódult
Városi nép s állott pusztán és őrehagyottan
A Burgasra nyiló kapunak bástyája körösleg.
Harsog azonközben kifakadt diadalmi örömtől
A tábor, s Alkíd tetemét szemlélni tolongnak.
A nagybárdu Botond pedig őt megfosztva oroszlán-
Bőrétől s buzogányától, diadalmi jelekkel
Ékeskedve nyomos léptekkel méne feléje
A magas érczkapunak. Követék nagy tábori zajjal
A hősök, vágyván a fényes várba rohanni.
Ám mázsás reteszek tartották záron előttök
A kaput, és nem volt görög őr feltárni közelben.
Már kezdettenek a daliák gerjedni haragra
Ismét, s néki türött karral vontatni menének
Döntögető kosokat; hogy emelvén nagyfoku bárdját
Rádördíte Botond az erős érczlapra, csikorgva
Megrendűlt az egész, zárjától sarkig inogván
Súj ta megint hozzá, s lágyulva behorpada mélyen
A fok alatt s körülött; s hogy sújtott harmadik ízben,
Elpattanva kidőlt az erős kapu lapja középett
S rés lőn rajta, minőn hét évü fi bé s kisimulhat.
Mint mikor a gátban szakadást fúr, keskenyet elsőbb
A dagadó folyamár; ottan torlódva gyülöngnek
A habok össze reá, tágul a hézag odábbad,
S a szoruló hig elem sebtest zúdúlva tör által
Rajta, mi feltartná, nem lévén semmi erőszak:
A kiütött kapurés szint akkép tágula szertébb
A buzogányok alatt, melyekkel izennen ütötték
Azt az erős daliák, s elválván szárnyai, tártak
A rohanóknak utat be az ékes váru Bizanczba.

Néma s üres már az; mindünnen tárva hagyottan
Állanak a pompás utczák palotái, nem ötlik
Arczul sem fegyverviselő, sem esengni kegyelmért
Nem jőnek gyámoltalanok! tengerre sietvén
Gályák s görbe hajók öblébe vonulva keresték
Ők menedékhelyöket. De Botond, hogy járata tábort
Sophia nagy piaczáig, Oport Lacapenhez ereszté
És Alkíd fegyverkezetét, diadalmi tanúul,
A takaró vadbőrt, s buzogányt hordatta utána.
Jőni Oport látván Lacapen, a gályapadokra
Álla ki ő s a bársonyosok, s hírnökje Botondnak
A kikötő partról be az ősz tengerre kiálta:
«Császár, s ti hajléka-hagyott valamennyi görög had!
Láttátok tinnenmagatok nagybárdu vezérünk
Harczát, s Alkídest milykép ejtette homokba:
Ím az oroszlánbőr, s buzogány győzelme tanúja.
A magyarok turulos zászlói kitűzve lobognak
Tornyaitokról már, s táborhely vári piacztok.
Hát, nosza, hozzátok hódulva Botondnak elébe
Szép Polydorát, és jegyajándoki kincset adóstúl
S udvari hölgyeiűl a kétszer hat szüzet adván.
Béke, bocsánat s kegy, ha siettek hajlani, nektek;
Bosszu, harag, romlás a meghódulni makacsra.»
Szóla Opor büszkén, s szomorú csend hallgata mélyen
A gályák padain, s hullám lebegette hajókon.
A fogadott szóban mégis bizakodva kiszálltak
Mint hódulni menők, Lacapen s a bársonyos őszök.
Bús zokogásokkal követé a görbe hajókról
Mentöket a szomorú népraj; majd félre tekintvén
A tengerre veté szemeit; s a bárkafödélre,
Melyre kiállva körülnézett Polydora, s utolszor
Karjain atyjának görögöktől vesz vala búcsút.
Lankadozón hajtotta fejét nemzője szüvéhez,

Hollófürtei habmellére lefolyva lebegtek
A havazó reczefátyol alatt, s a néphez emelvén
Gyöngéded kezeit rebegő szép ajkakon: «Isten
Légyen, nyögdele, mind veletek, jólelkü görög nép,
Drága szülőföldem, s te atyám, légy boldog örökre!»
Szólani szünt többé s miután elnéze körösleg
Atyja vezérkarján csüggvén, a partra kiszálla.
Könnybe borúlt arczczal nézék a gályapadokról
A bucsuvett hölgyet honföldii, néztek utána,
Föl-fölemelkedvén, míg el nem fogta szemeiktől
Őt a távolság, s a tengeri védfalak orma.
Ekkor az ifjak igyen szólának szégyenes ajkon
Fájdalmas szűből: «Haj! az ég mért alkota nálunk
Szűz-remeket, vagy erőt vajjon mért tilta karunktól
S nincsen elég kebelünk őtet megvédni magunknak?»
Mint járatlan utak vadonán éjnyomta zarándok,
A nyájas holdat látván közelítni nyugothoz,
Búnak ered, s lehunyó sugarait kíséri szemével,
Míg a kellemfény nem tűnt el mélyen előle!
Ekkor epedve leül, s néz a komor éjbe sötéten:
A görög ifjukar úgy függött Polydora haladtán,
S a mikoron túl a falak ormain elvesze tőlök,
Búsan mentenek a gályák öblébe vonulni.
Ám a csillagkar kellemteli asszonya fényét
A másik félföld kerekén emelinteni kezdvén
Fölkel az ösvényén megakadt ottanbeli vándor
S a bájos fénynek megy vídám kedvvel elébe:
Úgy örvende Botond Polydorát jőni tekintvén.
Haj! be különb ő most ama zordon képü vitéztől
A ki vivott Alkíddal imént s beütötte vasával
A kapu érczszárnyát. Nincs most markában ijesztő
Bárdja, nyomán viszi azt fegyvernöke s görbed alatta;
Nyilt sisak őrzi fejét, csak kard ragyog oldala mellűl

S nyájas kedvre derült homlokkal hős erejének
Töltében mégis járúl üdvözleni hölgyét.
Őt hogy szemlélék közelebb a bársonyos őszök,
Szóltanak egymáshoz bámulva, s kegyelmi reménynyel:
«Vaj, kit imént látánk, ez-e a nagybárdu Botond? vad
Volt irtózatos ő: kegyes arcza, tekintete ennek.
Vagy természet az a diadalmas büszke örömben,
Hogy czéljára ha jut, hősét bájolja szelíddé?
Ilyenek, oh ilyek lehetének, régi görög nép,
Bajnokaid, harczban rettentők, s ilyek egyébkor.
Most viadalra levénk gyávák, s tőn béke puhákká.»
S léptek alázattal mélyen hódulni Botondnak.
Ő pedig inte nekik fölkelni s emelte tulajdon
Karjaival Lacapent, fényes fejedelmi személyét
Tisztelvén, s Meriost sietett lábára segélni,
Mert nagyon agg vala már s elgyöngült térdi remegtek.
S a fő harczi vezér Theophan, hogy járula hozzá,
Vőn szüvet a kegyes arczu vitézt szemlélve s igyen szólt:
«Harczi vezér, s mivel úgy tetszék az egekben, egyetlen
Lányom férje, dicső vőm, áll Polydora előtted.
Nagy Magyarországban légy szószólója görögnek
Érte, s szerelméért, s engedd nyúgodni Bizanczot.»
A diadalmi vezér pedig így szólt nyájas ajakkal:
«Agg hős, kedves ipam, lelkem volt forrva leányod
Szépségéhez, azért tagadásán gerjede bennem
Ellenetek haragom, melyet felválta barátság,
Mert az enyém már ő.» S így szólván hévvel ölelte
Ősz Theophant, s jobbját nyujtá Polydora kezének.
Kegy vala és szerelem nyájas pillantata s monda:
«Szép meny! tilts könyüket szemeidtől s bánatot oszlass,
Nem dobog e mellben vad szű, viszon érzetü keblen
Horda szülőm engem s szerelemmel ringata karján;
Tündér honba jövesz te velem, kies ifju hazába,

Édes öröm s nyugalom vár ott férjednek ölében
S a keserű bánat távol fog szállani tőled.»
Mint a gyönge virág, ha az est harmatja betölté
Illatadó kelyhét, lehajúl nedvgyöngye sulyától:
Ám ha kel a hajnal, lassúdadon enyhül azonnal,
Felnyilik ékesben, s bájillatot áldoz az égnek,
Mert lenyomó gyöngyét a menny fénylángja feloldá:
Úgy oszlott a könyboru el Polydora szemeiről,
A kegyes arczu magyar hadfőt hogy nyájas igékkel
Szólani hallá, és jobbját illette szelíden.
A komor aldaliák öldöklő képe kifejlett
S a deli nőn függvén szemeiknek néma figyelme
Tágula markaikban vad fegyverök, és feledőleg
A viadalban vett sebeket, s takarítni ragadmányt,
Álltanak örvendvén a kellemes asszonyalaknak.
És mikoron lebegő léptekkel mozdula helyből
S indula véle Botond, s kik adattak néki, az ékes
Udvari társhölgyek, nagy örömharsogva követték
A kedves nyomokat, s tódultak utána tömötten.
Tiz terhelt öszvér jegyajándoki kincscsel azonban
S más tiz adóaranyat viselők, ballagtak utánok.

Általeredtek már a réses nagy kapu boltján,
S a fő harczi vezér hadiszínét látta ragyogni
Szép Polydora, midőn a kedves Szende pihegve
Gyermeki lejtéssel sietett a jöttek elébe.
Kis lant ingadozott balján, fris völgyi virágból
Fűzött illatozó koszorú zöldelle kezében,
S monda vidám kedvvel lejtvén a hölgynek előtte:
«Nénike, üdvöz légy, üdvöz légy szép görög asszony,
Ah szólj, merre valál? mi sokáig vártalak én már,
Sírtam is éretted, teli sírtam többszörös ízben
Szemtakaró kezeim, mert én szép néni, szeretlek,

Látdsza, füzért is adok, s koszorúthűs völgyi virágból,
Messze, sokat jártam, tövisek szurdaltak is értök.
Vedd el nénike, vagy jőj a sátorba leülni
Ott fürtidbe tüzöm, s kebeledbe leültetem őket.»
Kegymosolyogva vevé a nyájas gyermekajánlást
A hölgy és kihevült arczát simogatta kezével,
S helyzé fürteit, a széltől bontottakat, össze.
A fürgencz fiu szóla tovább oda lejtve Botondhoz:
«Nemde apám, szép fényes uram, ha elérjük ezentúl
Szép Magyarországot, leszek én apródja lakodban
A görög asszonynak; majd akkor, nemde, nyerítő
Kis paripát is adatsz, kardot már adnod ugy iskell;
Mert megigéréd, hogy mihelyest nagyságra fölérem
Bárdod markolatát, kötsz akkor kardot övemhez.
Mérkőztem vele már minap, és fél újjnyi különbség
Volt már csak köztünk.» Így szólván Szende nyulonga
Jó ura képéhez, hogy megczirogassa hizelgvén,
S a fő harczi vezér vállát illetve kezével,
A fiunak szólott: «Szendém, szép drága cselédem,
Lészen kis paripád, mely fog hordozni nyerítve,
S kardod, arany hüvelyes; de hogy apród légy te lakomban
A görög asszonynál, az függ ő tőle, ha választ.»
Ekkoron ismét a szép nőhöz símula, jobbal
Fogta kezét, s ballal félig szétfogta reczézett
Arczfödelét, s kéré fölnézve szemébe esennen:
«A zöldes koszorúra, s azon szép völgyi virágra,
Melyet adék, kérlek jó nénike, szép görög asszony,
Végy apródodnak; leszek én gyors, hű szivü szolgád.
Hajnal előtt kelek én mindig, s ébreszteni menvén
Udvari nőidet, oh, mondandom, keljetek immár,
Hogyha hiv asszonyotok, meglégyen izébe parancsa.
Termed előküszöbén fogok aztán őrhelyet állni,
A mikoron hon lészsz, ha pedig széleszteni elmét

Estveli alkonyaton kimenendsz, kísérni nyomodban
S menni fogok véled járván kedvedre, vezetlek,
A hol legkiesebb várunknak völgyi ligetje,
A csermelyhez alá szállunk, hol púha gyepágyak
Zöldellnek magas illatozó hárssornak alatta,
Fürkészek neked ott fészekbeli ifju madárkát
S tűzögetek fürteidbe füzért a völgyi virágból.
Akkor majd cziterám vígan fog zengeni, dallok
Édes örömhangon, s regelek tündéri regéket.»

Így ejté kérelmi szavát kis Szende s enyelgvén
Szép Polydorának honvágyát lassan enyészté,
Míg azalatt a sarczaranyon vigan osztakozának
A daliák, s hadibútraikat fölszedve nyomultak
Több csapatokban odább Hæmus magas ormai ellen
Ifju honukba, holott deli hölgyek vágytanak értök
S a jutalom-vett hős többé rettenteni megszünt
A görögöt. De maradt emlékben örökre Bizanczott
A nagybárdu Botond s a burgasi érczkapu rése.

TÖREDÉKEK
«HUNYAD» HŐSKÖLTEMÉNYBŐL.

12*

Bevezetés.

Zengem az ősz Hunyadot, 's viadalmát élte utolján
Nándorvár' falait mikoron mennybéli segéddel
Védte vizen 's földön Mahomet' rohanásai ellen
Sok gonosz érte fejét akkor, 's száznémü keservek
Szaggatták kebelét láttán a' szörnyü veszélynek.
'S nagyratörő futtának utát noha fogta irígység,
És a' visszavonás' háborgó lelke megosztá
A' főbbek' sziveit, hogy nékie lenni segédül
Balgatagul vonakodnának csúfjára nevöknek;
Még sem csüggede ő, bízván Istenbe. Hiába
Szedte világ minden részéből népeit össze
A' várak' 's birodalmaknak Döntője, toronnyi
Mennykövező szereit szegzette hiába magyarnak.
A' diadal meglőn, 's a' döntő fergeteg elszállt
Drága szülőföldünk', 's az egész napenyészet' egéről.
Ah de az ősi dicső tettet hogyan érje fel észszel
Százak után az utó maradék? vagy fogja-e kellőn
A' rohanó seregek' bajait zengetni kobozza?
Pánnoni Őrnemtő, ki szelíd ajakidra veszed fel
'S gyönge legyintettel fogadod szárnyidnak alája
Hunnia' gyermekeit, hogy kebled' tiszta tüzénél
Szép anyaföldjökhöz vonzó szeretetre hevítsed,
Légy te vezérsugaram, légy kísérője dalomnak.

Ti pedig a' Duna' és Tisza' partjain ősi örökkint
Osztályos Magyarok, 's feleink a' sokhegyes Erdély'
Völgyeiben, 's ti, kiket vélünk eldődi rokonság,
Egy nyelv, egy viselet, 's azon egy haza lelke köt össze,
Izmos vállu Kunok, nyilas ősök' magzati Jászok
'S Székelyek, Erdélynek végőrei, halljatok engem.

Cesinge (Janus Pannonius) énekei.

A felvári toronysarknál, ellenbe Zimonynyal,
Illatozó nagy hársfa virult, távolra kitünvén,
S bokros lombjaival födözé a kőfali ormot.
Árnya alatt legkellemesebb nyugvó-tanya széles
Látkört terjesztett a vizsga szemeknek elébe.
Álla müvész kézzel faragott, a falba helyezve
Régi ülés márvány födözettel, melyet azon kor
Híva királyszéknek. Rakatá száz évnek előtte
A ráczok fejedelme Uros, s andalga gyakorta
Benne, legeltetvén a tündér arczu vidéken
Vágyakodó szemeit, míg álla hatalma. Imitten
Ült pihenésre Hunyad, derekáról félre csatolván
Görbe sulyos kardját, s nézett komoly andalodással
Majd az enyészendő nap után, majd nézte Szerémnek
Gabnahozó síkján magvas kévékre miképen
Döntögeték görbedt aratók a sárga dülőket.
Nézte, kerek boglyákba hogyan gyüjtettenek össze
Vastag fűsorok a Duna s Száva habozta lapányon.
Ám mire főképen vágyott, hadi sajkahajókat,
Teljeseket fegyverviselőkkel s tábori szerrel,
A szigetes Duna hullámin nem láta libegni
Nandor alá, noha már eltelt a rendes időszer,
Melyet előtavaszon kiszabott a rákosi gyülés,

Újlaki sem jött a magyarok zászlósiban első,
A ki királyokkal kincsben, s hatalomra vetekszik.
És már éjiború váltotta fel a piros alkonyt,
Ősz Hunyad ott nyugovék mégis, de csak érczei s izmos
Karjai nyugvának, mert gondban fárada lelke.
Már fürgencz iker apródit környékezi álom,
Kis lobogós dárdáikat a faltőbe szegezvén
Lábaihoz telepedtenek ők gondlepte uroknak,
S bágyadozó fejöket dombos paizsokra nyugosztván
Párduczkölykeknek bőrével ölelve lihegtek.
Ballag azonközben szekerén a kellemes éjnek
Asszonya, s legmagasabb pontját közelíti utának
Fényköre teljében. Belövelt sugarára föleszmél
Fekvéből, s sziklás teremét odahagyja magányul
Istennek fölkent fiatal szolgája Cesinge.
A széppel rokonult érző szív íhleli nagyra
Lángadozó kebelét, s andalgó lelke gyönyörben
Olvadoz és lebeg a természet bájos alakján,
S ujjai futtában megpendűl sok huru kobza.
Mint csendes ligetek csalogánya kis ághegyen ülvén
Nőjének zengő dalban csattogja szerelmét,
Édes búba merűl, majd kezd fölujúlni keserve,
Ömledező panaszin, majd ismét enyhül örömre:
Úgy zeneg ő halkkal mentében az őrfalak alján,
Hol sok ezer daliák elhúnyt árnyéki nyugosznak,
S a susogó légben rémlik hadi zajszavok olykor.
Zengi dicsőségét honjának, zengi veszélyes
Századait, fő nagyjainak mindenkori férgét,
A fene visszavonást; majd hogy feledésbe temesse
Öntáplálta búvát, lelkének elejbe idézi
Párduczos Árpádon kezdvén, s eldallja koráig
Mind, kiket a szép hír mint fényes hősöket éltet.
S a terepély hárshoz jutván el mintha sugallná

Szelleme, mily nagy hőst szenderget az álom alatta,
Kissé csillaposzik, s mohosult sziklára nyugodván
Önti szelid dalban hevülő érzelmei árját.
«Oh ki simulsz hozzám, s ki legyintgetsz lassu lebellel,
Szellő, honnan eredsz? fürtimmel enyelgni jövél-e,
Ifjú vállaimon nyugovókkal? csintalan ajkad
Meg nem szünve hizelg, s hazudoz füleimbe szerelmet,
A szép Ida nevét, ki eped, mint sugdosod, értem.
Ah nem eped többé, elrejtett völgybeli zárhely
Leplezi kellemeit, hol nem dobogatja mulandó
Földi gyönyör kebelét, élvéje az égi jegyesnek.
Félre hiú képek! fölkentnek avatta Cesingét
Istene, s érzelgő kebelét szentebbre hevíti.
Szöghaja fürteiről ne zenegjenek éneket a méz
Ajku szüzek, szemeit miüdőn lobbantja, nem értök,
Mennybe lobognak azok, s ha könyűk hév zápora ömlik
Halvány arczain el, ne töröljék gyönge kezekkel
Szánakozó hölgyek, mert nem fájdalma könyűi.»

Végzé, térdre omolt, s némúlt kobozára lehajtván
Homloka tiszta havát mély ábrándokba merenge.
Vette fülébe dalát, s fölserkene eszmélettel
Ősz Hunyad, a leborult lantosra szegezve figyelmét.
Már elszenderedett s úgy rémlik, mintha rezegne
Kobza, midőn húrjait meg-meglebbenti fohásza.
Immár a Gönczöl csillagzata fordula, s éjfélt
Kurjogató hangon hirdettek szemfüles őrök.
Rezzen az ábrándos, s valamintha ujonta születnék,
Keble vidámabb lesz, kiesebb alakokkal igézi
A tündéri vidék, s a csillagos éjjeli mennybolt.
Fogja megint kobozát, s ajakit dallásnak ereszti:

«Fölséges, ha arany sugarit kilövellve világlik
A ragyogó napkör, halaványan oszolnak előle
A kék menny kebelén elhintett szikraparányok.
Ő egyedűl maga föllengez, hő lángja lesujtja
A bérczek ködeit, s engeszt jeges éjszaki tengert,
Ellepi a földszint, s üregek mélyébe lepillant,
Arcza tüzörvény, azt vizsgálni ne merje halandó,
Csak maga a sziklák edzett szemü nagy sasa nézhet
Abba belé, s szárnyit közelebb röppentheti hozzá.»

«Bájalakod vonzó, s kedvesb, éjasszonya, nékem,
Szűzi szerénységgel nyiladoznak kellemi halvány
Arczodnak, s az egek csillagkara ballag utánad,
Téged imádólag; rajtad kedvtelve nyugosznak
Felvont pilláim, kedvtelve leszállanak ismét,
S függenek a csendes folyamon, hol tükrözik arczod.
A pihegő kedvest szendergeted édese karján,
Ringatod a kisded csecsemőt emlőin ölelgő
Anyjának. Leterűl aratott kévékre az izzadt
Gabnaszelő; hortyog remegő nyárfának alatta
A baromőr, még a ravaszúl lest hányni kiindult
Fürge vadász is már nyugszik hajléka hüsében.
Mind te nyugosztalod, oh éjnek szelid asszonya, őket.»

«Nem, nem! mégsem ad enyhet az éj, mily jó szelid is bár;
A legerősb s hév lelkektől megvonja varázsos
Újjait; a költő, s hazaőr ki van űzve kegyéből.
Kobzát fogja amaz, lelkét vegyes indulat űzi,
S képzete szárnyakat ölt; nem szenvedi gondja pihenni
A csatavívott hőst, mert föllázítja nyugalmát
A haza és szent hit sürgő oltalma koronként,
Búsan ereszti fejét az aczélhasogatta sisakra,
S ércz fegyverderekát le nem oldozvája kezében

Tartja fogantóját kardjának, tartja eréjét
Fölnyergelt paripájának, sejtvéje az ellent.»

Mintha sebes tüzláng tetemin lobbanna keresztül,
Fölriad ősz Hunyad, a dallost kapcsolja szivéhez
S homloka tiszta haván koszorút fűz csókja hevéből.
«Éneked, úgymond, oh Isten fölkentje, miként a
Völgyi patak most csörg és ömledez édesen, ismét
Harsog, lelket emel, s bámít magas árzuhanásként.
Boldog hon, melynek serdülnek lantosi, érző
Lelkeket ébresztők, és kelnek hősei, kiknek
Tettein andalgván a költő dalra hevülhet.»
Már az előhajnal távolról szürküle, s zajra
Serkenté Nandor védőjit az őri kiáltás.
Jöttek elő, mint saskeselyűk a szirtos üregből
Ujlaky hadnagya Ders, ki nagyon fenhéjaz urában,
A képzett elméjü Palócz, s két társa, Szilágyi
A dsida hőse Mihály, s László, a búskomor őrnagy,
Jött agg Ország is, halkkal lépdelve utánok,
S gyültek az illattal kedves nagy hársnak alája,
Váltani ott bölcs szót, ügyelőt közjóra tanácscsal.
Ősz Hunyadot látván, s mellette az ifju Cesingét
«Üdvözek, Ország mond, legyetek, Hunyad és te Cesinge,
Ifju tüz, edzett kar mi dicsően forranak öszve
Bennetek, a karddal mily szépen ölelkezik a lant!
Oh ha szived nem tilt, te egek fölkentje, daloddal
Áldozzál a hajnalnak, s elménket emeld föl.»
Lángra kel a dalnokban az ész, s magasabbra csigázott
Zengő húrjairól élénkebb hangokat ébreszt
S éneke mint sziklák dagadó forrása fakad ki:

«Rólad zengjek-e, vagy fiaidról, Hunnia? tündér
Alkatod ígézőbb, hogysem szó festeni birná,

S magzataid lelkén a lant akadozva elámúl
Kegyszüzek alkottak, remekűl napalatti világnak,
Mint gyönyörök kertét bérczek koszorúja kerít be
Ott fenn, és őríz nyugotéjszak durva szelétől,
Délre lapányöntő folyamid hullámzata szeg be,
S a delelő napfény kinyilott kebeledbe sugárlik.
Térmezeid szélét a szem nem lelheti, fárad,
És szárnyat nyugtatni leszáll magas ormidon a sas,
Rengeteg erdeidet vadak ezre fogadta lakásul,
S lármaütő mulatásaul a nemes úri vadásznak.
Sárga kalászokkal telekid hullámzanak itten,
A sík téren amott szilajúl ökleldezik egymást
A hószínü gulyák; nincs számuk az isteni nedvvel
Harmatozó gazdag halmoknak; aranynyal ezüsttel
Töltöznek hegyeid, s válik sóakna rögidből.
Hej ti dicső magyarok, kiknek juta bátor erővel
Büszke, szabad lélek, meddig fog bennetek űzni
Visszavonó dühötök? Karotok villáma ha sujtja
Tinnen véreteket, ki leszen majd védetek aztán?
Ah de keserves sors! nem függeni s lenni hatalmas
Mindenitek sóvárg, üzvétek messze, sasokként,
Véreteket; zsákmányt ki-ki önvárába takargat,
Mint vad oroszlánok, s a hon tárháza szükö t lát.
Fellegütő falak árnyaiban veszteglení meddig
Fogtok még? Vagy nem hata el fületekbe hatalmas
Hódító Mahomet zúgó tengerhada, melynek
Karja alatt meghajla Bizancz, s országok omolnak?
Rajtatok a vész már, Nandor bástyáji födetlen
Állanak itt mégis, hol-hol vesztegletek immár?
Oh ha sugár hölgyek kebelén kéjelgve nyugosztok;
Végöröműl leszen ez nektek, buja lángu pogányok,
Majd az elölt férjek-nejeit mint díjokat osztják;
Vagy ha kalászokkal rengő dús telkeken, és a

Bőgő csordákon szemetek kedvtelve vidámul,
Félek, igen félek, netalán örvendjen utószor,
S zúzzák a törökök taposó paripáji törekké
A székes magu holdakat, és finom ízü velőről
Híres tulkaitok hizlaljanak ozmani tábort.»

A török seregek.

Volt kelet és dél közt az idő. Mint tengeri hullám
Partra tolong, széltől kergetve, nyomultak azonkép
A sok színü hadak. Oldalt egy lejtes oromról
Három dervis, szent nevüek dallának, azonban
Tambura hurjainál, s elsőben dalla Melevdár:
«Allah, szememnek fényt, hevet adj lelkemnek, oh Allah!
Szent seregid jönnek, több és szebb, gyönge szemekkel,
Hogysem látni lehet, s észszel foghassa halandó.
Mint Anadóli kies völgyén a sárga mezőben
Nőtt plátán ki közelg? láncsája nyomítja magasra
Kelt vállát, lobogók sürüen sárgállnak utána
És körülötte, s szedett zsákmányait osztja zajongva
A követő láncsás dandár? Karadsín-e? hah ő az,
A mennyekbe ható araráthegyi turkomanokkal.
S ott mi vöröslik, mint a bábelmandebi tenger?
Ásó s irtogató vas szerszámokkal előttök
Rabgyaurok nyögnek, hordván ostromra sok eszközt.
Ők a bástyavivó aszapok, s rohanásban az elsők,
Kussun agájokkal, ki falon mint erdei kandúr,
Kúsz és fut, vas karmaival megakaszkodik és öl.
Jaj nektek gyaurok! közeleg, s már éri Karaz bég
Kék zászlóji között Havalát, s bekeríti hadával,
Karcsu szelindek ebek zsákmányt fürkészve futosnak
Mellettek, s tépő fogaikkal várnak uszítást,
A legerősb lovagot bátrak leharapni nyeregből.

Vajh de mi tompa moraj, s dobogó lókörmök ütése
Hat füleimbe? szemem nyomulóporködbe tekint csak,
Már fejlik seregök; nem csillagos, egyszerü fegyver
Csörgedez oldalokon, s öltöznek holmi daróczba.
Oh ezek a delik, a szent hit hű bajnoki, zsákmány,
Nem havi bér, díjok, szivöket serkenti csatára
A szentkerti öröm, s a nagy próféta parancsa.
Hosszu szakálosan és szép méltósággal elül jár
A szentes Deli Kurt, Mahomét ivadéka, fején zöld
Turbán kel magasan; mint jámbor lelkü zarándok
Már a mekkai sír küszöbét csókolta hat ízben.»
Végezvén felugort, s ujjongva keringe sokáig,
És sebesen, mint a sodorékos tengeri forgó.
Dalját most Beler, a derekon félpőre, zenegte:
«Állék egy dombon, mikoron Sztambulra csatáztunk,
Honnan mindenüvé, tengerre, mezőkre lenéztem,
S bámultak szemeim; de mit im most látok, amannál
Nagygyal bámulatosb. Karaman szélménü lovanczi
A rohanó spahiak vágtatnak, tölti dömöczki
Kard vas markaikat, s mint szellőszárnyon uszólag
Száll a saskeselyű, lebeg és száll gyöngyös ülésén
A három lófarku Tahír, kedvencze Urunknak
Termete s arcza miatt; a czirkaszvölgyi szüzekből
Ő orozá Karaissát a szultáni szerajlban
Legragyogóbb szemüet, s az aranyhajfürtü Zulejkát.
Hozza gyalog hadait Kucsuk a jancsárok agája,
Nemzé s szülte gyaur, hozzá nincs senki hasonló
A kettős bajban, ki merész megküzdeni véle?
Negyvenezer hallgatja, dühösb a déli szamumnál,
Villámnál rohanóbb, s mint Afrika tigrise, oly vad.
Nézzétek, ki emelkedik ott a dombra, nem ő-e
A padischáh? magas ormozatú turbánnal övedzett
Homloka, fényes agák, bégek hódulva kerítik.

Róla habos kaftán hullámzik, csillog aranynyal
S tengeri gyöngyökkel himezett takarója lovának.
Nem; de az öt lófarku Haszán főúri vezér ő.
A padischáh képét s gyürüjét hordozza nyakában,
Már nincs messze, kiért szivem ég, kit porba borulva
Allah után elsőt hódult országok uralnak.
Kurjogató csauszok futkosnak szerte nevével
Dombos hátu tevén a nagy próféta koránját,
A lobogót, s kaftánt aranyos szekrénybe takarva
Ősz ulemák hozzák, s patyolat kendőkkel övedzett
Gyönge fiúk közepett, mint a tündökletes arczu
Nap ragyog a padischáh, csak fényét látni, magát nem.
Igyen dalla Beler, s melléről, a mi kicsinded
Pongyola függött még, eltépvén arczra borúla,
Mélyen imádólag, míg általkeltek előtte.

Pendít húrokat a vakbuzgóbb Haddsi, vonási
Öszvevonaglottak képén, s zeng dühre fakadva:
«A Balkán tetejes tetejét láttátok-e, társim?
Messzeterült bérczsor s erdőség tengere folyja
Nemde körül? s úgy van, ha nem is foghatja szemünk fel.
A ragyogó Szultánt láttátok szinte, de hol jár
Még az utódandár? hol késnek még az üvöltő
Mennyköveket haladó, s tetemes nagyságra toronynyi
Érczöblök? Libanon legszálasb czédrusa törpe,
Karcsud az Áthoszi bércz száz éves tölgye derékban
Hozzájok mérvest; amaz ördöngös büvös Orbán
Erdélyszülte gyaur önté a stambuli síkon.
Láttam, mint törtettek ezer karok útat előttök,
S vontak egy-egy szálat bivaloknak hatvan igáji.
Szendrő partjainál a szél hátrálta Zogánt is,
A kapudán bassát, ki vizek fenekére lebukkan,
Majd tavi hattyúként lebeg a hullámszinen ismét.

S hogy lassan közelít Jahi Oglu, ki tartsa csodának?
Ő vasasokkal jár, pánczélüngökbe borúlva
Csörgnek azok, s fegyvertárt hord mindenki magával.»
Hallgata most, s mely függe nyakán, olvasta füzérét,
A száznál egygyel kevesebb szemüt, ajka habozván,
Egy csepp álomitalt azután szörpente, s lezárá
Bágyadozó szemeit mély, hosszú, rémletes álom.

Hunyad imája.

Isten a jámborokat, kik hozzá bízva folyamnak,
Hordja szüvén s bizodalmokban nem hagyja csalódni.
Mert mindentehető, tud mindent, s kútere jónak.
A napok országin túl fentebb székel uralma,
A távolság áll közelében, s déli sugárba
Öltözködve repűl a titkok titka sinéhez.
A mult, s a mi leszen, mind mostan előtte, világok
Lebbennek keziből, s túlhat pillantata rajtok.
Kebléből hegyek árja fakad, s száll gyönge szelíden,
Kellemesebben, mint legtisztább hajnali súgár,
A vonzó szeretet; fényszékét édes örömnek
Szelleme lengi körül, susogólag háladalokkal.
Egy ösvény lebeg a földről hozzája, kegyének
Teljéből nyújtá kalaúzul az emberi nemnek,
Titkos, egyetlen, csak kiknek szive tiszta, lelik fel.
A meghitt bizalom, s áhítatos istenimádás
Útja ez; a nyomatott jámborság néma fohászit
Felviszi, s hoz vidulást; a hit daliáinak és az
Emberiség védgyámjainak nyújt bátor erővel
Edzett lángkebelet, s diadalmat gyenge karuknak.
Függ ezen ösvényen nyájas pillantata most is,
S tiszta fehér liliomfelhőként ősi Budáról

Esdeklő lihegést lát föltörekedni feléje.
Ősz Hunyad ajkairól száll az. Térdére omolván
Égnek emelt kézzel buzog ő a mindenek Atyja
Szent oltára előtt, s felhangzik szózata szivből:
«Isten, felséges, kit föld és mennyek uralnak,
Te, ki kevélyt lealázsz, s alacsont dicspolczra magasztalsz,
Tetszésed ha mikor telt bennünk, s áhitatunkban,
S szent Eleink buzgó kérelme ha kedves előtted,
Nézz le magasságod fényéből árva hazánkra,
Adj szivet, öszvefogót, minekünk, mert szerteszakadtunk,
Nyújtsd le segédkarodat, ne tiporjon durva pogányság
Templomaid küszöbén, mint füst széledjen előled
Elhalaványodván a felfújt gőgös erőszak.
Isten, hála neked tőlem, közepette csatáknak
Mert födözéd fejemet, s havazó hajfürtöket adtál;
Sírba hanyatlandó testem hamuhodni ne engedd
Káromlóidnak kezitől, légy gyámolom, őröm!»

Hunyad Pusztaszeren.

Esnek azonközben gyakor ordítások alulról,
S a várbélieket sértőleg gúnyos igékkel
Ingerlik, Hunyadot névről kiabálva kiváltkép,
Nem tudván, hogy messze van ő, s most gyűjti vitézit
Pusztaszeren. Hagyomása szerént gyülekeztenek itten
A kunok és jászok, ragadó paripáikat ülvén.
Ők a sik puszták romlatlan magzati, zsenge
Gyermekségöktől vad mént zabolázni tanultak.
Mint zsákmányra csapó sólyom súg szárnyaterítve:
Olyan irányra suhog rohanó sebtében az ifju
Kanizsa, játékúl kaczagányát adva szeleknek,
Nyomba követvén őt vágtatnak könnyü szökéssel

Kúnjai, a Szombat- s Buzogányszállási tanyákról,
Bő rubaszárokban s foszlányokat öltve csipőig,
Görbe vas oldalokon, s buzogány markukban, ezekkel
Vívnak szemközt, s a szaladót döngetve lesujtják.
Számuk ezerre telik, gyűjté Hunyad önmaga őket.
Biztosan és delien, valamintha nyeregbe lenőttek
Volna, lebegnek elé a villámgyors karu jászok,
A kápára vagyon fékszárok vetve, kezökben
Pengetik íjaikat, s csóválnak könnyü parittyát.
Állanak ötszázból, űzvén vagy üzetve hasonlón
Ártni tudók, legerősb futtokban hátra lövelnek,
Czélrajutó nyilakat pattantván elleneikre.
Legkitünőbb bennök, mint fő, a kékszemü Darnó,
Vállai megtelnek körülomló sárga hajának
Fürteivel, karcsú derekához szabva zekéje
Áll feszesen, s félig födi teljes gömbölyü czombját.
Tart szemefénye gyanánt két fő kincsére figyelmet,
A remekűl himzett s tündöklő gyöngyös ivére,
Ezt báj ujjaival mivelé szép Jeddi, szerelmes
Andalgásaiban, s nyujtván neki monda mosolygó
Dévajsággal imígy: Adok ívet férfiak ellen,
Gyönge nemükre pedig legyen ezt pengetni tilalmas,
Mert félékenyek ők, s ki ne félne az ifjud ijásztól?
Másik kincse pedig harsány szavu kürtje Lehelnek,
Apródad szemü vaslánczon függ oldala mellett,
Ősi dicsőségét eleinknek hirdeti éles
Hangja s az ellankadt daliát új harczra hevíti.

Mint a fészkehagyott és már-már szárnyra kelendő
Sasfiak élemedett anyjoknak előtte lebegvén
Vijjongnak, s hogy szállna velök zsákmányra csapongni,
Késztetik: oly hevenyen sürgették Kanizsa s Darnó
Ősz Hunyadot sietésre; de még vártatnia őket

Néki tanácsosbnak tetszék, mert nem vala messze
Hős fia László is, bátor, jó számu sereggel.
S már porfellegök a síkon hömpölygeni látszott
Távolról, hogy Bende, kunok hadi dalnoka, lantot
Pendítvén ugratta lovát a hősök elébe,
És énekle komoly hangokban táborozó dalt:
«Krisztus híveinek védbajnoka, ősz Hunyad, és ti
Vas buzogányu Kunok, s villámgyorsíves ijászok!
Míglen elér minden magyarok legszebbike hozzánk,
A nemes ifju Hunyad, lantomra figyeljetek addig.
Vajha nagy indulatom, melyet honom angyala ihlett
Most kebelembe, kiönthetném valamennyi magyarnak
Színe előtt, s hallhatnának, kik lesznek utánunk
Végső századokig, míg a nap tengelye forgand.
Ős vérrel keresett örökében fejdelem úrként
Űl a büszke magyar, s hódított népek uralva
Esnek lábaihoz, de kihunyt eldődi porára
Áldást hintni felejt; gondatlanul űzi aczélzott
Körmü lovát a szent téren, hajdanta hazát hol
Szerkesztettenek a harczból jött sebhelyes ősök.
Szent hely ez, a melyen most álltok, harczi leventék,
S ím emléktelen és sivatag, gazhéju tanyáktól
Dísztelen a térség, hol hajdan párduczos Árpád
Ünnepet üllt diadalmi után, s körülötte vezéri,
A fő-fő magyarok s kunok ültek hosszu tanácsban,
És az öt ágazatú törvényes alapra letették
Századokon túl fenmaradandó nemzeti létünk.
Vajjon támad-e majd, vagy buzdul-e egykor utódink
Hamvaiból lélek, ki miként a felleges égből
Szétnyilaló villám, fényt gyújtson párduczos Árpád
Száz diadalmának, s méltán elzengje hatalmát?»

Ősz Hunyad a dalnok szavait forgatta szivében
Mélyen s érzetesen, s béburkolt messze jövendők
Titkai tetszettek fel-felvillanni előtte
Kellemes álomként, és monda reményes ajakkal:
«Van kora mindennek, kiszabott rend váltva kereng az
Emberi művekben; van idő, mely anyja ölétől
Elválasztva csaták munkáira edzi szülöttét,
Ifjat, férfiat és aggot csak harcznak örültet:
Kelnek idők ismét, mikor édes béke ölében
Nyugtat fegyvereket, lelkét csinosítja szelíddé
A késő maradék, s elődei tettein andalg.
A magyar ekkédig harczok vérszázadit élé,
És élendi tovább, egymást rongálva sokáig
S rongáltatva; de majd felvirrad hajnala végre,
Emberiségünknek nemesebbik része, az elme
Fényt veszen, áttörvén borúján a harczos időknek,
Ekkor, mint csalogány örömét csattogja tavasznak
A fagyos évszak után, zengnek hazaszerte dalárok,
S halmodon oszlop kel, honszerző Pusztaszer, akkor.»

Kapisztrán János.

Alkonyodott immár, miüdőn a tételi parthoz
Ére Hunyad, kisded, de tökélett lelkü hadával,
A víz háta hozá sajkákon s tölgyfahajókon.
S íme hogy a Tisza torkához közeledve lebegtek,
A sósvári tetőn, gyülevész, sok ezerre telő had
Tünt szemeikbe, miként keveregtek hosszu tömegben.
A nagy tarka sereg bámult a vízen uszókon,
Majd keveréknyelvről fakadó riadással emelte
Égre örömhangját, Hunyadot riogatva szünetlen,
S a sóskúthoz alá csapatonként tódula fölről,

Mint rezzent juhnyáj. A buzgó lelkü Kapisztrán
János népei ők, szentelt daliái keresztnek.

Tudnillik Kalliszt, a gondos római főpap,
Fülbe vevén, Mahomét órjási hatalma miként nő,
Híveinek sorsát félté, fájlalta kiváltkép
A jámbor magyaroknak ügyét, s nagyon agg vala lelke.
Éjenként, miüdőn a balzsamfűszeres álom
Édes szenderedés karján ringatva nyugosztalt
Másokat, ő kebelén a gond virrasztá, s tünődék.
A gótboltozatú szentház magas oszlopi hallák
Néma sohajtásit gyakran felszállni szivéből,
Láták, mint tördelte kezét, térdére borultan,
Megváltónk oltára előtt; mint reggeli harmat
Gyöngyei hulltanak a szentelt zsámolyra sirámi,
S mint rebegő kisded, kit belső sérvek epesztnek,
Lankadtan lehajúl, a nap-perkelte virágként,
Bágyadozó arczát anyjának ölébe takarván,
S melyből életadó s táplálék étke szivárog,
A dobogó kebelen nyögdel, s fájdalmain enyhít:
A szent oltárnak küszöbén úgy hajla le Kalliszt,
S gyermeki bízodalom hangján nyögdelte keservét:
«Szentség tükre, világ megváltó Istene, Jézus!
Meddig rettentget még a vérszomju pogányság
Bennünk híveidet? Már lett a földnek urává,
Melyet nyomdokaid szenteltek, s oktata nyelved,
Tönkre, keresztényben gázolván, tette Bizanczot,
S most magahittében gát nélkül dönti nyugotra
Dúló harczosait, s vas igáját csörteti rajtunk.
A babonás hitüket, kik gőggel néznek egedre,
A nemes emberiség tapodóit verd le karoddal,
S templomaid küszöbét megfertőztetni ne engedd.»
Isten imádóit látatlanul égi kegyével

Árnyékozza körül, s örvendez nyujtani gyámolt.
A boldog perczet, mely a bizodalmas imádót
Áldja malasztokkal, s mely őt a mennybe ragadja,
A gyöngéd érzést van-e nyelv, mely festeni birná ?
A buzgó főpap kebelét ily édes örömnek
Szent érzelme vivé a mennyei titkok ölébe.
Lassú szenderedés látszott nyugtatni mosolygva
Esdő arczvonatit, s a szent zsámolyra borultat
A hajnal jött el felkölteni fénysugarával.
Új élet lebegett Kalliszt arczára s vidámság,
Klastromi csendjéből székéhez idézte Kapisztránt,
Vérre olaszt. Testet sanyarító szerzetes élet
Néma magányában ragyogott ő példavezérként.
Ült halavány képén belső nyugodalmi szelídség,
Keble rokon szeretet lángjától ége, kesergők
És ügyefogytaknak részvétes gyámola lévén.
És gond rágta szivét mégis, hogy rejtve falak közt
Bátor ügyességét, melyet sejdíte magában,
Fejtni ki nem vehet alkalmat: keveredni csatákba,
Ége kivánattól, s török ellen védni keresztényt,
S hő vágyása betelt, mert Kalliszt szól vala hozzá:
«Jámbor férfi ! örülj, Isten választa ki téged
Hívei számából, készülj, el messze hazákba
Vidd vándorbotodat, Megváltónk drága nevében
Szerteszerént a nemzeteket buzdítni pogányra.
Egy hon van keleten, fölről Kárpátok övedzik,
S térét a Duna és Tisza hullámárja hasítja,
A gyönyörű s termék országot birja magyar nép,
Áhitatos, harczban pedig, úgy van híre, legelső.
Ifju királyt tisztelnek most, még küzdeni gyöngét,
Ám de miként a büszke magyar valamennyi keresztényt
Túl halad a harczok mezején, akképen az ország
Ősz kapitánya Hunyad daliásb mindannyi magyarnál.

Támasztotta az ég őt hív Európa falául.
Őt, ha erős karját emelínti, nem állja ki ozmán,
S hősi nevével vad fiait rettenti török nő.
Végutad ehhez lesz, s hozzá kapcsolva kereszttel
Jegyzendő hadadat meg fogsz ütközni pogánynyal,
Dolgaid ösvényén Isten szent karja vezessen»!
Szólott a főpap, s csókjával kente Kapisztránt
Bajnokká, s áldást mondván menetelnek ereszté.
Merre sietnek Izar, Lech s Inn hullámi Dunához,
Hol hűs völgyekben suttognak Moldova s Elba,
S a Lengyelföldön szavait hallatta Kapisztrán.
Mint kaptáraikat hagyván zöld ágnak utána
A méhek zajosan vonzódnak, s ekkoron őket
A sürögő méhész viszi lombnál fogva helyökre:
Úgy szállotta körűl a buzgó lelkü Kapisztránt
A megbájolt nép ezerenként, s merre vezérlé,
Önként és vidoran követé sikjára csatának,
S most ide Nandorhoz közel, a sósvári tetőkre.

Korog bán.

Már bekerítették, s lőn Nandorvára szigetté,
Síkra nyiló al tája pedig bús puszta vadonná,
Hogy Tisza torkához sósvári lakába Korog bán
Ismét visszakerült bosszút pihegőleg, egy évnyi
Vándorlása után. Mint bolygó éjjeli sárkány
Jára pogányt rémítni, s vadúl áldozni dühének.
Várait a bolgárföldnek mind rendre kutatta,
Tengerig a Duna mentében szágulda tetőkön
S völgyeken el Stambul letiport váráig, utána
Két fegyvernök ölőszerrel terhelve dobogván.
Vér festette nyomát, leterített mozlemimeknek

Testei fetrengtek feltört ösvénye porában.
Még sem csillapodék dühe, melyet barna Halil bég
Ellen főze, Halil bég ellen, üzőbe kit ő vőn,
Kit, noha rejtőznék a föld kebelébe, vagy öltne
Sziklamezet, s örökös havasok bástyái kerítnék,
Fel kell lelnie, s meg kell vívnia véle halálra;
Mert így eskütt ő Isten s mindszenti nevére.
Zengd kobozom már, s add elejét a szörnyü haragnak,
Barna Halilra mi ok késztette dühöngni Korog bánt?

Mint atya, férj s vendégszerető volt sértve Haliltól
A múlt év tavaszán. Ekkor mély éjjeli csendben
Sósvár aljáig lappanga orozva Halil bég,
Zsoldosinak zsákmányt, s fiukat foglalni magának.
De rabló hadait Korog ott zaklatta Dunába,
Hol buzog a sóskút, s a béget partra teríté.
Már hörögő mellére fogá vérgőzös aczélát,
Hogy kezeit kulcsolva Halil szólhatni könyörgött.
A bán visszavoná kardját, s ő monda pihegve:
«Allah kegyére, nemes bán, s a szentkerti örömre
Hagyj élnem, kérlek, sebeimtől lankadoz úgy is
Lábad alatt remegő testemnek minden izomja.
Van fiatal szép nőm, s két virgoncz gyermekem otthon,
Túl a tengereken, Karamán hegyháti vidékén,
Adj fiaimnak atyát, s férjét add vissza nejemnek,
Száz erszény aranyat váltságul küldetek értem».
Hallván e szavakat megesék a bán szive rajta,
Mer' férj és atya ő szintén, deli szögbaju hölgye
Zerna tünék föl eszébe legott, s kik fejlenek épen
Szűzi szerénységgel piruló Ilmája s Ödönke,
S mond vala, görbe vasát hüvelyébe taszítva, Halilnak:
«Váltságod nem kell, de azért vedd tőlem ez ízben
Élted ajándékúl, s ha honod keblébe jutandván

Hölgyed ölén végálmod elér, fiaidnak örökben
Hagyd meg, hogy magyarink földét ovakodva kerüljék».
Megtágult e szókra Halil szűk keble, s emelvén
Égre kezét, a mekkai szent próféta legyen, mond,
Szószólód a mennyben ezért; magas Allah nevére
És mely szálla alá mennyből, azon égi koránra
Esküszöm íme neked, többé nem fogja Halil bég
Fenni magyarra vasát, s tér vissza nyugodni honába.
A megroncsoltat viteté dárdákon azonnal
Fölvárába Korog, s ápolgattatta szerekkel
Mélyen ütött sebeit, s búcsut vőn tőle rövid nap,
A Kárpátok alatt dúló Giszkrára s csehekre
Indítván seregét. De alig hogy kezde Halil bég
Sebjeiből épűlni megint, s méltatta kegyére,
Férje hagyása szerint, a vár nemes asszonya őtet,
S a szüzi fátyol alól tündöklő arczu Ödönkét
Kertje virágai közt szemlélé alkonyatonkint,
Vétkes gerjedelem gyúladt s kelt lángra legottan
Hálátlan keblében, s azon tördelte fejét már,
Mint ejthesse szerét, hogy birtoka légyen Ödönke,
S elsült vágya: midőn czirkálni kimenne Szerémbe
Őrhada Sósvárnak, mint látszék, harczi leventék,
Ál magyar-öltözetűk jöttek várába Korognak,
Szendrő erdeiben bolygó tolvajhad egyébkint,
Titkon idézte a bég őket, nagy kincset ajánlván.
A gyámoltalanúl maradott várbéli családot
Hányták kardra, Korog hölgyét, mert hálaadatlan
Vendégét feddé, Halil ön karjával elejté,
S vitte Ödönkét, mint fene karvaly az árva galambot.
Körmeit elkerülé maga Ilma, ki nyillal azonban
Atyja csahos vizslái között czirkálta az erdőt.
Ily szentségtelenűl, vérrel fertőzve taposta
A vendégi nemes törvényt karamáni Halil bég;

S ez volt, a mi reá Korogot késztette dühöngni
Szüntelen és szörnyűn; mert hogy sikeretlen utából
Visszakerült Sósvárra, legott fegyverre riasztá
Őrseregét, s míg ez zászlónak alája verődék,
Új fegyverkezetet, s hadi köntöst ölte tetőtől
Talpiglan: mint éji ború folyt barna palástja
Válla körén, baljára tüzött vérszínü kereszttel.
Gömbölyü érczsisakát tarajúl ormozta halálfő,
S disztelen omlott el tarolatlan sűrü szakálla
Vasba borult mellén. Igy állt ki hadának elébe,
S gyásztakaróju szilaj paripáját hozta lovásza.
Térdre omolt a bán, mielőtt felkapna reája,
S elkeserült szívből esdekle az égnek Urához:
«Isten, igazságnak védő szent Istene! hogyha
Bölcs törvényedként férjnek kebelébe szerelmet
Öntél hölgye iránt, s van atyákat magzataikhoz
Vonzó gerjedelem, hallj meg s légy véde ügyemnek.
Add kezeimbe Halilt, nőm vére kiáltoz utánam
Gyilkos aczéláról, s lányom, förtelmes öléből.
Tiszteletedre magas szent hajlék kelni fog érte
Hálajelűl, és száz szentföldi keresztviselésben
Elvénhedt daliát fogok ápolgatni javamból».

Sósvártól Zimonyig halkkal lebocsátkozik a domb,
A Duna jobbja felűl, ez alatt lappanga napestig,
S csajkákon Nandorba borús éjféli homályban
Bésurrant. Örömüdvözlés hangjára fakadva
Új viadaltársát vezeté a várba Szilágyi,
És az egész őrség harsányan tapsola néki.
— — — Felfortyant Mahomet Nandorra, de főkép
Fújta Korogra dühét, forrót kedvenczei vesztén.
Hogy nincs a várban Hunyad, azt már kezdte gyanítni
Megtelepedtekor a szultán, de bizonytalan ingott

Mégis kétkedvén, netalán cselt főzve titokban
Ütne reá; küldötte tehát a várba ma délest
Barna Halil béget követűl, két aggkoru csauzzal,
Durva parancshangon kívánni fel általok a várt.
Mint illik nemzet követét, tisztelve fogadták
Barna Halilt a fő magyarok, s ő gőgös uránál
Még szálkásb ajakokkal adá jövetének okát és
Mondá: «Gyaur czenkek, tehetetlen, gyáva, marok had!
Halljátok, mit izen szultánunk, Allah kegyencze,
S Allah után a föld ura: eltakarodjatok innét
Tüstént, s hagyjátok e várt a mozlemimeknek,
Vagy mint barmoknak nyuzton lenyuzatja keresztelt
Bőrötöket, s evesűlt husotok béhinteti sóval,
A fán holt Istent s szentségteket izre tiporja,
S bálvány templomitok lesznek paripáinak ólúl.
Hallátok, mit akar nagy urunk, s ti feleljetek immár.»
Mint tengerre csapott szélvész feldulja fenékből
A nyugovó habokat, s a néma elemben üvöltő
Hangokat ébreszt fel: szálkás szavu nyelve Halilnak
Oly mélyen lehatott a hősök büszke szivébe,
Szólni akartak mind, iszonyú zúgásra fakadván,
Ám de Korog vévén nagy erőt felharsana nyersen,
Hogy meghallhatná kiki tizszer ezernyi seregben:
«Szemtelen eb, kutya vérü pogány, te salakja nemednek
Halljad hát, mit mond Korog a bán, bánja Macsónak,
Melynek keblében van Nandor is, e magas őrhely.
Halljad hát Korogot, förtelmetes, évnek előtte
Sósváron ki neked, noha orzó éji latornak,
Éltet adott ismét, és írt sebeidre, kinek te
Szöghaju Zernáját megöléd és undok örömre
Vitted latrokkal titkon szerződve leányát.
Halljad hát Korogot, s reszketve gebedj meg előtte.
Esküszakasztóval nincs alkunk, mint te hitetlen.

A vár zárva marad rajtunk, s elzárva tinektek,
S első bajviadalt mi vivunk, Korog és te Halil bég.
Kardodat addsza tehát, s vedd tőlem kardomat érte.
A külső váralji falak s a tölgyfa palánkok
Közt akarok megvivni veled, de uradhoz ezennel
Pusztulj, mint követ, el, s kezeűl a csauzokat itt hagyd.»
Képtelenűl, halaványulván Halil álla szoborként,
Míg riadott a bán, mert a fegyverkezet új volt
És viselet szeminek, s a hős aszu s csontos alakja.
Égve gyalázattól, kardjával övedzve Korognak
Fordította lovát, s a stambuli várkapun által-
Kelvén nagy sebesen sietett el gőgös urához.

Nagy bikabőrü paizst fűzvén baljára Korog bán
Éji sötét rémként járt a bástyákon azonban,
S várta Halilt nagy nyugtalanúl, a völgyre szegezvén
Bosszu tüzes szemeit; de sokáig vára hiába,
Barna Halil nem jött, hanem égbehatólag üvöltött
A tábor, s Mahomet fénysátora pezsge tanácstól.
Mégis vára Korog, s nem jött bajt vívni Halil bég.
Ekkoron a toronyőr által lengettete zászlót,
Látták a törökök, s fölszálla reája figyelmök,
Százanként nyomulának elébb a tölgyfa-palánkhoz,
Vágyván értni okát, és ő lármáza kiáltó
Kürttel alá: «Törökök, szálljon nevetekre gyalázat,
És örökös szégyen, ha, kivel harczolni kivánok,
Barna Halilt ki nem adjátok, mert vívni jövétek,
És nem alunni. Halil jőjjön, vagy híre szakadjon,
S a padischah mint gyáva banyát ültesse guzsalyra.»

Hallgata és csend lőn, mi leend, mind arra figyelvén,
S jött Halil egy századdal elé, a tölgyfa-palánkok
S a váralji falak közt, mint vala hagyva Korogtól,

Állapodék; de Korog nem késett, sárga serényű
Nyolczadfű ménén kirohant a sztambuli hidról,
S ötven hajdu nyomán földet rengetve szekernyés
Lábakkal dobogott, őrűl viadalmas uroknak.
Mint közel egymáshoz legelő két csorda bikái
Öszvetekintnek elébb, távolról nézve merően,
Majd fujják dühüket, s a puszta középre kiválván
Szórják a homokot, s bömbölve kerülgetik egymást:
Úgy tőnek Korog és Halil, éles szemmel ügyelvén
Mindenik arra, hová veti küzdőtársa irányát.
Cselt főzött a bég ravasz elméjével azonban
S monda Korognak: «Ihol van kardod, kardomat addsza
Mert kötelezve vagyok hozzá szent esküht által.»
Jóvá hagyta szavát, és nyúlt kardjának utána
Óva magát a bán, de Halil bég szörnyü csapással
Mérte reája vasát, s vállon sujtotta Korog bánt,
Vállvasa megroppant, s tágulván pattana kapcsa.
«Álnok lelkü pogány, nesze hát, vedd vissza sajátod»,
Monda csikorgva Korog, s oldalról néki kerülvén
Nyakban ütötte, hogy a lobogó lófarkak azonnal
Szertebomolván a turbántól messze repültek.
Meghökkent a bég s kezdett oldallni, de nyomban
Megkerülé a bán, s iszonyút lódíta vasával
Ellene. Hátrahajult épen Halil erre, magához
Rántván a fékszárt, s ezt érte csapása Korognak,
S ketté szelte. Hanyatt, engedvén szija, nyeregből
Földre bukott a bég, sebesült nyaku méne pediglen
Megbőszülve szaladt a táborhelyre nyerítvén.
Most de üvöltéssel rohanának barna Halilhoz
Társai, s körbe vevék mondván: Bán, szállj le lovadról
Mert egyenetlen az ily viadal, gyalog üssetek öszve».
Enged, s földbeütött dárdája nyeléhez akasztván
Sárga serényü lovát siet új viadalra Korog bán.

Csengenek a kardok, paizsok rongyokra bomolnak,
A patyolat turbánt hószínű sztambuli kaftányt
Vér rútítja, Halil fecskendő vére, nyomából
Még sem akar hátrálni, s üvölt, s vagdalkozik egyre,
Visszavonúl a bán, s paizsát el messze hajítván
Súlytalan és ügyesen rohanással szúrja Halilra
Görbe vasát, s bordái közé bemeríti urának.
Ájultan lerogy ez, s Mahomet s Allahra szidalmas
Szitkot hányva, hogy őt nem jöttek védni, kihörgi
Rút lelkét. A bán keserű diadalmas örömmel
Szólt ekkor: «Vidd el Mahomethez kardodat immár,
Mert kötelezve valál hozzá szent eskühit által».
És még fetrengő derekáról oldva tulajdon
Kardhüvelyét, s önvérétől nem mocskos aczélját
Markolván ragadó paripáján nyargala vissza.

A kapunál vala már, s ím jött vágtatva utána
A három lófarku Tahir, spahiaknak agájok,
Horda dömöczki aczélt fölemelt jobbjába szorítva
S elkeseredtében baljával rázta dsidáját.
«Vissza, gyaur, jer víni velem, harsogva rivalla,
Véremben gázlál, Karaman hegyháti vidékén
Egy anya szülte Halilt s engem, s táplála tejével,
Vére haláláért testvér akar állani bosszút».
«Jól van, monda Korog, kettőtől foszta Halil meg
Engem egy izromban, legdrágább szöghaju nőmtől,
S gyönge leányomtól, hát ketten vesszetek értök».
Szóla s vivé rohanó sebbel dárdája hatalmát.
Mint szálas cser elől, melyet fejszés kezek irtnak,
Hogyha csikorgva inog, szétfutnak az erdei vágók:
A három lófarku Tahir oly óva kerülte
A bán dárdáját, s kanyarogván tétova könnyü
Fecske gyanánt, melynek röptét míg vette irányba

A nyilazó, már messze suhant, s kikerülte lövését.
Kísértette Korog mindünnen, venni ha czélba
Birhatná, de sikertelenűl, levegőbe szakadtak
Dárdalökési, s köröskörben hajtotta sokáig
A gyors ménü spahit, de sebet nem szúrhata rajta.
Állapodék azután egy helyben várva, mi tévő
Fog majd lenni Tahír: ügyesen forgatta lovát ő,
S a bánt hátulról kerülé, minduntalan egy helytt
Állván ez csak alig győzhette forogva terelni
Szemtől szembe magát. Ekkor futamásnak eresztê
Sárga serényü lovát s nyomván sarkantyutaréjjal
Habzó vékonyait, mint szélvész szárnyin, iramlék.
Nyomban utána Tahír tágítá gyöngyös eréjét,
És már sarkában dobogott, hogy félre kirántván
Futtából a bán paripáját hagyta baloldalt
Elszáguldni Tahírt, s egyenes sebtében utána
Lökvén dárdáját a porba vetette nyeregből.
Arczra borultában roppant, s a dárda megállott
Háta gerinczében. Nem fog már gyöngyös ülésén
Égben uszó sasként büszkén szállongani többé.
Lelketlen terül el szálas deli termete, s portól
Szennyesen elkékűl gyönyörű szép férfias arcza.
Ménje serény Alilán, valamintha kesergne, szelíden
Álla fölötte, kidőlt nagy barna szemekkel, urának.
Ezt mint harmadfűt Mahometnek ajándokul Abdul
Nyujtá, a sziklás Arabistán kincses emirje,
S volt a szultánnak minden paripáiban első,
Ketté osztva nyakán fürtökben lógga le fényes
Barna serénye szügyig, s eleven pillantata látszott
Néma vidámsággal titkon kifejezni beszédet.
Hogy Karaisszát a ragyogó szemü czirkaszi hölgyet
Elrablotta Tahir, s az aranyhajfürtü Zulejkát,
Alkuba szállt vele a padischah, szerződve ajánlván

Díszparipáji közől a legnemesebbiket értök,
S választotta Tahir Alilánt, arabistani ménét.
Most pedig a bán mint kedves diadalmi jutalmát
Fel Nandorba vivé vezetéken, szánva magában
Ilma leányának, ha szerét elküldni tehetné.

Ifju Hunyad és Ilma.

Elnémult s nyugodott az egész természet alakja;
Csak maga virraszt s áll egyedűl a félsziget orrán
Ifju Hunyad, s függeszti szemét várára Korognak;
Mert éretted eped, piruló szép Ilma, szivében.
Fényesen égjetek, óh ti szerelmesek égi tanúi,
Csillagok, oszlasd el fellegjeid esti homályát,
S kékre derülj óh ég, hogy szemlélhesse szerelmét
A deli hős ifju, mert tiszták, mint ti, hevének
Lángjai, s a kikelet sugaránál kellemesebbek.
Virraszt ifju Hunyad, s im lát két gyönge világot
Fényleni a várnak kertes bástyáji körében,
S a mint néz, s figyel, a szellő szakadozva fülébe
Súg panaszos hangot, mely lassan enyésze, miként a
Pendített idegé, a csendes völgyek ölében.
Döbbene a deli hős, s lelkében monda sohajtva:
«Ilma ezen bús hang ajakidról lebben-e? vagy csak
Rémlet enyelg velem, és rosz szellem, irígye szivemnek.
Mert vídám kebelet, s mint fejlő rózsa, mosolygó
Arczot adott neked a szerelem, s ajakidnak örömszót.»
A deli hős hallgat, s ismét szakadozva fülébe
A szellő panaszos hangon susog. Ifju Hunyadnak
Feldobogott hő melle, veszélyt sejdíteni kezdvén,
S kisded csolnakon a függő várkerti világnak
Válta irányában, s már ért, jobbjában aczéllal,

A kis bástya mögé, sürü lombos hársfa terült el
A kertnek közepén, s árnyának alatta virággal
Hintett sirhalom állt, a szöghaju Zerna sirorma,
És hullatta reá a fátyolos Ilma könyűit
Nyögdelvén; remegő kézzel vonzotta magához
Agg dajkája Belin, s törölé árvája sirámit.
A deli hős ifjú, rejtvén hüvelyébe aczélát,
A bús árnyak alá lépett; rezzenve vonultak
Vissza Belin és Ilma, de a hős ifju szelíden
Szóla: «Ne fuss, gyönyörű magzatja Korognak, előlem,
Fegyvert hordok ugyan, de szelíd anya ringata karján,
S ifju Hunyad kebelét érző sziv kedveli lakni.»
Tündér-álomként e szók Ilmára hatának,
S a hős névre könyűs szemeit fölemelte kevessé,
S mint ragyogó csillag, mely csak mostan kele, már is
Ködfellegbe vonul, nehezedve letüntenek ismét.
Ifju Hunyad pedig a lánykához szóla tovább is:
«Szép fiatalságod tavaszát, oh Ilma, tehát így
Kell látnom hervadni, miként árnyéki virágot,
Míg pihen ég és föld csendes nyugalomra hajulva,
S a susogó szellők repdesvén álmokat osztnak,
Addig virrasztván te epesztő búnak ereszted
Könyborus orczádot, s liget erdő nyögdel utánad.»
S a deli lányka imígy rebegett bús kellemes ajkkal:
«Oh nemes ifju, az éj örömit csak boldogok érzik,
Gyám nélkül vagyok én, hálátlan lelkü Halilnak
Karja szülémtől megfosztott, s testvérem elorzá,
Most pedig a harczvész kebelünkből harczos apámat
El Nandorba vivé, hogy veszszen szörnyü pogányság
Fegyveritől, s árván gyám nélkül hagyja leányát.»
«Ilma, viszonza Hunyad, keserű s méltatlan emészti
Ifjú napjaidat panaszos fájdalma szivednek.
Elhunyt kedveseink árnyékira önteni forró

Cseppeket édes bár, s jobb lelkek ritka sajátja:
A kegyes árnyékok bánatnak még sem örülnek,
Mely hajdan kedveltjeiket fonnyasztja keservvel.
S harczos apád távozta miatt, oh Ilma, nyugodt légy,
Mert szent eskü szerént Zernáért állani bosszút
Ő kötelezte magát, s mellette fog állani Isten.
És ha karomnak erőt, s mellemnek szűt ada bátort
A kegyes ég, ím esküszöm a szép csillagi rendre,
E siroromra s reá hullott özönére szemednek,
Szent ügye védőjét bennem látandja Korog bán.»
Mint hegyeken viruló s hajlékony gyönge virágszál,
Melyet földszínig leláza vad éjjeli zápor,
Éledez a hajnal sugarára, mosolygva remegnek
Gyöngyei kelyhének, s szemeket bájolva kifejti
Kellemit: úgy kiderült szép Ilma Hunyadnak igéjén,
S ajkai mint feselő kis rózsa szavakra nyilának:
«Oh deli hős, kedves s lehetetlen feddni beszéded,
Mert viszonérző szűd s vagyon elméd tiszta világu;
Nem fogyató epedés könyüit hullatja szemem már
Ennekutána, de azt még sem károllhatod ifju,
Hogyha, midőn jó Zerna szülém sírjára borúlok,
Ázott orczámat fogom égnek urához emelni,
Hogy Nandorba szorult hadainknak nyujtsa segélyét,
S ha könyüt öntök atyám éltéért, ősz Hunyadért, és ——»
Itt elakadt bájos szava, s mintha nevezni szerelmét
Szégyen volna, szemét a földre sütötte pirulva.
Már kelet és napenyészettől egyarányosan állott
Távol az éj, s László Ilmának mond vala végszer:
«Int az idő mennem, hüvösen kel az éjfeli szellő,
Még kis nyúgodalom, s felköltőt fúvnak az őrök,
S a sósvári öbölt elhagyjuk hajnal eredtén,
Ilma, szerelmem, légy boldog, légy híve Hunyadnak.»

Elment a deli hős, követé szép Ilma szemével,
Fényleni míg látá s hallá csörtetni aczélát.

Ilma.

Félt, remegett a nép, aggság üle mindenik arczon,
Nandor messze körén; de miként szép Ilma, Korog bán
Magzata, senki nem agg. Mint már-már szárnyra kelendő
Berki madár, melynek nevelőjét tolvaj ölűnek
Körmei megfojták, epedez fészkébe huzódva,
Majd közel ágra repes próbátlan szárnyival és sír
Anyja után, panaszit viszhangoztatja siralmas
Hangokon a bús völgy, és meglendülnek alatta,
Melyre fogódzólag szállt, a piczin ági levelkék:
Úgy vala, Ilma köves Sósvárott árva magányban.
S most hogy az ég eltelt a dörgő mennyköves öblök
Hangjaitól, s a vár tornyán a vas kakas ingott,
Féltés fogta szivét, atyján aggódva fölötte,
S agg dajkájához szólott: «Nem hallod-e dörgni
Jó dajkám, hű gondu Belin, nem hallod-e, mily vad
Hangon üvölt a lég? nézd, mily gomolyogva tolul föl
A sürü füst Nandornak egén? Én vészt nagyot érzek,
S gyötri gonosz sejtés szivemet. Hajh hogyha pogány tőr
Harczos apámtól megfosztott? Úgy rémlik agyamban,
Mintha ki sugdosná, hogy Sósvárt hagyva Zimonyhoz
Menjek el a harczot közelebbről tudni. Te mondád
Esténként mikoron múlattál ősi regékkel,
Hogy van előérzet, s hogy jó hallgatni reája.
Jőszte velem, kedves dajkám, hű gondu Belínem,
Jőszte velem; vagy hogyha talán a délnapi hőség
Nincs kedvedre s az út, apróddal mennem ereszsz el.
Ah ne keress gátot, mert vágyam menni erőltet.»

Agg remegő karral kebeléhez ölelte Belin a
Szende növendéket, s részvétes könnyeket ejtvén
Monda: «Növendékem, szép Ilmám, vágyidat értni
S tölteni volt gondom s örömem mindenha legelső.
Zerna szülőd, kit az ég tart már, hogy nyújta utósó
Emlőt, rám biza, és te ülél mosolyogva karomra,
Mert járék kedvedre vidám játékokat üzvén
Véled enyelgőleg, vezetélek tarka virágok
Bokraihoz, hüvös árnyékban, hol fülmile zengett
Alkonyatokkor; ezen karokon ringattalak, és te
Víg eleven, kisded kezeiddel keblemet oldván
Játszadozál; rebegő ajkidra először adám a
Szép apa és anya szót, s szavaimtól függve gonosznak
Tartál, és kerülél mindent, mit tilta Belin nő.
Most de növendékem, szép Ilmám, vajh mi kivánat
Szálla szivedbe, veszély fészkébe repülni sietsz-e?
Félek rajta igen, netalán rosz szellem idézzen
Gyönge leányt oda, hol bátor daliákat is ér vész.
Ám ha, miként mondád, van előérzése szivednek,
S titkos gerjedelem vonz harczot látni Zimonyhoz,
Légyen; hajh de figyelj, Ilmám, mert reszketek érted.»
Monda Belin, s könyük áztatták fájdalmatos arczát.

A szép arczu Tahir Alilánját ekkoron immár
Mint diadalmi jelét küldé Sósvárba Korog bán,
S már deli tündérként hátán hordozta is Ilmát
A táj nyilt mezején. Alilánt nyergelteti hát meg,
Gyöngytől csillámló szárú zabolával ajazzák
Ottan az apródok, s aranyos karnyerget emelnek
Rája, himes hevederszijjal hátára szorítva.
Büszke, vidám szemmel pillantgat azonban az ékes
Szerszámokra serény Alilán, és hivja nyerítve
A szép hölgylovagot. Mint tündér, melyet az alkony

Szelleje szárnyra veszen, lebeg ő ménjének elébe,
S megczirogatván a röhögőt hó gyönge kezével
Karnyergébe felűl. Iv lógg vala oldala mellől,
Függe aranytűről hosszú reczefátyola sarkig,
S lágy suhanást indíta selyemszövet öltözetével.
Karnyergében igy űl, büszkén szedi szárait a mén,
S a vár boltja alól szikrás dobogással iramlik.
A menedékkereső vándor hogy látta sietni,
Álmélkodva megállt, s lelkében monda sohajtva:
«Hajh, mi vitéz nő ez, ki mer ellene futni veszélynek ?
Vagy nem földi való, s mentőűl küldetik égből.
Termete s arcza minő ! mily könnyü lebegve suhamlik
Meg sem is ingva lován, s mint száll deli ménje alatta !»
S Ilma repülve halad, vésztől nem tartva, Zimonynak,
Fátyola messze lobog, s elterjed hosszan az égen
Őszi futó fényként, dús fürtit lengeti a szél
Hattyú válla körül, s a hőség pirja sugárúl
Tükrözik orczáján, bájos, szüz fényü sugárúl.
Távol utána habos paripán görbedve derékban
Vágtat alig pihegő apródja, s kiáltoz utána:
«Asszonyom, asszonyom, ah féked tartsd vissza, nem érhet
Apródod veled, im paripám habrongyokat izzad.»
A levegőbe veszett tompán s hallatlan az apród
Távoli hangja, s az út rövidült Ilmának előtte.
S már füleit nyersebb dörögéssel verte az álgyúk
Pattantása, tömött, kékellő gombolyagokban,
A sürü füstöt már látá villantva felütni,
S már kibukott Nandor legfelsőbb orma, s izenként
A váralji falak, Mahomet nagy tábora fénylett,
S a mély völgyi folyók tüntek fel végre szemének,
S álla Zimony s Besenyő közepett, hol búja növésü
Szőlőtőt szaporít, s kádakba tapossa bogyóji
Lélekadó nedvét a szerb szőlőmüves. Innét

Néze körül dobogó szivvel, s mély borzalom ömlött
Lelke valóján el; mert a völgy tábora messzebb
Terjede, hogysem felfoghatná gyönge szemével.
Látá, mint omlottak alágördülve magasról
A felvári falak, s a Száván által üvöltve
Lángkarimázatban mint szállongottak az álgyúk
Gömbjei folyvást és sürüen. Biztosra vonulni
Néze tehát helyet, és állását váltva cserélé.
Mint mikor a félénk madarat szárnyakra riasztja
Fürge vadász, ágról száll az más ágra, kerülvén
A gyilkos műszert: úgy változtatta figyelve
Ilma Zimony halmán állásait. Ah de midőn csőt
Szállva kerűl a berki madár, vérszemmel azonban
Röptét tartja ölű, a galy sürüjébe vonulva,
S hol megbujni örűl, a rabló rajt' üt orozva,
Vagy madarász gyermek tőréhez várja esengve,
S a bele szállottat megörülvén kézbe ragadja.
Hajh ha reád is, szép magzatja Korognak, azonkép
Tőrt vet az ellenfél! s ha kerít vad lángu ölébe!
Ám szép Ilma figyel mindenhova, s véli, körülte
Hogy biztos minden. De nyerítvén tánczol alatta
Gyors Alilán nagy nyugtalanúl; a délnap utáni
Hőség lángja miatt-e, vagy izzó vére feszíti
Bokros erét? Majd felröhög, és valamintha szagolna
Méntársat, tátott orrát tüsszögve bocsátja
Szűgye felé, majd megrázván emelinti magasra,
A földet dobogatja, nyihog, s indulni törekszik,
El Besenyőhöz, hol zöldellett kis liget a domb
Alján. A deli hölgy simogatván gyenge tenyérrel
A nem vesztegelőt, ily szókat mond vala közben:
«Szép paripám, Alilán, miokért vagy nyugtalan, éget
Nemde az izzó nap, s szurdal fullánkja legyeknek?
A hüvös árnyak alá menjünk, majd ott puha fűben

Nyughatol, ott zöld lomb, szellő lebegette, hüvítend.»
S ment megeresztve feszült fékszárát a ligetaljhoz.
Csendes, néma közel minden, szántótelek és rét,
Csak parrag verebek röppennek néha suhanva
A domb ormain el, s kanyarogva, kevergve leszállnak
A lombokra, de felrobbanva sietnek el ismét.
Ilma pedig száguld, s hogy már közelérheti, örvend,
A hüvös árnyékot. Mint vándora déli vadonnak,
Kit nap lángja epeszt, s forró szomj égeti nyelvét,
Bokros oázba ledől, tetemét pihenésnek eresztvén,
S nem sejdíti, hogy ott fullánkos mérget okádó
Kurtakigyó lappang: úgy szép magzatja Korognak
A gyanus árnyak alá ménjét vesztére terelte,
Mert robogó zajjal rajt' üttenek Abdul emirnek
Lesszolgái, Harun, Szaluf és Dingelki Dauddal.
Karcsud arab lovakon voltak mindannyin, emirjök
Méneiből, s járták Arabisztán puszta kopárit
Gyors Alilánnal együtt. Láttokra sikoltva kiált föl
Ilma, s eléjultan székéből rogyna szegény már,
De hamar a rablók körülállván kapnak utána,
S közbevevén viszik a Szávân túl Abdul emirhez.

A toborzók és párviadal.

Széles kedvüek a Kunság küldötte vitézek,
Víg lakomát ütvén. Harsognak nemzeti hangon
Sípok, tárogatók; ujjongva ugornak az ifjak
Talpra. Uczu! fujd rá! mindünnen hangozik és megy
Ifju Petes legelűl, lógg könnyü zekéje panyókán,
Jobbja szorít buzogányt, s mint kényes páva keletkor
Büszkén lép, naptól ragyogó tollának örülvén:
Úgy jár ő hegykén a sornak előtte, nyomában

Czinka, Fitos, Szita, Pörge, Darázs, Víg, Lábadi, Forgó,
Szarka, Danis, Tánczos, Deli, Csintalan, Iszka, Dorombos
És Keve, s több mások járják a büszke toborzót.
Mondnak jó kedvből dalokat mentökben előre,
S a körülállókat szólítják czéda szavakkal.
Állanak ismét, és udvart kerekítve középre
Fogják ifju Petest. Lejt ez deli csínos idommal
Sárga topánjában, s a körnek tánczosi szemmel
Lába hegyén függnek, s azonegy lejtéssel, időben
Minden mozdulatit követik. Mértékre penegnek
A kettőzve ütött sarkantyúk s kedvre füleknek
A síp hangozatát kiverik, most lassu csörejjel,
Majd csengvén élesb csengéssel; gömbölyün ingnak
Száraik, és helyesen hajlonganak öszve sarokban,
Gyorsabbúl most a sípok riadása, bokába
Száll az erős zengés, sebesebb dobogással ugornak
S verdesik a földet. Csörtetnek aczélaik oldalt,
S repked az indított szellőtől lebke zekéjök.
Nincsen egyenlőség lábak lejtésiben ekkor,
Ámbár tartnak időt, de miként heve, lángja ragadja,
Úgy kiki rakja serény lábát, s nyomkodja fejébe
Ingadozó süvegét, s forr bennök az élet, erő, tűz.
Míg ismét halkabbra leszáll a hadzene, ekkor
Csillapik ifju Petes, tapsol, s a nyalka toborzók
Perczre ütött tapssal követik, s indulnak előbbre.
Duzzadoz a jó kedv, némelyek enyelgve kötődnek
Egymással, s kik előtt büszkén ellejtnek, azokkal.

De kicsapongástól be nehéz őrízni vigalmat!
Úgy vala itt. Karadsín, a bátor turkoman, ötlött
Szembe, miként komorúlt arczczal s fegyvertelen övvel
Ül vala egy szugban. Pajkos vér kezdte hevítni
Lábadi elméjét, s a rabnak elébe szökellvén,

Mond neki gúnyhangon: «Hé, sátán koncza, tekercses
Kontyviselő, homokot mikoron fogsz túrni megintlen,
Mint mikor a harczban leesettet hurczola méned?
Jersze velem Kunságba, lesz ott mit túrni, de nemde
Bordáid vásottak igen? megnádolom én majd,
És boronálhatsz is tüstént e seprübokorral.»
Monda, s kaczagva nagyot Karadsinnak húzta szakálát.
«Mocskos száju zsivány! a bég felharsana dühhel,
Ily mód kell-e velem bánnod, kit tőn vala ménem
Bokros vére, de nem kardod viadalma fogolylyá?
Kancsók hőse, vitéz ugrálni, de gyáva csatában,
Mért nem ütöttél hát a harczban, nyúlfiu, rajtam?
Ott ha ledőlél is, nem tépem kajla bajúszod,
De gunyoló torkod láncsámmal tömve hörögne,
S fertőző karodat szétszelné kardom aczéla.»
Igy Karadsín. A kún felförmedt szörnyü haraggal,
S lelt védőkre legott; de közöttök terme vezérök
Kanizsa, s fenhangon kiabál vala: «Rendre vitézek!
Bánni garázdáúl, illetlen, harczi fogolylyal.
És te pogány hordjad, mit mére fejedre szerencséd,
Békével, s ne gyalázd daliámat, s benne kunoknak
Hadra szülött népét, s hogy rab vagy, tartsad eszedben.»
A szót felváltá Karadsín, és monda merészen:
«Hogy gonoszúl szolgált a harczi szerencse fejemnek,
S vakton rabbá tőn, az nektek kurta dicsőség.
Ám ha szivednek fáj, hogy nyelvem szóla gyalázva
S nemzeted és daliád hírét sértette beszédem,
Hagyd őt vívni tehát velem, és igtassa nevébe
Vissza magát, vagy jer ki magad, mint hadnagya minden
Kunnak, s harczi dicsét tieidnek vivd ki karoddal.
Jer kivül a váron, feleim hadd lássanak ottan,
S bámulják karodat, s ha leendek gyáva csatázó,
Mondhassák: nem kár, hogy fogságába magyarnak

Éjjel esék Karadsin, ki csatát veszt nappali fénynél.»
Büszke szüvére feküdt Karadsin bég minden igéje
A kun hadnagynak, s becsmérlést türni szokatlan
És kényes lévén, a turkmani hősnek imígy szólt:
«Büszke fogoly, fényes tiszted, nem durva beszéded
Ösztönöz a kínált viadalt viszonozva fogadnom.
Jersze tehát, s lássák feleid, tisztelni miként kell
A fényszármazatú férfit, ha jut elleni kézbe.
Ám, mielőtt vívnék, légy tőlem mondva szabaddá,
Mert nálunk szégyen rabbal harczolni lovagnak.»
A nemes érzetü kun szólott, s ment ölteni fegyvert.
Borsod aczélából kardot derekára keríte,
Kápájára szeges buzogányt, baljára pediglen
Somnyelü dárdát vőn, s felpattana Fecske lovára,
Vasderes ez, repülő sarkú mén, korra ötödfű,
S a bátor Karadsint választani hagyja tulajdon
Fegyveri közt. A bég gyöngéllé őket, el is tört
Három aczélt bennök, de kiállá hajtogatásit
A negyedik, s ezt övre köté. Dárdát is erőset
És buzogányt finnyás gonddal választa kezéhez.
Karcsu szilaj paripát fogtak kantárra lovászok,
Melyen még soha nem harczolt vala senki, negyedfűt,
Zablaevő-szájút, s bokrost; de ülője keményebb,
Két oldalt sarkantyu közé csikorítja, s erősen
Fogván a rázós fejüet meghajtja körösleg
A vár térségén, ágaskodik és rug alatta,
És habozó szájjal zaboláját marja, nyerítez,
És nyihog a vad vér, míg a bég rajta erőt vesz,
Megtöri délczeg agyát, és készteti fékre forogni.
A fő-fő daliák így fegyverkezve menének,
Nagy sokaság dőlvén a délszaki bolton utánok.
És a síkra jövén Karadsin szólt kardot emelve:
«Ifju nemes hadnagy, bátor szép lelked előttem

Tiszteletessé tőn, csak imént, mert harczi fogolylyal
Bántál nagy kegyesen vélem, kezeimre nem adván
Rablánczot, s tiltván daliádnak sértni személyem.
Vedd hálámat ezért, s halljadsza, mit érzek irántad,
Véredben nem akar fogytig gázolni aczélom,
Mert te velem jót tél; de mivel függ híre nevednek
Mégis ezen harcztól, vivjunk fáradtig; erősebb
S állandóbb ha te lészsz, vígy el Nandorba raboddá,
És ha nekem diadalmat adand kegyes Allah, bocsáss el.»
S a kunnagy szólott Karadsinnak visszafelelvén:
«Alkuba nem szállok, mert nem lehet alku csatában,
Hol hevül a lélek, s gyakran megy végre halállal
Fegyverjáték is. De ha táplálsz szűdben irántam
Hálás érzelmet, kérlek, rút tettel, igével
Meg ne gyalázd testem, ha veszendek, szinte neked sem
Lesz gúnysérelmed tőlem, ha lehullat aczélom.»
Szólt s Karadsinra ütött, ménén szállongva körötte
Sólyomi vérszemmel. Helytállva fogadja csapásit
A turkman, s iszonyún csörrennek kardjaik öszve.
Száll s jön ütésre ütés gyorsan felváltva, kidőlnek
A köszörült élek, s immár csuta csorba aczélok,
Nem sarjas kardok. Veszi szemtől szemre merően
Mindenik a rámért suhanást, és tiltja iránytól,
Míg fogatékából Kanizsának kardja kifordúl.
Ránt zabolát a kun, s buzogányát fogva nyelénél
Kezdi csapásit előbb, és sujtja hatalmas erővel.
Vesz szüvet a kunnagy, Karadsint hogy látja vonulni,
S bizván karjában, szijról megeresztve reája
Hajtja szeges buzogánya fejét. A turkoman ugrat
Félre legott, s karddal ketté szabdalja középett
A kifeszült szíjat, s Kanizsának fegyvere földre,
Kárt nem téve, lehull. Mint sziklai sasfiu, melynek
Szárnyát szegte lövő, s közelít már nyúlva utána,

Fölberzenkedik és harczol vijjogva [illegible]
Karmaival: kettős fegyvertől foszlva [illegible]
Vég oltalmi szerét, a kunnagy kezé[illegible]
Somnyelü dárdáját, s Karacsun [illegible] nem tol
Két karral sietett. De gy[illegible] nyergébe [illegible]
A bég félreüté, s a kun [illegible] erejének [illegible]
Dárdáját szegezé; tágult [illegible] hátra [illegible]
A himezett heveder, s nyergestül [illegible] fölhágva
Kanizsa, húzván a zabolát. Két lábra [illegible]
Engede a vérzett szájú mén; [illegible] hátra [illegible]
A kunnagy, s vesztvén sulyirányát [illegible]
A mén, s felfordult körmökkel [illegible]
Marja keményével lábán [illegible] nyergétől
A bég ekkor alányulván [illegible] leverte.
Fogta kezét és szólt: «hadnagy, nemes [illegible] érőkre.»
Fegyveridért köszönet, légyen veled [illegible] magától
S a kardot, buzogányt s dárdát elvetve [illegible]
Elszágulda lován. Bajjal vergődve [illegible]
Lábait a kunnagy heverő ménének alóla.
S megrokkant testét nehezen vonszolta menetben.

MESÉK.

A sasok és a vakand.

Közel hegyeknek csúcsán ült külön-külön
Két nagy sas, zsákmányt vizsga szemmel lesdelők;
Örvös galambot láta szállni, s elfogá,
Hozzája csapván, egyik. Nem soká reá
Emez megpillant a harasztban őzikét
Legelni, s villám-sebbel fölkapván viszi
Fészkébe. Látván ezt a völgy zsellérei,
Csodálták erejét a sasnak. «Ó ti bamba nép!
Mit tátogattok? — szólott a kibujt vakand —
Hisz e másik sas csak az elsőt utánozá.»

Ilyen vakandul mondotta valaki, hogy a Bélteki-ház nem más, mint utánzott Tollagi.

A márványdarab és a szobrász.

Darabmárványt lelt útfélen az ügyes müvész,
S csinos szoborrá képezé. Tetszett a mű;
Csak egy kontárnak volt ily észrevétele:
«Szép, szép! de a márványanyag nem tőle van.»

Csongorról épen így itélt egy műbiró.

A csipkebokor és a rózsa.

«Honnét van az, kérdé a gyepü közől kitüskésedő csipkebokor a kertben viruló rózsát, hogy te oly kedves vagy mindenek előtt, s engem rokon fajuat alig méltat valaki figyelmére?» «Mert eredeti vadságodban tenyészvén, a haladó szebb izléshez simulni vonakodol», felelé őszintén a kecses rózsa.

Kiavult, csinatlan iráshoz ragaszkodók, e mese titeket illet.

Az oroszlán és őrserege.

Az oroszlán válogatott őrsereget állítván fel a négylábuak különféle nemeiből, évi parancsul kiadá, hogy mindegyik bemutassa évenkint vitézsége jeleit. Parancs szerint a tigris tinószarvakat, a farkas gyapjat és csikóbőrt, a bika szarvai közt szénapetrenczét, a komondor kövér konczokat, s más mást hozott a fejedelmi szék elé. Jött végre nagy mászva a disznó is utánok. «Hát te mit sem hoztál?» kérdé az oroszlán. «De igen, tömött vastag szalonnát», röfögé a hizott, s a trón előtt kényelmesen lehelyezkedék.

Jupiter és a pókok.

Jupiter előtt a pókok keservesen panaszkodtak, sőt szemére hánytorgaták, hogy a méheket többre becsüli náloknál, holott ők önmagokból alkotnak

csudamüvű szöveteket, a méhek pedig különféle virágokról lopogatják kincseiket. «Ti szemtelen rágalmazók! dörge Jupiter, a virágok neme anyagul van csak a méheknek adva, s a belőlök készült méz legsajátabb művök, mely istenek és emberek asztalát édesíti; a ti hálóitok pedig szennyek és haszontalanok.»

Tiszta eredetiséggel kérkedők s utánzás-nyomozók, hallottátok?

A fülmile és a béka.

Tóparti bokron nyögdelé a fülmile
Édes keservét, s lenn a béka vartyoga
Hozzája: «Régóta gondolám, és úgy lelem,
Hogy műrokonság van köztünk, mivel te is
Mint én, kiváltkép éjjel énekelsz, s tavasz
Megérkeztével nyilnak dalra ajkaink»,
S az édes dalnok válaszolt: «Igaz való
Hasonlatod, csakhogy te a mocsárban, én
Pedig zöld bokrok közzől zengem el dalom.»

Izlés választ meg parrag és nemesb művet.

A vad növőtény és Zeüsz.

A vad növőtény kérelemmel járula
Zeüsz szinéhez: engedné felnőni őt
Nyesetlenűl, s a kényes embert tiltaná
Le, hogy ne oltson más szelíd fajat belé;
Okúl adván, mert fáj a nyesdelés neki,

S sajátságát el nincsen kedve veszteni.
Zeüsz hajolt a kérelemre, s felnöve
Bogos fürtökkel, s görcsösült derékkal a
Finnyás növőtény, és fanyar gyümölcse lett,
Melyet nem ízlelt ember, csak féreg s vadabb
Madár emészté: végre jött a gazda, és
Hasábra szelvén katlanába hányta be.
Ekkor keserves hangon ejte ily panaszt:
«Én balgatag! nem tudtam, mit kérek vala:
Ha oltva lettem volna, jobb gyümölcsömért
Halálig emberkedvben részesűlheték,
S kimúltommal szép fényes házi bútorúl
Becsben tartatnám; most hiúvá hamvadok.»

A kritikát, e műnyeső s javítgató
Intézetet, kár oly sötéten festeni,
És a ki búvik tőle, önmagának árt.

Az állatnemzet és a sasok.

Nagy kedve indult egykor országszerte az
Állatnemzetnek, hogy jelesb idomjait
Mivelje s lépjen fel nehány fokkal közelb
Az emberekhez. Tetszett a terv általán,
S az oktatást a sasneműek vállalák
Magokra. Kik hogy megfeleljenek dicső
Tisztöknek, ottan messze távozának a
Fenhéjázás és martalékok csábitól,
Csupán müveknek és tanoknak élve, és
Örömmel kaptak jó tanácsikon,
S hasznúl fogadták a kiváncsi állatok;
De ők magok azt kezdék észrevenni, hogy

Csappannak, és már nem oly síma tolluak,
Milyek valának. Fáradságukért tehát
Díjt kértenek, de ilyen válaszát vevék
Az állatnépnek: «Szégyen tőletek, sasok,
Hogy vágytok hitvány szolgabér után, tehát
Nem éritek be, hogy van szellemétketek,
S dics vár reátok, melyet díjul engedünk?»

Tudósok, oktatók, ez a ti sorsotok.

A róka.

A róka látván sok hibát az állatok
Minden nemében, s átallván megfeddeni
Nyiltan, (nekik csak így példázgatott vala:)
Soronkint járva csintalankodék velök.
Oroszlánnak szólt nagy dicsérve a szelid
Juhról. Szökellt és fürge léptekkel szedé
Lajhár körűl a lábait. Fülét dugá,
Midőn a varju károgott, s odább futa.
A gőgös pávát lábvizzel kinálta meg.
A struczmadárnak repülő sast, a bujdosó
Ehűlt farkasnak hű ebet mutatgata,
És a halaknak tőn kérdést igen sokat.
Így járt végiglen, s észrevette a bibét
Mindannyi; ám hogy megjavultak volna, még
Arról bizonyhírt nem közölhet a mese.

Magyar példában mondják: Szól az agg anyó
Lányának, hogy belőle értsen a menye.

A ló és a szamár.

A ló többféle furfangosságot tapasztalván a szamárban, így szóla egykor hozzá: «Furcsa dolog, hogy téged az emberek butának csúfolnak, holott sok jelét látom eszességednek.» «Hja! válaszolt a füles, az onnét van, mert az emberek jobbára külsőről itélnek; pedig hosszú fül és rövid ész, rövid fül és hosszú ész, nem mindig járnak együtt.»

A farkas és a róka.

Az öszves állatok szine előtt öszvekaptak a róka és a farkas. Amaz arczára lobbantá ennek számtalan csikók, juhok és bárányok orzását. Mire a sokaság, kivált az oroszlánok, tigrisek, párduczok s a balfélen a szelíd négylábuak tombolva, s kiki a maga módja szerint üvöltözve jelentgeték a rókától mondottakra helybenhagyásukat. — A farkas sem akarván adós maradni, tojás-, csirke-, lúd-, tyúk-, réczelopónak kiáltozá teli torokkal a rókát. «De bizony ennek van mégis igaza, ugyan oda beszélt, s megtette róka uram ő kigyelmét», süvöltének ismét valamennyien, de leghosszasabban a sas, kánya és gerényfajuak és a házi madarak.

A lenge itéletüek előtt az utolsónak van igaza, s az önhaszonnak fölötte nagy befolyása van a véleményekre.

A vén zergék és gidáik.

Ifjúkat illet tűz, mérséklet aggokat.

A bérczderékon jártak a havasnak agg
Zergéi, s látván, mint szökellenek föl és
Alá, merészen, messze sziklaszálakon
Gidáik; feddék a merész szökenczeket.
De közbe szólott egy: miért, kortársaim,
E dorga szózat? hadd szökelljenek, hiszen
Ha már gidákul lassuak leendenek,
Korunkra jutva, elfáradnak a sikon.

A gazda, a máknövény és a gyom.

A gazda látván, hogy szép máknövénye közt
Buján tenyész a gyom, ment a gazt irtani.
De visszás rendben kezdte a munkálatot,
A kertközépen; mert míg eljutott oda,
Az öszvenőtt gyommal letipra sok növényt.
S utóbb bánattal nézte önkártételét.

Csinnal kell a hibákon is javítani.

Az oroszlán és az állatnépek.

Közértelemmel zúgolódni kezdének az állatok az oroszlán zsarnoksága és kapzsisága ellen, s izengetének neki, hagyna fel a gonosz szokásokkal. Az

egyetértés és elszánás nagyobb volt, hogysem tekintélyével elnyomhatá; tehát gyöngébb oldaloknál keríté meg a szájasbakat. A ragadozó farkast zsákmánytárába vezető nyittal, a ravasz rókát belső bizodalmával, a kevély lovat himes gyöngyös takaróval és kantárral, s mást mással ajándékoza meg, és a hatalmas ellenzék elnémula. Azolta ismét régi rendén van a dolog.

Édes a mézes madzag, az ellenség is bekapja, s míg azt nyalja, téged nem bánt.

A molyok és az ócska mente.

«Aláválo férgek ti! hogy merészeltek ily tiszteletes nemzeti öltönyt rongálni?» Így feddé a százados szekrény pókhálói között fityegő ősi mente a molyokat. «Mit heversz hát itt a sötétben? vagy nem tudod, hogy a mi itt lappang, el nem kerülheti fogainkat?» válaszolának a molyok.

Szellő, tisztogatás, világosság, ezek a molyok ellenszerei, kedves ócska mentém.

A' bagoly.

Hajdan a' bagoly igen szereté a' napvilágot, 's hogy utóbb ellenségévé lőn, így történt. A' borús éghajlat' madarai derűltebb után sohajtozván, gyülést tartának, elköltözésről tanácskozandók. Az indulási terv meg lévén határozva köz akarattal, majd ismét különös tisztelettel meghívatott ő is a' vándorlásra. De vezérségre vágyván, mire, nem tudni mi okból,

talán önfejüsége miatt, nem választatván, az ismételt megtiszteltetést el nem fogadá, 's annak jeléül, hogy ő a' ködösben, sőt setét éjben is kényelmesen meglehet, bucsút vevén a' napfénytől, setét odúba rejtőzködék. Azóta onnét háborgatja huhogásaival a' nappali munka után pihenők' éjjeleit, s' ha tűz' világa csillámlik szemébe, boszús süvöltéssel rohan az izzó parázsnak, de a' balgatag önnön szárnyait pörköli meg.

A sas és a többi madarak.

A sas fejedelmi széke elé idézé a madarakat, hogy kinek-kinek megadja rangját és hivatalát. Éles szemei hamar kinézék, melyik mire alkalmasabb, s ily rendeléseket tőn: A horgas orru és kajmós körmüek hatalmam részesei és gyámoli lesznek; az édesen zengőket udvarnokimmá nevezem ki; a szelid gabnaevőkre bízom az erkölcsiség fentartását; kakasok fognak ügyelni a bátorságra, kigyó-békaevők a törvényre; a többi sereg amit eszik, az az övé, maga pedig csontostúl bőröstül az enyém.

Régi lovagkor, hűbéri rendszer!

A lúd, a kánya és a róka.

A lúd libái közől elkapott egyet a kánya. Látván ezt a róka, a lúdnak kára keresését, s magát ügyvédeül ajánlja, s elfogadtatik ajánlata. Mindenek előtt, hogy hamarabb érhesse a birót, a magasan lakó sast, a lúd szárnya tollait kéri kölcsön. De nem sokára

azon hirrel tér vissza, hogy a sas ajtaját egyedül ajándék nyithatja meg. E végre egy libát kapott, de maga ette meg. Néhány nap mulva jelenté, hogy a kányát sehol sem lehet szembe idézésül megkapni, s minthogy keresésében elfáradván megehült, egy libát emészte föl. Majd azzal mentegeté a per huzamosságát, hogy jelennen a kakasok vérengző perében itél a sas, majd megint, hogy a tanukat még egybe nem gyüjtheté, majd újabb és másabb ürügyekkel, mindenkor egy libát falván föl. Végre magára maradt a szárnyafogyott agg lúd, s részint anyai keservéből, részint szárnyait fájlalva egy tó szélén kiadta páráját, s a rókától fölemésztetett.

Jól megnézd, ügyedet kire bízd.

A fejsze és a tőke.

«Ugyan hogy lehetsz oly kegyetlen, monda panaszkodva a mellé támasztott fejszének a tőke, hogy engem hasznod nélkül, sőt magad csorbulásával hasogatsz, holott, ha jól látok, ágamból van a nyeled is.» — «Szegény sógor te, felele a fejsze, de mit tegyek, ha nyelem a gazda kezében van? azután, köztünk legyen mondva, néha-néha szép fényesre kiköszörül. A fény pedig tudod, vajmi nagy inditó eszköz!»

A veréb és a buzaszár.

«Beh úrias hintálás esik ily magasabb helyen, — így szólt a veréb, az érett kalászu buzaszáron lógázkodva — bizony mondom, akár örökre itt maradnék.»

«Elhiszem, mond a buzaszár, de nézd amaz ökörfarkkóró még magasabb, és szintén ingatag, miért nem szállsz inkább arra? Képmutató! kalászom érett szemei kedvesek neked, nem a hintálgatás.»

Becsület ürügye alatt léptél a polczra, de haszonért ülsz rajta.

Az állatok tisztujító széke.

Az állatok tisztujító széket tartván, ugyanazon hivatalt kereste az oroszlán és a birka. Sokáig folyt a vita, nagy ordítás, bőgés, marakodás és rugoldozás között. Végre a róka szóhoz jutván farkcsóválgatva monda: Igaz, hogy az oroszlán bátor és nagylelkü, de szörnyü hangjával leordítozná szabad tanácskozásunkat, azután szegény lévén, máséból kénytelen élni; a birka pedig szelid, s a mi fő dolog, báránynyal, tejjel, vajjal, sajttal kész koronkint megvendégelni a gyülést. Igazság! kiálta a többség, s a birka csakugyan fölkapott.

A tyúk és a galamb.

A gazda ponyvára teríté rostált buzáját, s reá menvén a tyúk, kapargata benne és eddegéle. «Ugyan nénike, kérdé a galamb, mit fáradsz hiába, midőn kaparás nélkül is a legszebb mag halommal áll előtted?» «Kedves öcsém, válaszolt a folyvást kaparó, én úgy megszoktam már e munkát, hogy nélküle a legnagyobb bőségben sem esnék jó izüen az étel.»

Kész birtokhoz jutni, mégis munkálkodni, valóban szép és dicséretes.

A czinke és a fülmile.

«Hess innen parragi! hogy mersz velem, tarka szép madárral, egy fára szállani?» Igy szóla az ugrándozó czinke a szerény fülmiléhez. Ez pedig monda: «Atyámfia, valami nemesebb tulajdonságidat hozd föl, úgy kész vagyok hátrálni előled; de csupán tarka tollaidnak hódolni, hidd el, nem tudok.»

A diszjel csak érdemmel párosulva, az érdem amaz nélkül is tiszteletre méltó.

A holló és a majoros.

«Nemde hív barátod vagyok én, édes gazdám? így szólt a szalmakazalról a holló, mert minden télen meglátogatlak.» «Igen, hív barátja vagy szalmakazalomnak, de nem nekem», válaszolt a majoros.

Tányérnyaló és hív barát nem mindegy.

Az állatok hadijátéka.

Nagy hadi játékra öszvesereglettek mindnyájan az állatok. A tömegből oroszlánok, bikák, hörcsökök, sasok, darvak, kakasok kiválván, erősen viaskodtak. A nézők része gyönyörködék a viadalban, többen okultak rajta, legtöbben mégis fitymálódtak, kikhez feddőleg így szólt a róka: «Henye ócsárlók ti! ha nincs küzdéshez erőtök s fegyveretek, mit biróskodtok? hiszen a vak nem itélhet szinről; ha pedig

erőt s fegyvert öröklöttetek, gyáva párák! miért nem vesztek részt a viadalban?»

A beteg ló, a hollósereg és a róka.

A beteg lovat egy hollósereg röpködé körül, s nagyon károga. A szegény pára ezt sajnálkozás jelének tartván, így nyöge fel hozzájok: «Szánakozó jó lelkek ti! köszönöm részvételeket.» Ezt a róka hallván a közel bokorból, így szóla: «Szegény csalatkozott beteg! hiszen ezek örömükben kárognak, hogy nem sokára vendégeskednek hulládon.»

Gazdag haldokló, örömkönyűs rokonok.

A majoros és az ökrök.

Az ökrök kérték a majoros gazdát, adatna nekik jobb takarmányt, s tiltaná meg béreseinek az irgalmatlan ostorozást, hiszen ők biztató szóra is készek a terhet vinni. — «Várjatok, még korán volna ennyi engedély; majd ha oly jámborok lesztek, mint ama selyemréten járó fajták, majd akkor — no de azonban mégis teszek majd bajotokról.» A szegény állatok reménytelve váltak el gazdájoktól, de az a hire, hogy most is csak szalmán rágódnak, s hátbőreik fölrepedezvék.

A tehenek és a róka.

A tehenek tekervényes, felvágott, mély ösvényen botorkálva, s meg-megbukva mentek egymás után.

Látván ezt a róka, monda nekik: «Amarra alkalmasabb s rövidebb volna az út.» «Ej, felelének a tőgyesek, mi csak ebben maradjunk, hiszen nagyanyáink is erre jártak, mégis megvoltak.»

A paripa és az ökör.

A sallangos szerszámu paripa kevélyen hányta mezei urát a szántó ökör mellett, s a munkás állat szolgálatát kigúnyolá. «Ne volnék én, monda szeliden az igás, te sem ficzkándoznál oly büszkén uraddal együtt.»

A szita és a rosta.

«Csak kitetszik, monda a szegen lógó uj szita, büszkén nézvén alá a szugolyban heverő rostára, csak kitetszik, melyikünknek van több érdeme, s kit becsül nagyobbra asszonyunk.» «Hiu szerszám te! válaszolt a rosta, hiszen csak azért akasztott magasra asszonyunk, mivel az egerek fogaitól félti hitvány szövetedet.»

A megkülönböztetés nem mindig érdem jele.

Az agg farkas.

A rabláson kapott agg farkasnak néhány fogát kiüté a juhász; de a rabló ismét szerencsét ment próbálni más akolba, hol úgy derékon érinték, hogy alig vánszorghata vissza bozótjába. Itt midőn megsunyva tehetetlenül veszteglene, hallá, mint porczog-

tatják fiatal társai a velős csontokat, s feddődő hangon kezde morogni: «Hah romlott fajzat! nem elég, hogy ragadoznak, hanem más jámbor lélek füle hallatára, s szeme láttára éldelik latorságuk gyümölcsét.»

A rosz indulatu, de tehetetlen, néha jámbor palástot ölt.

A kuvasz és a juh.

«Ugyan igaz-e, hogy ti ebek a leülő és veszteg maradó utast meg nem marjátok? és ha úgy van, miért teszitek azt?» «Tökéletes igaz, felele a kuvasz, oka pedig, mert a ki nem mozog, nem is árthat.» «Úgy ám, sürgeté tovább a juh, de mozoghat valaki a nélkül, hogy ártani akarna.» «Már az nekünk mindegy, árt vagy nem árt, elég az ahoz, hogy mi a mozgásnak, haladásnak esküdt ellenei vagyunk.»

A majoros és a holló.

«Hess kazalomról haszontalan madár! így kiálta a majoros, eddig csak eltürtelek, mert néha-néha holmit jövendölél, de most már károgásnál nem tudsz egyebet.» «Jó vendéglőm, esdekle a jósmadár, ne neheztelj rám, mert attól félek, hogy majd oly igazat mondok, melyért betörik a fejem.»

A tyúk és a réczefiak.

A tyúk siránkozva kerülgeté a tócsát, melyben önköltötte réczefiak kényök kedvök szerint uszkál-

tanak. Majd fenyegetőzni kezde, ha a veszélyes elemből ki nem jönnek. De haszontalan. Végre keserves panaszra fakadván, monda: «Oh vakmerő ivadék, én vén létemre nem merem azt tenni, mit e tegnap kibujt porontyok merészelnek».

Növendékeink magunk feletti ügyességét ne kárhoztassuk.

A nyúl és a bika.

A nyúl szemügyre vevén a bikát, megtudta, hogy fű az eledele, mint neki, s kérődzik, szintén mint ő. «Hej, gondolá, most tudom csak, mily nemes nemzetséghez tartozom», s a bikához járulván, üdvözlé őt mint atyjafiát, elszámlálván vérsége tanujeleit. A bika viszonüdvözletül elbődíté magát, és bókolólag szarvaival az ugar hantjait porfellegül hányta szerte a levegőbe. «No kedves kis öcsém, mondá továbbá a bika, hogy érzed magad egyébiránt?» De a nyúl azt már nem hallá, rémülve bukdácsolván cserjén bokron keresztül a sürübe.

Az agár, a macska és a szakács.

Egykor az agár és a macska között ily szóvita folyt:

A. Nekem több jogom van az éléskamrához, mert nyulakat hordok bele.

M. Én pedig a kártékony egereket irtom ki belőle.

A. Én napszámra futkosok a vad után.

M. Én óraszámra meg sem moczczanva leselkedem.

A. Én urakat szolgálok.

M. Én urakat, parasztokat egyaránt.

A. Nekem becsületes szép nevem Csillag.

M. Az enyém pedig kedves Cziczuska.

«Ej, mit feleseltek, közbe szóla a boszus szakács, egyitek jót hoz, másitok roszat távolít és irt, hasonló az érdemetek, s egy tál szerdék legyen jutalmatok».

A borotva és a konyhakés.

«Cseréljünk hivatalt», igy szólt a borotva a konyhakéshez, és cseréltek; a borotva ment konyhaasztalra, a kés borbélytáskába. «Konyhába tompa!» rivalkodott a borbély a táskába lopódzott konyhakésre. «Hát te szakálirtó, mit akarsz a konyhában?» kérdé a szakács a hanyatt csukló borotvát.

Hivatali képességünket azok itélik meg leghelyesebben, kiknek közvetlen szükségök van reánk.

Az ökör és a pagony.

Az ökör látván, hogy eltört járomszege helyébe pagonyból vág mást a gazda, midőn szabad vala, a pagonyt részint lerágdosá, részint öszvegázolá. Nem soká reá ismét eltörvén a szege, minthogy a gazda helyette alkalmas fát nem talált, vas szeget csináltata, s az ökör azóta örök igában nyög.

Ki a kisebb roszat nem tűri, nagyobbat von fejére.

A kánya és a házi madarak.

A házi madarak látván, hogy a kánya körmeitől nem menekülhetnek, alkuba szálltak vele, mely szerint koronkint határozott mennyiségü zsákmányt igértek a rablónak. Az alkut helybehagyta a kánya, de ilyen záradékkal: «Kivévén, ha rendkivüli jó étvágya lenne.» A záradék áll, s a házi madarak pusztulnak mint elébb, mert a kánya étvágya folyvást rendkivüli jó.

Az önkénytől függő kikötés semmivé teszi az alkut.

A fűz és a cser.

A patak melletti fűz felszólalt a bérczderéki cserhez: «Ej bátyám, be lassan gyarapodol, hiszen már akkor is, midőn engem ide ültettek, elég koros voltál, s ime én most már vastagabb és lombosabb tagyok náladnál.» «Épen az a baj, válaszolt a cser, vogy igen hirtelen gyarapodván, sem tömöttséged, sem erőd nincsen, a kemenczében is csak elfüstölögsz, a nélkül, hogy melegítenél.»

Hamarkodó munkának sok a lazája.

A majorosnő és a tyúkok.

A tyúkok megboszankodván a majorosnőre, hogy hojásaikat elszedi, a csirkéiket elbitangolja, öszvebeszéltenek, hogy nem tojnak, vagy ha tojnak is, de nem költenek. Ezt a majorosnő megértvén, búzát

rázogatva kötényében, igy szóla hozzájok: «Ej, ej édes madárkáim, nem éreztetem-e veletek hajlandóságomat? mégis ily tanácsot főztök ellenem, holott lúdjaimnál és réczéimnél többre becsüllek benneteket. Ti magasra termett, tarka tollazatú, szép bóbitás házi cselédjeim, tehát csak eltudnátok idegenülni tőlem?» «Nem, nem! kiáltának legott szárnycsattogva, tojásaink és csirkéink a tieid, és te örökre a miénk, kegyes jó gazdasszonyunk.

Mennyire tántorító legyen hiu elmékre a hizelkedés, nemcsak e tyúkmese, hanem az emberi történetek is tanusítják.

A kölyökeb.

A kölyökeb látván, mint támadják meg a major előtt elhaladó utasokat a vén kuvaszok, s mint védik amazok az ugatók ellen magukat, kedve jött szintén megtámadni az általmenőket; de midőn ezek, semmibe hajtván éretlen csaholását, egykedvüleg odább ballagnának, boszusan szidalmazá azon emberek érzéketlenségét. «Ne hidd, mondának a vén kuvaszok, hogy ők érzéketlenek, hanem éretlen csaholásodból tudják, hogy nincs ártani való erőd, s szégyennek tartanák akár megfutamodni tőled, akár hadarászni ellened.»

Vitatkozó válaszra csak nyomos ellenvetés méltó.

A ló.

Fülébe menvén valahogy a lónak, hogy neki is vannak némely gyöngéi — mert azt eddig a sok

simogatás miatt meg nem tudhatta — figyelni kezde a körülötte levő állatok különös hangjaira és mozdulataira, s mindenütt önmagát gyanítá érintetni általok; minthogy pedig visszatetszését nyilván is kijelenté, még inkább elárulván gyöngeségét, már most szántszándokos csipkedőkre talált, s nyugtalan gyanakodás és per lett teljes élete.

A tyúk és a galamb.

A tyúk kérdé a kastély udvarán begyeskedő galambot: «Ugyan mitől van az, hogy te a buzának lelkét kapod asszonyunk saját kezéből, nekem pedig csak szemetes ocsút vettet szolgálójával; holott én oly sok tojással és csirkével kedveskedem neki.» «Hja! szomszéd, monda titkolódva a galamb, furcsa dolognak furcsa az oka is; de nem csak buzán tart, hanem gyakran kebelére is pipeget, és megczirogat», tevé hozzá kérkedőleg a begyes.

Némely here udvari cselédek képmása a galamb.

A levélczím.

Némely tudákos levélhordó levelet irt testvérbátyjának, ki jobbágy-paraszt vala, s azt igy czímezte: «Nemtelen, de becsületes és katonáskodoit Harcsa Péter gazda embernek, egy juhakol, ökör és lóállás, tyúk- és sertésól tulajdonosának, több táblaföld mivelőjének, a falu másod öregbikének, sok hazai intézet rendes gyámolának, vasárnapok és sátoros innepek sarkantyús és czifra subás vitézének,

a kasza- s kaparend született gyalogjának stb., minden kigondolható tisztelettel megkülönböztetett drága bátyám uramnak, ő kigyelmének.» A postatisztek nevetének rajta, de egy közőlök észrevevé, hogy ez épen nem nevetni való, mert szakasztott mása sok czikornyás czímnek, sőt soknál valódiabb is.

A farkas és a kuvasz.

A farkas mormogott az oroszlán ellen, hogy az ugató, bőgő, tutuló állatokat letiltá természeti hangjok gyakorlásáról, mert kényes füleit sértik. Nem soká reá az akol körül akarván Fogasi uram gazdálkodni, a kuvasz ugatni kezdett, mire a juhász figyelmes lett, s elüzé a farkast. «A szemtelen jószág! mormogá kullogtában, még a farkas ellen meri a száját föltátani.»

Ezen mese arra tanít, hogy követeléseinkben következetesek legyünk.

A juh.

A juh panaszt nyujtván be az állatok gyülekezetébe, hogy minden termesztményét elragadozzák a hatalmaskodók, meghatároztatni kérte tartozásait. Végzés lőn reá, hogy ezentúl nem többnek és többel, mint a szelindeknek fris tejjel, a rókának sajttal, a farkasnak évenkint egy báránynyal, az oroszlán fiainak alomúl gyapjuval fog adózni, a mije azontúl maradand, legyen mind az övé. De ismét uj panasza levén, hogy nem marad semmije, s hogy a bikák s

egyéb szarvasnemüektől kiszoríttatik a legelőről, ily rendelkezést tőn a választott állatsereg: «Mai napságtól fogva a tüskék által kitépett gyapját, s ha kettőst ellik, a karcsubbikat — mivel kettőt nem birna szoptatni — magának tarthatja; fris tej helyett csak irósvajat fog adni, az iró pedig és aluttej turóstúl savóstúl az övé. Egyébiránt a bikák és a szarvasok nemesebb fajuak lévén nálánál, érje be a legelővel, melyet azok szabadítandnak neki.»

Szegény juh! neked ugyan megesett a jó reménység.

A komondor és a kecske.

«No lettél-e valamivé?» kérdé a szolgálatkeresésből megtért komondortól a kecske. «Igen hát, ott amaz uj akol csőszévé.» «Hiszen csak egy kocza bárány sincs abban», monda hitetlenkedve a kecske. «Bohó te! de a szolgálat neve azért megvan.» «Hát te semmi sem lettél?» kérdé viszont az állatok tisztujításáról megérkezett kecskét a komondor. «Én fizetéses eperfa-őr lettem.» «Mi a kő, ebre hájat, kecskére fát!» «Ugy ám, de az egész vidéken nincs eperfa.» «Oh, az hát egészen más, de igy már éljünk mindketten, kedves *adaequatus collega* uram!»

Ezen mese csak elmefuttatás. Vagy volna mégis megfelelő valósága?

A bérczi sas.

A bérczi sast, mint fejedelmöket, kérték a többi madarak, hogy magas sziklai lakát oda hagyván, közikbe az alantabb vidékre tenné le fészkét. A fen-

héjázó megigéré, de tovább is a bérczen maradt, csak midőn az ég villámos förgetege háborgatá, biztosításul, vagy midőn éhezett, zsákmánylásra csapkodott le tollas alárendelteihez.

Vajjon nem a régi lovagkor képmása-e ez?

A' farkas nemzetség és a' komondor.

Az agg farkas nagy éhségében eledelre szert nem tehetvén, alkuba szálla a' komondorral, melly szerint ha ez egy bárányt adand neki, ő holta után örökösen reá hagyja a' bőrét. Az alku és bevallás megtörtént. Meghalván azonban a' farkas, midőn a' komondor iktató levelével eléállana, feltámadának a' farkas fiak és unokák mondván: Az alku nem állhat, mert a' megholt' bőre nem keresmény, hanem ősi birtok. Erre per' utján a' bárányt követelé a' komondor, de a' róka biró illy szavakkal mozdítá el őt ; Ha farkasokkal akarsz perlekedni, tanuld meg elébb a' farkasjogot. A' komondor ezt megtevé, 's megindítá a' pert, 's jelennen már az ötvenedik unokák replicáznak benne.

A' palóczfiu.

A' palóczfiu városban lévén, szalagról függő csillagot láta egy oskolás gyermekcse' nyakában. Mit jelent az, édes apám? kérdé a fiu bámészkodva. Lásd fiam, válaszolt az agg palócz, ezen urfi jól viselte magát az iskolában. Nem sokára egy megélemedett férfiú jő elébe több ollyféle ékességgel

diszesítve 's őszinteségében felkiált a' fiu : Nini apám, ez ám a' nagy iskolásgyerek, ejnye már bajusza is van, az is pedig őszbe csavarodott.

A' kontár ügyészke.

A' kontár ügyészke fűnek-fának panaszkodik, némelly urodalmilag megbizott ügyvédek ellen, hogy nem érvén be ügyviselőségökért járandó évenkénti díjakkal, készek más alkalmi, szóbeli pöröket is magokra vállalni csakhogy jövedelmök szaporodjék, holott ő kiszabott járandóságokkal is megelégednék. De sokan a' hallók közül mondának : Hiába erőködöl szegény kontár, mert a' tőlök pártolt ügy úgy sem tanácsod alá való ; azután munkákat vállalni 's azokért méltó jutalmat venni istenember előtt, 's országvilág szerte igazság. E' mese azokat érinti, kik a' náloknál ügyesebbek' gazdagodását kancsal szemekkel nézik.

A' spártai görög és Aesopus.

Aesopus előtt egy spártai görög igen magasztalá önhazája' szabadságát, 's személyes bátorságra felügyelő törvényeit. A' furfangos meseirónak legott a' heloták jutának eszébe, 's így szólt : A' komondorok társaságba állván, a' farkasok ellen viszonyos védelmet, 's egymás iránti szoros kímélést esküvének. Mivel pedig a' sok háboru miatt nem érkeztek eledelt keresni, meghivák a' juhokat, hogy védelmök alatt tenyészvén téjjel-vajjal szolgáljanak nekik.

A' komondorok elhirhedtek vitézségökről, 's egész társaságuk' sérthetetlenségéről, sőt magok is kérkedének vele. De egy elaggott anyajuh így panaszkodék: Igaz, hogy boszulatlan nem hagyják önsérelmöket, de ha rajtunk esik méltatlanság, ügybe sem veszik, 's kölykeiknek rendszerint a' mi hajszolásunk szolgál hadi előgyakorlatul, sőt többnyire fiainkat vetik akadályul, vagy engesztelődésül az ellenség' elébe. — A' spártai megérté Aesopust, és többé, legalább ennek hazája' személyes szabadságával nem dicsekvék.

A' szarvasok.

Hajdan a' szarvasok bátor, és szarvaikkal vitézlő állatok valának. Végre megunván a' sok háborút, a' kosokra — ugymint alárendelteikre — bízták vidékeik ó'talmát, megtartván mindazáltal vitézlő czimöket. De napról-napra aljasodtak, ha nem tettben is, de ügyességben, mit meseiró onnan tud, hogy midőn néha rendkívüli esetekben kénytelenek valának harczra kelni, mivel szarvaikkal bánni elfeledtek, *sarkaikkal fenyegették az ellenséget.* — Ki nem gyakorolja erejét, elpuhul, 's gyáva leszen, ha bár Sámsonnak keresztelték is.

A' darázsok és a' méhek.

Az Athenaeum' gáncsolóinak mesét!
Darázs csoportok mellé szállt le egy csomó
Méhraj, 's azok nagy dünnyögéssel ellenök

Panaszra kelvén hogy leélik a' mezők'
Virágit, 's nékik mézanyag majd nem jutand,
Kaptárba küldék vissza, honnan jöttenek.
A' vádolóknak válaszolt szelídeden
A' raj: Valólag kaptárban van a' helyünk,
De a' mezőknek kelyhe, mint a' kerteké
Szabad minékünk, 's gyűjtjük mézeinket ott,
Hol érjük, gondunk lévén a' kaptárra is.

A' kis kuvaszok.

(Töredék.)

Az egymással játszadozó kis kuvaszok csaholának, 's épen akkor haladott el nem messze tőlök az oroszlán. «Ez szörnyű vakmerőség!» — monda a' közel kullogó róka, 's oroszlánsértésről vádolá őket. Farkasok előtt folyott a' per, kik azon okból, nehogy felnövén veszedelmesek legyenek az —

A' MEGVIGASZTALT ATYA.

(Novella.)

Hosszas fergeteget támasztott a' Mohácsi gyászcsata hazánkra, 's a' mivel már régólta fenyegetődzék a' pogány, igájába hajtá vitéz, de visszálkodó eleinket. Gáttalan omlottak fel az alföldi mezőkön csapatjai, 's Buda' felséges várára tüzték ki a' holdas lobogót. Innen, mint barlangjaikból a' fene vadak, szállongtak szerte a' kóborló seregek. De még is Buda' vidékét, az erdős Pilisi megyét érdeklé leginkább a' nehéz csapás. Sem ősi vitéz szelleme, sem a' rengetegek' rejtekei nem védheték eléggé a' török hatalom elől a' körül lakó népet, 's midőn rettegések között szerzett minden vagyonitól megfosztatnék, elhurczoltatás, 's örök rabiga fenyegeté; sőt édes gyermekeit is, ha vagy daliás termetök, vagy szép külsejök kitünő vala, ollykor adó gyanánt benyujtani, gyakrabban erőszaknak engedni kényteleníttetett. Illy bús esetek' félelme miatt keserge Czobor, Pilisvár' agg ura, midőn a' kegyetlen 's ravasz cseleiről nevezetes Ali vette kezére Buda' főkormányát. Sok izben mene ő zászlója' aljával a' török ellen, de Mohácsnál vett sebei 's hanyatló kora eltilták a' csatazajtól. Hitvese a' szebb életre költözvén által, egy gyönyörü leánykát hagya, ki valamint Czobornak egyetlen öröme volt, ugy aggodalminak legfőbb oka lön. Csendes tetszéssel füg-

göttek szemei a' kellemes arczvonásu 's már felserdülő Nesztin, igy hitták a' leányt, 's ha szerény magaviseletét, ártatlan őszinteségét, testi lelki kellemeinek kifejlődését szemlélgeté, enyhületet érzett a' jelensors' csapásitól vérző kebelén. De csak hamar ujabb gond, az atyai féltékenység keltette fel édes de rövid öröméből. Czobor Neszti' bájos kellemeit sebes szárnyakon hordozá körül a' csapongó hír' szava, 's nem csak a' környéken lakó ifjak' beszédeinek 's óhajtásinak lön ő egyetlen 's legkedvesebb tárgya; hanem a' mi felette ijeszté az ősz atyát, már az Osmanok' fülébe is elhatott a' szép Neszti' neve, 's nem kis megrezzenéssel hallá, hogy némelly fő pogány tiszt drága jutalmat tett volna ki annak, a' ki Czobor' leányát kezére kerítendi.

E' bús hiren aggódva ballaga le egykoron Czobor függő kertjének ernyős lugosába, hogy ott a' viruló természet' szelíd karjain felejtse gondjait. Gyermeki ragaszkodással követé őtet Neszti, szemei oktató attyának arczain függvén szüntelen, mellyeket nem vad és féktelen indulatok rendetlen barázdái, hanem szelíd 's türedelmes lélek' vonási bélyegeztek. Egy hársalatti gyepágyon vön nyughelyet, honnan különféle alakban tünt elébe a' setét erdőkkel övedzett magas vidék. Innen szemlélgete le délfelé a' vadkanos rengeteg' mélységes nyilásain, elmerülve, míg végre omló könyvei homályba borították vizsgálódó szemeit. Szívből illetődve vevé ezt észbe a' mellé telepedett leánya, 's ellágyulva nemzője' néma keservén «Atyám, te könyvezel?» rebegő hangon kérdezé, 's mint reggeli harmatgyöngyök önkényt peregtek pirosló arczairól részvevő könyvcseppjei. «Jó gyermekem, monda sohajtva Czobor,

a' hányszor e' völgybe tekintek, elhalt örömöm' sírja nyílik meg előttem.» Nem érté attyát Neszti, 's leánya' ismételt kérésére igy folytatá az öreg: «Amott, hol a' legsürübb cserés lehajúl a' két orom közé, a' patak' völgyében, szarvasok, és vadkanok' tanyáján lelé egykor Gyula fiam legkedvesebb mulató helyét. Élte' tizenkettődik évében már ritka erővel és bátor lélekkel birván, ügyesen üzte volt a' rengeteg' vadjait. Tiltám ugyan néki a' veszélyes mulatást, de áradozó ereje mintegy kitörvén, nem engedé magát korlátokba szoríttatni, «hogyan fogja tehát valahára édes hazám védbajnokát látni bennem, ha karomat korán előre nem gyakorolom?» ezt veté tilalmaim ellen a' fürge fiu; 's noha egykor a' rosszúl talált vadkan mérges agyarával mély sebet ütött bal karján, még sem olthatá el a' zajos örömet kedvelő gyermekben a' vadászat' fárasztó mulatságait, míg végre odaveszett, nem maradván legkissebb nyoma is eltüntének. Igy fosztattam meg egyetlen fiamtól 's gyámolunktól, ki nélkül őslakunk védtelenül pusztul el, mint bizonyos martalékja a' közelgető pogánynak.» Ezt ugyan méltán gyaníthatá Czobor, mert Ali a' Budai környéken fekvő várokat hatalmába hajtani teljes szándékkal 's hathatósan iparkodott. Visegrád', Vácz', és Nógrád' váraiban már Osman fegyveresek dőzsöltek, 's Drégelyt az elszánt lelkű Szondi' védelmére bizottat maga Ali vette ekkor ostrom alá.

Félelem és rettegések között várta az egész vidék Drégely' sorsának elhatározását, de az ostrom' kimenetele még sem érdekle senkit is inkább Nesztinél; mert a' vár' őrei közt vala Dezső is, kinek annyi főnemes ifjak között egyedül volt szerencséje

a' szép Neszti' viszonzó szerelmét tapasztalni, 's néki adatott remény sok kincsel nyujtandó kezéhez. Dezsőnek hadi merészsége, 's kész eltökéllete, ha általa hazájának használhata, esméretes volt, 's ugyan ez' okból félté őtet Neszti, ne talán hős indulata kigázolhatatlan veszélybe ragadja. Százszor is felfuta napjában a' vár' éjszaki oldalára, honnan a' Dunának válik az ut, szemfülesen kémlelvén, ha nem dobog-e a' féltett vitéz csillogó fegyverében elé, vagy ha nem siet-e valamelly hiradó tudósítást hozni a' vivás' környülményeiről. Mindünnen menedékesb tájékokra rémülten bujdosott azonban a' föld népe, a' rablott helyek' lakosai számos csoportokban látszottak az erdőkbe vonulni, honni lovagok széllyel száguldozván, haza' védelmére buzdítgaták a' nyers ifjuságot. Az egész környék fellázzadt a' veszély' közelgetésére, harczdalok és elkeserült szívek' kicsapongó rivallásai harsogtak az egyébkor csendes mezőkön és falukon, 's már Pilisvár' falaihoz is eljutott a' közelgető fergeteg' szele. Nyakunkon a' török! fegyverre ifjak, férjfiak! védjük utolsó csepp vérünkig édes hazánkat!» Igy ösztönözék egymást a' harczok' súlyos munkájira. Miglen ezen kiáltások az agg Czobort döbbentgeték, 's leánya futni akart, hogy a' zsibongás' okát attyának meghozza; azonban lihegve jött fel a' meneteles kert' oldalán egy közvitéz, megszabdalt süvege, 's békötözött karja előre gyanítani hagyák, hogy heves ütközet' tüzéből érkezék, 's már távolról «Elkölt Drégely, 's Szondink nincs többé» pihegő hangon kiáltá. «És Zoltai Dezsőről mi hirt tudsz vitéz?» kérdé sürögve a' leány. «Dicsőn vitézkedett az, felele a' hirlő, az ostrom' végső órájáig, de nem is szeretheti senki

édes gyermekét jobban, mint őtet szereté Szondi, mellette állt küszdött szüntelen a' bátor ifju. Ma regvel, miután szabadulni reményünk nem vala, általadá gyürüjét, 's tarsolyából ezen drága arany pereczet adván hozzá, vidd ezt, ugymond, ha megszabadulhatsz Pilisvárra Czobor kisasszonynak, vegye ezt, ha talán elvesznék, emlékezetem' hűséges jeléül, 's kirohant Szondival a' kapuig feltolyongó töröknek elejbe. A' várnagy' elestét enszemeimmel láttam, de kevés reményem lőn Dezső' szabadulhatásához is, minthogy eljöttemkor a' csata' sürüjébe keveredett volt.» Ezt mondván, odanyujtá a' bús emlékjelet, a' gyürüt és karpereczet. Remegő kezekkel nyúla utánna Neszti, 's omló patakkint eredtek meg könyűji, midőn a' gyürün Zoltai' nemzetségczimerét megismeré. Nem szünt ugyan őtet ősz attya reménnyel kecsegtetni, de haszontalan, ő csak Dezsőt sohajtozá, tördelt hangokon csak Dezső' nevét rebegé. 'S már a' vidéken megfészkelt török ismét odább terjesztgette ragadozó körmeit, minden akadály nélkül hajózgata ide 's tova a' Duna' habjain, 's széltében zsarolá Hont, Nógrád, Pilis és Esztergami megyék' hegyes vidékeit. Látván Czobor, hogy várában sokáig biztos védhelye nem leszen, drágább javaival tovább vonulni tökéllette magát. Nesztit két leghüvebb szolgájinak kísérete mellett előre küldötte, hogy Gömörben lakó rokonihoz vezetnék el, hová ő is nem sokára rendelést tévén vára felül, utánok induland. Érzékenyen vön bucsut kedves szülőhelyétől a' szerelmét kesergő leány, 's vezetőjivel, álöltözetben éjnek idején utnak indult. Mellékösvényeket véltek ők legbiztosbaknak, 's járatlan sürükön bujdosva haladának a' Börzsönyi

hegybérczeken, 's szerencsésen elhagyák Drégely' körét, az ujonnan ide telepedett Osmanok' tanyáját, 's mivel már innen túl veszélyt nem gyanítottak, biztosan váltották utjokat Szécsény várának, hol szinte a' Czobor nemzetségnek egy ága birtokos vala. De épen a' hol nem gyanították, ott támadt fejekre a' veszedelem. Mintegy ötven Spáhikból álló török csapat bukkant hirtelen elejbök, kiket Ali Széchény' kikémlelésére küldött volt; mohón kaptak ezek a' véletlen zsákmányon, de leginkább felgyúlada vágyok a' leány' tekintetére, kit mindenik tulajdonának fogni küszködött, 's már dühös káromló ajakokkal 's egymásra villogó fegyverrel viadalra kezdének szállani, 's a' pogányok' meghasonlása a' harag' legrettentőbb polczára lépett volna, ha Agájok parancsoló hangon közikbe nem veti magát. «Allah- és Mahometre parancsolom, dörgé a' hatalmas tiszt, senki ne merészelje a' szép martalékra kezeit emelinteni. Ali fővezérünké az, őtet illeti az illyetén díjak' osztogatása, ő rendeljen felőle». Elcsendesülének a buja lángtól gerjedezők, 's Nesztit vezeték lovára emelvén, az Aga Drégelyre kiséré, titkon örvendvén magában, mert reménylette, hogy a' közelebbi ostromban kimutatott vitézsége díjáúl őtet fogja véle megjutalmazni a' herélt Fővezér, 's már mint tulajdonát ápolgatá, 's hizelgő beszédekkel kérlelni, vigasztalni, szép igéreteivel szivéhez édesgetni egész utbeli gondja 's fáradozása vala.

Épen az ostrom alatt nyert foglyokon osztozának a' törökhad' főbbjei, midőn Drégelyre visszatért a' kémcsapat, 's már mindenik örvendett reájutott díjának, Ali neheztelvén egyedül, hogy semmi drágább kincset, vagy kitünő szép alakot nem lel-

hete, kivel új foglalásainak megizenése mellett a' Szultánnak kedveskedhetnék; de csak hamar eloszlott aggodalma, midőn a' szépséges Nesztit megpillantá. A' szent Prófétára esküszöm, monda félvad mosolygással a herélt Vezér, csak a nagy Padischach emelheti el méltán e' leányzó' szűz fátyolát», 's tüstént mellék sátorába rejteté, őröket állítván melléje, az Agát pedig és embereit bő ajándékkal tetézte meg, mivel megérté, hogy ez lenne ama' messze kihiresztelt Czobor Neszti, kiért ő olly nagy jutalmat tett ki már egy évvel ennekelőtte. Sietett ő a' győzedelmeinek örülő, hírt adni hatalmas Urának 's más nap kocsira helyheztetvén a' szép ajándék szüzet, legmegbizottabb emberei' kiséretében Szendrőre küldé Ogli Béghez, hogy ez onnét mentül elébb Stambulba szállíttassa által.

Szívszaggató volt azon gyötrelem, mellyel most Nesztinek attyától, rokonitól 's hazájától elszakasztva 's jövő sorsáról rettegéssel telve küszködnie kelletett. Nem szüntek ugyan biztató beszédekkel elüzni bús képzeleteit a' mellette udvarló rabszolgák, lefestvén boldog jövendőjét, ha a' Szultán' hajlandóságát teljes mértékben, mint reméllenie lehet megnyerendi; magasztalák kifogyhatatlanúl ama' gyönyörű tekervényekkel, hüvös árnyékú fákkal, illatozó füvekkel, 's csörgő patakokkal pompáskodó kerteket, mellyek néki, mint Szultánájok' mulattatására szolgálni fognának, nem feledék hozzá tenni azt is, mennyivel boldogabb sorsa lenne azokénál, kik szinte vele együtt, de sanyarú lánczokon, mint oktalan barmok hajtattak az örök rabság' igájába; de mind ezek nehezíték inkább, mint sem enyhítették volna ájuldozó szivét elannyira, hogy Szendrőbe

érkeztekor érzékei elhagynák, 's a' sürögő szolgák mint lélektelent emelnék őtet a' Bégi hárembe. Ez egy nagy területü kertben, mellyet még Szervia' régi fejedelmei plántáltak volt, magas topolyfák közé vala elrejtve. Alatta a' Duna zuhogtatá szőke hullámait, mellybe a' kert' völgyein által susogó csörgedezéssel siettek a' közel hegyek' csermelyei. Ide vivék Nesztit udvarlóji, 's a' Bég' parancsa szerént orvosszerekkel ápolgaták.

Ogli Bég eredetére nézve magyar vér, 's keresztény vala, gyermek korában a' pogányok' kezébe esvén, rövid idő alatt oroszláni ereje és bátorsága által felemelkedék, 's a' Szultán őtet különös kegyességből kedvenczei közé méltatá. Ámbátor pedig a' hadi munkák' 's tiszti helyheztetése komor, sőt szigorú önviseletre szoktatták, az emberiség' érzetét még sem engedé kialunni szivéből, 's a' keresztény neveléssel belé hintett szelídség' magvait nem volt képes elfojtani benne a' más hitüeket üldözni parancsoló musulmani vallás. Éreztette kegyességét leginkább a' magyar foglyokkal, sorsokon, a' menynyire kitelhetett, segíteni iparkodván. Úgy tett ő most is a Drégely alúl ujonnan hajtatott szerencsétlenekkel, kiket saját hatalmába vevén, kevesbé sanyargató munkákra használa, 's jobbára udvara körül a' fényes kert' tisztogatásában 's a' fördőkön foglalt el. De mindenekelőtt Nesztit méltatá figyelmére, gondoskodván, hogy egészségét minél hamarébb visszaszerezze, 's megigérvén néki, hogy míg nyavalyás állapotjából egészen ki nem tisztul, Stambulba bocsátani nem fogja, sőt a' keletiek' szerelemféltő szokása ellen azt is megengedé, hogy udvarlóji társaságában a' kertben szabadon sétál-

hasson, 's ebbéli kivánságát ellenzeni szorosan tiltva volt. Az engedelmet nem szünt könnyebbülésére fordítani a' leány, 's már első hajnali pirulatkor az illatos hárssorok alatt üdvözlé térdre borulva a' mindenhatót, tiszta angyali szívéből szabadulását fohászkodván; délestenkint pedig, ha a' forróbb nyár' heve égeté, füszerezett illatos fördőkkel szolgáltak nékie mosódásul udvarló leányai.

Huzamosban mulatozott itten mindenkor, minthogy a fördő körűl dolgozó foglyokat anyai nyelvén beszélgetni hallhatta, a' mi is valamennyire felejteté véle sorsa' keménységét; de milly ámulás fogta el, midőn egykor szük ablaka alatt illyen kesergő dalt hallott zengedezni:

Hová reményim' csillagi
Hová repültetek?
Ragyogtatok, de csak hiún,
Mint álmi képzetek.

Rablánczokon szorongva saj'g
Hajdan szabad karom,
Mellyem' fegyverderék helyett
Rongyokkal takarom.

Nem villog oldalam megül
Szablyámnak menyköve,
'S halált int a' pogány rabőr'
Fegyverkezett öve.

Hiába nyujtom szép Jegyes!
Utánad karjaim',
Viszhang nélkül enyésznek el
Titkos fohászaim.

Pilis, Pilis falad között
Virult éltem' fele,
Falad között készült örök
Szerelmem' nyughelye.

De veszteségem' szerzeni
Már vissza nem lehet,
Élj boldogúl vőt'len Jegyes!
Nesztim, Isten veled.

Feszült figyelemmel hallgatódzott a' fogoly' énekére Neszti, de még sem látszott hinni önfüleinek, a' mit imént halla; eleven képzelődés' játékainak, vagy hagymázi álmodozásnak gyanítá. Ám de midőn az éneket 's nevét ismételtetni hallaná, tudnikivánsága felgerjede, 's a' magas ablakra felkapván, ha az lenne-e, kit remegve sejdít vala, vizsga szemekkel keresgeté, 's Dezsőt pillantá meg, a' mint patakvizet meregetett a' ferdőre. Öröm és félelem' reszketege futotta el e' látványra Nesztit, 's csodálkozó magas hangon «Szent Isten, ez Zoltai Dezső!» felkiálta, 's feledvén a' körülálló őrasszonyokat, «te vagy Dezső?» több izben kérdezé. Álmélkodva tekinté meg Neszti' sóhajtozó arczait a' szegény ifjú. Minden szó, mellyet egymással válthattak, a' legmélyebb érzelem' tolmácsa vala. A' keleti szokás szerint tilalmas beszélgetés miatt feddék ugyan Nesztit udvarlóleányai, intvén egyetemben, milly gonosz hárulhat mind önnön mind pedig Dezső fejére; de van-e olly fenyegető veszedelem, mellytől a' szerelem rettegjen? Az intés sikeretlen vala, 's Nesztinek a' fördés a' legszorosabb felvigyázat alatt engedtetett csak meg, és így, midőn Dezső azon kevés vigasztalástól is, mellyben elébb

része volt, megfosztatnék, vakmerőbb lépést tőn, mellyel életét koczkáztatá. Tudniillik, midőn egykor a' kert' sürű lugosai alatt alkonyat' idején sétálgata Neszti, a' látvány és szerelem' hevétől megrészegült Dezső a' többi foglyoktól ellopódván őtet keresni indula, 's megpillantván, elragadtatott tűzzel és tárt karokkal sietett elejbe, lábaihoz borula, csókolá, ölelgeté. Tüstént mint a legszemtelenebb fertőztetőt erőszakkal ragadták el a' heréltek, 's ocsmány börtön' mélyére taszíták.

Azonban már Ogli Bég a' Stambuli útra megtévén készületeit, a' szép ajándék szüzet eléidéztette. Reszketett ez a' szállongó hír' hallatára. «Holnap, monda kegyes tekintettel a' Bég, Stambul felé indulsz, hol földi paradicsomodat fogod élni, viruló arczád' ékeit őrizzd, mert ezek bájolják hozzád a' nagy Úr' kegyelmét». Mérges nyil gyanánt hatottak ezen szók a' leány szívére, megereszté könyűji' árját, 's fuldokló zokogása magasra emelkedett. A' Bég csodálkozék, hogy vigasztaló igérete inkább fájdalmát ujítja, hogy sem örömét gerjesztette volna, 's részvevő indulattal kérdezé keservének okát. De sürűbb könyűknél 's hallhatóbb zokogásnál egyebet nem adhata válaszul a' leány, 's ájuldozva rogyott a' körülállók' karjai közé. «Atyám, hát már nem csókolhatom soha többé reszkető kezedet! Dezső, Dezső, örökre elválok tehát tőled!» ezt nyögdösé tördelt hangokon.

A' Dezső' név' hallatára nyilván megütközni látszatott a' sajnálkozó Bég, és sokáig, mélyen eszmélkedve mintegy viszsza gondolólag állott némán és merőn. «Kit hív és sóhajt Dezső néven a' leány?» kérdi a' feleszmélt Bég kiváncsilag. «Egy vakmerő

fogolyt, szóla közbe a' heréltek egyike, ki szinte ama' szemtelen tettre vetemedett, hogy őtet a' többi rabok előtt jegyesének nevezni, vele beszélleni, leplezett arczait szemlélni, 's lábait ölelgetni vakmerősködnék. Ám de hiszen már vakmerőségéért a' legmélyebb börtönben bűnhöszik.» — «Dezső — Dezső — tünődék ismét magában a' Bég, látni akarom őtet — 's tüstént elejbe állaták zörgő bilincsen a' poroszlók. Intett a' többinek, 's azok elvonulának.

Ogli. Téged hivnak Dezső néven?

Dezső. Engemet Uram.

O. Te rohantál erőszakkal a' Szultánnak menyből küldetett jegyeséhez?

D. Engedelmet, Uram, a' sors' különös játéka kénytetett reá, egyhoniak 's régi esmeretségben vagyunk.

O. Honnét?

D. Pilisi megyéből.

O. Nemzetséged?

D. Zoltai.

O. Zoltai — Zoltai Dezső — és a' leány?

D. Czobor ivadék.

O. De nem Pilisvári Czobor?

D. Sőt ugyan az.

O. Szólj igazat, parancsolom, hiszen annak leánya nem vala, csak egyetlen fia.

D. Az tizenketted'évi korában a' vadászaton veszett el, kit mi gyermektársai kanmarta karunak hivtunk; még ugyan azon évben egy leánykával örvendezteté meg hitvese a' fia' vesztén vigasztalhatatlan férjét; de ezen örömétől is legujonnan megfosztatott, 's kezedbe adá Isten őtet ismét megvigasztalnod, ha Nesztit szabadsággal ajándékozod meg.

O. Hát annya életben van e még?

D. Már ötöd'éve, hogy az örökkévalóságba által költözött.

Elhallgata Ogli Bég, és megfordula, hogy fakadó könyveit eltörülhesse, 's kaftánja' fityegő ujját félre emelvén baljáról, «ismèred-e ezen jelet? ez e a' kanmarta balkar?» kérdé ömledező sirámok között, 's mielőtt feleletre nyithatná ajakit az álmélkodó, egymás ölében lelték magokat, 's hosszas elnémulás után kiki hajdani gyermektársára ismért vala. Kimondhatatlan volt örömök. Dezső felmentetett bilincseitől, 's a' két társ örömkönyűzve sietett az aléló leányhoz, 's Gyula forró csókjaival avatta fel őtet hugává, testvérévé.

Miután a' reménytelen öröm' első kiömlése valamennyire lecsillapult volna, élte rövid történetit így adá elő Ogli a' kérdezkedőknek: «Te Dezső, emlékezhetel, milly nagy kedvelője voltam én már mint gyermek a' vadüzésnek; atyám' gyakor tilalmai ellen egyedül czirkáltam a' vadas völgyeket. Az erdőkön kelt fel a' nap nekem, ugyan ott nyugovék is el. Gyakor távollétem csak hamar vadász társokat szerzett vala, kikkel a' zsákmányt közre szerezvén, osztályos lettem. Ezen szövetség nehány hetekig szorosan összekötött bennünk, még végre egy őszi nap vadnyomozás' ürügye alatt messze csalogattak, 's Budához jutánk, a' hol a' gonosz árulók rajtam erőt vevén, egy gyermekárosnak adtak el. Innét a' Jantsárok' seregébe vétettem fel, 's hadi erkölcsimért Bégi méltóságra vergődtem».

Térdre bukva adott Istennek hálát a' két fogoly e' különös találkozásért, 's Ogli Allához sóhajta fel. Megújula képzeletében hajdan gyermekkori boldog-

leánya' visszajöveteléről, midőn egy a' házi szolgák közül azon hirrel rohan be, hogy némelly idegenek közelgetnének, kik gyanusak, 's török kémeknek tetszenek. Felugrált erre az udvari nép, 's három lovagot láttanak bejáratni egy kalauz' utmutatása után. Czobor is kitántorgott, 's mint bámula, midőn leányát 's Dezsőt megismeré, melly öröm reá nézve noha felette meglepő volt, elviselésére még is elegendő erővel bira, de midőn fia is megismértette vele magát, ez olly igen elfogta szivét, hogy sokáig magán kivül függne Gyulának forró karjai között.

E' ritka esetből származott öröm 's megelégedés új életre 's vidámságra szülé az ősz atyát, vissza ment várába, 's mint legboldogabb örömatya vejének fogadá Dezsőt, 's onokáit reszkető térdein ringatva élte le többi napjait. Fia Gyula kiátkozván Mahomét' vallását, visszatért őseinek hitére, 's minthogy a' törökök' hadicselvetéseit kitanulta volt, sok csapásokkal rongálta a' körül dúló osmánokat, 's mint honjának legtüzesebb védje 's megtörhetetlen bajnoka adta nevét által a' jövendő kornak.

JEGYZETEK.

A csókakövi rableány, 5—7. l. Eredetileg: Urania (szerk. Szeder Fábián), 1829. 125—128. l. Andódi Gere álnéven és a czím után zárójelbe tett «románcz» jelzettel. Kézirata megvan Pannonhalmán. Ennek alapján a 4. v. 6. sorában az Urania-beli «bésuhony» alakot — mint valószínűleg sajtóhibát «bésuhong» h. — megjavítottuk. Szintígy a 7. v. 1. s. Urania-beli *szömöldökére* szót a kézirat szerint «szemöldökére» alakra javítottuk. — Czuczor e költeménye eddigelé semmiféle kiadásban sem jelent meg, s ennek oka a költőnek önmagán gyakorlott kritikája volt. Általában az Urania-ban megjelent darabjait maga is gyöngéknek tartotta. (L. levelét Toldyhoz, 1832. nov. 26-ról. AL.)

A vértesi vadászok, 8—14. l. Eredetileg «A' vértesi vadász ifjak» cz. Aurora, 1829. 174—181. l. — Változatok (a régies helyesiráson kívül: pl. 's, a', melly stbeffi.): 4. s. Ügytelen ő mostan, . . (így az 1836-diki k-ban is); 14. s. Lágy szele h. szelleje (Aur. és 1836. k.); 15. s. magokat ropogatni h. makkot ropogatni (u. o.); 18. s. az erdő bokrait h. az aljas bokrokat (u. o.); 19. s. vadászni h. vadűzni (u. o.); 21. s. Messzire elhallik, 's a' hulló asszu levelkék (u. o.); 22. s. idő h. üdő (u. o.); 24. s. késztess h. kisztess (Aur.); 25. s. Karczos lőn e durva tövistől (Aur. és 1836. k.); 32. s. Már szemeim' régóta csalá egy karcsu leányka (u. o.); 38. s. Fut, ha felé közelítni sietsz (u. o.); 44. s. egy csemetén h. a csemetén (u. o.); 45. s. Lombjait h. ágait (u. o.); 47. s. közel h. közelb (u. o.); 50. s. Félve körül nézé a' völgyet (u. o.); 51. s. lassacskán h. lassudadon (u. o.); 55. s. Láttam h. látnám (u. o.); 56. s. kibuvám h. kicsuszám (u. o.); 60. s. tájon h. bérczen (u. o.); 61. s. lombokkal h. gallyakkal (u. o.); 61. s. siker-

telenül h. haszontalanúl (u. o.); 62. s. naponkint h. naponnan (u. o.); 63. s. tündér h. kegyalak (u. o.); 64. s. szólasz h. szólál (u. o.); 71. s. róla h. térdig (u. o.); 79. s. szemöldöke barna h. szemölde szivárvány (u. o.); 80. s. Ivre h. boltra (u. o.); 81. s. szögfodrai dúsak h. szögfodrai lengnek (u. o.); 82. s. Untig elég h. Untig igaz (u. o.); 89. s. Nem tudom, azt véled? haza jött még az nap (Aur. — 1836. k.-ban: . . . hova jött . . .); 91. s. hozzám h. vélem (Aur. és 1836. k.); 92. s. fris h. szép (u. o.); 93. s. tisztásra kibúvó vadkanok h. makkozni k. v. (u. o.); 103. s. galabítva [a «gabalít» változata] h. rakosgatva (u. o.); 107. s. A csermely gyöngyét h. a cs. folyamát (u. o.); 111. s. az ágra h. ez ágra (u. o.); 113. s. Nem szoktam felhuzni magam, ama' tölgyre akasztom (u. o.); 117. s. könnyei h. könyvei (u. o.); 123. s. hiu álmot h. gyakran árnyat (u. o.); 127. s. versenyző h. versenygő (u. o.); 131. s. lebegő lejtéssel h. lejtő lebegéssel (u. o.); 134. s. mögött h. után (U. o.) — Az 1858-diki kiadás szövegével egyező kézirata megvan: AL. 70. sz. VI. 45—47. — E költemény birálatát l. Toldytól: Tud. Gyűjt. 1829. XI. k. 110—111. l.

Karád és Zemír, 14—9. l. U. o. 1830. 200—208. l. — Eredeti kézirata Czuczornak Toldyhoz 1829. május 22-én irt levelében (AL. 61. f., sz. a.), melyben fölhatalmazza őt, hogy «ha valamelly egyes szó helyett mást jobbnak itél, bízvást helyébe állíthatja». — Változatok: 2. v. 1—2. s, Karád mellett nyereg párnán | Remegve fut a' Szűz (AL.), 4. s. nyomunkban h. nyomunkon (u. o.): 5. v. 5. s. Karom között lessz honni nő (Aur. és 1836. k.); 6. v. 1.- s. Igy hős Karád . . (AL.), 7. v. 2. s. Közel már h. közelget (Aur. és 1836. k.); 4. s. jó atyám h. ősz a. (AL.); 6. s. Üdvözlő h. Idvezlő (Aur. és 1836. k.); 8. v. 5. s. Közében a' nemes laknak (AL.); 9. v. 1. Erdő tövén h. Erdő alatt (Aur. és 1836. k. — AL.: Erdőszélen); 5. s. lenge fürtjeit h. könnyű f. (Aur. és 1836. k.); 11. v. 2. Völgynek h. völgyi (AL.), 5. s. Füresszd patakban arczaid (Aur. és 1836. k.); 12. v. 1. s. Szól' s ő sürű lombos cserárny (Aur. és 1836. k.); 13. v. 4. s. Völgyön kivül belül (AL.); 6. s. Terelje? száguld lova (u. o.); 14. v. 1. s. Lapúl a' fű, dobog a' föld (Aur. és 1836. k.); 5. s. fátyolát h. sá-

volyát (u. o.); 16. v. 1. s. 's a' völgy h. 's erdő (AL.), 2. s. És zöld hajlék felé (u. o.); 18. v. 6. s. Rejtőzködünk h. Rejtézkedünk (u. o.); 19. v. 2—3. s. De bosszunak tüze, | Emészsze azt, ki rajtatok (Aur. és 1836. k.): 20. v. 4. s. arczán h. képén (u. o.); 23. v. 5. s. rögtön h. legott (u. o.); 25. v. 6. s. dől ölébe h. dül nyakába (AL.). — V. ö. Toldy megjegyzéseivel az 1830-diki Aurora ismertetésében: Tudom. Gyüjt. 1830. VI. k. 111—2. l. — Cz.-nak e költeménye verselés és földolgozás tekintetében Vörösmarty «Szilágyi és Hajmási»-jához hasonlít.

Szondi, 19—24. l. U. o. 1832. 43—50. l. — Változatok: 1. v. 5. s. Vaj lészen-e hős (A. és 1836-diki k.); 7. s. Kit nem tud ijesztni veszély baj (u. o.); 9. s. kicsid h. kicsiny (u. o.); 2. v. 5—6. s. Csöng kardon a' kard, | Kar dönti a' kart (u. o.); 9. s. gránit orom h. bérczi vadon (u. o.); 10. s. megáll h. fen áll (u. o.); 3. v. u. o. ekként:

Új harczra hevítgeti Szondi magát,
Vágy hallani bús viadalmi dalát,
'S apródinak int, de Dalár 's Zenegő
A' két fiu cselekel, a' remegő:
Jó gyámol apánk,
Vész szálla reánk,
Nincs isten, elűzni fejünkről;
Menjünk-el ez árva helyünkről, stb.

4. v. 1. Mindkettejök ügytelen árva fiú (u. o.); 3. s. vár h. hegy (u. o.); 6. s. Kis dallosaim (u. o.); 7. s. Nincs innen erednetek út már (u. o.); 8. s. ad még h. adjon (u. o.); 10. s. óvja h. ójja (u. o.); 5. v. 1. s. körötte h. közötte (A. — De itt sajtóhiba!); 2. s. elleni hadba h. alseregekbe (A. és 1836. k.); 6. v. 2. s. s. öszve h. össze (u. o.): 5. s. Toldúl h. tódul (u. o.); 7. v. 4. s. ejtve h. öntve (u. o.); 8. v. 2. 'S lágyul szive h. Lágyul szüve (u. o.); 10. s. Élj boldogul! — h. Isten veled! — (u. o.); 10. v. 7. s. Apródaiért h. A' kis fiukért (u. o.); 11. v. 2. s. 'S emlékre himes körü szép kaczagányt (u. o.); 9. s. Szoktassa csatákra h. 'S oktassa csatákra (u. o.); 12. v. 6. s. Ménólba men el (u. o.); a 7—8. s. rímelő szavai ekként: szügyben-rendben (u. o.); 9. s. Földiimet h. honnosimat (u. o.); 13. v. 2. nyomába h. nyomában (u. o.); 6. s. Szebb

érni halált (u. o.); 7. s. 'S honnért tusakodva lehúllni (u. o.); 8. s. unni h. élni (u. o.); 14. v. 5. s. seb esik h. sebesik (u. o.); 9. s. Hajh! nem szüve még, hanem élete fogy (u. o.); 15. v. 4. s. tűze le h. szúra-le (u. o.); 7. s. bira h. tuda (u. o.); 9. s. Most alkonyi lengeteg éri nyomát. (U. o.) — A régebbi szövegben (3. v.) lévő Dalár és Zenegő nevek Czuczortól valók; a két apród igazi neve Libárdy és Sebestyén volt. L. Ali pasa levelét: Fővárosi Lapok, 1891. 99. sz. és B. F. (Baráth Ferencz?) közleményét: Irodalomtört. Közl. III. k. 98—99. l.

Mint már az életrajzban említettük, Czuczornak Drégely hősi védőjéről szándéka volt hőskölteményt is irni. Az erre vonatkozó adatokat Toldyhoz irt leveleiből (AL. 61. f., sz.) imitt közöljük: «Ennekutánna (az Aradi Gyűlés után) első dolgom fog lenni Szondi Györgynek dicső halála Drégely várában, mellyet egy pár énekbe foglalni szándékozom». (Győr, 1828. jan. 13.) És ismét: «Szondiba már belekaptam, 's ha az első ének elkészül, általküldöm megbirálásra». (Győr, 1828. márcz. 24.) Itt az «első ének» kifejezés nyilván mutatja, hogy hőskölteményről van szó.— «Vettem leveledet, mellyben mindenek előtt Szondi elküldését sürgeted; de hogyan küldöttem volna el azt, a' mi alig van elkezdve, nem mondom elvégezve?, mert előbbre nem haladtam benne azóta, hogy Pesten voltam, 's a' mi van is már belőle, az sem tetszik, 's szándékom egészen ujonnan kezdeni». (Győr, 1828. aug. 22.) — «Bár kivánságodnak, ha illy későre is, Szondival megfelelhetnék! de bocsáss meg, ha még most sem küldöm el, a' miért régóta unszolsz; mert tavaltól fogva egy vonással sem szaporodott, 's a' mi kevés készült is benne, olly kedvetlenül, 's olly kevés megelégedésemre esett ki, hogy azt semmi gyanánt tekintvén, szem elé kerülni teljességgel méltatlannak tartom». (Győr, 1829. márcz. 28.) — A «Szondi» tárgyát Cz. minden valószinűség szerint Budai Ferencz művéből (Magyarország polgári históriájára való lexicon, a XVI. sz. végeig. Nagy-Várad, 1805. III. k. 362—3. l.) merítette.

Hunyadi, 24—6. l. Eredetileg: Nefelejts (Almanach, szerk. Kovacsóczy Mihály, Kassa), 1833. (II. év.) 68—9. l. Ennek nyomán egész hűen újra közli a Közhasznu Honi Vezér

(gazdasági kalendáriom, szerk. Szenvey József, Pest) 1835. (IV. évf.) 93—4. l. — Változatok: 1. v. 7. s. nyugonni h. nyugodni; 4. v. 4. s. Vidéki földre kihív; 5. v. 1. s. 'S a' mint fen ált, 's a' mint lenéz; 6. v. 4. s. pogány h. kelet. Ugyanily változatok találhatók az 1836-diki gyűjteményes kiadásban is.

Az ősz vitéz, 26—8. l. Csakis az 1836-diki kiadásban találtam. Hogy e költemény a Toldy-féle kiadásba nem került bele, bizonyára a költő akaratával egyezőleg történt, mert e vers minden tekintetben leggyöngébb Cz. elbeszélő költeményei között.

A legszebb ének, 28—30. lap. Eredetileg: Aurora, 1837. 3—5. l. — Ennek alapján egész hűen közölte még a Közhasznu Honi Vezér, 1842. (XI. évf.) 136—7. l. — Változatok: 1. v. 3. s. veszik h. lepik, 5. s. vár h. lak; 4. v. 2. s. Fejdelmek h. királyok; 7. v. 3. s. Mert nem hizelge sima dal; 8. v. 5. s. Szegény h. 'S szegény. Az utolsó versszak 3. sorának «neked» alakját «néked»-re javítottuk, a hogy az Aurorá-ban van s mint a ritmus is kivánja. E költemény tárgyát (hogy a nép szeretete a fejedelem legszebb jutalma) Kerner Justin, német romantikus költő is földolgozta. L. magyarra fordítását «Legdúsabb fejdelem» czímen: Kerényi Frigyes, Összes költ. Budapest, 1895. Olcsó K. 5. sz. 41—2. l.

Kont, 30—4. l. U. o. 135—139. l. Az 1858-diki kiadással teljesen egyező szöveggel megvan eredeti kézirata is: AL. 70. sz. VI. 51—52. — Az Aurora-beli változatok: 5. v. 1. s. nyúl h. kel; 6. v. 3. s. Apródja van csak véle és; 13. v. 4. s. Rendűl h. szorúl; 19. v. 4. s. keblén h. mellén: 21. v. 3. s. Hazámért vettem, ez pedig . . . ; 22. v. ekként;

Az átkok' átka rontsa-el
Örökre lelkemet,
Ha én honomban cseh-kegyért
Alázom térdemet.

Hunyadi halála, 34—8. l. U. o. 224—230. l. Ennek nyomán közli még a Közhasznu Honi Vezér, 1842. 138—9. l. és a Magyar Néplap (szerk. Szabó Alajos). 1856. (I. évf.) 13. sz. 101—2. l. — Az Aurora-beli változatok: A czím után «Legenda» jelzet. — 1. v. 3. s. táméntalan h. tömén-

telen (így a K. H. V. és M. N. is); 4. v. 1. s. 'S mint ifju szűzraj langymeleg tavasszal (a M. N. már a Toldy-féle kiadás változatával); 2. s. zsönge h. gyönge (A. és K. H. V.); a 6. s. a Toldy-féle kiadás hibás szövegétől eltérően az Aurora, K. H. V. és a M. N. szövege szerint van javítva; az 5. v. utolsó sorában, valamint az egész költeményen át eredetileg «Mihál» alak található (így a K. H V. és M. N.-ban is); 7. v. 2. s. szivárványhabos h. szivárványtarka (u. o.); 8. v. 1. s. ékeskedve h. ékesítve (u. o.); 6. s. igyen h. ekkép (u. o.); 14. v. 3. s. kínos keresztfán h. magas k. (Aur.); 15. v. 5. s.-ban a Toldy-féle kiadás hibás sora helyett (Ne vedd el tőlünk a nagy veszélyben) az Aurora szövegét vettük vissza, csupán a régies irásmód (vedd-el, a') mellőzésével; 16. v. 2. s. halkan h. halkkal (A., K. H. V. és M. N.); 4. s. Isten ma h. ma Isten (A); 17. v. 3. Amaz h. egyik (u. o.); 18. v. 2. sorában visszaállítottuk a Aurora-beli helyesebb «véle-tek» alakot «veletek» h.; 6. s. ügyelve h. figyelve (Aur., K. H. V. és M. N.); 19. v. 4. s. egyaránt h. egyiránt (u. o.); 20. v. 3. s, mily ritka h. mi ritka (A. K. H. V.); 22. v. 2. s. érzelem h. félelem (u. o. és M. N.); 23. v. 3. s. mennyekbe h. menyekre (u. o.).

Szűz Margit álma, 39—42. l. U. o. 296—300. l. — Változatok: 6. s. és jelentsd nekem ki h. és jelentsd ki nékem; 8. s. bocsáta rája Isten álmot h. b. Isten rája á.; 13. s. zöld halomzat ormán h. ormán zöld halomnak; 25. s. virágból h. kehelyből; 33. s. S a leányka h. És a lányka; 44. s. kel h. kelt: 45. s. zúdúl h. zúdúlt; 52. s. völgy ölébe h. völgy öbölbe; 58. s. Fel magasra nyúlni tüske-szálak; 59. s. Tiltanak szegénykét h. Tiltanak szegényt el; 64. s. 'S könyet ejte szűz szelidke Margit; a 68. s.-ban az 1858-diki kiadás hibás szövegét (S a lányka) az Aurora nyomán megjavítottuk; 92. s. 'S épen a virág áll völgy ölében; a 93. és 94. sort az Aurorá-ban fölcserélve találni; a 99. sorban «neki» h. «néki» alakot tettünk az Aurora nyomán, mert így a ritmus helyesebb; 102. s. Szép virág te szinte nagy Budában; 105. s. Föl magasra h. Fel halomra; 114. s. Lelkesülten h. Lelkesedve; 120. s. Pompa-díszét félretennem engedd.

A naimi özvegynő, 43—9. l. Eredetileg: Őrangyal (Vallási Almanach, szerk. Szabó Imre), 1843. 29—35. l. — Változatok: 7. s. Melyből h. Miből; 18. s. tejjel h. téjjel; 29. s. ringat h. hordoz; 30. s. mennyek üdve h. mennynek üdve; 37. s. hő csókdosó h. hév csókdozó; 79. s. És termetes h. 'S a termetes . . .; 84. s. lehetne h. jöhetne; 85. s. aggodalmadat h. aggodalmidat; 88. s. hosszú h. hosszas; 115. s. rokoni h. rokonok; 126. s. némber h. szülő; 139. s. üdvözült h. idvezült; 142. s. körben h. közben; 148. s. Menésnek indul h. Kel indulónak; 149. s. Halálcsend űli a kiséretet (birja h.); 151. s. nagy keservesen h. búskeservesen; 154. s. a nép h. e nép; 186. s. Megállapodtak h. megállapultak; 205—206. s. 'S magasztalák Istent, hogy közöttök | Olly nagy próféta támadott . . .; 113. s. hívt h. hítt.

Jézus, a kisdedek barátja, 49—52. l. U. o. 160—2. l. — Változatok: 2. s. leküldte h. leküldé; 7. s. mindenünnen gyűlnek össze hozzá; 24. s. fül és szem h. szem és fül; 30. s. Bábuját h. Játszerét; 37. s. szülőik h. szüléik; 50. s. Mert ilyeké h. Az illyeké; 54. s. szelid h. kegyes; 60. s. kincsnél h. 's kincsnél; 69. s. Rózsaöv gyanánt h. Rózsalánczokul.

Kinizsi, 52—5. lap. Eredetileg: Életképek, 1844. I. k. 319—321. l. — Kézirata Pannonhalmán. Változatok: 1. v. 1. s. Szóhősök h. Szóhősek (ÉK. és PK.); 3. s. Ki tett, 's övéből áldozott (u. o.); 4. s. így-úgy h. másért (u. o.); 2. v. 4. s. vallá h. mondta (u. o.); 3. v. 2. s. fitatta h. vallotta (u. o.); 4. s. hinni kelle h. kelle hinni (PK.); 6. v. 1. s. fuvalmakint h. fuvásaként (u. o.); 7. v. 3. s. szintén h. szinte (ÉK. és PK.); 8. v. 1. s. vívt h. vitt (ÉK.); II. r. 1. v. 3. s. tréfacsinyt h. tréfamüt (ÉK. és PK.); 4. s. Nem mindegyik h. Mindenki nem (u. o.); 2. v. 4. s. birt h. vitt (u. o.); 3. v. 1. s. előbb h. elébb (u. o.); 4. v. 2. s. vitát h. csatát (u. o.); 5. v. 2. s. Vitézfogása h. Huszárfogása (u. o.); 7. v. 1. s. eljárá h. eljárta (PK.); III. r. 1. v. 1. s. csonkula h. csorbula (ÉK. és. PK.); 2. s. se h. sem (u. o.); 4. v. 2. s. tervet h. terüt (u. o.); a legutolsó szakban épen oly változatok, mint a legelsőben. — Kinizsinek a III. r. 1. v.-ban említett szél-

ütöttségére nézve v. ö. Budai Ferencz Polgári Lexiconát (II. k. 471. l.).

Hunyad és neje, 56—61. l. Eredetileg: Pesti Divatlap, 1844. II. évnegyed, 14. sz. 2. l. — Az 1858-diki kiadással teljesen egyező kézirata: AL. 70. sz. VI. 53—55. Egy másik eredeti kézirata Pannonhalmán van. — Változatok: I. r. 2. v. 1. s. S szép hölgye h. És hölgye (PK.); 6. s. Isten veled h. I. hozzád (u. o.); 3. v. 1. s. elröpült h. elrohant (u. o.); 5. s. hármas h. három (u. o. és PD.); II. r. 3. v. 4. s. Növő h. Jövő (u. o.); 6. v. 2. s. Halál a h. Halála (u. o.); III. r. 1. v. 5—6. s. A hid lecsörg, s porfoltosan | Be a kapun Hunyad rohan (PD. és PK.); 2. v. 1. s. A házi h. S a házi (u. o.); 4. v. 3. s. Levente férj h. Levente fáj (PD. — itt nyilván csak sajtóhiba); 5. v. 2. s. Az ősi várban h. Volt ősi várban . . . (PD. és PK); 5. s. élvezi h. éldelé (u. o.); 6. s. De kis fiát kéré elé (u. o.).

Töredék, 61. l. Eredeti kézirata Pannonhalmán található. E töredék — külső alakja után itélve — valamely kisebb elbeszélő költemény részlete lehet. A második versszak tartalma arra utal, hogy valószinüleg a mohácsi vész tette volna a kész költemény tárgyát. Az irás jellegéből pedig azt lehet következtetni, hogy e kis töredék a negyvenes évek derekáról való, még pontosabban megjelölve: 1844 után irhatta a költő, mert az 1844-ből való költeményeinek eredeti kézirataiban mindenütt régiesebb: *'s,-a'* irásmódot találni, míg e kis töredék kéziratában a hiányjelnek már nyoma sincs.

Augsburgi Ütközet, 66—93. l. — Czuczornak e hőskölteménye két kidolgozásban maradt fenn. A korábbi az Aurora 1824. évi (III. évf.) kötetének 69—107. l. jelent meg (s ennek nyomán a IV. ének 31—232. sora Toldy «Handbuch der ungrischen Poesie» cz. m. II. köt. 297—302. lapján), míg a másik az 1836-diki kiadásnak 113—146. lapján, lényegben, még a sorok rendjére nézve is mindenütt egyezőleg ugyan, de a nyelvezet tekintetében annyira át meg átalakítva, hogy a költemény legelejét és végét kivéve a két szöveg úgyszólván minden sorában eltérő egymástól, s azért a temérdek apró változat meg-

jelölése helyett czélszerűbbnek tartottuk mindkét szöveget közzétenni; csak az maradt kérdéses: melyik kidolgozást tegyük ide a jegyzetek közé? Minthogy Cz. az Augsburgi Ütközet-tel lépett föl először költői pályáján, nagyon visszásnak tűnt volna föl, ha e művét az époszok sorában az 1836-diki kiadás javított szövege alapján az Aradi Gyűlés és a Botond után soroztuk volna. Ez szolgáljon magyarázatául azon kivételes eljárásnak, hogy az átdolgozott és javított szöveget ide, a jegyzetek közé helyeztük.

A 910-ben történt augsburgi csatáról hazai régi krónikásaink csak nagyon röviden emlékeznek meg. Így névszerint Anonymusnál (LIV. fej.) mindössze néhány sort találni róla, s a bőbeszédű Thuróczi (XXIV. f.) sem részletezi sem magát az eseményt, sem pedig szereplő hőseit. A XVI. szbeli Aventinus János nyomán — kinek «Annales Bojorum» cz. műve legfőbb és legterjedelmesebb forrás az ágostai csatákra nézve, — Pray (Annales veteres Hunnorum, Avarum et Hungarorum, Vindobonae, 1761. 348. l.) és Katona (Historia critica primorum Hungariæ ducum, Pestini, 1778. 285—290. l.) már bővebben adják elő, míg ellenben Engel (Geschichte des Ungrischen Reichs, Wien, 1813. I. k. 78. l.) és Fessler (Gesch. der Ungern, Leipzig, 1815. I.) nagyon röviden végeznek vele. Ezek mellett számba jöhet még Budai Ezaiás magyar históriája és Budai Ferencz Polgári Lexicon-ja (utóbbi a «Zoltán» czikkben, III. k. 620. l.) — Czuczor mind e műveket már ezidétt forgathatta, olvasgathatta. Katonát és Budai Ferenczet az Aradi Gyűlés-ről szóltában Toldyhoz írt leveleiben idézi is; Fesslert és Engelt bőségesen használta utóbb a Hunyadi Jánosra vonatkozó tanulmányainál. Anonymus és Thuróczinak Schwandtner-féle kiadása bizonyára szintén nem volt ismeretlen előtte. Azonban Czuczor e műveknek egyikét sem követte szorosan, hanem mindezen források történeti adatait összeszövögetve alkotta meg az Augsburgi Ütközet meséjét. A szereplő magyar hősökre nézve mindenesetre Anonymus volt a fő forrása, a földrajzi helynevekre és nemzetségszókra nézve pedig valószinüleg Petrus Ranzanus Epitome rerum hungaricarum cz. munkája (Scriptores rerum hung., Tirnaviae, 1765.). Ez utóbbinál megtalálhatók

az értelmezések is: Alemannia (Magna Germania, quam vulgus cognominat Alemanniam, 537. l.); Mons Cetius (a mai Wienerwald); Arabo (sive Raba amnis, 541.); Vindelicia (a duobus fluviis in Danubium labentibus, quorum alter, licet nominetur Lycus, vulgo tamen Lech pronunciatur; alter amnis dicitur vulgo et Vertach et Vinda; ex utroque nomine, hoc est Vinda et Lycus, deductum est vocabulum, quod est Vindelicia, 559. l.); Noricum (a veteribus, nostris vero temporibus cognominata Bavaria; ceterum nonnulli ajunt Noricam provinciam in duas dividi portiones: in superiorem et inferiorem; et in illa quidem esse Bavariam, in hac vero Austriam; u. o.); Vienna (quæ olim Flavianum nuncupata est, 561. l.), Carnuntum (a mai Petronell); a többi helynevek nem szorulnak magyarázatra. A hőskölteményben szereplő magyar hősök nevei meglelhetők Anonymusnál; így nevezetesen — hogy csak a kevésbbé ismereteseket említsük — az I. ének végén említett Bojta, Eden, Retel, Ét, Etu és Oluptulma (v. ö. A. VIII. fej.); Velek (A. XIX. f.); a II. énekben előforduló veszprémi Uszubú (A. XIX. és XLVIII. f.); a III. énekbeli Turzol (Anonymusnál is kém szerepében: XIV. f.); a kún Bunger (A. VIII. f. s még sokszor), kinek fia, Bors, azonban Előd fiának van mondva költőnknél. A II. énekben említett ősz Tűrtül s a IV. énekben szereplő Buga, úgy látszik, Czuczor alkotta nevek. — Az ellentáborban a kiskorú Lajos, a helyette fővezéri szerepet játszó Szigárd («A' Senonok', melly Franczia nép vala, Herczege máskép'»: Sighardus Senonum Princeps cognatus regis, Pray, i. m. 345. l.), Burghard (cum Burckhardo, Bathaviensi Episcopo, u. o.), «Salzburg bátor főpapja, Theodmár» (Theotmar Salisburgensis u. o. 346. l.), a bajor Arnulf, a frank Konrád, a szász Madarász Henrik — mind történeti nevek, ellenben a IV. énekben a német követek nevében fölszólaló Bovo tanácsos neve és beszéde nem található az ismertem krónikákban.

Czuczor az «Augsburgi Ütközet»-et maga is gyenge alkotásnak tartotta. «A mi ezen darabot illeti — irja Toldynak (1827, nov. 1. — AL.) — igen sok jobbítani és kivetni valót találok benne, 's ha bár helylyel helylyel

most is tetszésemre olvasom, de átaljában épen nem vagyok véle beelégedve.» Toldy Handbuch-jában a IV. éneket mutatványul akarván közleni, figyelmezteti Czuczort némely javítandó helyekre; költőnk erre így válaszol: «Te ugyan csak egy két jobbítandóra igazítasz, én azonban többet megváltoztatok nem egyébb okból, minthogy több spondæussok voltak közösek, mellyekbe egy daktylus lábat toltam be.» (1828, apr. 11. — AL.) Toldy e javításokat, melyek a levélben megtalálhatók, mind elfogadta, s így jelent meg a IV. éneknek már idézett részlete a Handbuch-ban, melynek szövege tehát sem az Aurora-beli, sem pedig az 1836-diki kiadás szövegével nem egyezik meg teljesen. Az Aurora szövegéhez viszonyítva a Handbuchban következő változatok vannak: IV. 51. s. A' kóválygó füst h. A kigomolygó füst; 66. s. sváb nemzet h. sváb csapatok; 73. s. A' szemetek h, Bús szemetek; 75. s. elhullt h. elesett; 88. s. Vért izzadt súlyos kardjoknak meztelen élök h. Izzada vérnedvet k.; 92. s. Gyermekitek vizeket majd otthon meg nem ihatják h. 'S otthon gyermekitek nem fognak ihatni vizéből; 95. s. A' fürdett szablyák h. A' lemosott szablyák; 96. s. felborzadt h. felborzada (1836. kiadásban: elborzada lelke); 116. s. Egy morcz órjásnak h. Marczona órjásnak; 120. s. Fegyvert h. Védvasat; 121. s. Megpillantá ezt h. Ezt hogy szemre vevé; 135. s. Az ég mennyköveit h. A' felhők' tüzeit; 137. s. tűzvén h. akarván; 144. s. Csillag nem látsza ragyogni az égen h. Csillag nem kelt-fel az égre ragyogni; 149. s. a' megiramtat h. a' futamókat; 196. s. Így szólt Bovo szavát zokogással félbeszakasztván h. szemét szomorún a' földre lesütvén; a 118. s. után Czuczor ajánlatára az Aurora következő két sora el van hagyva. Az 1836-diki kiadásban mindezen javítások szintén megvannak, de azonfelül még egyebek is. — Az előbb idézett levele után Czuczor nyomban (1828, ápr. 12. — AL.) újra ír Toldynak, még egy javítást közölve vele: «Engedj meg, hogy a' mire különösen reá emlékeztettél, az ötlábú verset kipótolni, hirtelenségből tegnap megtenni elfeledtem. Az Aurórába ez a hiba bizonyosan a' Szedő' vigyázatlansága miatt eshetett, mert a' kezemnél lévő kéziratban a' vers

egész; A' *fűben* nyugovó Alemannok talpra ugornak». (A IV. ének 98. sorát a jelen kiadásban ehhez képest idomítottuk. Toldy Handbuch-jában, II. k. 299. l. a «fűben» helyett «füveken» található.)

Midőn Toldy Czuczor költeményeinek első gyűjteményes kiadását tervezi, a költő ezt irja neki: «Engedj meg, barátom, ha szives fáradozásodat még most el nem fogadhatom. Jól tudod azt magad is, hogy nagy különbség van elsőbbi, és utóbbi darabjaim között, de kivált az Ágostai Ütközet művészi tekintetben igen alant vagyon. Mert az nem más, mint a' lélekben lappangó, de minden előkészület nélkül kitörő heves indulatnak tüneménye. Az interesse benne kevés emberi és finom érzékre mutat 's előadása dagályos, epizódok nélkül.» (1832, nov. 26. — AL.) — Később az 1836-diki kiadás számára átjavítgatta a művet, de az 1858-diki kiadásba már nem engedte fölvenni a javított szöveget sem, a melyet imitten közlünk:

ELSŐ ÉNEK.

Hunnia' rettenetes karu hősei tünnek előmbe,
Kik legelébb védék országunk' sarkait Árpád'
Hunyta után az egész Alemannia' fegyveri ellen.
Augsburghoz tódult roppant birodalma Lajosnak,
'S néki feszült karral magyar ellen emelte aczélát.
Zoltán volt akkor fejedelme hazánknak, üdőtlen,
'S karjai még gyöngék szablyát ellenre suhíntni.
A' hadi kormányt a' nemzet szózatja Lehelnek
Nyujtá, 's így valamennyi hadak' főhadnagya lévén
A' magyarok' lelkét gyúlasztó kürtbe lehellett.
Sok szomjus kardot vezetett ő, 's szomjukat oltá
A' porban heverő teutó' vérével itatván.
Testhalmok födték Noricum' bús telkeit akkor,
'S a' folyamok véres patakártól felzavarodván,
Nem nyujtottak italt a' rémült vinduszi népnek.
A' frank és a' svév mind Par' medrébe merült el,
'S a' Noricum' fiait Lechnek hullámi sodorták.
Népei nyúgotnak haddal fenyegetni ezentúl

Árpád' gyermekeit nem merték hosszu időkig.
Olly hévvel védték megtámadt honjokat akkor
A' magyarok, kiknek villámló fegyverit, és a'
Harsány kürtü Lehelt örvend elzengeni lantom.

* * *

Milly zúgás ötlik füleimbe, mi villog az éjnek
Barna homályában? rengő dörögéssel ütődnek
Etele' várához suhogó szélvészi nyugotnak.
A' bérczes Noricum', Franconia', Svévia' 's Szászhon'
Magzatinak köszörült szablyáit fényleni látom.
Látom az összetolult sereget táborra verődni.
Vaj hova czéloztok nyúgotnak sergei ezzel?
Merre suhamland majd egyenes szablyátok' aczéla,
'S dárdáitok vallyon mellyik nemzetre kitűzvék?
Vad komor arczu Szigárd! mire törsz, hogy mind hadad' öszve
Tódítod, 's minden teutóra halált dörög ajkad,
A' ki ölő karddal tüstént nem övezkedik, és nem
Vágtat szél' szárnyán Augsburghoz bajnoki körbe?
«Etele' fajzatinak dölyfét kell, 's illik is immár,
Megzabolázni, mivel most kedvez az alkalom arra.
Elhunyt a' hantrontogató Pannónia' hőse,
Nincs már félni okunk, árvává lön fia, 's népe,
Egy bátor tusa kell hozzá, 's a' durva csoportok
Szétszóratva vadon lakaikba buvandanak ismét.»
Illy gőgös hangon Szígárd ordíta özönkint
Messzeterült seregéhez, erős markában az éles
Szablya szorult, 's levegőt sebesen hasogatva süvöltött.
Ó Szenonok', melly franczia faj, fejedelme egyébkint,
Ám fia lévén a' harcznak, 's győzelmet aratván
Gyakran, nálánál jártasb hős akkor időben
Nem tünt a' teutó had közt fel, nékie nyujtá
A' csata' kormányát gyermek Lajos, ő maga fegyvert
Hordani még nem elég, 's az erős magyarokra kiszállni.

Hallod-e vad harczok' győzője, Lehel, dühödését
A' táborra verett seregeknek, látod az érczben
Állókat? mint a' rabolékony vad fiak éhes
Agyarakat vicsoríntanak a' zsákmányra sovárgva.

Bajnoki tűz' szikrája lobog kebeledbe' s' hazádnak
Szent védelme eget csapodó lángokba' röpít fel.
«Hol van Előd' fia Bors? üljön paripára serényen,
'S gyűjteni sürgődjék Pannónia' hadnagyit öszve,
Ezredek, és százas csapatoknak harczi vezéreit.»
Igy dörög a' harczok' győzője, szemöldeit öszve
Vonva, ' s haraggal elegy villámot eresztve alúlok.
Etele' vára alatt, Csepelen, Duna' nagy szigetében
Gyültenek a' hírtől felhajtott hadnagyok egybe,
Kikhez ködbe borult homlokkal nyersen imígy szólt
A' harczok' győzője Lehel: «Látjátok az aggott
Bérczek' tornyosuló tetejét az egekbe meredni,
'S a' Duna hullámit ki kiütve csapongni Kelemföld'
Büszkén felnyúló szikláira? úgy emelengnek
Nyúgotnak táméntalanúl sok népei feljebb,
'S harczra kelő hangjok felhők' öblébe ütődik,
Árpád fegyvere, és vérünk szerzette hazánkra
Vágynak irígy szemeik, 's szándékuk hosszu sereggel
Pannon' hegyvölgyes termékeny földire ütni.
Türjük-e hát békén, e' ránk fenegetve kitűzött
Kardoknak villongását? Ki merészle csatázni
Scythia' bajnokival, 's nem dűle merészlete sírba?
Vagy hol vertek igát mi reánk azon óta, hogy Álmos
Volgán átvezetett bennünket az égnek alája?»

Mint mikor a' tenger' sodródó habjait űzik
A' felforradt dél' szélvészei, háborodás kel,
Égig tornyosodó hullámok gályahajókat
Szirteket, és fokokat nyelnek, 's iszonyítva ijesztnek:
Olly zúgás kele föl Csepelen, hogy szóla nyugotnak
Készületéről a' harczok' győzője: egekbe
Felszáll harczriadó hangjok, megbőszül az ernyős
Fűzesben legelő bika, és feltartja fejét a'
Bokrokból, a' partok alatt úszó halak is meg
Hallván 'a riadalt Duna' túl partjára osonnak.
«Drága honunk' csendét, ki az, a' ki zavarni merészli?
Elvetemült korcs faj! rettegve buvátok előle
Nemde nagy Árpádnak? 'S mert most gyermekded utód ül
Székében, magatoknak rajt' győzelmet igértek.

Ám, ugy akarja az ég, hiuvá fog válni reménytek.
Árpád nincsen ugyan, de akarjuk, szelleme köztünk
Éljen örökké, 's él; mert honját védeni sírig
Kész mindenha magyar' s ki magát őrízi jogában
Ejteni sérelmet, nincsen mit tartnia tőle.
Ám ha ki csorbát ejt, de ha készül is ejteni rajta,
Isten adott neki kart, 's kardot maga adni tud ahhoz,
Megbosszulni magát, 's van pajzsa is elleni fegyvert
Visszalökő.» Ekkép zúgának harczra hevülten,
Egynek sem nyugodott veszteglőn jobbja, 's hüvelyből
Rántott kardjokon a' deli napnak rezge sugára.
«Harczoknak győzője Lehel! mondotta tovább a'
Sok hős, fő vezetője te vagy sereginknek, utánad
Fog csattogni sulyos kardunk, valamerre kivánod,
Ámbár a' délnek forró homokára vezérlesz,
Vagy fagyos északnak hó, zúz, jég lepte hegyeire,
Ülj a' tengerözön' hullámhátára, követnek
Híveid, ámbár a' felhőkben messze fehérlő
Bérczeknek tetejére viszed föl fegyvered, ottan
Állandunk.» Ekkor megmetszvén finom aczéllal
Karjok' erét, annak kiszökellett tiszta pirosdad
Gyöngyeit egy nagy arany csészének öblébe eresztték.
'S eskü gyanánt Hadur isten előtt a' földre kiönték,
Fő szentségök volt nemes eldődinknek ez akkor,
'S így esküdtek már Álmosnak is üstökös őseink.
Ez miután meglőn, ada véres kardot Ugodnak
Harsány kürtü Lehel, kardot, melly hősi karokból
Folyt vértől pirosult, 's vállára akaszta palástot
Szinte vitéz vérrel pettyest 's hirdetni parancsla
Országszerte hadat, 's hogy karddal veszni fog ollyan,
'S pór ivadékú lesz, fegyvert ha kikötni vonakszik.
Mert akkor nemesek harczoltanak a' csata' síkján,
'S e' két szó «nemes és bajnok» régente rokon volt.
A' magyarok látván Ugodot vérpettyü palástban,
Érczkebelök hevenyen fellobbant a' hadi hirre,
'S szellőkint repülő villámparipákra szökelltek.
Csak magok a' hódult Pannónia', Dáczia' 's Morva'
Népei rettegtek, látván a' hírnök' alakját.
Mért lankadsz kobzom? mért gyöngül szózata harsány

Húrodnak ? vagy erősb robogás akadályoz erődben ?
Vaj mi robaj hallik ? mint a' szélvész dühe dúl fúl
Ollyan tompa moraj közelít, 's keveregve tolongnak
Dáczia' halmairól Pannónia' 's Morva' teréről
A' harczban mindenha vitéz új Hunnia' hősei.
Rákos ! te homokos halmok' termője, nyerítést
Hallok dombjaidon, rágják ropogatva nyerítő
Mének az ércz zabolát, a' szittya kezekbe szorultat,
'S mint mikor a' tölgyes, 's bükkös bakony' erdeje bömböl
A' zuhogó széltől, olly morgást hallani rajtad.

Bulcs a' harczoknak zászlósa lebegteti messze
A' véres lobogót, majd léptet utána Zarándnak
Főkapitánya Velek, 's réz görcsös terheli markát,
Legmagasabb, 's csontosb paripán száguldozik Orgyas
Hosszu szemöldeinek lekonyúló szálai födvén
Szikrázó szemeit, béhorpadt homloka' csontja,
A' magyarok közt most ő volt izmokra legelső.
Ott robog immár a' menykő lecsapásu Botond is,
Ferde fokú nagy bárd fénylik markában inogva.
A' bízanczi arany kaput ő döntötte be nem rég,
Alkídeszt miután bárdjával porba suhintá,
Akkor hajlott meg foka is kaputörte vasának.
Ott van Böngér is, tar kúnok' harczi vezére,
A' Duna partján áll, 's kun nyelven harsog övéihez,
Ő ment át legelőbb Álmos részére Kiovnál,
Bojta, Edön, Retel, Éd 's Ete és Oluptulma vezérek
Őt követék, mikoron látnák nagy lelkü apáink'
Fegyverinek hódolni Kiovvár' büszke vezérét.
Nagyjaikat rendben követék a' többi vitézek,
Üstöküket Kaukász' nyusztjának préme övedzi,
Köntöseik hosszak, mellyek készültek az éjszak'
Gyapjas bőreiből, térdigleni csizma feneklett
A' kengyelvasban, 's csipkés sarkantyu tüzelte
Méneik' oldalait, bajuszok torzadva lebelgett
A' szellőn, 's szemeik komoran forgottak alá 's fel.
Vállaikon pettyes párduczbőr lógga panyókán
'S hátaikon nyilakat zörrentő puzdra csapongott.
Oldalukon suhogó kard szólt csörtetve, 's fenyítő

Vas buzogánynyal volt markuk terhelve, 's miként a'
Bojtos oroszlánok nagy gőggel néztek ügyelvén,
Hol van az, a' ki velök karddal mérközni merészlend.

MÁSODIK ÉNEK.

A' piros orczájú hajnalnak bíbor öléből
Felszállt a' ragyogó nap, 's szerte lövelte sugárait
A' hegyek' ormairól, miüdőn felszökve lovára
Jött Lehel a' téres Rákosnak dombjain álló
Vaskaru hősökhöz, kiknek vasaikra tüződött
Napsugarak szemeket sértőleg visszaverődtek.
Nyuszt kalpagja fölött sas' tollai hajladozának,
Harczhévtől lobogó szemeit jártatja körösleg
A' szőrbojtok alatt, 's komor ábrázatja sötétlik,
Széles vállairól tigrisbőr lógg le kevélyen,
Körme ezüst, mellén csatlódva kapocsra; oroszlánt
Szokta ezenképen körmébe szorítni az ádáz
Tigris, hogyha kopár szirton viadalra kiszállnak.
Kürtje aranylánczon csüggött oldalra akasztva,
Harsány kürt vala ez, 's ha magyar hallotta riadni,
Dúló vér dobogott Mars lakta szivében azonnal,
'S hangjáról mint éjszaki vész' zúgtára dagadnak
Ádria' öblei, úgy gyúlongott keble magyarnak.
India' gyöngyeivel himzett buzogánya ragyoglott
Nyerge' fején, izmos fogatú jobbjába szorítá
Etele' nagy kardját, szent kard ez, kardja Hadurnak,
Mellyet ez istenség Etelének külde menyekből,
Hogy vele harczolván rettentő ostora lenne
A' nagyon elvetemült istentelen emberi nemnek.
Illyen volt Lehel, és miután nyargalva körösleg
Járta hadát, kürtébe fuvalt háromszoros ízben,
'S annyiszor a' daliák őt kardvillantva fogadták,
'S felriadásuk eget szaggat vala. Jelt ada végre
Kardjával Lehel, a' daliák hallgatva fülelnek,
És ő megdördül harsány hangokra fakadván.
«Árpád' nyomdokinak hajdan követői, vitézek!
Harczok pattognak Noricum' térvölgyein immár,

Csengnek az öszvetolult aleman népeknek aczélzott
Fegyveri, öldöklő dárdák' lobogóji lebegnek
Tündérfölde felé harcz 's vér szerzette hazánknak,
Csattog az ellenfél; csattogjunk vissza reája,
Mint fű hulljanak el vasainktól, 's vérpatakokban
A' Duna' medréhez hömpölygve le úszszanak annak
Hullámin hozzánk a' kívánt földre, hazába.
Igy hirdessék ők karainknak 's fegyvereinknek
Sujtó villámát, reszkessenek a' Duna hosszatt
Földmivelő szolgák, 's fiainknak jusson eszökbe,
Hogy most atyjaik a' külföldön harczokat üznek.»
Lantomnak figyelő hallója! Bakonyba lesujtó
Menykőt hallottál-e? megismételve robogtát
Rá csap az a' terepély bükk' tőkéjére dörögve,
Meg nem akad minden fokban, 's mindannyiszor ordít,
Míg minden szuglyot nem jár vala sorra; ropognak
Akkor az ormoknak barnás sziklái, moh-ette
Agg tölgyek, 's bükkek meghangoztatva recsegnek:
Olly robogást indíta Lehel menydörgeni tetszett
Hadnagyi hangjával Rákosnak dombjain álló
Bajnokiban; paizsok kardok csattogtanak izmos
Markaikban, lovaik hallván a' rettenetes zajt
Megszöppentek 's a' homokot hortyogva kapálták.
«Induljunk immár — folytatja továbbra beszédét
A' harczok' győzője — sulyos karotoknak alatta
A' teutó merevüljön meg, 's hon magzati lássák,
Kiktől félniök és kiktől ovakodniok illik.
Induljunk, 's menybéli Hadur' segedelme vezessen.»
Mint bérczek' szükiből kisipító szél' dühe, hangzott
A' szaruk' és kürtök' keverék riadalma, 's azonnal
Sorscsapatonkint a' csatavágyó hadsereg indult.
Léptete a' főnagy legelől, hadi kürtje recsegvén,
Nyomton Bulcs a' had' zászlótartója követte,
És az egész tábor mene zászlójának utána.
Ott, hol az öszveszorult Duna' medrét látja Kelemföld
Oszlani a' gallyas Csepelen két ágra szakadva,
Ottan keltenek át tömlőkre fölülve csapatkint.
Két napot útaztak Vértes 's Bakony' erdein által,
'S alkonyodott immár, midőn harmadnap elérték

Arrabon' elterjedt sikját, 's telepedtenek ottan,
Hol zavaros Rábát, 's az iszaptól lassu menésü
Rábczának vizeit Duna' öble fogadja magába.
Itt vertek sátort mindannyian a' Duna mellett
Zöldellő síkon, melly most mívelve lehajló
Sárga kalászszal dús, 's hol vastag rendek omolnak
Görbe kaszája után a' gyors gazdának. Imitten
Vártak, míg Uszubú Weszprémből jőne hadával
'S Tulma Komáromnak várőre felúszna hajókkal.

A' tájt vizsgálták a' hősök szerte oszolva.
Pannonhalma fölé sietének az ifju vitézek,
Ott mutogatták a' földnek jártasbai nékik
Távol kékedező Kárpátnak bérczeit, a' sík
Róna vidéket, hol Csallóköz szántja ugarját,
Melly gyakran megcsalja ügyes mivelője' reményét
Innen is onnan is a' vizözönnek telkei tárvák.
Völgyben amott, mutaták, a' két Duna közti Komárom,
Tulma veté meg ezen víhatlan várnak alapját.
Ott Igmánd 's Tárkány Árpád' diadalmai' síkja,
Messze amott a' nyitrai bércz, a' hármas orommal,
Nyalka Zoárddal együtt 's Kadosával vívt Huba ottan,
És a' morva Zobort meggyőzvén kézre keríték,
'S réműl a' balról kéklő hegyoromra akaszták.

Estenkint mind sátrok alá táborba gyülöngtek,
'S ülve tüzek körülött pirítani nyársra vonott húst
Szoktak, 's ellakván harczokról hallani vágytak,
Hogyha kivált Türtül aggastyán hajdani bajnok
Élénk hangokkal festé le csatáidat Árpád!
Már a' hetvenedik télnek dere lepte szakállát,
Ősz haja tiszteletet gerjesztve simult le, szavának
Hangjai reszkettek, szive még is harczba sovárga.
Nem vala nálánál magyarok közt akkor időben
Jártasb a' történetben, hires Etele' harczait,
Álmosnak Volgán átkeltét, tudta Kiovnak
Ostrom alatt nyögtét, 's Árpádnak büszke hatalmát
Délczeg szózattal, 's tagait jártatva regélni.
A' fiatalb daliák' heves unszoltára, Zalánon

Nyert diadalmát Árpádnak festette imígyen:
«Nyitra, Bihar, Nyirség Árpádnak hódula immár
'S Dáczia' bérczeiről Tuhutum' diadalmi ragyogtak,
Még sem rendüle meg bolgárok' büszke vezére,
Sőt fenyegetve izent Árpádnak, visszaterelje
Kóborló csapatit, honnét e' földre vezette,
Csontjaikat bolgár seregek törik öszve különben,
'S méneik' körmeivel temetendik ronda homokba.
Árpád' nagyratörő szive meg nem retten ezektől
Érezvén erejét, 's tudván, hogy nagy szelet indít
Büszke Zalán, de erős seregének tölgyi kiállják,
'S véle meg is küzdnek, bár lombjaik ingjanak ollykor.
Harczi parancsa legott szól a' hadi kürtü Lehelhez,
Ez recseg, és talpon fegyverben vannak azonnal
A' hadak. Indul Bulcs a' harcz' zászlósa Velekkel,
Tételnek tartnak, 's Tisza' partjain állanak öszve.
Szemközben zajogott tengernyi seregje Zalánnak,
A' görögök' császára Leó oda küldte Nikétászt,
'S mœsiabéli király Simon is könnyíteni sorsán
Kívánván sereget küldött védelmre Zalánnak.
Már két nap 's egy éj tölt el harcz nélkül, az alkony
Szálla sötéten alá ismét, virraszt vala talpon
A' két had nyergelt ménének féke kezében,
Várván a' hasadó hajnalt. Megvirrad azonban,
'S Árpádnak hadakat buzdító szózata harsog,
Etele' sok fényes diadalmit hozza eszökbe
'S jelt ád. Megriad a' harsány kürt, 's a' hadak ottan
Indulnak szemközt a' bolgároknak, előbbre
Tódul az ellenség, nyilzápor hull le kopogva
Mindünnen. Suhogó karddal száguldozik Árpád,
Mint hadat intéző, 's nincsen sérelme sehonnan,
A' nyil pánczélos melléről visszacsapódván
'S a' dárdák paizsától megtompulva lehullván.
Már közelebb állnak, szálkardra kikelve egyenkint,
'S fegyvere Árpádnak koponyákat szeldegel és ejt,
Csótáros paripája nyihog rugdozva az elhullt
Bajnokokat, 's bőszülve szalad tova Mœsia' népe.
Balszárnyon szörnyű robajú tusa hallik azonban,
A' görög íjakról kilövelt nyilszálak üvöltnek,

S kard csataj és pengés buzdító szókkal egyítve
Verdesik a' levegőt, görögök' vezetője Nikétász
És Lehel, a' tábor főkürtöse küzdenek ottan,
Ketten csapkodnak, kétséges végü sikerrel,
Ugy tetszék, de midőn karján vért onta Lehelnek
A' görög, indulván amaz e' látványra haragra
Összeszedé erejét, 's dárdával lökte Nikétászt,
'S a' lerogyott' testén által száguldva tovább állt,
Fosztva vezérétől gyérűl a' gyáva görögség
Tétova, része Zalán' kardját villongani látván
Áll hozzá, 's kópjája' hegyét rugdossa magyarra.
Látja Zalán őket, 's bolgárit víni merészen,
'S párolgó vérrel béfecskendezve Lehelnek
Karját, néki ered, 's szablyáját méri fejéhez.
Africa' rengetegén nem vív dühösebben oroszlán
A' fene tigrissel, mint a' két bajnok, üvöltve
Repkednek súlyos vasaik, 's már visszatolatnak,
Már a' pánczéltól éleik csorbulva kitörnek.
Vőn végtére Lehel buzogányt, 's kiütötte Nikétász'
Markából az aczélt, szörnyű vágással ütötte,
Mert a' széttöretett darabok nem messze lovagló
Két bolgárnak agyát szédítő sebbel ütötték.
Megdöbbenve Zalán ménét sarkalta futásra,
'S kis számú haddal Nándor' várába menekvék,
Mert a' bolgárság' nagy része Tiszába szorítva
Hullámban vesze el, 's Nándornál látta Zalán meg
A' Duna' habjai közt rémítve leforgani őket.
Igy széledtek el a' görögök, 's bolgár hadak, Árpád'
Népe pedig diadalt, 's országot szerze magának.»
Türtül ezenkép szólt, gyakran simogatva szakállát,
'S atyjáról maradott kardját nézdelve gyakorta,
Mert ott volt ő is 's koczczantak kardja' sulyától
A' görög és bolgár daliák' arczvértei ottan.
Harczlángtól lobogott erök a' vas keblü fiúknak,
'S hadnagyjok' karját bámulva leszenderedének.

Éj vala, hűs szellők lobogatták lángjait a' még
Izzó üszköknek, 's némellykor pattogatással
Szórták a' szikrát, kibukott almási hegyekből

A' halvány holdnak fogyatékos fényü karéja
És a' szenderülő hősökre vetette világát,
Kiknek képzeletök hadi álmodozással enyelge.
A' Duna' zöldellő szigetének gallyain édes
Hangzatokat nyögdelt a' busló fülmile' torka,
A' legelő nyájnak vigyázó pásztora egy vén
Fűznek redvesedett tőkéjén ülve panaszszal
Parragi sípot fútt, tücskök csicseregve danoltak.
A' több ágra szakadt Duna lassan zúgva folyott le,
Néha vetette magát itt ott fel fürge halacska.
Éj vala, 's a' hősök mélyen szendergve aludtak.

'S íme az éj' csöndét távolrúl kezdi zavarni
Tompa moraj, 's közelebb közelebb zúgása növekszik,
Már a' tábori őrdaliák fel talpra kiálták
A' nyugvó sereget, 's ez már kardrántva csapatra
Rendelkezni akart, míg végre megérteni kezdék
A' közelítőknek rokon ajkú szózatit, és szünt
Kétséges gyanujok, mert jött veszprémi hadával
Pannon' halma felül Uszubú, késlette Bakonyság
Őket jöttökben. Bajtársi karokkal ölelték
Egymást a' daliák, 's vártak Tulmára, ki másnap
Ott lőn, 's harmadnapra Lehel haladásra fuvá meg
Kürtét, 's indultak. Carnuntum' sánczai mellett
Ment Faviána felé, hol most Bécs városa fénylik,
A' haladó tábor, kékellett Czét' hegye balról,
A' Duna jobbról folyt. Már Mölk' várához elértek,
Árpád' földének vala itten vetve határa,
A' várban magyarok laktak 's állottanak őrűl,
És sietének alá üdvözlésére feleiknek.
Adtak bővebb hírt a' német tábori népről
'S utnak eresztették áldást könyörögve reájok.
A' harczszomjuhozók beljebb indultanak, és már
Nyúgoti mesgyéjét honjoknak hagyva utánok
Léptettek Noricum' földén, 's diadalmi reménynek
Büszke vonásaival fellengeze arczúlatjok.
Feljebb hatván a' vindek' mezejét is elérték,
Rettegvén búvtak rejtélyes odúkba lakói.
Végre közelgettek kitüzött czélukhoz az óva

'S környülnézve menők, 's érték hullámit Isernek,
'S száguldó aleman daliák ott tüntek először
Kémszemeiknek fel, kik látván a' magyaroknak
Fényleni fegyvereit, 's közelebbre nyomulniok őket
Sarkalt méneiken vetekedve siettek izenni
Szígárdnak, hogy már nincs távol az elleni hadnép.
Halkkal léptetvén legelől pánczélba vonulva
Jára Lehel, 's Isert általgázlotta hadastul.
Megtelepedtenek ott mindannyian, a' csata' rendét
Itt intézte Lehel, választván kémeket elsőbb
Tájt kikutandókat, 's bírókat harczcseles észszel.

HARMADIK ÉNEK.

Fridberg' térin ütött tábort a' pannoni hadnép,
Környüljárta Lehel czirkálván többszörön őket,
'S hét osztályra szegé az egészt: szent szám vala hajdan
A' magyar ősnél ez; hét volt országa vezére,
'S hét váron feküvék Erdélyországnak alapja.
'S ím valamint űzött szarvas tisztásra kicsapván
Szemtévesztve rohan, jöve sebten Turzol azonkép,
Méne csapott testtel tajtékot hányva ragadta,
Már csak alig lihegett párája csorogva szügyéről
Sárga verétéknek hullámzó árja, Lehelhez
Ugrat, 's feldagadott melléből szíva beszédhez
Szükséges lelket kémségét adja eképen:
«Tenger az ellenség, nincs innen tábora messze,
Láttam az érczbeborult sereget, tűz fényü dsidákat,
'S hosszú szablyáknak tündökletes éleit, ordít
Harczkurjongásuk, lovaik tombolva nyihognak,
Ijakat a' gyalogok pengetnek, 's arczukon ül már
Bélyege a' harcznak, mellyet harczolni sietnek.»
Hallván a' kémet dobogott hős szíve Lehelnek,
Nem nyugodott veszteg percziglen, 's lelke' hevültét
Nagy kürtébe fuvá, 's fel fel rikkanta hevében.
A' csapatok' vezetőji sebes vágtatva elébe
Nyargaltak, mi esett, 's mi leend meg tudni kivánván.
Menni akart Lehel: «El kell törleni még ma nyugotnak
Büszke hadát» dörgvén, 's villantván Etele' kardját.

A' tábor zajogott fegyvert köszörülve csatára.
Ám a' bajnok öreg Türtűl nézdelte hüvelyben
Nyugvó görbe vasát komolyan, 's csendes tüzü szemmel,
«Hát felemeljük elébb kezeinket, mond vala halkkal,
Mint kegyeit kérnők a' mennyet lakta Hadúrnak?
'S áldozatot ne vigyünk, paizsát hogy nyujtsa fejünkre?»
Mint a' háborgó Balaton hullámi nyugosznak
Szélvész szünte után, úgy enyhült lángja Lehelnek
A' hófürtü öreg' rezegő hangjára, szelídebb
Arczczal pillantván csatavészért szomju hadára.
A' tábor' dalosit, jóslóit, táltosit öszve
Hivta, hogy áldozatot tegyenek, figyelmöket arra
Gerjesztvén, mi jelek fognak látszatni körűle.

A' fridbergi hegyen fakadó fris gyöngyü pataknál
Választott helyet a' főtáltos. Lassu csörejjel
Hömpölyög ott az ezüst kristály szinü csermely, alá nyult
Tölgyek' messzeterült zöldellő lombjai tiltják
A' tikkasztó nap' sugarit tükrébe lövelni.
A' csermelytőnél terepélyes szikla terült el,
Nem görcsökre szakadt, de lapos, sima, tiszta, mohatlan,
Gallyak sem födözék, volt nedv s' föld nélküli a' kő.
Ez vala a' szent hely. Buzgón áldozni Hadúrnak
Őseink illy helyeken szoktak, mint szittyai nemzet.
Tiszta fehér hizlalt paripát, melly még soha zablát
Nem rágott, 's nem horda ülőt, vágtak le azonnal.
Buzgón mormoltak körülötte varázslati szókat
A' dalosok, pattogva repült a' szikra magasra,
A' repülő kék füst vékony felhőbe verődött,
'S a' bérczнek tetején állott meg gőzköd-alakban.
Alkonyodott a' nap, csak fél köre álla ki már a'
Hegynek csúcsa megűl; az egész tábor szeme a' szent
Áldozaton függött, a' jósok 's táltosok a' jelt
Lesvén. 'S ím sasokat hallnak vijjongani a' bércz'
Ormán; felreppent az öreg, csattogva követték
A' kicsinyek, 's büszkén csapkodva ki vágtak az égnek
Gőzköd fellegiből. Lebukott akkorra az erdő'
Háta mögé a' nap, de az alkonyt vér szinü fátyol
Húzta be a' nyugovó napnak beborítva sugárait.

Más jegyet is láttak: két felhő ér vala öszve,
Nyúgotról egyik, a' másik jöve messze keletről,
Megdördülve nyulós villámok hulltak öleikből,
A' keleten támadt felhő elnyelte egészen
A' nyugotit, nyúgot gyász leplü homályba borúla
'S a' kelet' égboltján ragyogó csillagzatok égtek.
A' lobogó lángok nyalták a' sziklalapályát,
Míg a' jegy látszott, 's hamuvá lön az áldozat; akkor
Hálaadó dalokat rebegett a' táltosok' ajka,
'S a' főtáltos egész pompában hága fel a' szent
Helyre, 's tudós hangon szólván fejtette meg a' jelt.

Éji homály lebegett a' völgyeken és erdőkön,
Ménjén ült kiki a' táborban, 's hallgata mélyen,
Szunnyadtan nézék álomköd' fellegin által
A' megujult holdnak felfordult szarvait, a' mint
A' hamvas felhők' kóválygó leple alá búvt,
'S újra kibukkanván végtére leszálla az erdők'
Háta mögé; repülő csillagzatok estek az égről,
Tüszkölt a' sok ló, 's tombolva harapta serényét.
Első lángja pirult már a' hajnalnak, oszolni
Lassankint kezdettenek a' kis csillagi fények.
Most meg fúvta Lehel kürtjét, harsogtak utána
A' hadi tárogatók, kardcsattogtatva nyomultak
A' daliák, 's lovaik' kantárát tartva Lehelhez
Mind közelebb mentek, körülötte karéjba verődvén.
A' seregek' közepén felfegyverkezve ragyogva
Állott a' harczok' győzője, vitézi vonások
Fellengtek vért látni szokott komoly ábrázatján.
Két szeme hadrontó tüzeket villámlani látszott.
Nézték a' hősök, 's szemléltek benne oroszlánt,
Melly tiz tigrissel viadalra ki szállani bátor.
Megcsörrentve voná hüvelyéből Etele' kardját
'S reszkete élén a' hajnalnak vér szinü lángja.
Mint a' szélvésztől ostromlott tölgyfa csikorgva
Hajló lombjaival csapdozza sok izmu gyökéből
Sarjadozó fiatal tölgygallyakat, és inogatja:
Ugy izgatta Lehel buzdító szelleme által,
'S büszke vonásaival rá néző tábora' tölgyeit.

Már rohanásra akart jelt adni, de visszaragadta
Ismét ajkaitól a' kürtöt, 's dörgeni kezdett:
«Véres harczoknak magzatjai, bátrak, erősek!
Itt az üdő alemannok' agyán tompítani kardot,
'S ránk fenekedni merő sziveikbe meritni dsidákat.
Rajta tehát daliák! legutószor ereszsze ma fényét
A' nap szédelgő fejeikre, lövelje reájok
Villámló karotok képét a' sárga halálnak,
Rágják a' véres fövenyet hentergve kinokban
'S gőggel torzongó ajakaik nyöszörögve nyöszörgjék,
Millyen rettentő vágást tesz aczéla magyarnak.
Fényes kardokkal villongók! merre ragad majd
Bennetek' a' harcznak hő szomja, ki látom előre.
'A tenger sokaság titeket rettenteni nem fog,
Nem; mert egygyé forrt haderő letiporja az ellent,
Bár robogó sokasága alatt szakadásra inogjon
A' föld. Lám mi kiterjedtebb a' tengeri árnál?
'S ím egy barlangnak szélvésze ha néki üvöltve
Rája rohan, feldúlja dühös zúgása határt nem
Ismérő vizeit, 's partokra fokokra kitúrja,
Hogy hánykódtában tajtékzik, 's nem szün el addig
Nyögni hatalma alatt, míg annak dulnia tetszik.
Nem rettent titeket kardok, 's dárdák dühe, nem, mert
A' lelket maga a' hadak' istene fúrta belétek,
Ott fogadott titeket, 's hordott méhében anyátok,
Hol felhőkben uszó Caucasznak bércze fehérlik
Kardcsörögések közt kezdettetek élni, csatában
Szívtatok emlőket. Nosza hát, a perczenet int már
Életölő vasmarkotokat megtölteni karddal.
Szomjus fegyveretek? nosza menjünk oltani szomját.
Én leszek a szomjus kardok' vezetője. Utánam!»

Mennek menny- és földrázó viadalmi robajjal.
Vertach' torkánál nyugovó alemannokig elhat
A' rengő zúgás, 's kiki kardhoz kapkod azonnal.
Habzó szájjal üvölt Szígárd sürgetve csatára
A' tábort, 's dühödésében rugdozza gerellyét.
A' közelebb nyomuló magyarok' szemeikbe világolt
Hirtelen a' sok aczél; 's állt szemben az elleni két had.

«Itt legyen a' csatatér» harsog Lehel, és cseles észszel
Jól intézi hadát, 's helyet oszt mindannyi csapatnak.
Böngér megy legelől, a' hét kún' egyike, tarlott
Csontos agyán inog a' vas rétegü nagy sisak' orma,
Bosszús vérontó dandára dörömből utána.
Mint lecsapó lánggal megterhelt fellegek, öszve
Ütnek az ellennel Böngérnek kunjai, csengnek
Horgas aczélaik, és sebesen mind félre suhintják
A' fejeikre kimért alemann kardoknak ütéseit.
Visszafelé még sem nyomják, bár homlokuk izzad;
Mert madarász Henrik, szászok' vezetője, falat vont
Termetes alkatu szász seregével, kik felajánlák
Életöket, lévén készebbek veszni csatában,
Mint diadalmi dicső koszorút engedni kunoknak,
'S hulltanak a' kun kardok alatt, de helyökre tolultak
Új csapatok, 's valamint ha botoltad vassal az ép fűz'
Lombját, több sarj hajt ki helyette, 's bujábbra tenyész el;
Úgy annál többen tódultanak a' viadalra
Szászai Henriknek, mennél több elvesze bennök.
Kurjogatott Böngér, 's bajuszát rágdosta dühében
Néki eredt, 's gyorsabb rohanással kezdte csatáját.
Hasztalan! áll a' szász, mint márványszikla, nyomásnak
Melly enged keveset, de azonnal visszarugódik.
Gyengül hát karotok harczok' magzatjai, ámbár
A' lelket maga a' hadak' istene fúrta belétek?
Ő meg erősít még titeket, csak bizzatok ő benn'.
Mit hallok? karokat buzdító dal zeneg ottan,
Hol tegnap magyar áldozatot hadak' istene látott,
A' dalosok' kara dalt zeng a' fridbergi hegy' ormán,
Énekök ösztönadó, mert van sugdalva Hadurtól,
'S messzeható, mint a' hegyről tengerre sodródó
Szélvésznek zivatarja. Lehel meghallja s' felindul.
Nyargal elől, 's repül a' tigris bőr, farka utána,
Érczbe födött hősök, 's paripák csörtetve követték.
Fénylett a' sok réz, 's megtompította az ámult
Allemanok' szemeit, rézbástyát mozgani véltek.
Elszánt kardokkal dönté szászokra haragját
A' harczok' győzője 's körül foglalta hadával.
Nincsen már menedék, szálas nagy termetü szászok

Hullnak, 's egymáson, halmozva rakásra, feküsznek.
Ott vesztek Tankmár, Szigfrid, kik Henrik után a'
Szász nemzetségnek legszálasb bajnoki voltak.
Áll madarász Henrik fennyen bíztatva legényeit,
Kik körülötte magas dárdákkal vívtanak, elszánt
Lélekkel rohan a' kürtös hadfőre, de tompul
Kardja az érczsisakon, mellen, 's a' réz szügyü ménen.
Hogy győzzön, dárdája hegyét veti néki Lehelnek,
Ám nyele meg görbed, 's hajlongva törettetik öszve.
Mint a' hegynek tolt kőszikla, ha visszaszalasztják,
Rengő morgással rohan a' sik róna felé le:
Most Henrikre Lehel szint' olly robogással ütött le,
Hosszú szablyáját kiki ferdítette kezéből,
A' vér zsibbadozott a' szász' karjában, alighogy
Tarthatván kardját, 's fékét fész lepte lovának.
Elragadák őtet bajtársai a' körülállók,
A' harczok' győzője elől, de ez ottan utánok
Rugtatván kettőt leütött, és által iramló
Vas körmű paripájával tipratta fövenybe.

Távoldad dombról kétes gondokba merülve
Néz vala ifju Lajos fejedelm a' harczi mezőre,
'S fájt szive (mert jó volt, de tanácsosi roszra vezették)
Hogy hadat indított őt nem bántotta magyarra.
'S ím mint a' széltől felfortyant tenger ügyekszik
Feldagadott hullámhátát a' partra kitolni:
Úgy mozdult Szígárd kópjákat előre feszítő
Népével, Burghard svábok' vezetője utána,
A' bajor Arnulffal ment a' lothringi vasallus
Rajner, Salzburgnak bátor főpapja Theodmár
Sok papi rendbelivel, 's Konrád Frankonia' hőse,
Roppant birodalom' hada, mind harczolni tanultak,
'S szebbnek tartják mind elhunyni örökre csatában,
Mint sem meghódult országban hordni bilincset.
Megharsan Szígárd, a tábori sípok utána,
'S a' tenger sokaság egyszerre suhintja ki felvont
Ijakból nyilait; sürü záport omlani láttál?
Úgy hullott a' nyíl, 's a' napnak födte világát.

A' zápor sürüebb, magyar ívek' idegjei rugják
A' méregbe füródt vesszőket szörnyü csapással:
A' nyilak ütköznek hegyeikkel forrva epétől,
Ők vívnak most fenn repkedvén a' levegőben,
'S összeütött csucsaik méregtől habzanak. Újabb
Mozgás kezdődik. Mint a' Duna a' havasokból
Tág medrébe futó folyamoktól feldagadozván
Ömleszt árvizeket, 's hullámmal elönti vidékeit:
Úgy dült a' teutó seregek' sokasága rohanva.
Ám a' medrehagyott árvíz fut, míg rohanása
Gátra talál, 's megakad nem tudván hatni föléje:
Ollyan gátra talált Szígárd' hada a magyarokban.
Őse vitéz, Uszubú, menykővágásu Botonddal,
Tulma is ott állott, 's a' horpadt homloku Orgyas,
Görcsözetes buzogány látszott markokban inogni,
Csengett a' sok aczél, dárdák hajlottanak öszve,
A' tusa és romlás viszonyos. Czélzotta Lehelre
Kópjáját Szígárd, vágyván őt lökni lováról,
'S ordított felforrt mérgében, hasztalan: állott
Mint kőszikla Lehel, 's kardjának meztelen élét
Villogtatta reá, Szígárd' réz válla csikorgva
Bémetszette magát. Dörög a' két elleni hadnép;
Illy zudulás lehetett a' kénköves Aethna ürében,
A' mikor elsőben készült büdös üszköt okádni.
Forrott a' kénkő, a' szélvész futkosa szerte,
Felhajházni nyilást, mellyen kilihegje haragját.
Frigybe csalá még a' tenger' hullámait is már
Hogy mennél hamarabb látná vad szándoka' végét.
Nem győzőtt még is; neveték a gránitoromnak
Tar sziklájì dühös zugtát, ámbátor inogva.
Hogy ki merítse dühét, mit tett végtére az öszve-
Frígyesedett három bajtárs? oda hagyva elébbi
Lakhelyöket másutt forralták mérgöket, és fel-
Gyulva repesztették a' hegynek bérczit, okádván
Bosszúval terhelt gyomrukból a' büdös üszköt,
'S visszanyomulván már kínos ropogásra fakasztták
A' nevető ormot, 's köveit levegőbe röpíték.
Igy volt Augsburgnál a' dörgő ütközet, állott
A' teutó, mint a' kősziklás Aetna hegy' orma,

'S bátor megrendült, de nem omlott öszve egészlen:
Fortélylyal kell hát ezt is meggyőzni magyarnak.

NEGYEDIK ÉNEK.

Négy órányi üdőt haladott már reggeli utján
A' hevesen tüzelő nyár' napja ragyogva az égen.
Már a' néki feszült karokon kifacsarva folyott le
A' meleg izzadság, 's a' kardok' markolatáról
A' megaludt vérből gyűlt hártyákat mosogatta.
Vérhüvelyű kardok látszottak forgni kezeikben,
Felzeng a' teutó mostan diadalmi örömmel.
Milly diadalmi öröm lehet ez? zengd kobzom el immár.

A' magyarok sarkat fordítva szaladnak oszolnak,
Része keletnek megy München' tájéka felé, más
Része pedig délnek Kaltenberg sánczai mellé
— Római sánczok ezek — némellyek nóti hegyeknek
Tartják a' kantárt, Fridbergnél vonja magát meg
A' menykő vágású Botond és Dózsa Szalárddal.
Megmordult Szígárd ménjét sarkalva utánok,
Kurjongatva nyomult hadi népe utána oszolva
Több csapatokra, hogy a' száguldó pannoni tábort
Hosszú dárdákkal rugdosva ki hányja nyeregből.
Ámde röviddé lőn dárdájok, mert tova rándult
Tőlök szárnyas inú paripáján a' magyar, ingott
Futtok alatt a' föld, 's a' tarlót öszvetapasztták.
A' villám paripák így száguldának el akkor,
Mertek volna talán versenyt pályázni szelekkel.
'S már mikoron délen ragyogott a' nap köre, mind el
Tüntenek a' magyarok, hegyek- és erdőkbe vonulva,
Csak Buga késett el, Buga egy század' vezetője
Fürge vitéz, 's bátor, harczolt több féle csatákban,
Volt is látni jelét feje', homloka', 's karjai' sebjén.
Ezt mikoron Lechtől nem messze mocsárba szorulna,
Arnulf béérvén seregestűl vízbe fulasztá!

Győzelmet tapsolt az egész hadi népe Lajosnak.
Most kiki elbágyadt tetemit pihenésnek eresztė
A' hüves árnyékú erdők 's berkekbe ledülve.
Ottan kívánták enyhíteni a' csata' sikján
Rájok mért sebeket béburkolgatva lapukba.
Szígárd Lech' mezején nyugodott fáradt seregével.
Csend vala e' tájon, kardját kiki oldva letette,
A' harczban nyihogó paripák is szélleloszolva
Vagy ropogatták a' fűvet, vagy lankadozólag
A' nagy hőségtől zöld fűbe lehenterülének.
A' csata' vérében fuldoklók lassu nyögése
Küzdött rémítőn a' harczhizlalta halállal.
Hogy kinos éltöknek véget vethessenek immár,
A' csata' méneitől eltiprattatni kivántak,
Hallá őket az ég, 's éltök fáklyáit eloltá
A' taposó paripák' vas körmeik által imígyen:
Kormos füst kezdett gomolyogni fel égbe, repültek
A' haragos szikrák, valamerre magyar had iramlott,
Tüzbe borult az egész táják, fridbergi hegyektől
Nót havasig hamu lett a' tarló, rét, liget, erdő.
A' ki gomolygó füst vastag felhőbe verődött.
Mérges felhő volt, kebelében menykövek űltek,
Mellyeknek nem elég egyszer csattogva leütni,
Sőt mennél többet sujtottak, zúztanak öszve,
Annál készebbek tüzeik megemészteni mindent,
'S immár csattognak: magyarok csattognak-e valljon?
Ők azok! a' viadal' villámát dörgeni hallom:
«Harczra! halált fessünk teutó' képére! utánam!»
'S minden részekről sebesen vágtatva nyomultak:
A' négy fő szelek így sietének üvöltve kivívni
Egykor az égig emelt és hánykódó fejü szirtet.
Mint a' dörrögető felhők' villámi kibuktak
Hirtelen a' füstből magyarok szablyái ragyogva.
Mind Hegnenberghez vonulának, 's Par' folyamához,
Ott nyugodott Konrád Francónia' harczseregével,
És Burghard a' sváb csapatok' nagy hírü vezére,
Kardhoz kapnak ezek, de igen későre, fölöttök
Már a' néma halált osztó sok szittyai kardok.
Pannoni had kanyarúl, alemannok közbe szorulnak.

Svévia' gyermeki, és Francónia' fajtja! utószor
Kelt néktek ma fel a' nap, mellyet már lenyugodni
Többé nem láttok; be vagyon már hunyva örökre
Bús szemetek, kínos porban fetrengeni látom
Szittyai kardok alatt lezuhant véres koponyátok.'
«Mind elesett a' frank, és sváb!» ez hajdani szózat,
E' harczot sok anyák, sok nők átkozva siratták,
'S fenn maradott átkokból szőtt bús híre maiglan.
Etele' kardjával, melly szent vala, vívt Lehel itten,
Ezt, ha elől fénylett, magyarok víz-, tüzbe követték,
'S fennragyogott mindig, mert a' vér nem foga rajta.

A' harczok' győzője komoly ránczokba redődző
Homlokkal végig nézvén az örökre lehunytak'
Vérbe nyögő halmát, ismét száguldа továbbra,
Hogy mennél hamarabb Szígárdot Lech' folyamánál
Meglepvén hadait bébuktathassa vizekbe.
A' hadi pajkosság' szele a' porban heverőkön
Vitte seregjét át, és megtipratta lovakkal.
Izzada vérnedvet kardjoknak meztelen éle,
'S hogy megtisztuljon Parnak folyamába füreszték.
Hunnia' népe! miért mártjátok tiszta folyamba
Véres kardotokat? Majd a' Duna vérzavaros lesz,
'S otthon gyermekitek nem fognak ihatni vizéből.
«Épen azért, otthon fiainknak jusson eszökbe,
Hogy künn párolgó kardokkal küzdenek atyjaik.»
A' lemosott szablyák kezdének fényleni újra:
Meglátá Szígárd, 's elborzada lelke beléje.
«Itt van az ellenség» ordít, és felköti kardját,
A' fűben nyugovó alemannok talpra ugornak,
De idejök nincsen felkantározni eloszlott
Méneiket, mert a' magyarok vágtatva rohannak.
Felporzott az ugar, 's a' rétek' rendeit égbe
Szórták a' sebesen száguldó pannoni ének.
Szélvész vitte Lehelt Szígárdra; ugyan valamint az
Megtöri a' sziklán álló teljes koru bükköt,
A' meredek szirtet lerepesztvén völgybe zuhantja,
'S megkanyarodván azt mind felszedi' s hajtja magával,
A' mit utában lel, 's addig nem ereszti magától,

Mig fene gyomrával morzsás darabokra nem őrli:
Ugy töri zuzza Lehel Szigárdot közbe szorítva.
Menykő vág oda, hol lesuhint szablyája Lehelnek.
A' ki csak ellene áll, nyergéből mind lehanyatlik.
Végre reája rohan Noricum' fajzatja Heringer,
Szörnyeteg, érczkoponyák voltak mellére szegezve,
'S vasfogakat vicsorítottak, mikor elleni fegyver
Rájok ütött, s rútúl csikorogva beléje haraptak.
Marczona órjásnak tarták a' vindusok őtet.
Három szablyát tört Lehel a' csikorogva vigyorgó
Vasfogakon, 's mind ezt gúnyolva kaczagta Heringer.
(Etele' kardjával mostan nem vívt Lehel. A' szent
Védvasat ocsmányon megfertőztetni tilos volt.)
Ezt hogy szemre vevé a' horpadt homloku Orgyas,
Hét görcsű buzogánya' nyelét markába szorítva
Nyargal, rája rohan, 's vasazott mellébe meríti.
A' dühödő agyarak csikorogtak ugyan, de kinokban,
Mert a' szörnyü vitéz' vérét eltátva okádták.

A' kegyesen ragyogó nap nem nézhette tovább már
A' csata' vérmezejét, 's méltán elbúvni sohajtott.
Felhőt kért és nyert; sürü felhő támada délről,
Öszvehivá sugarit, 's elbujt a' barna homályba.
Mintha az elhunytak' lelkéért bosszut akarna
Állani, ugy jött a' dúlongó fergeteg Augsburg'
Tája felé, 's reszketve-nyuló villámokat űzött;
Versenygett tüzök a' kardok ragyogásival, és már
A' vérgőzölgő csata' sikja leszívta magához
A' felhők tüzeit 's dörgő ropogásra fakasztá;
A' sürü zápornak hidegült nagy cseppjei hulltak;
Megbomlott a' ló, nem akarván állani vesztég,
És majd hányta magát, majd rágta nyihogva serényét,
Megmeg rázta fejét 's bőszűlve szegezte szügyébe,
És szaladásnak eredt, 's fölrúgva lehányta lovagját.
Hát te is elrémülsz hadi kobzom, 's zengeni nem fogsz?
Mit rettegsz? nem bánt a' felhők' menyköve téged.

Éjszaka lett; a' szürke homály béfödte világát
A' holdnak. Csillag nem kelt fel az égre ragyogni:

Megsarkalta Lehel ménét, és Lechbe szorítá
A' kétségbe esett alemannt, 's bé fúladozának.
Mint a' ronda mocsár' zsombékai úsztanak a víz'
Habjain a' testek, 's veszekedtenek a' halak értök.
Kurjogatások közt hajtották a' futamókat,
'S béérvén nyomukon hagyták kitaszítva nyeregből.
A' villámfénynél Augsburgba elértek az éjjel,
Feldulták kapuit, 's győzelmet nyerve betörtek.
Hallgass el kobzom! rettentőt zengene húrod,
Mit tett a' magyar ott, és mint öntötte haragját.

Nyúgot gyermeki! lám mért bántottátok előbbed
Hunnia' magzatait, karotok mért kelt ki reájok?

A' ropogó felhők ritkulni, 's eloszlani kezdtek,
A' hasadékokon át, a' földre kacsongni kiváncsi
Csillagok, a' komor éj' gyönyörű tüneményi ragyogtak.
Hajnal is, a' napnak kalaúza, emelte biborral
Fátyolozott arczát, 's mosolyogva ki csalta magával
A' napot, a' harcznak vérétől undorodottat.
Augsburg tája' fölött háromszor tűnt le homályba,
Háromszor látszott ismét kiderűlni fölötte,
Míg neki bátorodott folyton folytatni futását.
A' város' közepén vont pompás sátora mellett
Álla Lehel, környülvétetve magát vitézei által,
Kik hozzá jöttek, vagy kérni, vagy adni tanácsot,
'S hallja az őröktől, hogy ellenségi követség
Hozzá jőni kiván békét esdekleni tőle.
Engedi ő, 's jőnek zászlót lobogatva fehéret
A' szent béke' jelét. A' hősök félrevonulnak,
Ő pedig a' pompás sátorba belépik azonnal
Jobbján álla Botond, bárdját fitogatva kevélyen,
Orgyas bal kézről emelé görcsös buzogányát.
Bajnoki méltóság fénylett 's diadalmi negédség
Hős Lehel orczáján, mikor a' sátorba beléptek
A' követek, békét hódolva könyörgeni tőle.
Gazdag számu ezüst- 's aranyat töltöttek elébe;
Kívüleg a' paripák felszerszámozva nyihogtak,
Mellyek szinte Lehel' számára hozatva valának.

A' követek neviben felszólalt Bóvo tanácsos,
'S jobbja Lajosnak, ekép intézvén kurta beszédét:
«Hunnia' népének diadalmas hadnagya! hozzád
Esdeni békéért küldettünk. Ime kezedben
Éltünk! győztes vagy, mi pedig győzettek, ügyetlen
Nyög birodalmunknak minden szögletje előtted.
Sírnak gyermekeink, nőink reszketve alélnak:
Adj pihenést nékik, 's békét gyászolniok elhunyt
Véreiket, kiket ők bár könyhullatva siratnak,
Áldani nem fognak, hogy Hunnia' bajnoki ellen
Harczra ki kelvén vad szablyákat rántani mertek.
Oh! ha ügyünk érdekli szived', könyörülni ne késsél.
A' szent béke' egét terjeszszd ki ez árva hazára,
'S majd unokáinktól áldás fog szállni fejedre.»
Igy szólt Bóvo, 's szemét szomorún a' földre lesütvén
Hallgata. Orgyas vad szemeket vete a' követekre
'S a' nagy bárdu Botond dörmögve tekinte reájok.
A' hosszabb csendet haragos hangokra fakadva
Felváltotta Lehel: «Ti gyalázat' fajzati, mondván,
Bántánk mi titeket, hogy megtámadni hazánkat
'S rablani mertétek mindjárt nagy hírü vezérünk'
Árpád' holta után? vagy mért csődültetek öszve
Minden szögletiből nyúgotnak ezen csatasíkra?
Nem bántottunk mi titeket: csak sanda irígység
S' szennyes fösvénység köte kardokat oldalatokra.
Az késztette reánk fondorgó lelketeket föl.
Undok tettetekért hadak' istene önmaga állott
Most bosszút, védvén bennünket mérgetek ellen,
Hogy pulya lelketeket hirdesse gyalázat örökre!
'S ti nem szégyelltek napfénynél jőni 's fedetlen
Arczczal békéért könyörögni azoknak előtte,
Kikre minap mérges gunynyal dölyfönge negédtek?
Békét nyertek ugyan; bár nincs, ki födözze hazátok'
'S kardunk sarkaiból azt feldulhatja; de görbedt
Gyámatlan vének, csecsemők, szüzek, asszonyok ellen
Nem szoktunk hadakozni. Vitéz csak férfira ránthat
Kardot, 's férfit győz, vagy férfiu győzi meg őtet.
Pók öljön legyeket, küzdjön tigrissel oroszlán.
Mindazonáltal hogy lássák unokáitok atyjaik'

Rút tettét, 's ügyekezzenek ők irtózni hasontól:
Évenkint fogtok hódulva magyarnak adózni.»
Igy Lehel; a követek mindent esküdve igértek.

Más napon a' kardok' mérgét nyugtatni parancsló
Kürt megszólamlott, 's bézörrentette hüvelybe
A' csata' vérével koszorúzott kardokat. Indult
Honja felé diadalmi dalok' zengései közben
A' teutó néppel megküzdött pannoni tábor.
Otthon gyermekeik, 's nőik nyakaikra borulva
Áldák karjaikat; mind elbámulva füleltek
Tettökön a' népek, 's az atyák mondák fiaiknak:
«Nem jó bántni magyart, mert vérrel védi hazáját.»

Aradi Gyűlés, 97—147. l. Eredetileg az I. ének megjelent az Aurora 1828. évi köt. 225—237. l. Ugyancsak az I. ének még Toldy Handbuch-jában (1828. II. k. 302—309. l. Teljes egészében 1828-ban Toldy külön adta ki. (L. e kiadás pontos jelzetét a bibliogr. rovatban, az I. k. elején); megjelent még egészében az 1836-diki s végre az 1858-diki kiadásban. (Amott 149—206. l. — egy Stoeber metszette képpel, mely azon jelenetet ábrázolja, midőn Ilona királyné a gyűlésen a megnyomorított Peredről a takaró leplet fölemeli.) — A III. ének 8—13. sorát (Szép szemlélni magyart, ha körébe fogadja királyát stb.) *Emlékmondás* czímen idézi a Regélő, 1838. I. 44. sz. 344. l. — Mindenekelőtt közöljük a változatokat: I. 30. s. bódulva h. hódúlva (H. — sajtóhiba!); 53. hódulnak h. hódolnak (A., H., 1828. k.); 61. s. ezen h. azon (A., H., 1828. k., 1836. k.); 66. s. hozzád h. hozzá (A. H. 1828. k.); 70. s. rokonkeblükre h. rokonkebelükre (A., H., 1828. k., 1836. k.); 79. s. hódulva h. hódolva (A., H., 1828. k.); 97. s. hazának h. hazánknak (H.); 111. s. Etele h. Attila (A., H.. 1828. k.); 124. s. ösöd h. üköd (A., H., 1828. k.); 127. s. akkor h. ekkor (A., H., 1828. k.); 130. s. tanácsunk h. tanácsnak ősei (A., H., 1828. k.); 136. s. királyuk h. királyjok (A. — H. királyok, így még: 1828. k.); 167. s. elébe h. elejbe (A.); a 274. sorban valamennyi szövegben — az 1858-diki kiadással szemben — «támadtak» van «támadnak» helyett,

s azért az előbbi alakot vettük föl a jelen kiadásba is. — II. ének, 5. s. időnkint h. üdőnkint (1828. 1836. k.); 16. s. hódulva h. hódolva (u. o. s ezen ige ily változattal még többször is); 21. s. Bodrogi h. Borsodi (1828-diki k-ban, de csak sajtóhibából; ily sajtóhiba ama kiadásban több is van, l. jegyzéköket a 79. lapon; e sajtóhibákat a változatok alábbi összeállításában többé nem veszszük figyelembe); 150. s. őrszegletre h. őrszegeletre (1828. és 1836. k.); 158. és 159. s. tappot h. toppot (u. o.); 189. s. Üdvözlek titeket h. Üdvözzek legyetek (u. o.); 226. s. hamarabb h. hamarébb (1828-diki k.). — III. ének, 2. s. A' nyugovásnak eredt honnot; 's fejedelme szavára (1828. és 1836. k.); — IV. ének, 62. s. e helyre h. ez helyre (1828. k.); 77. s. odúi h. odúji (u. o.); 105. s. állapotom h. állapatom (u. o. és 1836. k.); 236. s. madárkák h. madarkák (u. o.); 287. s. könnye h. könyve (u. o.); 290. s. ment h. mene (u. o.); 294. s. ezen éktől h. ezenektől (u. o. nyilván csak sajtóhiba, bár ezek jegyzékében nincs említve); 303. s. terjedt széjjel h. terjedt széllel (u. o.); 308. s. Ilonát h. Helenát (u. o.); 328. s. takarta h. takarja (1828. k.); 331. s. Ám de hideg ... h. Ah de hideg (u. o.); 333. s. álmom h. álmam' (u. o. és 1836. k.); 341. s. tanúit h. tanúját (1828. k.) — V. ének, 62. s. gyűlölői, bitói h. gyülölőji, bitóji (1828. k.); 66. s. hiányát h. hijányát (u. o.); 93. s. sehonnan h. sohonnan (u. o.); 100. s. bekeríteti h. bekeríttteti (u. o.); 114. Ilonához h. Helenához (u. o. és 1836. k.); 227. s. füleikbe h. fülökbe (1828. k.); 290. s. hóüstökös h. ősz-üstökös (1828. k.); 311. s. könnye h. könyve (u. o. és 1836. k.); 332. s. helyeikből h. helyökből (1828. k.).

Az Aradi Gyűlés-re vonatkozólag Czuczornak Toldyhoz írt leveleiben (AL.) a következő adatokra találni: 1827, márcz. 12-én értesíti barátját, hogy új époszba fogott bele s mutatványul közli az A. Gy. I. énekének 1—230. sorát. U. é. jún. 19-én jelenti, hogy a két első ének megkészült, s aug. 19-én elküldi Toldyhoz birálatra. Szept. 16-áról irja: «Azt kérded: ha vallyon Otmár historikus név-é? Igen is. Ennek köszönhette Béla férjfiúságának és életének megtartását, és a királyi székre való feljuthatását.

Élt pedig László, Kálmán, István és Béla királyok alatt, valóságos közbejáró nemzete és királyai között. Budai Esaias. O betű alatt. Katona, Hist. Crit, Tom. 3. Átaljában pedig megjegyzem azt is, hogy a' többi előkerülő nevek is mind valóságos historikus nevek, és ugyan azon rangúak voltanak, a' millyenekbe én helyheztetem őket (egy két homályosabbat ki vévén).» U. é. nov. 29-én néhány hibát említ levelében, melyeket a «historia ellen» (!) ejtett vigyázatlanságból — «tudniillik — úgymond — a második Énekben az 59-dik versben, mellynek így kell állnia: Birtoka *Bodrog*ban, 's Bácsnak térföldü vidékén — És a következőben: 'S hölgyül felséges Lászlónak bírja hugáját.» (Ez utóbbi sort Toldy javította ki úgy, a hogy már az 1828-diki kiadásban is látható. Általában T. több javítást tett benne, mint ezt Czuczornak 1828, január 13-án irt leveléből láthatni, melyben készségesen belenyugszik a javításba. Ugyanekkor küldi a két utolsó éneket.) U. évi febr. (15. 26. 28.) és márcz. (8. 14.) havi leveleiben maga a költő közöl a korábbi szöveg idézése nélkül egyes apróbb javításokat, melyek az 1828-diki kiadás szövegével teljesen egyezők, kivévén, hogy a IV. ének 120. sora után még e kettővel több található (Toldy azonban elhagyta őket):

Sámson vára alatt tudom én már, ott vala poklod,
Esküszöm égre, hogy ott és nem kinzottak egyébütt.

S ugyancsak a IV. év. 333. sora után közbetoldva még e sorok találhatók:

Légy unokáimnak nevelője 's vezére fiamnak
'S gondosan a' nevedék csemetét ápolni ne szűnj meg.

Érdekes, hogy az esztergomi érseknek, Feliciánnak, nevét szeretné mindenütt a magyarosabb Bódog-ra változtatni s viszont Ilona helyett *Helena* alakot használni, de Toldy ellenvetésére meghagyja mindkettőt változatlanul. 1828, márcz. 24-ről ezt irja Toldynak: «Vettem az Aradi Gyűlés 1-ső ívét nyomtatásban, melly igazán csinos; de egy hiba csuszott bele, mellyen már aligha segíteni lehet,

t. i. Te az Aradi Gyűlést Turócz szerint 1132-re teszed, én pedig Katonával tartok, ki azt állítja, hogy az A. Gy. 1136-ban hivattatott össze. Turócz szerint a' gyűlés minnyárt Béla' országlása' kezdetén, minekelőtte Boricscsal hadakozott volna, tartatott; az én költeményemben pedig a' Boricsi háborúk tétetnek előre, 's azután következik a' Gyűlés.»

Összevetvén Czuczor hősköltéményét Katona művével (Historia critica regum Hungariæ stirpis Arpadianæ, Pestini, III. k. [1780.], 458—540.), arról győződünk meg, hogy csakugyan ez volt Czuczor fő forrása; de már ekkor ismernie kellett Fesslert is, a ki (i. m. II. 39. l.) kárhoztatja a királynét, hogy rendes birói itélet helyett nyers erőszakkal konczoltatta föl Borics híveit. Költőnknél forma szerint tartott birói végzés alapján történik a hűtelenek kivégzése s ez Fessler hatására utal. Egyébkint Fessler — Kézai, Muglen Henrik, Thuróczi és Bonfini ellenében — Prayt követve 1132-re teszi a gyűlést, mint újabban Pauler Gyula is (A m. nemzet tört. I. 312. és 612. l.), a ki szerint az öldöklő gyűlés nem is a Maros melletti mai Aradon, hanem az ungmegyei Orodon folyt le. (V. ö. még Budai Fer. Polg. Lex. I. 359. Orod=Glogovácz.)

Botond, 151—177. l. Eredetileg: Aurora, 1833. 43—76. l.— Ennek nyomán hűen és egész terjedelmében közli még a Közhasznu Honi Vezér, 1837. (VII. évf.) 85—92. l. Iskolai használatra jegyzetekkel ellátva külön kiadta Vozári Gyula. (L. a bibliogr. rovatban, I. k.) A III. ének 6—8. sorát: Emlékmondás. Erőködés cz. idézi a Regélő, 1838. II. 82. sz. 648. l. Szintígy a IV. é. 139—143. sorát «Hajnal» cz. u. o. 66. sz. 520. l. Változatok: I. ének; 1. s. Músa h. Múza (Aur. — 1836-diki k. Musa); 10. s. vitézeit h. vitézit (A.); 12. s. tengerparti h. tengerpartu (1836-diki k.); 16. s. rhodopei h. rhodopéi (Aur., s így még többször); 57. s. sátrod h. színed (u. o.); 104. s. ügyelve h. figyelve (u. o.); 123. l. Lacapen h. Lakapén (u. o. s így mindenütt, a hol előfordul); 143. s. árát h. árrát (u. o.) — II. é. 8. s. homálykint h. homályként; 11. s. Theophan h. Theophán (s így mindig); 17. s. kebelének h. keblének; 32. s. fejenkint h. fejenként; 36. s. Notaras h. Notarász (s így mindig);

39. s. Polyphron h. Polyphrón (s így mindig); 44. s. burgasi h. burgaszi (többször is); 104. s. hamar föl lábra kap h. hamar fél lábra kap (u. o. és 1836. k. is); 127. s. Üdvezel h. üdvözöl (Aur.); 131. s. fölgerjedve h. felgerjedve (u. o.); 165. s. dárdavetései h. dárdavetési (u. o.). — III. é. 4. s. Antippos h. Antipposz (s így mindig); 21. s. Esdekléseivel h. Esdekeléseivel (Aur. és 1836. k.); 88. s. Alkídes h. Alkídesz (s így mindig az A-ban); 111. s. csoda h. csuda (u. o.); 118. s. fütyülő h. fütyölő (u. o. és 1836. k.); 151. s. Héj! h. Hé! (A.). — IV. é. 68. s. utolszor h. utószor (A.); 84. s. vajjon h. valljon (A. és 1836. k.); 106. s. őszök h. őszek (u. o.); 115. s. hódulni h. hódolni (A.); 120. s. járula hozzá h. párula hozzá (A. és 1836. k.); 144. s. szemeiről h. szeméről (A.); 158. s. szórendi változattal így: Már a' réses nagy kapu boltján általeredtek. (A.)

Czuczornak Toldyhoz írt leveleiben (AL.) a Botond-ra nézve következőket találni: «Az Auróra' számára már elkészültem egy kisded Eposszal *Botond* czím alatt. Áll mintegy 700 hexameterből.» (1832, január 24.) És ismét: «Botondot elküldöm, mellyről azt jegyzem meg, hogy igen hirtelen készült, 's kevesebb benne a' tűz, mint az eddig írt darabjaimban. Ha ki nem állaná helybenhagyástokat, 's nem illenék bele az Almanáchba, történendő kimaradásáért nem fogok neheztelni.» (1832, ápr. 2.)

Czuczor Botond-jának forrásáról s a költő alakításáról bőven szól Vozári Gyula a már említett, iskolai használatra szánt magyarázatos kiadásában (69—73. l.). Vozári fejtegetései azonban némi helyreigazításokra szorulnak; így nevezetesen, nem állíthatni egész föltétlenül, hogy Cz. a Botond-mondát egyenesen és kizárólag a Thuróczi krónikájából vette, a hol Botond nem vezér, hanem csak közönséges magyarnak (Hungarus) van nevezve, s a hol Lacapen és Theophan nevei egyáltalán elő sem fordulnak; pedig ezek nem költött nevek. «Lakapén» (mint a költőnél is) görög császárul szerepel a Botond-mondában Budai Ferencz előadásában (i. m. I. 438—9. l.), Theophan pedig mint a császár főembere Praynál. (Annales Veteres, I. 356. l. — v. ö. még: Der Kaiser Roman Lecapenus

schickte ihnen den Oberst — Garderobenmeister Theophanes entgegen, Engel, i. m. I. 85. l.) Czuczor bizonyára ismerte Thuróczi krónikáját, mert Botondja úgy beszél, mint T. előadja s a görög óriás mondabeli szavainak hű mása az Alkid nyilatkozata (III. ének. 151—8 s.); de, mint az előbbi époszainál láttuk, itt is többféle forrásból szövögette össze meséjét. — Abban is téved Vozári, hogy ez eseményt a krónikások Taksony idejére (947—972.) helyezik. Anonymus Botondot mint vezért Árpád alatt szerepelteti (XLII. f. s egyebütt); a történetirók közül Budai: Árpád és Zoltán alatt s Engellel és Prayval 934-re teszi e görögök elleni hadviselést; Thuróczi pedig — kinek krónikáját Vozári, úgy látszik, közelebbről nem ismeri, — Géza idejére, 976-ra (XXVI. fej. — «Vicesimo autem primo anno» a 955-diki ágostai ütközet után).

A «Hunyadi» töredékei, 181—219. l. — Czuczornak e nagyszabású, de félbenmaradt művéről — melynek tárgyát Hunyadi Jánosnak legfényesebb hadi tette, az 1456-diki nándorfejérvári diadal tette volna, — bővebben szóltunk már Czuczor életrajzában, elmondva készültének körülményeit s abbanmaradásának okait. E helyütt kiegészítésül közöljük a mű tervrajzának vázlatát úgy, a hogy Cz. irásai között a pannonhalmi kézirattárban található. A tervrajz «Hunyadiász foglalatja» czimet visel s nagyobbrészt 1829 tavaszán készülhetett, de vannak benne későbbi betoldások is lapszéli jegyzetek alakjában.

I. Könyv. Hunyad Nándorban van (NB. ekkor rakott be Hunyad — hallván a' török jövetét — őrsereget a' várba, szükséges eleséget és hadi eszközöket) 's látja a' török sereget jönni; csaknem eliszonyodik a' sokaságon. Látja, hogy ezen őrsereg nem elég a' vár' megtartására; elkeseredik, 's kevés tanácskozás után eltökélli magát, hogy elmegyen a' hadi sereg gyűjtésére, 's minekelőtte megindulna, térdre borúl, az egekre emeli szemeit, 's kéri az Istent, hogy a' magyarokat egyességben tartsa 's lelket öntsön beléjek. Elmegy, Buda felé tartván; de a' Királyt hogy elszökék hallá, a' nemesek felvonták magukat a' hegyekbe, 's az alsó részek köznépe nagy részént elfutott; Ujlakyhoz várába küldi követét, hogy segedelmet kérjen,

ez pedig megtagadja, boszankodva, hogy zsoldosait a' minap Belgrádból elküldé, mivel a' katonai fenyítéket nem tartották meg 's a' Bastídának spanyol katonáival nem férhettek meg. Aztán Hunyad Szegedhez ment, hol Carvajal cardinalist egy kis keresztes haddal találta; itt szedett össze egynéhány ezeret, kik között szegedi halászok sokan voltak, 's ezekkel indult Tétel felé a' Tisza mellett, 's itt álltak hozzá, hallván Mahomet készületit, az erdélyi magyarok és székelyek; de már akkor a' Sáva és Duna egész Zalánkeményig török hajókkal volt ellepve.

II. Könyv. (Jul. 11.) Brankovich, Ulrik által felingereltetvén, Mahométtel czimboráskodik, 's követet küldvén Hunyadhoz, álnokul segítséget igér, 's kéri Hunyadyt, hogy várna, 's rövid napok alatt ő Szendrő felől megtámadja a' törököt. Hunyad vár, 's azalatt Mahométtól jön más követ, ki fenyegetődzve kéri feladatni a' várat. Hunyady Istenben helyhezvén bizodalmát, hadat izen vissza. — (Jul. 12.) Ujlakytól megjön a' követ. — Midőn reménységét megcsalatva látná, ellenben által a' Zalánkeméni parton megpillantja a' Keresztesek tarka seregét, 's Kapisztrán János csajkán jön néki szemközt, ő is csónakon megy elejbe 's megölelkeznek. Nagy örömkiáltás, Jézus neve hallik a' Zalánkeméni parton gyülekezett Keresztesektől, mellyet hallván a' Titeli Szigeten álló seregek, viszonoznak. — Oda ér a' rettenetes haragú Korogh is határőrző, végbeli katonáival. Itt tanácsot tartván, elvégzik, hogy a' Péterváradnál álló hajósereg Zalánkeményig szálljon alá. — (Jul. 13.) Megtétetik a' hajós csatára való készület. — Estve buár [így] kémek küldetnek által Belgrádba, hogy Szilágyival tanácskozhassanak.

III. Könyv. Jul. 14. — Estve felé megesik a' csata Zogán vezérlése alatt. A' csata előtt imádkoznak a' keresztények, melly után Kapisztrán mintha a' fényes égben szálló tüneményt tüzes pallossal látta volna fenyegetni a' törököket. — Mátyás a' Tételi parton sír, hogy a' csatába nem mehet. — Eleinte kétséges a' harcz, mert Brankovich' hajói is a' törököt segítették. Késő éjjelig tart a csata kétséges kimenetellel. — Mátyás csónakba ül, nyilasan és dárdásan, 's a' harcz felé ereszkedik 's elfogatik.

IV. Könyv. — Jul. 15. — Hunyad megtudván, hogy Mátyás fogságba esett, kiszabadítani iparkodik. — A' kiszabadultat megdorgálja Hunyad vakmerősége miatt. Mátyás erre helyesen 's vitézi fordulásaival megtetszik Hunyadnak, úgy annyira, hogy örömkönyei hullanának, mellyeket ő elfordulván törölget vala. Ám Mátyás miatt újra nagy viaskodás támad a' vizen, 's mivel 40 hajóval a' Belgrádi polgárok is segítségre jöttek, a' török hajósereg elszóratott. — Ezen csatában irassék le Mahomét dühössége; futkároz lóháton a' Duna partján, sőt a' vizbe is beleugrik. Szinte azt teszi Pharnabatosz, a Perzsák Darabantja (satrapa).

V. Könyv. — Jul. 16. — Öröménekek és örömkiáltások között, nagy pompásan fogadtatnak Nándorban Hunyady és Kapisztrán. — Hunyadi és Kapisztrán Zimonynál ütnek tábort. — Különösen táboroznak a' tarka-barka keresztesek, kiket látván Mahomet, vérszemet kap, 's esküszik, hogy tizennégy nap alatt beveszi Nándort, 's két hónap alatt elfoglalja Magyarországot. — Gyakoroltatnak a' keresztesek a' hadi fordulásokban, — Jul. 17. — Gyűlést tartanak a' hadnagyok, mellyben megmutatják, hogy Belgrád megtartásától függ az egész ország' sorsa. Pompás imádsággal elkészülnek a' csatára.

VI. Könyv. — Jul. 18. — Ekkor Hunyad éjjel sub incognito bejárja a' tábort, 's kifürkészi, milly reménnyel vannak vitézei. — Az iszonyú ágyúk kezdik víni a' falakat, számuk húsz és kettő, a' kissebbeké 300, de most csak harmadrészével vitták a' falakat. — Kussun Basa az Asabokkal teszi meg az első rohanást. (Ezek szokták a' minákat ásni, először a' sánczokra mászni, 's az utánok érő Janicsároknak holt testeikkel utat készíteni.) Ellenek áll Palócz a' Mátrahegyaljával (igen ügyes ember a' rábízott dolgokban; nagy tapasztalású, követségre alkalmas), kinek, midőn szorulna, segedelmére siet a' székely gyalogsággal Daczó. Azonban míg mindenek figyelme ezen csatára szegeztetik, a' Czigányok szigetiről Dsihangir ingerli a' Semlini tábort. De Kanizsának kúnjai buzogányokkal elijesztik őket, 's a' Jászok nyilaikkal hullatják a' futókat, 's midőn visszaűzték a' Száváig, bosszonkodnak, hogy nem

futhatnak utánuk tovább is olly szabadon, mint a' hogy otthon a' sík pusztákon minden akadály nélkül nyargalódzni szoktak.

VII. Könyv. — Jul. 19. — Mahomet előhivatja Derviseit, 's tőlök jövendölést kér (Tartul — Ajak — Dívánt, mellynek Hasszán Vezér ellene lévén, elzáratik). Ezek jövendölik, hogy máskép meg nem veszi a' falakat, ha csak emberbástyát nem állít melléjek. Azért ismét az Asabokat indítja meg, kik közül két ezernél több a' falak alatt eldűl. Ezek testén által indulnak a' Jancsárok, kik csalmát viselnek, 's feltüzik a' falakra és tornyokra zászlójikat. Ellenek áll Hunyad és Bastída a' külső várban. De mind ez mellett csaknem egészen elfoglalják a' külső várat.

VIII. Könyv. — Jul. 20. — Nagy szorultság van a' magyarok között, 's nem tudják, mi tévők legyenek, 's már szándékoznak a' külső várat a' töröknek hagyni, sőt a' belső városból is Zimonyba hajókon által költözni. De Kapisztrán ráveszi őket, hogy maradjanak. Hunyady Országot többed magával Ujlakyhoz küldi, azon igérettel, hogy néki általadandja a' fővezérséget; de ezt épen nem engedik a' Belgrádi vitézek, 's készebbek mind elmenni, mint nem Hunyady alatt katonáskodni. (Országot Ujlaky mint régi barátját szivesen fogadja; ekkor épen méneseit és gulyájit vizsgálgatta; de bosszonkodik, hogy aratóji Nándorba mentek vitézkedni. Országot segedelem nélkül akarta bocsátani vissza, hanem felesége közbevetése által pénzt ád, 's egynéhány hajóeleséget. — Azonban nem kis bátorságot önt a' magyarokba Carvajal, Szécsi Dénes és Vitéz János elérkezések, kiknek László Tételig elejbek megy, 's Ilkát, félvén, ne talán valamelly kóborló csapatok kezébe jusson, magával Zimonyba viszi.

IX. Könyv. — Jul. 21. — Estve látszik a' töröknél a' nagy vígság, 's a' Dervisek táncza, 's török énekes szerelmet dalol a' Sultán háremje mellett, ki kényének áldozik. — Éjfél után a' belső városba vívő hidra rohannak Karaz Bég, a' Rumili seregek' vezére, és Kazán, a' Jancsárok' Agája. Egész napkeltig tart a' hidon való czivódás. Ekkor mind a' két részről fris seregek hozattak,

de több a' törökökérül. A' hídon összeszorulnak, sok lehull, több lehányatik, az árokbúl mász a' bástyára, de visszaveretik. Azután igen sok Asab és Jancsár, maga Kazán legelől felhág a' falra, 's már Hunyady hősei hátrálni akarnak, de Kapisztrán zászlójával és Jézus nevével visszatartja őket, 's Kazán Aga elvész. Azalatt ezerenként a' belső városból, olajba, szurokba és kénkőbe mártott rongyokat dobálnak az ellenségre, és a hídra. És így sok ott vész, mások pedig futásnak erednek, de a' keresztesektől Karaz Béggel együtt nagyobb részint levágatnak.

X. Könyv. — Jul. 22. — A' hézagokat Hunyad megigazíttatja, oltalmul a' belső várba beállítja Bátorit, Korogot, és Rozgonyt, kivüle pedig kereszteseket rendel, megtiltván, hogy az ellenséggel incselkedni ne merjenek. Hunyad és Kapisztrán a' sebeseket mennek nézni és vigasztalni. Míg azalatt az ifjuság mulatozik, némelly játékokkal (u. m. vad csikók zabolásával), daliás énekekkel, mellyekben Hunyady tettei — midőn érdekeltetnének, a' régi vitézek örömkönyűk között körülveszik őtet, 's csókolják ruháját, kezeit, 's paizsokra tévén, felemelik és hordozzák a' táborban. (Az énekes lehet valamelly ifju pap, ki egykori szerelmét meg nem kaphatván, ezen életre szánta el magát 's most énekkel buzdítja a' kereszteseket.) Megzendül a' víg tárogatók hangja, 's Kanizsának nyalka legényei tánczba keverednek. De némellyek többet hörpentvén, felkerekednek, átusztatnak, gúnyokkal illetik a' törököket, Mahométet szidalmazzák, 's kettős viadalra ingerlik az ellent; de meg is adják hirtelenkedésök' díját, mert egynéhányan ott vesznek.

XI. Ének. — Jul. 23. — A' törökök nem mozdulván, Korog nyughatatlankodik; kiüt néhány keresztesekkel (NB. ezek nyilas gyalogok voltak), s megvív a' Spahiak agájával, Tahirral. Ezt látván a' többiek, többen is kimennek utánna, mintegy három ezeren, 's Bátori Deli Kurttal viaskodik. Ezt látván a' keresztesek, vérszemet kapnak, 's killebb mennek az ellenség közzé. Kapisztrán túl a' Száván int nekik, hogy visszamenjenek. Midőn szót nem fogadnának, harmad magával, t. i. szerzetes társakkal csónakba ül, 's az egész ellenség láttára szerencsésen

általmegy a' Szávän, a' Szávatoroknál, 's feláll a' bástyára Péter nevű zászlótartójával.

XII. Könyv. — Ekkor nemcsak vissza nem híhatta a' már kiütő népeket Kapisztrán, sőt inkább azokat sem tartóztathatta, kik még benvoltak, mert midőn látták a' keresztesek a' törököket (elejbek állottak a' Turkomannok Karadsin, és a' vasasok Jahi-Ogli Sandsák vezérlése alatt), haszontalan iparkodtak a' strázsák őket visszanyomni, a' nyilásokon és kapukon vagy 5 ezeren kirohantak, 's három sánczot ágyustul elfoglaltak; a' harmadik sánczban állott Mahomet, 's balczombján sebet kapott. Látván a' Deliek Mahomét sebesedését, megijednek, 's elszaladnak. A' Sultán kolcsagtollának oda adásával Hasszán vezérnek (kit szabaddá teszen) adja által egész hatalmát.

XIII. Könyv. — Éjjel a törökök tanakodnak. Meghatározzák, hogy a' próféta zászlója szegeztessék ki a' táborban. — jul. 24. — Minden kitelhető készületek tétetnek az ütközetre. (Itt előhozathatnak azon módok, mellyek Decsinél találtatnak.) Mahomét még sebesen lóháton járja be az egész tábort. — Minden zsákmányát Belgrádnak a' katonaságnak igéri. — Valami török bolond (kit szentnek tartának) iszonyú ordításával rosz hírt jelent.

XIV. Ének. Jól laknak a' török katonák, 's a' kik másnapra harczba menendők voltak, aluvásra bocsájtattak. Egynéhány ezer azonban őrt állott a' tábor körül. — Jul. 25. — Reggel ismét fris eledelt kapott az ütközendő sereg. — Valahány ágyú volt, mind a' várnak szegeztetett. — Ál-likakat ástak a' külső vár alá, 's felvettették sok helyen a' sánczokat. — A' fellegvár felé tolakodtak, hol Szilágyi Mihály állt ellent. — Egy török felszökött, 's zászlóját a' toronyba kiszegezte. Ezt látván Dugovics, vele együtt levetette magát a' toronyból. — Nagyobb zavar támad; Szilágyi megsebesül, 's Ország a' kaputoronyban körülvétetve kevesed magával ostromoltatik.

XV. Ének. — Hunyad vég próbára készül. — Kapisztrántól veszi fel fegyvereit, ki mindenikre áldást mond. — Mellette keresztet és Mária zászlóját viszik, 's ő Magyar Balástól és Korogtól körülvétetve néki csap a' töröknek, 's rútul megveri és megszalasztja. — Mahomét még azon

éjjel elszökik seregével, ott hagyván 300 ágyuit, sok hajóját, és teherhordozó öszvéreit, lovait, bivaljait. —

E tervrajzon kívül még számos történelmi, néprajzi és müveltségtörténeti jegyzet található a költőtől, melyekben a mű forrásait (Valkai András krónikája, melyet Toldy másoltatott le számára, Engel [i. m. III. 194—196.], Fessler [II. k. 4. rész, 828—841. l.], a néprajzi jegyzetekre nézve pedig Decsi Sámuel Osmanografia-ja) helyenkint maga a költő megjelöli; így pl. kérdőleg fordul elő: Millyenek voltak azok a' hadi szekerek, mellyeket Fessler I. Ulászló alatt, p. 601. emleget? — A' szlavóniai bán, Blágay-familia, Aurani Prior és Zágrábi Püspök kiki egy bandériumot stb. Fessler, 919. — Az Arabok hamuban sült pogácsát esznek. L. Decsi, I. R. 122. A turkomannok szokásaira nézve is Decsit idézi: I. R. 126. — s így még több helyütt. A nándorfehérvári diadal történelmi részleteire nézve fő forrása Fessler lett volna, mint ezt a prózában megírt «Hunyadi János viselt dolgai» cz. művével való egybevetés alapján (l. VIII. fej. 171—182. l.) nem nehéz megállapítani. — E történelmi és néprajzi jegyzeteknél érdeklőbbek a cselekvény szerkezetére s az egyes szereplők jellemére vonatkozó jegyzetek, a melyek közül a főbbeket imitt közöljük:

A' nehézségek: 1-o Mahomet nagy hatalma, melly két birodalmat, tizennégy országot és kétszáz kővárat vett meg. 2-o Mahomét szüntelen győzelmei, mert őt ekkorig senki meg nem verte. 3-o kétszáz ezernyi erős hadi serege. — *Mahomét motivumai a' csatára:* közönséges birodalom alkotása, a' kereszténység eltörlése, Moslimismus terjesztése, Hunyady megbosszulása a' sok törökökért, különösen azokért, kik Amurát alatt Belgrádnál két holnap lefolyta alatt elvesztek. — Nehézségek: Hunyady ellenségei részéről: 1-o Ulrik és Gara örökös irígysége. 2-o A' királynak elidegenedése. 3-o Ujlaky vetélkedése és nagyravágyása. 4-o A' magyar urak visszálkodása, Vuknak ravaszsága. — Barátjai részéről: Korog hirtelenkedése, — Mátyás gondatlansága, — a dőzsölő kúnok kicsapongása, — a keresztesek vakmerősége. — *Fő csomó:* az irigység, mellyel a' leghatalmasabbak viseltetnek Hunyad iránt, s

ezen fő csomóból származnak más mellékesek, mint Ulrik fondorgása, Gara gyűlölsége, Ujlaky, Bánfy és mások elpártolása, Vuk árulása stb. A' csomó szebben fejlik meg, ha a' dolog' velejéből, nem valami külső környűlállás által oldoztatik fel.

Az époszi *csodás elemre* nézve — bár épen az imént idézett szavakból látható, hogy a «machinatio divina» aligha játszott volna a műben nagyobb szerepet, — találni egy jegyzetet, mely szerint Hunyad — látván Ulrik fondorlatait, a melyek következtében a király, Gara s a többi főurak nagy része egészen magára hagyják őt, — Istenhez folyamodik, leborulva egy templom oltáránál, segedelmét kéri, s valamely jel által igéretet kap. — Közöljük még a főbb személyek jellemrajzának körvonalait: *Hunyady János:* valódi áhitatos és keresztényi alázatosságu, dicső bajnok, az akkori üdők legnagyobb hadvezére; az udvari fortélyoktól idegen, a' magasabb tudományokban gyakorlatlan, de valódi országló talentom, okos ész, igazságszerető; hitét, hazáját és királyát pedig senki nálánál hathatósban nem szereti. — 'S érzékeny lesz a' dolog, ha előadatik, hogy Hunyad, ki eddig annyi veszélyt tűrt a' hazáért, most elhagyatik, 's a legnagyobb veszedelmek közt magánosan áll. Barátai közül is, millyen Ujlaky, sokan elhagyják. — Fia *László:* teli vitézi tűzzel, gyönyörű arczú, erős testalkatú, dicsre 's nagy tettekre törő, a' kardforgatásban és dárdavetésben felette gyakorlott; szerelmes Korog leányába (a jegyzetekben a leány Ilma helyett Ilkának van nevezve —); nagy gyűrűt visel, lovaglásban első. — *Mátyás*: 15 esztendős; szereti a' csatazajt, kiváncsi, tanult; magyar, német, tót, deák nyelvet tudó; bajnoki küzdéseket 's hadi gyakorlásokat szerető. — *Bátori:* az erdélyi magyarok kapitánya, szelid természetű, mások tanácsára könnyen hajló, az ellenséghez nem kegyetlen, sőt ha hozzá folyamodik, kegyes. — *Kanizsai:* a kúnok kapitánya, hetyke főnemes, magyarságában büszke, azért csak tulajdon alföldi vitézeivel akar egy rendben csatázni; hajlandó a' bővebb lakozásokra, szereti a' magyar dalokat és tánczot. Termete alacsony, vállas. — *Magyar Balázs:* ifjú, erős és kegyetlenségre hajló stb. — Ezeken kívül

számos jegyzet van Ujlaky Miklósról, Garáról s másokról, kik Hunyad ellen voltak. — Az ellenség táborából legkiemelkedőbb *Mahomét császár:* Szörnyű gyülölője a' keresztényeknek. Szokása volt pénzzel megrontani az ellenség vezéreit. Az anyja keresztény lévén, e hitben nevelkedett, de felnövén, sem Krisztusra, sem Mahométre semmit nem adott. Irtózatos kegyetlen a' maga katonáihoz is, ha valamit kedvére nem tesznek; haragos, bosszuálló, részegségre hajlandó. De másrészt vigyázó, tudta és jelenléte nélkül semmi sem esik meg; jutalmazója a vitézeknek. — Maga is rendkivül vitéz, szerencsés hódító, ki 12 országot és 200 várost vett meg. — A padisah után következik a nagyvezir, az öt lófarku Haszán, rövid jellemzéssel; azután a beglerbégek, bégek, szandsákok, agák (ezek közt Kucsuk, a janicsárok agája, kit Erdélyből ragadtak el a' törökök mint gyermeket; fia volt Bethlennek, a székelyek grófjának, derék vitéz), bajraktárok, basák. Temérdek jegyzet van továbbá az egyes török hadosztályok, czímerek, fegyverek stb. effélékre vonatkozólag. Ezeket mellőzve, áttérünk a fenmaradt töredékekre, a melyeknek a tervrajz nyomán nem nehéz hovátartozásukat megállapítani.

A Hunyad bevezetése: 181. l. Czuczornak Toldyhoz 1829, márcz. 28-án írt leveléből (AL.) itt jelenik meg először. E levelében azt irja a költő: «A' Bévezetést a' napokban versekbe szedtem, de nem azért, mintha ezeket már változatlanul meg akarnám hagyni — mert ha az egész elkészülhet, kétségkívül a' Bévezetés is más formát veszen fel — hanem egyedül a' természetes rendnek okáért.»

Cesinge (Janus Pannonius) énekei [az I. énekből való töredék]: 182—8. l. — Eredetileg megjelent: Életképek, 1847. 7. sz. 196—199. l. ily czímmel: «Hunyad» cz. töredékeposzból. Hunyad Nándorfehérvárott a' segédhadak érkezését várja. Czezinge (Pannoni János) énekei. — Változatok: 2. s. Illatozó terepély hárs állott messze kitünvén; 3. s. kőfali ormot h. bástya szögormát; 4. s. Árnya alatt legkellemesebb h. Árnyiban a' legvonzatosabb; 12. s. Ült pihenésre h. Ült lepihenni; 15. s. kévékre h. markokra;

16. s. görbedt h. görnyedt; a 17. és 18. s. az ÉK-ban hiányzik; 21. s. libegni h. lebegni; 22. s. időszer h. időszak; 23. s. kiszabott h. kijelölt; a 25. s. közbetoldva még e sorok: Ő, ki rideg maga is, ha erőteljében elékel, | Háborút indíthat, mások segedelmei nélkül; 29. s. Már fürgencz h. Kis fürgencz; 30. s. szegezvén h. leszúrván; 31. s. Lábaihoz telepedtenek a' gondlepte kegyúrnak; 34. s. kellemes éjnek h. fényteli éjnek; 36. s. Ekkoron a' lelövelt sugarak fényére feleszmél; 37. s. Fekvéből, 's elhagyja a' nyilt égfödte nyugágyát; 38. s. Cesinge h. Czezinge; a 41. s. után még ezen sor áll: Szerteomolva suhog hosszú papi köntöse sarkán; a 45. és 46. s. egy sorba összevonva ekként: Édes búba merűl, majd ismét enyhül örömre; 47. s. mentében h. jártában; az 58. s. után ezen sor található: Zengedező ajakit hármas dallásnak ereszti. Az 58—85. sorok hiányzanak az ÉK-ban. — 86. s. arany sugarit h. meleg sugarit; 88. s. menny kebelén h. lebelén; 91. s. Ellepi h. Élteti; 95. s. vonzó h. vonzóbb; 97. s. az egek h. a' menny; a 100. s. után e két sor található: Gondokat enyhítesz, tompítod a' fájdalom' éles | Fullánkit, 's ábránd képzelmű álmokat osztasz. — A 101—107. sorok hiányzanak. — 102. s. mily jó szelid is bár h. milly kellemes is bár; 104. s. Ujjait; a' honvéd, 's költő ki van űzve kegyéből; a 105—106. s. helyett ezek vannak: Sirva ragadja meg ez kobzát, 's képzelmei szárnyán | Nyugtalanul szállong; nem szenvedi gondja pihenni; 107. s. csatavívott hőst h. csatavágyú h.; 108. s. A' szent hit, haza, és fejedelm oltalma koronként; 110. s. fogantóját h. maroklárát; 112. s. Mintha sebes tűzláng általlobbanna valóján; a 118—120. sorok hiányzanak; 121. s. 'S már az előhajnal távolban szürküle 's rajta . . ; 123. s. elő h. eléés szirtos h. szirtes; 132. s. forranak öszve h. illenek össze; a 133. s. hiányzik; a 134. s. után e három sor található:

. . . Kísérd kobzodat, és virradt elménket emeld fel.
Agg Ország kértét valamennyien ismételvék,
Lángra kel a' dalnokban az ész, 's új képzelet ébred,

a 135—137. sorok hiányzanak; 143. s. Mint gyönyörök kertét bérczek koszorúja fölülről, 144. s. Fon körül stb.;

145. s. hullámzata szeg be h. hullámzata fodroz; 146. s. sugárlik h. sugárol; 148. s. magas ormidon h. Kárpátidon; a 150. s. hiányzik; 152. s. téren h. völgyön; 159. s. majd védetek aztán h. védőrtök azontúl; 163. s. És kincsben dúskál 's a' hon stb.; 167. s. omolnak h. omoltak; 169. s. Állanak, im mégis hol, hol vesztegletek eddig; 174. s. Hószinü csordákon szemetek kedvtelve mereng, oh — 175. s. Félek rajta igen, nehogy e' kedv légyen utolsó.

A török seregek, 188—191. l. Csakis a Toldy-féle 1858-diki kiadásban (III. k. 136—140. l.) található. — E kis töredék szintén az I. énekből való, s nyilván az époszi «enumeratio» helyett áll, mint művészibb módja a puszta, száraz seregszámlának.

Hunyad imája, 191—2. l. Ugyanott, 141—143. l. — Szintén az I. éneknek teszi töredékét. Kár, hogy a csodás elem, a föntebb említettük «égi jel»-re vonatkozó részlet, nincs kidolgozva.

Hunyad Pusztaszeren, 192—5. l. U. o. 144—148. l. — Ugyancsak az I. énekből való töredék.

Kapisztrán János, 195—8. l. U. o. 149—153. l. — E töredék, mint a tervrajzzal való összevetés világosan mutatja, már a II. énekből való.

Korog Bán, 198—207. l. — 1—104. sorig a II. énekből való töredék, azontúl (Felfortyant Mahomet Nandorra — szavaktól kezdve) a XI. énekből való. Mindkét részlet megjelent az Aurora, 1834. 99—109. lapján. — Változatok: 1. s. Már bekerítették s lőn . . . h. Már beszorítatván, lőn; — 2. s. Síkra nyiló al tája pedig h. Messzeterült sík tája pedig; — 5. s. Vándorlása után h. Vándorlásaiból; — 6. s. rémítni, s vadúl áldozni h. rémítni vadúl 's áldozni; — 7. rendre h. sorra; 16. s. Sziklamezet h. Sziklaruhát; 17. s. meg kell vívnia véle halálra h. meg kell vele vívnia vesztig; a 18. s. hiányzik; 20. s. dühöngni h. dühödni; 22. s. mély éjjeli csendben h. zajos éji viharban; 25. s. rabló h. tolvaj; 28. s. szólhatni könyörgött h. hallatni kéredzék; 29. s. visszavoná h. visszahuzá; — pihegve h. pihegvén; 36. s. küldetek h. nyújtatok; 37. s. Hallván e szavakat h. E' szavait hallván; — 41. s. 'S szólt

kegyesen, kardját hüvelyébe bocsátva, Halilhoz; — 43. s. keblébe h. kebelébe; — 44. s. végálmod h. végalmod (sajtóhiba!); 46. s. szókra h. szóra; 48. s. a mennyben h. az egekben; 52. s. A megroncsoltat h. Megroncsolt testét; 53. Fölvárába h. Fel Sósvárra; 55. s. Giszkrára s csehekre h. Jiszkrára vezetvén; 56. s. Indítván seregét h. Várőrző seregét; 59. s. 'S a' szűzi fátyollal födözött bájarczu Ödönkét; 60. s. Kertje h. kerte — alkonyatonkint h. alkonyatonként; 62. s. keblében h. kebelében; 64. s. kitérne h. kimenne; 65. s. Őrhada Sósvárnak h. A' várbéli sereg; 68. s. Titkon idézte a bég őket h. Őket idézte Halil titkon; 70. s. Hányták h. Hányák; 75. s. taposta h. tapodta; 77. s. dühöngni h. dühödni; 79. s. hamar h. legott; 80. s. verődék h. verődnék; 83. s. baljára h. jobbjára; 85. s. sűrü szakálla h. barna sz.; 88. s. reája h. nyeregbe; 89. s. az égnek h. menyeknek; 92. Hölgye iránt öntél; 95. s. Gyilkos h. Tolvaj . .; 99. s. a domb h. a' part; 100. s. lappanga h. lappangva; a 100. s. után e két sor áll még: Szállt kétszáz hajdúval alá. Így észrevetetlen | Ozmani kémektől a' had' szigetéhez elére; 104. s. harsányan h. kiabálván; 106. s. forrót h. forrott (mindkét alak megállhat; nem sajtóhiba az első); 112. s. Durva h. Dulva (sajtóhiba!); 120. s. nyuzton lenyuzatja h. nyúzván l.; 123. s. akar h. izen; 125. s. szélvész h. csigaszél; 131. s. tizszer h. százszor; 132. s. vérű h. szívü; 136. s. förtelmetes h. szentségtelen; 137. s. Sósváron h. Sóskutnál; 139. s. és undok h. fertelmes; 141. s. reszketve gebedj meg előtte h. reszketvén vessz el előtte; 142. s. Esküszakasztóval h. Alkuszakasztóval; 147. s. megvivni h. harczolni; 149. s. Képtelenűl, halaványulván h. Képtelen, elhalaványodván; 163. s. Látták h. Nézték; 165. s. értni h. tudni; 170. s. S a padisah h. 'S szultántok; 171. s. Hallgata és csend lőn h. Csend lön alatt és fenn; 174. s. nem h. sem; 175. s. ménén h. ménen; 177. s. Lábakkal h. Lábokkal — uroknak h. urának; 179. s. nézve h. állva; 181. s. Szórják a homokot h. A' homokot szórják; 186. s. esküthit h. esküvet; 187. s. nyúlt kardjának utána h. nyúla vasának utána; 189. s. vállon h. vállban; 190. s. megroppant h. megzörrent; 196. s. Megkerülé a bán h. A' bán

megkerülé; 198. s. fékszárt h. zabolát; 200. s. sebesült nyaku méne h. s. paripája; 202. s. üvöltéssel h. kiáltással; 204. s. öszve h. össze; 210. s. s üvölt h. süvölt; 218. s. eskühit h. esküvet; 219. s. fetrengő h. reszketeges — oldva h. oldta; 221. s. nyargala vissza h. fordula v.; 222. s. vala h. volt; 224. s. dömöczki h. damaszki; 226. s. gyaur h. gaur — rivalla h. rivalva; 228. s. Anya h. nő — s engem h. vélem — táplála h. táplálta; 231. s. legdrágább h. legkedvesb; 238. irányba h. irányra; 241. s. Birhatná h. Tudhatná; 242. s. Dárdalökési h. Dárdaszurási; 245. s. lovát h. magát; 250. s. szélvész h. a' szél; 259. s. deli h. nagy; 263. s. Ezt mint harmadfűt Mahométnek ajándoki fejben — 260. s. Abdul adá sziklás . . . ; 272. s. Díszparipáji h. önparipái.

Ifju Hunyad és Ilma, 207—9. l. — Vagy a VIII. vagy pedig a IX. könyvből való töredék. Egészen biztosan sem a tervrajzból, sem a jegyzetekből nem lehet megállapítani. — Megjelent: Aurora, 1834. 110—113. l. — Változatok: 1. Elnémult s nyugodott h. Néma lön és nyugovék; 2. orrán h. ormán; 4. s. éretted eped h. te utánad vágy; 7. s. óh ég h. ó menny; 26. s. terűlt el h. virított; 30. s. kézzel h. karral; 31. s. Agg h. Vén; 38. s. Tündérálomként h. Kellemes álomként; 45. s. csendes h. édes; 48. s. Könyborus orczádot h. Ázott arczaidat; 51. s. lelkü h. szívü; 53. s. harczvész h. hadi vész; 66. s. a h. e'; 70. s. éjjeli h. éjszaki; 75. s. kedves s h. kegyes és; 80. s. orczámat h. arczaimat; 84. s. pirulva h. pirulván; 85. s. egyarányosan h. egyirányosan; 87. s. Int az idő h. Hív az üdő; 88. s. fúvnak h. fúnak; 89. s. sósvári h. sóvári; 91. s. szép Ilma h. a' lányka. 92. s. csörtetni h. csörögni.

Ilma, 210—4. l. — Valószinűleg a XI. ének töredéke, mert Tahír paripája már Ilma tulajdonában van. — Megjelent u. o. 114—120. l. — Változatok: 5. s. huzódva h. vonulva; 6. s. szárnyival és sír h. szárnyakon és nyög; 7. s. panaszit visszhangoztatja h. panaszát reszketteti vissza; 9. s. Félékeny mozgásaitól a' lenge levelkék; 14. s. És ifjú Hunyadon, 's így szóla simulva Belinhez; 17. s. A' sürü füst Nándornak egén, 's a' gyönge galambok (folytatásul még e két sor: Mint ölyüket kerülők vésztől rettegve

röpösnek | Várunk' orma felé. Szörnyű veszedelmeket érzek,); 19. s. Harczos apámtól megfosztott, 's deli ifju Hunyadnak (s folytatásul még e sor: Kára esett harczban! Megmondani nem tudom, ám de); 21. s. sugdosná h. sugdozná; 23. s. múlattál ősi regékkel h. regelél nekem ősi regéket; 24. s. Hogy van előérzés, 's hogy kellene tenni szerinte; 27. s. Nincs kedvedre h. Van terhedre; 28. s. Ah ne keress akadályt, mert mennem lelkem erőtet; 30. s. Szende h. Serde; 33. s. tart már h. tartson; 34. s. rám biza h. bíza reám; 38. s. karokon h. karomon; 40. s. ajkidra h. ajakidra; 42. s. Tartád és kerüléd, mind a' mit tilta Belinnő; 46. s. bátor daliákat is ér vész h. harczos daliák is inognak; 53. s. A táj nyilt mezején h. Róna Szerém' mezején; 54. s. Csillámló szárú zabolával fékezik állát; 56. s. hátára szorítva h. marjára kötendőt; 59. s. hölgylovagot h. nőlovagot; 61. s. Könnyen lejtőleg, 's czirogatván gyönge kezekkel; 62. s. Iv lógg vala oldala mellől h. Ív ingadoz oldala mellett; a 63. és 64. s. fel van cserélve s a 63. sorbeli «aranytűről» h. amott: «aranytőtől» van; 65. s. Karnyergében h. Lágy nyergében; 66. s. S a vár boltja alól h. 'S a' goth boltok alatt; 71. s. suhamlik h. sudamlik; 72. s. s mint száll deli ménje h. s mint szállong méne; 73. s. repülve halad h. haladva repűl; 74. s. Fátyola visszalebeg, 's hosszatt elterjed utána; 75. s. dús fürtit lengeti a szél h. lengetteti fürteit a' szél; 76. s. sugárul h. sugárként; ugyanígy a 77. sorban; 78. s. Távol utána h. Távol tőle; 79. s. s kiáltoz utána h. 's utána kiáltoz; 80. s. féked h. zabolád; 82. s. veszett h. szakadt; 84. s. dörögéssel h. bőgéssel; 85. s. kékellő h. kénkő büzü; 90. s. búja növésü h. barna gerezdes; 91. s. kádakba tapossa bogyóji... h. kádakra satolja Szerémnek; 93. s. ömlött h. omlott; 95. s. szemével h. szemekkel; 101. s. Mint mikoron félénk madarat szárnyára riaszt a'-; 102. s. Fürge vadász h. Berki v.; 103. s. A gyilkos műszert h. A' vad ölő m. — figyelve h. figyelvén; 104. s. halmán h. dombján; 106. s. — gallyak' sürüjébe vonulván; 108. s. esengve h. esennen; 112. s. Ám szép Ilma figyel mindünnen, 's látja, körülte; 118. s. Lábaihoz közelebb, majd rázván hányja magasra; 120. s. El h. Fel; 121. s. Oldalon;

a' deli hölgy símítá gyönge kezekkel; 123. s. Szép h. Jó; 124. s. legyeknek h. bögölynek; 126. s. ott zöld lomb, szellő lebegette, hüvítend h. ott zöld lomb, szellő lebegetve hüvítend; 127. s. fékszárát h. zaboláját — ligetaljhoz h. berekaljhoz; 128. s. — minden, megdülve feküsznek; 130. s. A' domb berke felett, 's kanyarogván szállani vágynak; 131. s. sietnek h. repülnek; 132. s. közelérheti h. közelítheti; a 133. s. «A hüvös árnyékot,» szavai után: 's Alilán gyorsítva futását | A' berekaljhoz elér. — (Most következik a 133. s. második fele ily változatban: Mint bágyadt vándora délnek,); 135. s. oázba h. völgybe; 136. s. — fene mérgű vipera fajzat; 138. s. gyanus h. gonosz; a 138. s. után még ez található; Mert Alilán alig ért még fővel az árnynak alája; 139. s. Hogy robogó zajjal felkeltenek...; 140. s. Lesdaliái: Harum, Szaluf és Dingelki, Szalonnal; 141. s. Karcsud arab lovakon, mellyek mindannyin Emirjök'; 142. s. Méneiből voltak 's...; 143. s. Gyors Alilánnal együtt járták. Rémülve sikolt fel; 146. s. közbevevén h. körbe vevén.

A toborzók és párviadal, 214—9. l. (A X. ének töredéke.) Megjelent először: Pesti Divatlap, 1847. I. félév, 15. sz. 449—453. l. ily czímmel: «Hunyad» czímű töredék-eposzból. Éji csata után a kunok lakomája, és táncza. Kanizsa, a kunok hadnagya Karadsin-béggel párbajt ví. Éjjeli csend a' táborban. — Változatok: 1. s. kunság h. Kunság; 4. s. Talpra Sipos! fujd meg!...; 10. s. Iszka h. Iszha; 15. s. csínos h. bajnok; 19. s. A viszonozva ütött sarkantyúk, s összerű hangon; 20. s. lassu csörejjel h. lassud ütéssel; 21. s. csengéssel h. csenegéssel — gömbölyün h. lábhegyen; 22. s. sarokban h. bokában; 23. s. Majd neki gyorsabbúl a síp riadása, inakba; 25. s. csörtetnek h. csörrennek; 26. s. És röpös a hajtott...; 27. s. akkor h. itten; 30. s. forr h. pezsg; 33. s. előbbre h. odábbat; a 34. és 35. s. hiányzik; 36. s. De h. Ám; 39. s. szugban h. zugban. 42. s. túrni megintlen h. szántani ismét; 43. s. Mint mi üdőn paripát hurczolsz közelebbi csatánkban; 47. s. kaczagva nagyot h. kaczagtában; 48. s. Mocskos száju h. Nemtelen ajku — dühhel h. dühvel; 49. s. Ily mód h. ekkép; 51. s. Kancsók h. Korsók — csatában h. csatákra;

53. s. ledőlél h. ledöntelek — tépem h. tépném; 55. s. szétszelné h. választná; 56. s. szörnyü h. büszke; 57. s. védőkre h. társakra; 65. s. rabbá tőn h. esém foglyul; 67. s. sértette beszédem h. sérülni keserled; 68. s. Hagyd őt víni velem, s igtassa nevébe csatával; 73. s. fogságába h. rabságába; 75. s. feküdt h. fekütt; 77. s. És kényes lévén h. S kényesded lévén; 78. s. durva h. szálka; 85. s. keríte h. övedze; 86. s. Kápájára h. Bal karjára — baljára h. jobbjába; 87. s. Fecske lovára h. Könnyü l.; 88. s. ötödfű h. hatodfű; 90. s. Fegyveri közt h. Fegyveriből; 91. s. hajtogatásit h. hajtogatásait; 95. s. Nyergeseül, mellyen nem vitt még senki, negyedfűt; 101. s. vad vér h. v. mén; 102. s. délczeg agyát h. vadságát; 103. s. fegyverkezve h. felkészülve; 104. s. délszaki h. sztambuli; 108. s. Bántál vélem igen kegyesen, kezeimre nem ütvéd; 109. s. tiltván h. tiltvád; 110. s. irántad h. eremben; 111. s. Gázlani véredben fogytáig borzad aczélom; 117. s. Alkuba nem szállok h. Nem kell alku nekem; 118. s. végre h. végbe; 119. s.,.. De ha szűdben lángol irántam; 120. s. érzelmet h. érezeted; 124. s. Sólyomi vérszemmel h. Könnyü sebességgel; 125. s. csörrennek h. csördűlnek; 126. s. Száll h. Megy; a 127. és 128. sorból hiányzanak e szavak: s immár csuta csorba aczélok, Nem sarjas kardok. (E szavak híján a két sor egyet alkot.) 131. s. Ránt zabolát a kun, s buzogányát szíjra ereszti — (ezután a 132—134. s. hiányzik); a 135. s. ekként: S versenytársa felé kanyarít. A turkoman ugrat: 136. s. szabdalja h. szaggatja; 139. s. nyúlva h. nyúlni; 140. s kinyujtott h. kiöltött; 141. s. Karmaival h. Körmeivel; 142. s. oltalmi h. ótalmi; 143. s. kézbe h. kézre; 149. s. felállva h. felálla; 150. s. Engede h. S engede; 155. s. örökre h. nemes kun; 156. s. magától h. övéihez; 159. s. testét h. derekát — vonszolta h. vonzotta. — A 159. s. után még a következők találhatók a Pesti Divatlap-ban (153. l.).

A komorúlt nyomait némán búsongva követték
A seregek, tartván a történt dolgot egyenlőn
Harczi gonosz jelnek. De örömharsogva fogadták
A táborbeliek Karadsint, s diadalma reménnyel

Tölté kebleiket. Kezdett engedni dühéből
A haragos Szultán szive is; mert bosszura gerjedt
A csauzok s őrök seregére, az éji csatának
Bal kiütése miatt. Százanként szörnyü halállal
Vesztenek a kínzó padokon, s jajhangos üvöltés
Rettentő borzalma hatott a táboron által.
Lassan azonközben völgyekre tetőkre leszáll az
Éji homály, s hüvös árnyival a fáradtakon enyhít.
Mint széltől felháborodott szűk földközi tenger,
A viharok megszűnte után lassudni fokonként
Hallatszik, halkabb s halkabb hullámokat ütvén
A part öbleihez, míg elcsillapszik egészen,
És az ezüst holdat csendes tükrébe lecsalja:
A hadi tompa moraj fenn, s a táborban azonkép
Csendesedék, s édes szendergés zárta be lágyan
A daliák szemeit. Veszteg némulva hevernek
A fegyverkezetek, s velejét a bajnoki karnak,
A kardvillogató inakat, lágy szunnyadat oldja.
Csend van alant és fenn; csak néha zavarja neszével
Némelly álmodozó, s ébrékeny harczi sohajjal.
Hallani a harapós paripák nyihogásait ollykor,
Vagy ha kiáltnak üdőt, s váltást a szemfüles őrök.
A közel ormokról kel azonban orozva izenként
Éjjeli hűs szellő, s a szunnyadozókra legyintve
Szárnyait, ellebben búsongó lassu nyögéssel.

A sasok és a vakand, 223. l. — Eredetileg: Figyelmező, 1837. 3. sz. (január 24.) 24. l. — Eredeti kézirata: AL. 70. sz. V. 5. — Változatok nélkül, kivévén a régies helyesirást ('s, a', illyen stbeff.) Hogy ki lehetett az, a ki Fáy Bélteky-házát a Tollagi utánzatának mondotta, nem birtam ráakadni. Badics sem említi Fáy életrajzában. (376—395. l.) Talán nem is irodalmi birálatban található ily nyilatkozat, hanem csak valamely szóbeszéd közben történt.

A márványdarab és a szobrász, 223. l. — U. o. 24. l. Eredeti kézirata: AL. i. h. — Változatok: 3. s. Hogy nem saját; — hisz' a' márvány nem tőle van; 4. s. Csongorról h. Csongorrul.

A csipkebokor és a rózsa, 224. l. — U. o. 4. sz. (jan.

31.) 34. l. — Apróbb változatok: közől h. közül, titeket illet h. t. példáz.

Az oroszlán és őrserege, 224. l. — U. o. 34. l. — Apróbb változatok: gyapjat h. gyapjút; szalonnát h. szalonnámat; trón h. thron; kényelmesen h. kényelmes fekvésre. — Végül pedig e toldalék: E' mese' megfejtésére az olvasót kéri a' szerző. — Általános erkölcsi czélzattal a renyheségre vonatkozik.

Jupiter és a pókok, 224—5. l. — U. o. 34. l. — Változatok: csuda művü; hállóitok.

A fülmile és a béka, 225. l. — U. o. 34. l. — Változatok: 3. s. Régóta h. régen; 6. s. Megérkeztével h. Beérkeztével; 9. s. közől h. közzül.

A vad növőtény és Zeüsz, 225—6. l. — U. o. 5. sz. (febr. 7.) 42. l. — Változatok nélkül, csupán régies helyesirással. — Bajza — és társainak kritikai működésére vonatkozik.

Az állatnemzet és a sasok, 226—7, l. — U. o. 42. l. — Változatok: 8. s. Fenhéjázás h. Fennhéjazás; 9. s. élve és h. éldelők; 10. s. Örömmel kaptak jól talált tanácsikon; 12. s. De oktatóik kezdék észrevenni, hogy; a legutolsó sor hiányzik.

A róka, 227. l. — Eredetileg: Athenæum, 1837. 16. sz. (febr. 23.) 128. l. — Változatok: 3. s. Nyilvánul, illyen furcsa gondolatra jött: — 8. s. futa h. mene; 12. s. És a' halaknak tőn ezer kérdéseket.

A ló és a szamár, 228. l. — U. o. 128. l. — Változatok: butának csúfolnak h. butasággal vádolnak; külsőről h. a külsőről.

A farkas és a róka, 228. l. — U. o. 128. l. — Változatok: récze-, lúdlopónak; a' lenge itéletüek előtt az nyer, ki végszer mer; 's az önhaszonnak stb.

A vén zergék és gidáik, 229. l. — U. o. 128. l. — Változatok: 4. s. szökenczeket h. szökéseket; 8. s. Korunkra jutván, nem birnak lépni a' sikon.

A gazda, a máknövény és a gyom, 229. l. — U. o. 128. l. — Változatok nélkül.

Az oroszlán és az állatnépek, 229—30. l. — U. o. 128. l. — Változatok: az oroszlán zsarnoksága h. az o. önkényüsége; tekintélyével h. tekintetével elnyomható vala; az

ezután következő «tehát» szó hiányzik; nyittal h. závárral; ellenzék elnémula h. ellenkezők elnémulának. — A tanulság ekként hangzik: Húzz el a' gúnyolók' nyelvén mézes madzagot, hidd el, ritka lesz, ki azt be ne kapja.

A molyok és az ócska mente, 230. l. — U. o. 128. l. — Változatok: öltönyt h. öltözetet; sötétben h. sötétségben; ellenszerei h. ellenzetei.

A bagoly, 230—1. l. — U. o. 19. sz. 151. l. — Ennek nyomán itt jelenik meg először.

A sas és a többi madarak, 231. l. — U. o. 151—2. l. — Változatok: fejedelmi h. királyi; gabnaevőkre h. gabonaemésztőkre; — csontostul, bőröstül — után még: tollastul. — A tanulság az Athenæum-ban hiányzik.

A lúd, a kánya és a róka, 231—2. l. — U. o. 26. sz. 208. l. névtelenül. Változatok: ügyvédeül h. pártfogóul; magasan h. fenn; kéri h. kéré; tér h. tére; ajándék h. kedveskedés; néhány napra boszonkodva jelenté, hogy azon átkozott kányát stb. — egybe nem gyűjtheté h. összve nem szedheté; — részint, mert szárnyait sínlé, a' tó szélén párátlanúl találta őt a' ravaszkodó róka, és felemészté.

A fejsze és a tőke, 232. l. — U. o. 208. l. névtelenül. — Változatok: Szegény sógor te, felele a' fejsze, tudom én azt magam, de . . . nyelem a' gazda kezében, 's eldaraboltatásod hasznára van; azután, köztünk legyen, édes sógorkám, mondva, stb.; kiköszörül, hogy szinte villogok. A' fény pedig stb. — Végül ekként: A' tanulságot már a' fejsze megmondotta.

A veréb és a buzaszár, 232—3. l.— Ugyanott, 38. sz. 232. l *Sz . . . gy* jellel. — Változatok: buzaszár h. mindenütt búzaszár; úrias h. úriás; lógázkodva h. lóggázkodva; akar h. akár; ökörfarkkóró h. barázdabeli imolya (imola: hosszú, kemény, csomótlan szárú fű, l. Szinnyei, Tsz. I. 940.); szintén ingatag h. szinte ingatható; végül a tanulság így hangzik: Becsületből lépünk a' polczra, de haszonért ülünk rajta.

Az állatok tisztujító széke, 233. l. — U. o. 232. l. hasonló jellel. — Változatok: birka h. juh; (a róka beszéde így): Barátim, igaz, hogy az oroszlán bátor és nagylelkű; de önállásu lévén stb.; tanácskozásinkat; azután szegény

is, ha mit szerez, csak magának szerzi; a juh pedig . . . stb. — kész, mint igéri, koronként megvendégelni bennünket.

A tyúk és a galamb, 233. l. — U. o. hasonlókép. — Változatok: ponyván szárogatá; eddegélt; kérdé h. kérdi; étel h. étek; — végül így: — valóban olly szép, mint ritka dolog. — E czímen még egy mese található alább. —

A czinke és a fülmile, 234. l. — U. o. 232. l. — S ennek végén van ama jegy kitéve. — Változatok: szép madárral h. tollakkal ékeskedővel; fülmile h. fülemile; amaz nélkül h. ama' n.

A holló és a majoros, 234. l. — U. o. 44. sz. 351. l. az alábbi öt mesével együtt, végül *Sz . . . gy* jellel. — Változat: válaszolt h. monda.

Az állatok hadijátéka, 234—5. l. — U. o. — Változatok: A nagy tömegből . . . ; okultak rajta h. bámulták a' bátrakat; szólt h. szólott; Henye ócsárlók h. Ocsárlók; fegyveretek 's erőtök . . : fegyvert 's erőt . . ; miért h. mért.

A beteg ló, a hollósereg és a róka, 235. l. — U. o. — Változatok: lovat h. gebét; nagy károgva repkedé körűl; sajnálkozásnak vélvén; — részvételteket, hálaemlékül nektek hagyom kizárólag már-már omladozó tetemeim'; . . . zsákmányt tehetnek benned.

A majoros és az ökrök, 235. l. — U. o. 351—352. l. — Változatok: jobb h. kevessé jobb; ostorozásokat; (a' terhet vinni — után:) A' gazda válaszola-; korán volna h. korán lenne; jámborok h. szelidek; fajták h. külföldi gulyámbeliek; majd bajotokról h. rendelést dolgotokról; szegény h. jámbor.

A tehenek és a róka, 235—6. l. — U. o. 352. l. — Változatok nélkül.

A paripa és az ökör, 236. l. — U. o. 352. l. — Itt van végül a *Sz . . . gy* jegy. — Változatok: nem h. sem; uraddal h. ülőddel.

A szita és a rosta, 236. l. — U. o. 52. sz. 415. l. — Változatok: loggó (lőgó h.); szita (uj szita h.); nézvén alá h. nézve le; végül: érdem jele h. érdemünk' jele.

Az agg farkas, 236—7. l. — U. o. — Változatok: rabláson h. résen; szórendi változatok: kiüté néhány stb.; más

akolba próbálni stb.; vánszorghata h. vánszoroghata; tehetetlenségében; kezde morogni h. kezdé mondani; latorságok' gyümölcsét. Oh állatok' királya, nagy oroszlán, verd meg a' vakmerő gonoszokat.

A kuvasz és a juh, 237. l. — U. o. — Változatok: Tökéletes h. Tökéletesen; (az nekünk mindegy — után:) akar nem akar, árt nem árt; esküdt ellenei h. eskütt ellenségei.

A majoros és a holló, 237. l. — U. o. — Változatok: néha néha igazat mondál, stb. esdekle h. esdeklett; rám h. reám, (ez utóbbi szó után így van a folytatás) hisz' én szives örömest teljesítném kedvedet, de mit tegyek? minap a' sasnak egy nagy igazat mondék, 's annyira felboszonkodott reám, hogy kihuzással fenyegette nyelvemet, ha még egyszer ollyas mit szólanék. (Végül még e tanulság:) Mondj igazat, betörik a' fejed, 's hallgass nyelvem, nem fáj fejem.

A tyúk és a réczefiak, 237—8. l. — U. o. 416. l. — Változatok: siránkozva, 's rémüléssel teli . . ; tüstént ki nem jőnek; porontyok h. kölönczök; a «merészelnek» szó után még:- és nini! madarak teremtője, légy velem! még a' víz alá is bukdácsolnak. — Növendékeink, netalán magunk feletti ügyességét stb. — Végül az előbbi négy mesére vonatkozólag is itt van kitéve áljegyűl: *Sz . . . y.*

A nyúl és a bika, 238. l. — U. o. II. félév, 5. sz. (jul. 16.) 80. l. — Változatok: vevén h. fogván; megtudta h. észrevevé; szintén h. szinte; nemzetséghez h. családhoz; a' bikához járulván rokonául idvezlé őt; szarvaival bókolólag [szórendi változat]; szerte szét; hogy érzed magad h. hogy' vagy? — azt h. ezt; végül: vágtatván cseren bokron keresztül a' sűrűbe.

Az agár, a macska és a szakács, 238—9. l. — U. o. — Változatok: ily szóvita h. illyen vita; «az éléskamrához» után még: «mint neked»; egereket h. férgeket; óraszámra h. napszámra; Én urakat, nemeseket szolgálok egyedül; Én urakat, nemeseket, szegényeket, nemteleneket egyiránt; Engem becsületes néven Csillagnak hínak; engem pedig Cziczuskának neveznek; jót hoz h. jót mível; rosszat írt; végül: egy tál szerdék a' jutalmatok.

A borotva és a konyhakés, 239. l. – U. o. «A borotva, konyhakés, borbély és szakács» czímen. — Változatok: E szók: «a borotva ment konyhaasztalra, a kis borbélytáskába» hiányzanak; táskába h. táskájába; konyhakésre h. késre; konyhában h. konyhán. Hivatali képességünket h. Hivatásunkat; legholyesebben h. legholyesben; közvetlen h. közvetetlen.

Az ökör és a pagony, 239. l. — U. o. — Változat: helyébe h. helyett. — Végül az előbbi 3 mesére vonatkozólag is «Szilágy» álnév van aláirva.

A kánya és a házi madarak, 240. l. — U. o. 7. sz. (jul. 23.) 111—112. l. — Változatok: körmeitől végkép meg nem menekedhetnek; határozott mennyiségü h. meghatározott; helybehagyta h. helybehagyá.

A fűz és a cser, 240. l. — U. o. 112. l. — Változatok: hiányzik: már akkor is; «ültettek» után: akkor is; hirtelen h. hamar; végül: a' nélkül, hogy isten' igazában melegítenél. — Ez és az előbbi mese «Szilágy» álnéven.

A majorosnő és a tyúkok, 240—1. l. — U. o. 10. sz. (aug. 3.) 160. l. — Változatok: majorosné (mindig így); öszvebeszéltenek h. beszélének; a' majorosné megértvén a' tanácsot . . . ; kötényében h. kosarában; hajlandóságomat h. kegyelmemet; tollazatú h. tollú; szép bóbítás h. búbos; cselédjeim h. népem; örökre h. örökké; hiu elmékre h. hiúságos elmékre nézve; tanusítják h. tanú.

A kölyökeb, 241. l. — U. o. az előbbivel együttesen «Szilágy» álnéven. — Változatok: szintén h. szinte; csaholását h. csaholásait; nincs még ártani való erőd; tőled h. előled.

A ló, 242—3. l. — U. o. 14. (aug. 17.) 223. l. — Változatok: tudhatta h. tudhatá; különös h. különösebb; gyöngeségét h. gyöngeségeit; végül: lett h. lőn.

A tyúk és a galamb, 242. l. — U. o. — Változatok: oly sok tojással és csirkével h. tojásokkal és csirkékkel; megczirógat h. megczirókál.

A levélczím. 242—3. l. — U. o. 224. l. — Végül «Szilágy» álnév a két előbbi mesére vonatkozólag is. — Változatok: jobbágy-paraszt h. paraszt jobbágy; a' neki adandó czímen sokáig törvén fejét, végre, számos, kezében megfordult

levelek' példája után ezeket irá a' borítékra: sertésól' 's éléskamara' tulajdonosának; hazai 's külföldi intézetek', rendes . . . ; született és valóságos igazgatójának, stb. stb. — kigondolható 's észszel felérhető mindenféle tisztelettel megkülönböztetendő . . . ; hiányzik: ő kigyelmének; egy közőlök h. közőlök; czímnek h. czímzeteknek, sőt némellyeknél valódiabb is.

A farkas és a kuvasz, 243. l. — U. o. 15. sz. (aug. 20.) 238. l. — Változatok: mormogott h. böstörködött; ugató, ordító, bögő állatokat; füleit sértik h. fülei ki nem állhaták; ugatni kezdett, 's elárulta szándékát a' pásztornak; (a tanulság ekként:) Uraim, ezen mese egyedűl csak azt tanítja, hogy követeléseinkben consequensek legyünk.

A juh, 243—4. l. — U. o. 239. l. — Változatok: az állatok nagy gyülekezetébe; adózni h. szolgálni; mije h. mi; legyen az övé; szerzeményéből nem marad semmi, 's hogy . . . ; mivel kettőt h. minthogy kettős; irósvajat fog csak adni (szórendi változat); aluttej h. szerdék; (a tanulság előtt befejezésül még ezen szók állanak:) A' végzés megerősíttetett.

A komondor és a kecske, 244. l. — U. o. 239. l. — Változatok: a' nyers sövényen rágódó kecske; a' szolgálat' neve azért meg van, 's a' koncz kijár érte; tisztujításáról h. székujításáról; eperfa-őr lettem h. e. vagyok; (a tanulság legvégén:) Itélje el az olvasó.

A bérczi sas. 244—5. l. — U. o. 239—240. l. — Változatok: A czímben csupán: A' sas. — Elején is: A' sast; tenné fészkét; tovább h. azután; a bérczen h. az ormon; biztosításul h. békehelyül; csapkodott néha-néha; alárendelteihez h. alárendelteit emészteni. — Végül az előbbi három mesére vonatkozólag itt van aláírva a «Szilágy» álnév.

A' farkas nemzetség és a' komondor, 245. l. — Eredetileg: Athenæum, 1837. II. 19. sz. (szept. 3.) 304. l. — Ennek nyomán a jelen kiadásban jelenik meg először.

A palóczfiú, 245—6. l. — U. o. — Ez is itt jelenik meg először. — Végén az előbbire vonatkozólag is «Szilágy» álnév található aláirva.

A' kontár ügyészke, 246. l. — U. o. 37. sz. (nov. 5.)

592. l. «Szilágy» álnévvel. — Eredeti kézirata megvan az AL.-ban, 70. sz. V. — Innen lemásolva közzé tette Koltai Virgil a Magyar Korona cz. napi lap 1883. évi február 11-iki (40.) számában, de pontatlanul (s egy értelemzavaró sajtóhibával: urodalmilag h. irodalmilag). — Változatok: panaszkodik h. panaszkodék (AL.); urodalmilag h. uradalmilag (AL.); megelégednék h. beelégednék (u. o.); ügyesebbek h. ügyesbek (u. o.); gazdagodását h. gyarapodását. (U. o.)

A' spártai görög, és Aesopus, 246—7. l. — U. o. «Szilágy» néven. — Eredeti kézirata u. ott. Ennek alapján modern helyesirással való másolatban u. o. — Változatok nélkül.

A' szarvasok, 247. l. — Kéziratban: AL. 70. V., s ennek alapján a M. Korona, i. h. és Koltai Virgilnek «Czuczor G. élete és munkái» cz. m. 149—150. l. nagyon pontatlanul.

A' darázsok és a' méhek, 247—8. l. — Kéziratban: u. ott, s a M. Korona, i. h. modern átirással és egy értelemzavaró sajtóhibával (vádolóknak h. vándorlóknak).

A' kis kuvaszok (Töredék), 248. l. — Eredeti kézirata: AL. 70. sz. V. — XXXVIII. sz.-mal jelezve. Végül «Szilágy» álnévvel, s oldalt ezen megjegyzéssel: Ezt nem kell szedni. (Az 1858-diki kiadásra vonatkozólag.)

A' megvigasztalt atya (novella), 251—65. l. — Eredetileg: Urania (szerk. Szeder Fábián), 1830. 232—253. l. Ennek nyomán itt jelenik meg először. — Czobor és Zoltai történeti nevek; máskülönben a novella eseménye Czuczornak költői leleménye.

Czuczor Gergely emléktáblája.

TARTALOM.

ÖTÖDIK KÖNYV.

KISEBB ELBESZÉLÉSEK.

Lap
A' csókakövi rableány ... 5
A vértesi vadászok ... 8
Karád és Zemír ... 14
Szondi ... 19
Hunyadi ... 24
Az ősz vitéz ... 26
A legszebb ének ... 28
Kont ... 30
Hunyadi halála ... 34
Szűz Margit álma ... 39
A naimi özvegynő ... 43
Jézus, a kisdedek barátja ... 49
Kinizsi ... 52
Hunyad és neje ... 56
Töredék ... 61

HATODIK KÖNYV.

HŐSKÖLTEMÉNYEK. — MESÉK.

Augsburgi ütközet ... 65
Aradi gyűlés ... 95
Botond ... 149

	Lap
Töredékek Hunyad hősköltemény ből	179
Bevezetés	181
Cesinge (Janus Pannonius) énekei	182
A török seregek	188
Hunyad imája	191
Hunyad Pusztaszeren	192
Kapisztrán János	195
Korog bán	198
Ifju Hunyad és Ilma	207
Ilma	210
A toborzók és párviadal	214
Mesék	221
A sasok és a vakand	223
A márványdarab és a szobrász	223
A csipkebokor és a rózsa	224
Az oroszlán és őrserege	224
Jupiter és a pókok	224
A fülmile és a béka	225
A vad növötény és Zeüsz	225
Az állatnemzet és a sasok	226
A róka	227
A ló és a szamár	228
A farkas és a róka	228
A vén zergék és gidáik	229
A gazda, a máknövény és a gyom	229
Az oroszlán és az állatnépek	229
A molyok és az ócska mente	230
A' bagoly	230
A sas és a többi madarak	231
A lúd, a kánya és a róka	231
A fejsze és a tőke	232
A veréb és a buzaszár	232
Az állatok tisztujító széke	233
A tyúk és a galamb	233
A czinke és a fülmile	234
A holló és a majoros	234
Az állatok hadijátéka	234
A beteg ló, a hollósereg és a róka	235

Lap
A majoros és az ökrök ... 235
A tehenek és a róka ... 235
A paripa és az ökör ... 236
A szita és a rosta ... 236
Az agg farkas ... 236
A kuvasz és a juh ... 237
A majoros és a holló ... 237
A tyúk és a réczefiak ... 237
A nyúl és a bika ... 238
Az agár, a macska és a szakács ... 238
A borotva és a konyhakés ... 239
Az ökör és a pagony ... 239
A kánya és a házi madarak ... 240
A fűz és a cser ... 240
A majorosnő és a tyúkok ... 240
A kölyökeb ... 241
A ló ... 241
A tyúk és a galamb ... 242
A levélczím ... 242
A farkas és a kuvasz ... 243
A juh ... 243
A komondor és a kecske ... 244
A bérczi sas ... 244
A' farkas nemzetség és a' komondor ... 245
A' palóczfiu ... 245
A' kontár ügyészke ... 246
A' spártai görög és Aesopus ... 246
A' szarvasok ... 247
A' darázsok és a' méhek ... 247
A' kis kuvaszok ... 248
A' megvigasztalt atya (Novella) ... 249
Jegyzetek ... 266

Értelemzavaró sajtóhibák

a I. kötetben:

[illegible]	[illegible] helyett	1823-iki kell.
[illegible]	[illegible] "	1828 "
[illegible]	[illegible] "	tartama "
[illegible]	[illegible] "	valók "
[illegible]	[illegible] "	Schedeltől "
[illegible]	[illegible] "	emelte "
[illegible]	[illegible] "	békói "
[illegible]	[illegible]	utáni pont
[illegible]	[illegible] helyett	könyvűim
[illegible]	[illegible] "	kétségbe
[illegible]	[illegible] "	körül
[illegible]	[illegible] "	írásaim
[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible] helyett	Szabados [illegible]
[illegible]	[illegible]	Aurora. [illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]

A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A leve[illegible]
A farkas [illegible]
A jun
A kom:
A her[illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]
A [illegible]